

raw
ear
Reus Architecture
& Urban Design
International Workshop

Escola Tècnica
Superior d'Arquitectura
de Reus

AJUNTAMENT DE REUS

Arturo Frediani
Jordi Sardà
Josep Maria Solé
editors

Escola Tècnica
Superior d'Arquitectura
de Reus

ear raw

Reus Architecture
& Urban Design
International Workshop

the city foreseen

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

HOSTING INSTITUTIONS / INSTITUCIONS ORGANIZADORES

AJUNTAMENT DE REUS

ear escola
d'arquitectura
de Reus

REUS
HORITZÓ
32

PARTICIPATING UNIVERSITIES / UNIVERSITATS PARTICIPANTS

ETH Zürich

KU LEUVEN

GUEST LECTURER UNIVERSITY / UNIVERSITAT CONFERENCIA CONVIDAT

COLLABORATING INSTITUTION / INSTITUCIÓ COL-LABORADORA

ACKNOWLEDGMENTS / AGRAÏMENTS

This project has been developed within the framework of a collaboration agreement signed between Reus City Council and Rovira i Virgili University in 2021.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under the Marie Skłodowska-Curie grant agreement No. 713679

EDITORS / EDITORS

Arturo Frediani Sarfati
Jordi Sardà Ferran
Josep Maria Solé Gras

BOOK DESIGN / DISSENY PUBLICACIÓ

Federica Delprino
Josep Maria Solé Gras

EXHIBITION SUPPORT / SUPORT EXPOSICIÓ

Clàudia March

PRODUCTION SUPPORT / SUPORT PRODUCCIÓ

Josu Andreu
Sergio Ríos

ISBN: 978-84-1365-032-6
DL: T 1005-2022

Imprés per Rabassa Arts Gràfiques

Reus, setembre de 2022

Aquests projecte s'ha elaborat en el marc d'un conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Reus i la Universitat Rovira i Virgili el 2021.

També ha rebut finançament del programa de recerca i innovació Horizon 2020 de la Unió Europea a través de l'acord de beca Marie Skłodowska-Curie No. 713679

EAR RAW'21
the city foreseen

**HOSTING INSTITUTIONS
ENTITATS ORGANIZADORES**

Exm. Ajuntament de Reus
Reus Horitzó 32
Marina Berasategui
Urban Planning and Mobility Counselor
Regidora d'Urbanisme i Mobilitat

Ton Salvadó
Urban Planning Manager
Coordinador-gerent de Serveis Territorials

Ana Romeo, Cinta Plana
J.Manuel Zaguirre, Pilar Carbassa
Gabriel Bosques, Marta Garcia
Àngel Mulet, Adela Blasi
Sílvia González, Laia Gil, Joan Ramos
Collaborators / Col·laboradors

Escola Tècnica Superior d'Arquitectura (URV)
Roger Miralles, Director

**COLLABORATING PARTNERS
SOCIS COL-LABORADORS**
Col·legi d'Arquitectes de Catalunya,
Demarcació de Tarragona

**PARTICIPANT UNIVERSITIES
ESCOLES PARTICIPANTS**
Facoltà di Architettura
Università degli Studi di Genova

Department of Architecture ETH Zürich
Faculteit Architektuur
KU Leuven Brussels/Ghent

**ACADEMIC COMMITTEE RAW'21
RESPONSABLES ACADÈMICS**

EAR-URV
Arturo Frediani Sarfati, director
Jordi Sardà Ferran, productor
Josep Maria Solé Gras, coordinador

ETH Zürich
Jennifer Duyne Barenstein
Gyler Mydyti
Daniela Sanjinés

UdS Genova
Carmen Andriani
Manuel Gausa

KU Leuven
Livia de Bethune

**ASSISTANT TEACHERS
PROFESSORS ASSISTENTS**

Daniel Casero
Ignasi Pagès
Andreu Pont
Júlia Valero

**GUEST LECTURERS
CONFERENCIAENTS**

Carmen Andriani, UNIGE
Manuel Gausa, UNIGE
Jennifer Duyne Barenstein, ETH Zürich
Livia de Bethune, KU Leuven
Joan Busquets, GSD Harvard

**LECTURERS
PONENTS**

Anna Castellà
Daniel Muñoz

**JURY
JURAT**

Escola d'Arquitectura de Reus
Universitat Rovira i Virgili

Manuel Bailo
Ferran Grau
Roger Miralles
Maria Rius
Anna Royo
Josep Maria Toldrà

Laboratori d'Urbanisme de Barcelona
Universitat Politècnica de Catalunya

Maria Rubert de Ventós
Josep Parcerisa
Álvaro Clua

ETSAB
Universitat Politècnica de Catalunya
Ignacio López

Escola d'Arquitectura La Salle
Universitat Ramon Llull
Anton M. Pàmies

Universidad de Mendoza
Stella López Frasca

Generalitat de Catalunya. Serveis Territorials d'Urbanisme de Tarragona

Trinitat Castro
Francesc Santacana
Anna Puig

contents Índex

PREFACE PREFACI / Noemí Llauradó	8	4. Crossover dialogs and comparative readings Diàlegs creuats i lectures comparades	
1. A unique setting Un marc excepcional		HERITAGE PATRIMONI	
PRESENTATION PRESENTACIÓ / Marina Berasategui	12	Border heritage Patrimoni de vora / Carmen Andriani; text Josep Maria Solé	150
FOREWORD PRÒLEG / Roger Miralles	17	Beyond the traditional heritage concept Més enllà del concepte tradicional de patrimoni / Pilar Carbassa; text Jordi Sardà	160
2. EAR RAW, an experimental ecosystem EAR RAW, un ecosistema experimental		MOBILITY MOBILITAT	
A workshop Un taller / Arturo Frediani	23	A tram line Una línia de tramvia / Livia de Bethune	166
A city Una ciutat / Jordi Sardà	37	A mobility model for Reus Un model de mobilitat per Reus / Cinta Plana, Àngel Mulet, Marta Garcia; text Arturo Frediani	172
A moment Un moment / Ton Salvadó	47	HOUSING HABITATGE	
A method Un mètode / Josep Maria Solé	55	Overcoming the housing emergency Superant l'emergència habitacional / Jennifer Duyne-Barenstein	186
3. Axis and sites Eixos i emplaçaments		New ways of inhabiting. Reus housing policies Noves maneres d'habitar. Polítiques d'habitació a Reus / Sílvia González, Adela Blasi	200
Description Descripció		GLOBAL CHALLENGES REPTES GLOBALS	
Riudoms axis and Valira Factory / Ana Romeo	73	On contemporary urban issues Sobre qüestions urbanes contemporànies / Joan Busquets; text Josep Maria Solé	208
Salou axis and "Detroit" industrial area / Juan Manuel Zaguirre	81	5. Students insights Reflexions dels estudiants	220
Montblanc axis and La Sedera Silk Factory / Cinta Plana	91	6. Social outreach and media disclosure Divulgació i Comunicació social	231
Workshop outcome Propostes i projectes		7. Parallel outcomes Derivades paral·leles	239
MAS-NET / Daniela Sanjinés	105	8. Future horizons Horitzons de futur	283
The transiting Camp / Carmen Andriani, Manuel Gausa	123	9. Participants Participants	286
Reus in the AgriLand / Giler Mydyti	133	Appendix: an invitation Epíleg: una invitació	288
		Illustration Credits Crèdits dimatges	292

Preface

Prefaci

The Reus Architecture & Urban Design International workshop (EAR RAW'21) has been an opportunity to talk about urbanism, but, above all, to talk about Reus. A workshop that has been framed within the activities organized around another project that also speaks of the city with a future perspective. This project is the development of the Strategic Plan Reus Horitzó 32.

Both initiatives have intersected in time as tools for analysis and proposals for the city. In the case of the workshop,

El Reus Architecture & Urban Design International workshop (EAR RAW'21) ha estat una oportunitat per parlar d'urbanisme, però, sobretot, per parlar de Reus. Un taller que s'ha emmarcat en les activitats organitzades al voltant d'un altre projecte que també està parlant de la ciutat amb una perspectiva de futur. Aquest projecte és l'elaboració del Pla Estratégic Reus Horitzó 32.

Ambdues iniciatives s'han creuat en el temps a eines d'anàlisi i captació de propostes per a la ciutat. En el cas del workshop, que ha comptat amb la implicació de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i

Noemí Llauradó
Vice Mayor of Reus
Vicealcaldessa de Reus

which has had the implication of the School of Architecture of the Universitat Rovira i Virgili (URV), these ideas and solutions for the future of Reus have been clearly linked to the evolution of the urban model of the municipality.

A joint task that has brought to Reus architects, urban designers and students from three European schools of architecture such as Genoa, Leuven and Zurich, as well as the URV. A shared work, with heterogeneous, diverse views, coming from multiple urban realities.

Virgili (URV), aquestes idees i solucions per al futur de Reus han estat clarament vinculades a l'evolució del model urbanístic del municipi.

Un treball conjunt que ha portat fins a Reus arquitectes, urbanistes i estudiants de tres escoles d'arquitectura europees com la de Gènova, Lovaina i Zurich, a més de la URV. Un treball compartit, amb mirades heterogènies, diverses, provinents de múltiples realitats urbanes. Un exercici similar al que hem fet per elaborar el Pla Estratégic Reus Horitzó 32. Un procés compartit amb la ciutadania, des de l'inici, que ha treballat, en tot moment, per la pluralitat. Per

An exercise similar to the one we have done to develop the Strategic Plan Reus Horitzó 32. A process shared with the citizenship, from the beginning, which has worked, at all times, for plurality. For this reason, people from different social realities were chosen as a way to guarantee the maximum diversity of cultural backgrounds and to ensure an intergenerational look when shaping how we want the city of the future to be.

In the case of the Reus Architecture & Urban Design International workshop, which has benefited from this diversity of views from different countries, a series of conclusions have been raised linked to aspects such as, for example, mobility between different cities in the

aquesta raó, es van escollir persones provinents de diferents realitats socials com a eina per garantir al màxim la diversitat d'origens culturals i assegurar una mirada intergeneracional a l'hora de configurar com volem que sigui la ciutat del futur.

En el cas del Reus Architecture & Urban Design International workshop, que ha comptat amb aquesta diversitat de mirades provinents de diferents països, s'han plantejat una sèrie de conclusions vinculades a aspectes com, per exemple, la mobilitat entre diferents ciutats del Camp de Tarragona que, recordem, conformen la segona àrea metropolitana

Camp de Tarragona which, we remind, make up the second metropolitan area of Catalonia and which is one of the challenges that we will have to face in the coming years.

We have also seen proposals related to sensitive topics such as housing and such as the structure of the city, with the aim of making a more compact and clear Reus able to recover the relationship with its surrounding landscape, so characteristic of our territory. Proposals that you will find collected in this yearbook.

A document resulting from a shared work, a plural and diverse view that, for sure, will allow us to move towards the city we desire.

de Catalunya i és un dels reptes que haurem d'afrontar els propers anys.

També hi veiem propostes relacionades amb àmbits tan sensibles com l'habitatge i l'estructura de la ciutat amb l'objectiu de fer un Reus més compacte i nítid que recuperi la relació amb el paisatge que l'envolta i que és tan característic del nostre territori. Unes propostes que trobem recollides en aquest llibre.

Un document resultat d'un treball compartit, d'una mirada plural i diversa que, de ben segur, ens permetrà avançar cap a la ciutat que volem.

1

A unique setting
Un marc excepcional

Presentation

Presentació

The vision of a city is the sum of many views. In Reus, we are lucky to be able to count on the Higher Technical School of Architecture of the Rovira i Virgili University which, at the same time, we can link with the Territorial Services team of the City Council of Reus and with those that come from the citizen debates that take place in our city. In this publication you will be able to discover the views derived from the first EAR RAW Workshop, profiled through workshops and debates, within the framework of a valuable academic exercise.

La visió d'una ciutat és la suma de moltes mirades. A Reus, tenim la sort de poder comptar amb la mirada de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili que, alhora, podem entrelaçar amb les de l'equip de Serveis Territorials de l'Ajuntament de Reus i amb les que provenen dels debats ciutadans que tenen lloc a la nostra ciutat.

En la present publicació, podreu descobrir una altra mirada, la

Marina Berasategui
Urban planning Counselor
Reus City Council
Regidora d'Urbanisme i Mobilitat
Ajuntament de Reus

In this publication, you will be able to discover another perspective, the one that resulted from the EAR RAW'21 Workshop that was carried out through very interesting workshops, debates and academic exercises.

The triple challenge that the first edition of this international workshop has undertaken has shed more light on those future projects that we must continue to promote, in order to make Reus a city adapted to the profound changes that we are already seeing. Urban transformations are complex

que ha resultat del Workshop EAR RAW'21 que s'ha dut a terme mitjançant tallers, debats i exercicis acadèmics molt interessants.

El triple repte que ha entomat la primera edició d'aquest workshop internacional ha projectat més llum sobre aquells projectes de futur que hem de seguir impulsant, per tal de fer de Reus una ciutat adaptada als canvis profunds que ja s'albirem.

(Previous page)
EAR RAW'21
introduction day

> Participatory
discussion on housing
typology at Barri
Gaudí, Reus, 1968

(Pàgina anterior)
Primer dia de l' EAR
RAW'21

> Procés participatiu
sobre tipologies
residencials al Barri
Gaudí, Reus, 1968

and long-term processes. For this reason, it is very important to ensure that they are reflective, open and participatory processes. It is thus that, as a City Council, we have had the good fortune to have been able to become the debate forum where we can share readings of the moment in the cities based on cross-dialogues and shared views: another reward of the process started by the workshop that you have in your hands.

This work also aimed to study specific urban structures in Reus, making it clear that the city has a unique identity and relationship with

Les transformacions urbanes són processos complexos i de llarg termini. Per aquest motiu, és molt important garantir que siguin processos reflexius, oberts i participants. És així, doncs, que, com a Ajuntament, hem tingut la fortuna d'haver pogut esdevenir el fòrum de debat on compartir lectures del moment de les ciutats a partir de diàlegs creuats i mirades compartides: una altra recompensa del procés iniciat pel workshop que teniu a les mans.

Aquest treball també ha tingut com a objectiu estudiar estructures urbanes concretes de Reus, fent evident que la ciutat té una identitat

its environment. The diverse origins of the participants have greatly enriched the scope of the proposals that we collect in this volume.

It is therefore necessary to give the well-deserved congratulations and also the thanks to the students and members of the organization for the involvement and participation in this work that has opened and nourished the reflection on the urban potential that our city has and that now we present with great satisfaction in this yearbook the first edition of the Workshop EAR RAW'21, hoping that this will be one of the many to come.

i relació única amb el seu entorn. L'orígen divers dels participants ha enriquit moltíssim l'abast de les propostes que recollim en aquest volum.

Cal donar, doncs, la merescuda enhorabona i també l'agraïment als alumnes i membres de l'organització per la implicació i participació en aquesta feina que ha obert i nodrit la reflexió sobre les potencialitats urbanes que té la nostra ciutat i que ara presentem amb gran satisfacció en aquest anuari de la primera edició del Workshop EAR RAW'21, tot desitjant sigui aquesta una de les moltes que han de venir.

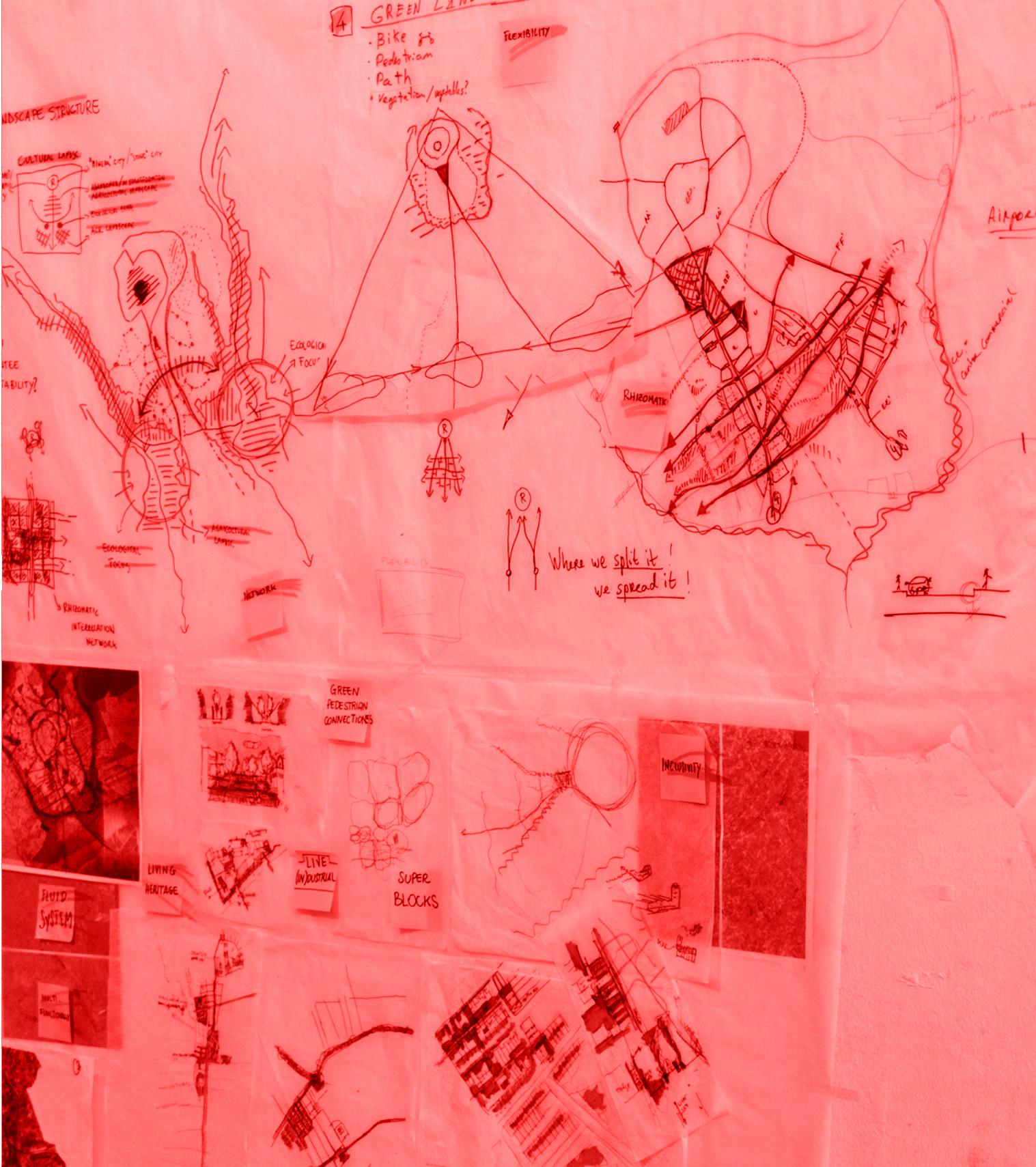

» EAR RAW'21
group of students
working to get to
know the city

» Estudiants del
workshop coneixent
la ciutat de Reus

Foreword

Pròleg

Roger Miralles
Dean ETSA URV
Reus Architecture School
Director ETSA URV

Reus is a city with a rich and diverse architectural tradition. The School of Architecture of the URV has the intention to contribute, since its foundation, to maintain and promote such tradition that goes from the popular architecture to the most erudite, passing through the industrial one. That

Reus és una ciutat amb una tradició arquitectònica rica i diversa. L'Escola d'Arquitectura de la URV té la voluntat de contribuir, des de la seva fundació, a mantenir i potenciar aquesta tradició que va de l'arquitectura popular a la més culta, passant per la industrial. És per això que poder treballar

◀ Discussion panel at
EAR RAW'21

◀ Dia de jurat.
Workshop EAR
RAW'21

is why being able to work directly in the city, in dialogue with its managers, technical and political leaders, is a luxury that a school of architecture always dreams of experiencing.

The RAW is not a design workshop where a programme is invented, a

directament a la ciutat, en diàleg amb els seus gestors, responsables tècnics i polítics, és un luxe que una escola d'arquitectura sempre somia viure.

El RAW no és un taller de projectes on hom s'inventa un programa, es modifica un

place is modified with pedagogical intentions, and an abstract proposal is developed in two months, etc. It is rather an express workshop, a two-week course with a maximum intensity, where the place is real, the problems are real and the local viewpoints are combined with the fresh and unprejudiced vision of those who come from outside. Being able to have experiences of this kind enriches the students who participate, the professors who have new visions of problems that they have been working on for a

long time and, in turn, I am sure that it also enriches the city, where all the talent of these students and professors has been expressed in order to solve the real problems of today's city. For the School of Architecture, it is wonderful to have a field of study like the city of Reus -and I think vice versa for the teams in charge of the city council-. This workshop has been the starting point of a symbiotic and fruitful relationship that we hope will also be long-lasting and transformative.

lloc amb voluntat pedagògica, i es desenvolupa una proposta abstracta en dos mesos, etc. Es tracta més aviat d'un curs exprés, de dues setmanes d'intensitat màxima on el lloc és real, els problemes són reals i es combinen les mirades locals amb la visió fresca i sense prejudicis de qui ve de fora. Poder tenir experiències d'aquest tipus enriqueix els alumnes que hi participen, els professors que tenen visions noves de problemàtiques en què fa temps que hi treballen i, al seu

torn, estic segur que enriqueix a la ciutat, on tot el talent d'aquests alumnes i professors s'ha abocat per poder resoldre els problemes reals de la ciutat actual.

Per l'Escola d'Arquitectura, és meravellós poder tenir un camp d'estudi com la ciutat de Reus —i penso que viceversa pels equips responsables de l'ajuntament—. Aquest taller ha sigut el punt de partida d'una relació simbiòtica i fructífera que esperem tanmateix longeva i transformadora.

> RAW'21 library and reference collection. Grant by Architects Association, Tarragona Region Department

> Biblioteca i col·lecció de referències del RAW'21. Cessió per part de Col·legi d'Arquitectes, Demarcació de Tarragona

2

EAR RAW, an experimental ecosystem un ecosistema experimental

Arturo Frediani
EAR RAW'21 director
Reus Architecture School URV
Director EAR RAW'21
ETSA URV

To read one has to be able to look into the depths of the strata in order to discover and critically select the most significant; that is to say, one has to design.

Giancarlo De Carlo

On May fifth 2005, the first meeting for the creation of the Reus School of Architecture took place. A few of us teachers began to discuss what we wanted our new institution to be

(Previous page)
Collaborative working method at RAW'21

◀ Presenting the city of Reus through its model

(Pàgina anterior)
Treball col·laboratiu com a mètode al RAW'21

◀ Presentant la ciutat de Reus a través de la seva maqueta

Per a llegir un ha de ser capaç de mirar en la profunditat dels estrats amb la finalitat de descobrir i de seleccionar críticament el més significatiu; és a dir, un ha de projectar.

Giancarlo di Carlo

El 5 de maig de 2005 va tenir lloc la primera reunió per a la creació de l'escola d'arquitectura de Reus. Uns quants docents vam començar a discutir com volíem que fos la

A workshop

like. Only four months later we were welcoming the freshmen of the first promotion and improvising the first course, literally in the corridors of the Business School. One thing was clear to us from the very beginning: urban planning and architectural design were not to be studied separately, as in other Spanish schools, but rather together. This ended up being the outcome, in part, because of our admiration for the mythical

Un taller

nostra nova institució. Només quatre mesos més tard saludàvem a l'alumnat de la primera promoció i improvisàvem el primer curs, literalment en els passadissos de la Facultat d'Economia i Empresa. Una cosa vam tenir clara des de l'inici: l'urbanisme i els projectes arquitectònics no havien de treballar-se separadament, com en les altres escoles espanyoles, sinó conjuntament. Això va acabar sent així, en part, per la nostra admiració

ILA&UDs. The International Laboratories of Architecture and Urbanism directed by Giancarlo De Carlo from 1976 to 2001—and later by Paolo Ceccarelli up to the present day—also understood that, in order to work adequately on the complex form of the setting of our lives, it was important not to leave anything out. Thus, it was necessary to go from the small to the large, but also from the large to the small. That is, to understand the whole city and its ecology in order to design each of its fragments, and to understand each building, each square and each tree, in order to

propose a better city and a better landscape. It took us several years to cross the line that traditionally divides urbanism and design, and to become fully aware that we could teach something more transversal and whole. In keeping with this principle, the University of Reus was first considered an emerging architecture school, then a national reference centre, while now tops the Spanish ranking of architecture universities.

Actually, however, the ILA&UDs had been the ones who discovered the master formula. A recipe that

envers els mítics ILA&UD. Els Laboratoris Internacionals d'Arquitectura i Urbanisme dirigits per Giancarlo De Carlo des de 1976 fins a 2001 —i posteriorment per Paolo Ceccarelli fins als nostres dies— entenen també que, per a treballar adequadament la complexa forma de l'escenari de les nostres vides, era important no deixar-se res en el tinter. Així, calia anar d'allò petit a allò gran, però també d'allò gran a allò petit, és a dir, entendre la ciutat sencera i la seva ecologia per a projectar cadascun dels seus fragments, i

entendre cada edifici, cada plaça i cada arbre, per a proposar una ciutat i un paisatge millors. Vam trigar no pocs anys a travessar la línia que tradicionalment divideix les disciplines de projectes i urbanisme, i en ser plenament conscients que podíem ensenyar quelcom més transversal i complet. Fidel a aquest principi, la de Reus, va ser considerada primer una escola emergent, després un centre de referència nacional, passant actualment a liderar el rànquing espanyol d'universitats d'arquitectura.

› Entering ILAUD's premises. Siena, 1987

› Entrada a la seu de l'ILAUD'87 a Siena

they had been able to distil and concentrate during the summer workshops held in Urbino, Siena, San Marino and Venice, where every year and during several intense weeks, they brought together successive generations of scholarship students from some of the most prestigious European and North American schools in the presence of their professors and several Team 10 participants, such as Alison & Peter Smithson, Aldo Van Eyck and De Carlo himself. A Catalan student, as well as one from Berkeley or Stockholm, was

typically surprised by their attitude, an original mixture of firm moral principles and applied utopia. The attitude, in fact, that had blasted the CIAMs of Dubrovnik. And the audacity to put on the agenda ideas that are as difficult to implement as they are capable of injecting the necessary doses of humanity and social conscience into the drying up of modern architecture. On June 4th 2005, only thirty days after our first founding meeting, the heartbeat of the ILA&UD, Giancarlo de Carlo, stopped in Milan, which made us promise to honour his memory

En realitat, però, els ILA&UD van ser els descobridors de la fórmula magistral. Una recepta que havien sabut destilar i concentrar en els tallers d'estiu realitzats a Urbino, Siena, San Marino i Venècia, on anualment i durant intenses setmanes, es van reunir successives generacions d'estudiants becats d'algunes de les més prestigioses escoles europees i nord-americanes, en presència del seu professorat i de diversos participants del Team 10, com Alison & Peter Smithson, Aldo Van Eyck i el mateix De Carlo. A

un Estudiant català, igual que a un de Berkeley o a un d'Estocolm, li sobtava l'actitud d'aquests, una original barreja de ferms principis morals i d'utopia aplicada. Ens referim a l'actitud, de fet, que havia dinamitat els CIAM de Dubrovnik; i l'atreviment de posar sobre la taula idees tan difícils de dur a terme, com a capaces d'injectar unes mínimes dosis d'humanitat i de responsabilitat social en la ressecada arquitectura moderna.

El 4 de juny de 2005, només trenta dies després de la nostra primera

one day by organising a similar workshop in Reus, repaying to future generations the debt we contracted as his students.

During the first years of the Reus school, for some reason, the trend known as the "Other Tradition of Modern Architecture", identified by Colin St. John Wilson and supported by De Carlo, Van Eyck, the Smithsons, Georges Candilis or Shadrac Woods, shaped our own character to the point that some former participants of the ILA&UD became responsible for different design and urbanism studios.

And whereas some of us experimented with various teaching techniques to incorporate joy as another function of architecture, or to transplant a beating heart into the city, Ton Salvadó, together with Inés de Rivera, then responsible for the fourth, and later the second year studios, traced an exciting Ilaudian round trip through different case studies, ranging from the nearby territory of the Costa Daurada, to the intoxicating and sensual city of Vienna.

As fortune would have it, Ton Salvadó, after a few years as a

reunió fundacional com a escola, l'ànima dels ILA&UD, Giancarlo de Carlo, moria a Milà, cosa que ens va fer prometre d'honorar algun dia la seva memòria tot organitzant un taller semblant a Reus, retornant així a les generacions futures el deute que vam contreure sent els seus alumnes.

Durant els primers anys de l'escola de Reus, per alguna raó, el corrent conegut com l'Altra Tradició de l'Arquitectura Moderna, identificat per Colin St. John Wilson i defensat també per De Carlo, Van Eyck,

els Smithson, Georges Candilis o Shadrac Woods, van definir el nostre propi caràcter fins al punt que alguns antics participants dels ILA&UD van esdevenir els responsables de diferents tallers de projectes i urbanisme.

I mentre alguns experimentàvem diverses tècniques docents per a incorporar el goig com una funció més de l'arquitectura, o per a trasplantar un cor batejant a la ciutat, Ton Salvadó i Inés de Rivera, responsables llavors dels tallers de quart, i més tard del de segon, van

lecturer at our school and as director of the urban model at Barcelona City Council, returned to Reus as urban planning manager. Salvadó considered the Reus School of Architecture as a powerful tool for diagnosing the urban problems of Baix Camp, and as an unbeatable source of inspiration that had to be exploited to help redefine the urban model of Reus. In 2019 a retrospective exhibition on the ILA&UD was being inaugurated at the Barcelona School of Architecture, to which I had the honour of contributing original photographs and

drawings from the 1989 edition, as well as a brief text commissioned by the curator, Aquiles González. The text ended with a commitment to finally organise the workshop at the school in Reus.

If town hall and architecture school could reach an agreement, both would mutually benefit from the thinking and the ideas of a selected group of students and architects. At that time, the encouragement and impetus of the councillor for Urban Planning and Mobility, Marina Berasategui, also a former lecturer at

traçar un emocionant recorregut d'anada i tornada per diferents casos d'estudi, que abastaven des del pròxim territori de la Costa Daurada, fins a l'embriagadora i sensual ciutat de Viena.

La sort va voler que Ton Salvadó, després d'un període com a professor de l'EAR i com a director de model urbà de l'ajuntament de Barcelona, tornés a Reus com a gerent d'urbanisme. Salvadó sempre havia considerat l'Escola d'Arquitectura de Reus com una potent eina de diagnòstic dels

problemes urbans del Baix Camp, i com una immillorable font d'inspiració que calia explotar per a ajudar a redefinir el model urbà de Reus. L'any 2019 l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, inaugуrava una exposició retrospectiva sobre l'ILA&UD, a la qual vaig tenir l'honor d'aportar algunes fotografies i dibujos originals de l'edició de 1989, a més d'un breu text encarregat pel comissari, Aquil·les González. L'escript finalitzava amb el compromís d'organitzar el Taller a l'escola de Reus.

› Collaborative working method at EAR RAW'21

› El treball cooperatiu com a tret diferencial, EAR RAW'21

the EAR, was providential, allowing the collaboration agreement that would make possible the first edition of the RAW, Reus Architecture and Urban Design International Workshop, finally held at the Cal Massó Art Centre, between 30 August and 10 September 2021.

At a time when COVID-19 was closing universities, we got in touch with those that, we believed, could be more in tune with our concerns and with our integrated way of working with architecture and urbanism. The characteristics of a city like

Si trobàvem plegats la manera de fer realitat el compromís, l'escola i la ciutat podíem beneficiar-nos mútuament del pensament i de les idees d'un selecte grup d'estudiants i arquitectes. En aquesta cruxa va ser providencial l'alè i l'embranzida de la regidora d'Urbanisme i Mobilitat, Marina Berasategui, també antiga professora de l'Escola d'arquitectura de Reus, que va donar prioritat al conveni de col·laboració que faria possible la primera edició del RAW, Reus Architecture and Urban Design International Workshop, duta finalment a terme en el Centre

Reus, with an intense industrial and commercial past and a valuable heritage, made us think of the Faculty of Architecture of the University of Genoa, whose Integrated Design Laboratory or "Coastal Design Lab" directed by Carmen Andriani, was for us an obligatory point of reference. In addition to Carmen's, we added the perspicacious and revolutionary urban vision of Manuel Gausa, a Barcelona-trained professor in Genoa. Genoa, as well as being Giancarlo De Carlo's hometown, had been one of the permanent partners of the ILA&UD.

d'Art Cal Massó, entre el 30 d'agost i el 10 de setembre de 2021.

En els moments que la COVID-19 tancava les universitats, ens vam posar en contacte amb les que, creiem, podien sintonitzar millor amb les nostres preocupacions i amb la nostra manera integrada de treballar l'arquitectura i l'urbanisme. Les característiques d'una ciutat com Reus, amb un intens passat industrial i comercial i amb una valuosa herència patrimonial, ens van fer pensar en la Facultat d'Arquitectura de la universitat de Gènova, el Laboratori de

Reus, as it is perhaps known, originated as an important crossroads that converged at the market square or Mercadal. Today, however, it is a city where there is no alternative to the car for almost any journey, and where pedestrian mobility, by bicycle or public transport cannot reconnect the inner city, nor efficiently connect it with the surrounding landscape. For this reason, we approached Livia De Bethune, from the Faculty of Architecture of the Catholic University of Louvain, whose valuable contributions, both

Projectació Integrada de la qual —o "Coastal Design Lab"— dirigit per Carmen Andriani, era per a nosaltres un referent obligat. A la de Carmen vam sumar la perspicà i revolucionària visió urbana de Manuel Gausa, catedràtic de Gènova format a Barcelona. Gènova, a més de ser la ciutat natal de Giancarlo De Carlo, fou una de les sòcies permanent dels ILA&UD.

Reus, com és sabut, es va originar com un important encreuament de camins que convergien al Mercadal. Avui, però, és una ciutat on no hi

theoretical and practical, in the walkable city (she is the author of the pedestrianisation of the central boulevards of Brussels) and in public mobility (she is the author of the project for tram line 9 in the same city). Leuven, like Genoa, had been another of the founding partners of the ILA&UD.

At the Reus school, we had been pointing out for years the need for a determined policy to alleviate the endemic housing problem. Through our students, we were able to plant the seed of the first

ha alternativa a l'automòbil per a la majoria de desplaçaments, i on la mobilitat per als vianants, amb bicicleta o en transport públic no serveix per a reconnectar-la amb si mateixa, ni amb el territori que l'envolta.

Per aquest motiu vam recórrer a Livia De Bethune, de la Facultat d'Arquitectura de la Universitat Catòlica de Lovaina, de qui coneixem les seves valioses aportacions, tant teòriques com pràctiques, a la ciutat caminable (és autora de la conversió en zona de vianants dels bulevards centrals

◀ Giancarlo di Carlo discussing the proposals at the Palazzo Pubblico of Siena, 1987

◀ L'arquitecte Giancarlo di Carlo comentant les propostes al Palazzo Pubblico de Siena, 1987

housing cooperatives in the region. And although there was sincere concern about the issue in Reus, it was not clear how an effective strategy should be implemented. Our commitment to including the issue of housing in the workshop led us to invite those with the most and best experience in cooperative housing in Europe. Thus, we had the pleasure to receive Jennifer Duyne, Executive Director of the Master of the Built Environment and of the Research Centre for the Architectural Society at the Zurich University of Technology. Zurich,

de Brussel·les) com a la mobilitat pública (seu és el projecte de la línia 9 de tramvia en aquesta mateixa ciutat). Lovaina, com Gènova, havia sigut un altre dels socis tradicionals dels ILA&UD.

Des de l'escola de Reus feia anys que assenyalàvem la necessitat d'una política decidida a pal·liar el problema endèmic de l'habitatge. A través dels nostres alumnes, ja vam, d'alguna manera, plantar la llavor de les primeres cooperatives d'habitatges d'El Camp. Tot i que a Reus hi existia una sincera preocupació pel tema, no era clar

considered one of the best schools of architecture in Europe, had never before been part of the proud club of the founding ILA&UD's.

In addition to the "triple alliance" formed by Genoa, Leuven and Zurich, we wanted to add a constellation of top-level experts, including Joan Busquets, the first Martin Bucksbaum Professor at Harvard University's Graduate School of Design, and the professors Maria Rubert de Ventós and Josep Parcerisa, from the UPC's Department of Urban and Regional Planning.

com havia de concretar-se una estratègia eficaç. La nostra aposta per la inclusió del tema de l'habitatge al workshop ens va dur a convidar als que més i millor experiència en habitatge cooperatiu tenien a Europa. Així, vam tenir el privilegi d'incloure a Jennifer Duyne, directora executiva del Màster de l'Entorn Construït i del Centre de Recerca en Societat d'Arquitectura de l'Escola Politècnica de Zuric. La de Zuric, considerada una de les millors escoles d'arquitectura europees, no havia, però, mai format part del selecte club dels ILA&UD fundacionals.

We already had the universities, we also had the thinking brains and we would soon have an attractive headquarters in Cal Massó, an old modernist eau-de-vie factory that had been refurbished as a cultural centre. We also had, at our fingertips, the magnificent setting for our concerns, the city of Reus, the head of a mosaic made up of rapidly decomposing fragments of landscape and urban fragments that often compete, and sometimes complement each other.

A la "triple aliança" formada per Gènova, Lovaina i Zuric, vam voler afegir una constel·lació de savis de primer nivell, entre els quals destaquem la figura de Joan Busquets, primer Martin Bucksbaum Professor de la Graduate School of Design de la universitat d'Harvard, i als catedràtics Maria Rubert de Ventós i Josep Parcerisa, del Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori de la UPC

Teníem les universitats, teníem, tanmateix, els cervells pensants, i aviat disposaríem d'una atractiva seu a Cal Massó, una antiga fàbrica modernista d'aiguardent rehabilitada

The curtain opens
The legendary ILA&UD had been an excellent excuse to lock talented young and experienced old men together and put them to work. But the intimacy created in the Reus workshop surprised us all. The hybrid chemistry of different schools and different cultures. The vision without prejudice or ties, on the other hand, of those who have no problem in distancing themselves emotionally from the problems of a city that is not their own. The accompaniment of teachers and

com a centre cultural. Teníem també, a l'abast de la mà, el magnífic escenari de la nostra inquietud, la ciutat de Reus, el cap d'un mosaic urbà format per fragments de paisatge en ràpida descomposició i per ciutats sovint competidores, i a vegades complementàries.

Sobre el teló.

Els ILA&UD havien estat una excel·lent excusa per a tancar a joves talentosos i a vells experimentats i posar-los a treballar plegats. Però la intimitat creada en el taller de Reus ens va sorprendre a tots. La química mestissa d'escoles diferents i de cultures diferents.

professionals who have dedicated part of their lives to these problems and who have been able to nurture the process with an articulate and well-informed vision of the complexity they hide. Situated between pandemic waves, the first RAW International Workshop was, in short, a blessed temerity and a small academic miracle. Twelve days of intensity, proximity, friction and coexistence of 40 people who walked hundreds of kilometres through Reus and its landscapes, because stepping on the field

La visió sense embuts ni lligams, d'altra banda, de qui no té problema a distanciar-se emocionalment dels problemes d'una ciutat que no és la seva. L'acompanyament de docents i de professionals que van dedicar part de les seves vides a aquestes qüestions i que van saber nodrir el procés amb una visió articulada i ben informada de la complexitat que aquests amaguen. Situat entre ones pandèmiques el primer workshop Internacional RAW va ser, en definitiva, una beneïda temeritat i un petit miracle acadèmic. Dotze dies d'intensitat, proximitat, fricció i convivència de 40 persones que van caminar centenars de km. a

is undoubtedly the best way to understand it and to love it. Without masks, thanks to strict health controls, the group came together as if the human face and presentability had just been invented. People who turned Cal Massó into a true centre of urban debate, where the open doors, the cycle of conferences, the large model of the city and, above all, their own presence, gave rise to a complex ecosystem of interaction, synergies and complicities of incalculable pedagogical and human value.

peu per Reus i pels seus paisatges; perquè trepitjar el terreny és, sens dubte, la millor manera d'entendre'l i d'estimar-se'l.

Sense mascaretes, gràcies a un estricte control sanitari, el grup es va unir com si el rostre humà i la presencialitat acabessin d'inventar-se. Persones que van convertir Cal Massó en un veritable centre de debat urbà, on les portes obertes, el cicle de conferències, la gran maqueta de la ciutat i, sobretot, la seva pròpia presència, van fer emergir un complex ecosistema d'interacció, sinergies i complicitats d'incalculable valor pedagògic i humà.

Jordi Sardà Ferran
EAR RAW producer
Reus Architecture School URV
Productor EAR RAW'21
ETSA URV

Reus, the main subject of the EAR RAW workshop, is located amidst the countryside, a short distance from the sea, on a fertile plain with very little slope, furrowed by a web of tiny streams that, often, as they are dry, act as paths that lead to the flat open fields, surrounded by rows of centuries-old olive trees. Lands originally planted with vines and orchards, and later with hazelnut groves and chicken coops. Today, many of them are wasteland.

A city

By a decree of 1302, The king Jaume II granted Reus the right to a market that took immediately the shape of a good square –an open Mercadal, outside the walled city—an indisputable center that was reached, by the roads of Castellvell, La Selva del Camp, Valls, Tarragona, Vila-seca, Salou, Riudoms, Falset or L'Aleixar. Roads that led to the wheat, the oil, the wine, the almonds and the hazelnuts, which were produced in the fertile surrounding territories: the Camp, but also in

Una ciutat

Reus, la protagonista del workshop EAR RAW, es disposa en el centre del Camp, a poca distància del mar, sobre una plana fèrtil de poquíssim pendent, solcada per una teranyina de minúscules rieres que, sovint, quan estan seques, fan de camins. Uns camins que porten als camps, plans, sense marges, centuriats per fileres d'olivers centenaris. Van ser terres plantades de vinya i d'horta; després, d'avellaners i galliners. Avui, moltes són ermes.

◀ Aerial view of the city of Reus. Postcard from Jordi Sardà's collection

◀ Vista aèria de la ciutat de Reus. Posstal de la col·lecció particular de Jordi Sardà

the Priorat, in the Ribera d'Ebre and even in Lleida and in the lands of Aragon.

Reus was always an active and bright place (as Joan Puig i Ferrater put it in his wonderful account) and, for many years, a town-market open every week day, but especially and until the second half of the s. XVIII, on Mondays, taking advantage of the great agricultural development of the New Catalonia. Thanks to the vine and brandy, it finally grew becoming a city. The largest in a territory that had also grown both in wealth and in

population. Indeed, Reus went from 2,056 inhabitants in 1717 to 14,514 in 1787 and to 28,780 in 1887.

The growth of the city in the s. XVIII was quick, appearing small artisan areas all around, such as el Carme, l'Illa, el carrer Ample... But the new urban nobility, enriched by trade, would prefer to build their palaces —Miró, Bofarull, March— next to the center. Agricultural surpluses led to an accumulation of wealth that would be invested in the new industries, which would no longer be just brandies or liquors, but also textiles —silk, cotton...—, located in remarkable

Reus fou sempre un lloc actiu i lluminós (Joan Puig i Ferrater ens ho explica en el seu meravellós escrit) i, durant molts anys, una vila-mercàt cada dia de la setmana però, sobretot, els dilluns, fins que, a la segona meitat del s. XVIII, aprofitant el gran desenvolupament agrícola de la Catalunya Nova gràcies a la vinya i a l'aiguardent, va esdevenir, per fi, ciutat. La major ciutat d'un territori que ha crescut alhora en riquesa i en població. En efecte, Reus va passar de 2.056 habitants, el 1717, a 14.514 el 1787 i a 28.780 el 1887.

El creixement de la ciutat al s. XVIII va ser vertiginós, bastint petits exemples menestrals en totes direccions: el Carme, l'Illa, el carrer Ample... Però la nova noblesa urbana, enriquida pel comerç, va aixecar els seus palaus —Miró, Bofarull, March— arran del centre. Els excedents agrícoles portaren a una acumulació de capitals que es van invertir en les noves indústries, que ja no van ser només d'aiguardents o licors sinó tèxtils —seda, cotó...—, situades en edificis molt notables —avui una relíquia de valor històric i patrimonial— i que es

buildings —today relics of historical value— which would be built amidst the housing of the growing city.

In 1773 it was planned to link Reus with the port of Salou, which, in a document of 1785, the Count of Floridablanca defined as the most important export port in Catalonia. In 1805 the works of a canal (from the port of Salou to Reus) began, but the war of El Francès interrupted them, highlighting their technical difficulty. In 1830 the Via Amàlia linked Reus with the port of Tarragona and in 1856 the first train started to travel between Reus, Vila-seca, La Canonja

and the port of Tarragona. In 1879 the train from Reus to Montblanc would arrive in Lleida. The construction of the railway structure associated with the city would culminate in 1891 with the direct line between Reus and Barcelona and, from 1894, to Saragossa and Madrid.

In the 19th century, the city took advantage of the political shocks to move its center from the Mercadal to a new square, first called Plaça de les Monges, after that Plaça de la Revolució and, finally, Plaça de Prim. The Llotja de Contractació and

barrejaven amb l'habitatge en els nous creixements de la ciutat.

El 1773 es va plantejar unir amb una carretera Reus amb el port de Salou que, en un escrit de 1785, el conde de Floridablanca definia com el més important de Catalunya en exportació. El 1805 es van iniciar les obres del canal (del port de Salou a Reus), obres que la Guerra del Francès va aturar, posant en evidència la seva dificultat tècnica. La via Amàlia va unir Reus amb el port de Tarragona el 1830 i, el 1856 s'inaugurava el primer tren entre

Reus, Vila-seca, La Canonja i el port de Tarragona. El 1879 el tren de Reus a Montblanc arribaria a Lleida. La construcció de l'estructura ferroviària vinculada a la ciutat culminaria el 1891 amb la línia directa entre Reus amb Barcelona i, a partir de 1894, amb Saragossa i Madrid.

Al s. XIX, la ciutat va aprofitar les sacsejades polítiques per traslladar el seu centre, del Mercadal a la nova plaça, anomenada, primer, de les Monges; després, de la Revolució i, finalment, de Prim. La Llotja de Contractació i El Círcol dels

El Círcol dels Senyors, together with the Fortuny Theater, still dominate the urban space. The center of gravity of the city shifted to the north. The gold rush allowed the city to be renovated piece by piece, with eclectic but technically very high quality architecture, a fact that prepared the crafts to embrace Modernisme, a flamboyance that Lluís Domènech i Montaner, who arrived then from Barcelona, started to light in Reus in 1900 and that although it only lasted for 20 years, it helped to give character to many façades and ended up shaping the taste of the inhabitants.

Senyors, amb el Teatre Fortuny, encara presideixen l'espai. El centre de gravetat de la ciutat s'es va desplaçar cap al nord. La febre d'or va permetre que la ciutat es renovés peça a peça, amb arquitectures eclèctiques però de gran qualitat tècnica, fet que va preparar els oficis per abraçar el Modernisme, una flamarada que Lluís Domènech i Montaner, arribat de Barcelona, va encendre a Reus a partir de 1900 i que va durar a penes 20 anys, però que va imprimir caràcter a moltes façanes i ha acabat marcant el gust dels ciutadans.

The crisis of the Phylloxera forced the city to look upon other ways of doing business. One of them delivering services. The most surprising of all, embodied by the Pere Mata Institute, an unusual place according to its formal and social values —a hospital for the mentally ill. Its promoters and its material author, Lluís Domènech i Montaner, both visionaries, imagined an innovative building, that is still in use today. The city was then growing at a slow pace and it did so through the introduction of new uses, such as gas factories, steamshops... and by building rental houses to the city center,

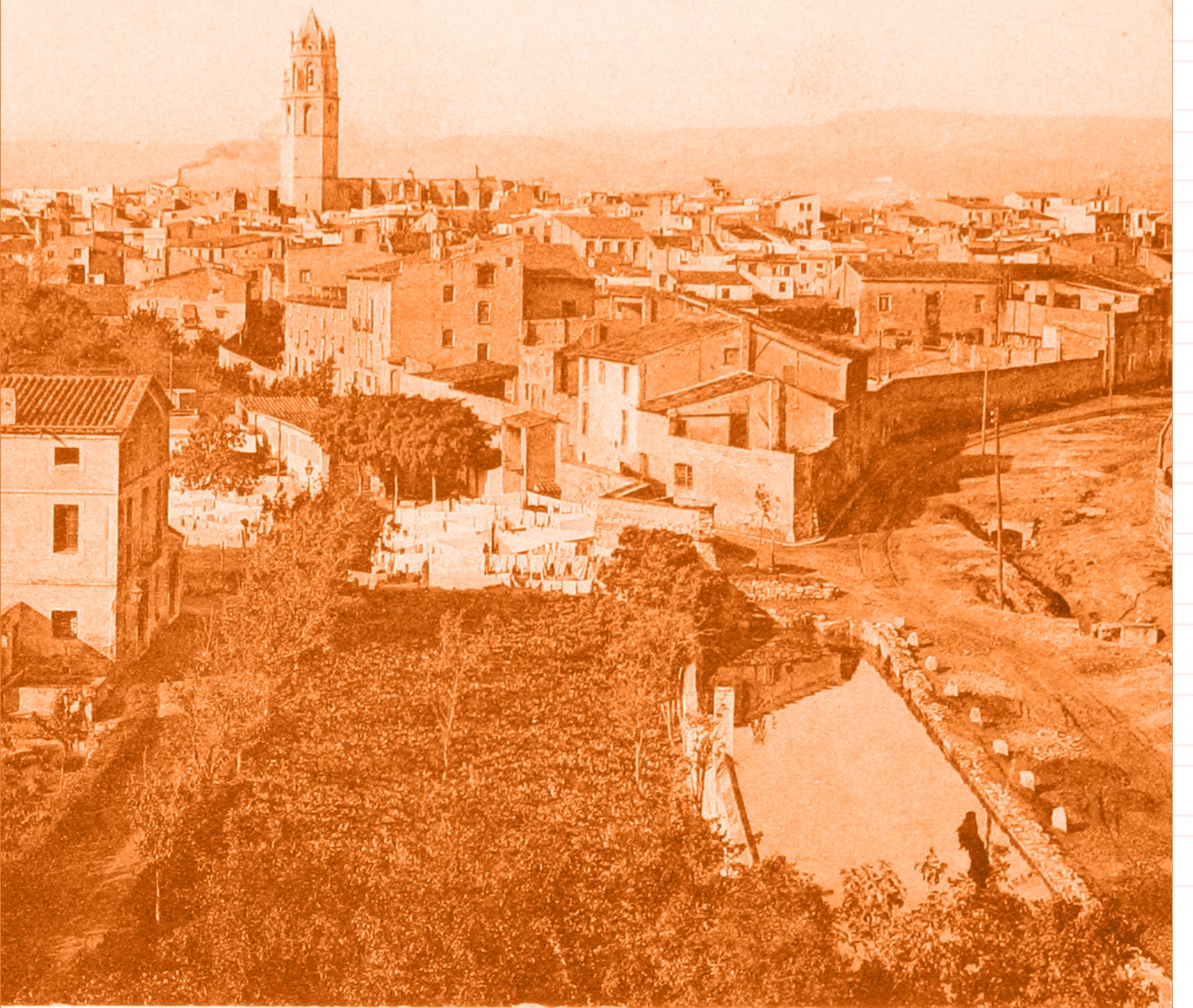
La crisi de la fil·loxera obligà la ciutat a buscar altres vies de negoci. Una, van ser els serveis. El més sorprendent de tots, l'Institut Pere Mata, un lloc insòlit pels seus valors formals i socials —un hospital per a malats mentals—. Els seus promotores i el seu autor material, Lluís Domènech i Montaner, uns visionaris, van imaginar un recinte innovador, avui encara en ús. La ciutat a penes creixia: ho feia a través d'implantar nous usos, com les fàbriques de gas, els vapors... i d'aixecar cases de renda al

› Questioning
the physical
and conceptual
boundaries of the city

› Qüestionant
els límits físics i
conceptuals de la
ciutat de Reus

A. T. V. — 426 - REUS, Vista general

◀ General view of Reus. Postcard from Alephs' collection

◀ Vista general de Reus. Postal provenient de la col·lecció particular Alephs

which helped to fully renovate the city centre. From then on, Reus became a well-dressed and better built city.

The industrial and the commercial bourgeoisie competed to have the finest houses. Many of them were actually built, but none of them by Antoni Gaudí, the city's most illustrious son. Some of them were designed by his heirs: Joan Rubió, Domènec Sugranyes... and are equally magnificent. But none like the Navàs, also by Domènec i Montaner, a work able to renew at the same time the architectural language of the Mercadal and that of the whole city.

The countryside and the new and

centre urbà que, així, es va renovar completament per dins. A partir de llavors va ser una ciutat ben vestida i millor bastida. La burgesia industrial o comercial competia per fer-se la millor casa. Se'n van fer moltes, però cap és obra d'Antoni Gaudí, el fill il·lustre de la ciutat. Algunes són dels seus deixebles: Joan Rubió, Domènec Sugranyes... i són magnífiques. Però cap com la Navàs, també de Domènec i Montaner, perquè renovava alhora el llenguatge arquitectònic del Mercadal i el de tota la ciutat.

old promenades were also dotted with good houses. The farmhouses being examples of excellent architecture, always surrounded by groves and gardens. They were places of leisure but also farms keeping agricultural and livestock production. The city, before the Spanish Civil War, showed a balanced structure between its central core and its productive and lively surrounding countryside. All the available land was taken care of, and crops grew leaving no room for wasteland. It was a harmonious territorial structure that, later, the demographic boom of the 1960s —and the subsequent

El camp i els nous i vells Passejos, també es van omplir de bones cases. Els masos constitueixen una col·lecció d'exceŀlent arquitectura, sempre envoltada d'arbredes i jardins. Eren, alhora, llocs de lleure i de control de la producció agrícola i, de seguida, dels primers galliners. Així, la ciutat, abans de la Guerra Civil, presentava una estructura equilibrada entre el nucli central i el camp que l'envoltava, productiu i viu. Tot eren cultius. No hi havia ni un erm. Era una estructura territorial harmoniosa que el creixement demogràfic dels

urban speculation—ended up by destroying.

Also the repression that followed the Civil War dismantled, for ever, the many political and civic institutions and associations that until then remained one of the greatest values of the city. Some of them survive: el Centre de Lectura, el Círcol dels Senyors, Reus Deportiu, and Club Natació Reus Ploms... they still constitute a true intangible heritage of the city, proof of the strength of the civil society. As protective as the shelters of the war and a living proof of the citizen's endurance. The large estates in the city gave

60 i l'especulació posterior han destruït definitivament.

També la repressió que va seguir a la Guerra Civil va desmantellar, per sempre, les múltiples institucions i associacions polítiques i cíviques que eren un dels majors valors de la ciutat. En resten algunes: el Centre de Lectura, El Círcol dels Senyors, el Reus Deportiu, el Club Natació Reus Ploms... constitueixen encara un veritable patrimoni immaterial de la ciutat, mostra de la fortalesa de la societat civil. Tant com els refugis de la guerra

rise to the new neighborhoods of collective housing: Mas Quer-Boule, in the Fortuny neighborhood; Mas Carandell, in the Gaudí neighborhood; Mas Fontana, in Bell Parc, just to mention the most fortunate ones. But also Mas Pellicer or Mas Iglesias following less imaginative urban patterns. Some very interesting proposals, such as the dwellings of l'Aviació, by Luís Gutiérrez Soto, or the garden-city of Reus Deportiu, by Josep Mª Simó were never carried out.

Today the city is connected to the network of highways and freeways that cross the Camp, along its

ho són de la resistència ciutadana. Les grans finques veïnes a la ciutat van donar lloc als nous barris d'habitatge col·lectiu: el Mas Quer-Boule, al barri Fortuny; el Mas Carandell, al barri Gaudí; el Mas Fontana, al Bell Parc, per citar els més afortunats. Però també el Mas Pellicer o el Mas Iglesias van seguir aquesta pauta encara que amb menys imaginació. Algunes propostes, molt interessants –els habitatges de l'Aviació, de Luís Gutiérrez Soto, o la ciutat-jardí del Reus Deportiu, de Josep Mª Simó– es van quedar per fer.

beautiful coast, and has an airport, initially for military purposes, and now civilian, and a university campus. Reus still exploits its remaining agriculture and poultry farms but, above all, relies in its industrial fabric, its services and coastal tourism while seeking not to become a dormitory town, which already partially is.

Reus certainly does not have the vitality of the past, it is not anymore the second largest city of Catalonia —nor in population, in energy or in imagination— as it was in 1900, but it continues to have an active and lively center and has relied on trade

Avui la ciutat està connectada a la xarxa d'autopistes i autovies que travessen, pel seu bell mig, el Camp i té un aeroport, primer, militar, i ara, civil, i universitat... Viu de l'agricultura i l'avicultura però, sobretot, de la indústria, els serveis i el turisme costaner. I busca i troba nous arguments per no ser una ciutat-dormitori encara que, parcialment, ho sigui. No té la vitalitat del passat, ha deixat de ser la segona ciutat de Catalunya –en habitants, en energia o en imaginació– com ho era en el 1900, però continua tenint un centre actiu i viu i ha confiat en el comerç

as its internal engine. El commercial area has grown and now covers the Plaça de Prim, the Ravals, the Mercat Central and the Plaça de la Llibertat. The area of influence of Reus is continually expanding and the city attracts more and more the interest of the outsiders. It is a market that thrives to renew itself constantly by offering different products without giving up its own nature: the one of a small city of 100,000 inhabitants and almost 900 years of history, settled in a very rich and complex territorial and urban system, El Camp. A dynamic city, definitely, that values both tradition and risk.

com a motor intern. El Mercadal ha canviat d'escala i abasta, ara, la plaça del Prim, els Ravals, el Mercat Central i la plaça de la Llibertat. El territori d'influència de Reus s'amplia contínuament i la ciutat atrau mirades cada cop més diverses i de més lluny. És un mercat que s'ha de renovar cada dia oferint productes diferents però sense deixar de ser el que és: una petita ciutat de 100.000 habitants i quasi 900 anys d'història, assentada en un sistema territorial i urbà, el Camp, molt ric i complex. Una ciutat dinàmica que estima tant la tradició com el risc.

Ton Salvadó
Urban Planning Manager
Reus City Council
Coordinador-gerent de
Serveis Territorials
Ajuntament de Reus

The first edition of the RAW: Reus Architecture & Urban Design International Workshop, organized by the City of Reus and the School of Architecture of the Universitat Rovira i Virgili in Reus, kicked off at the end of August 2021. An academic meeting of four schools of architecture, which in addition to that of Reus counted in its first edition with the participation of the schools of Genoa, Zurich, and Leuven.

Just a finals de l'agost del 2021 arrencava la primera edició del **RAW: Reus Architecture & Urban Design International Workshop**, organitzat entre l'Ajuntament de Reus i l'Escola d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili a Reus. Un encontre acadèmic de quatre escoles d'arquitectura que, a més de la de Reus, va comptar en aquesta primera edició amb la participació de la de Gènova, Zuric i Lovaina.

◀ The city as a palimpsest. Reus model for EAR RAW'21

◀ La ciutat com a palimpsest. MAqueta de Reus elaborada especialment per a l'EAR RAW'21

A moment

I have always thought that, by analogy with medical schools, which cannot be understood without their own clinical hospital, where students can put into practice everything they learn in the classroom, schools of architecture must also identify what their own "clinical hospital" is. And I have no doubt that, for architecture students, there is no better testing ground than the city itself. Because if the city and its territory are the

Un moment

Sempre he pensat que, per analogia a les facultats de Medicina -que no es poden entendre sense el seu Hospital Clínic, on els estudiants poden passar a la pràctica en tot allò que aprenen a les aules-, a les escoles d'Arquitectura els cal identificar quin és el seu propi *Hospital Clínic*. I no en tinc cap mena de dubte que per als estudiants d'Arquitectura, no hi ha millor camp de proves que la ciutat, perquè són la ciutat i el seu

fundamental field of professional practice for architects, they must also be for students.

That is why from the Reus City Council, as an institution of government of the city, we have understood that our house, the town hall, somehow can and must be this facilitator for Reus to be the urban laboratory of the school of architecture of its city, its own *Clinical hospital*.

And so it was that in the midst of the Covid-19 pandemic, we began to work on this new way of sharing

territori l'àmbit fonamental de la pràctica professional dels arquitectes i, per tant, també ho ha de ser dels estudiants.

És per això que, des de l'Ajuntament de Reus, com a institució de govern de la ciutat, hem entès que casa nostra, l'ajuntament, d'alguna manera pot i ha de ser aquest facilitador per a que Reus sigui el laboratori de l'escola d'arquitectura de Reus, el seu *hospital clínic* urbà.

I així va ser com, en plena pandèmia de la Covid-19, varem començar a treballar en aquesta

between the School of Architecture and the City Council. The confinement was a time of reflection, and this thoughtful look made it clear to us that we had to take advantage of this new stage, very attentive, very open and shared and, therefore, to put on the table the key issues that concern us as a city. And so was born this first workshop between the School of Architecture of Reus and the schools of Genoa, Zurich and Leuven. It was very important to provoke that, through the discussion with diverse urban-academic perspectives, unforeseen answers to our city needs could emerge. And

nova manera de compartir entre l'Escola d'Arquitectura i l'Ajuntament. El confinament va ser una època d'obligada reflexió i aquesta mirada pausada ens va deixar clar que caliaaprofitar aquesta nova etapa, d'escenaris oberts i realitats complexes, molt atents als canvis tot posant sobre la taula els temes claus emergents que ens preoculen com a ciutat. Era molt important provocar que, des de la discussió amb mirades urbano-acadèmiques diverses, sorgissin respostes no previstes a les nostres necessitats de ciutat o, fins i tot, noves preguntes mai

thus, almost in parallel to the great tool of reflection of the city, the strategic plan Reus Horizonte'32, RAW was born.

Certainly, the pandemic was a great viewfinder of contemporary problems and, curiously, of lessons not yet learnt. It was an accelerator of inequalities and poverty, it taught us the power and vigor of nature when humans do not disturb, and therefore of the small opportunities to reverse the dramatic consequences of climate change, of the necessary and imperative value of urban comfort spaces such as parks, climatic

plantejades. I així, gairebé de forma paral·lela i complementària a la gran eina de reflexió de ciutat, el pla estratègic Reus Horitzó'32, estava naixent el RAW.

Certament, la pandèmia ha estat va ser una gran visor dels problemes contemporanis i, curiosament, de les lliçons no apreses. Va ser un accelerador de desigualtats i de pobresa, ens va ensenyar el poder i vigor de la natura quan els humans no molestem i, per tant, de les petites oportunitats de reversió, de les conseqüències dramàtiques del canvi climàtic, del valor necessari i

shelters, of the conflicts between hostile dwelling and domestic life. And this is where the main thematic axes of the workshop were born, the problem of the housing emergency and the new community ways of sharing life, the importance of new forms of active mobility and public transport, as well as the awareness of an invisible heritage so important to understand the configuration of a city as productive as Reus: the industrial heritage.

In the great climate debate, the new forms of mobility are a fundamental strategy to make the great modal

imprescindible dels espais de confort urbà com els parcs o els refugis climàtics, ens va plantejar situacions noves sobre els conflictes d'un habitatge hostil a la vida domèstica... I d'aquí van néixer els tres grans eixos temàtics del workshop: el problema de l'emergència habitacional i les noves formes comunitàries de compartir la vida; la importància de les noves formes de mobilitat activa i de transport públic i, per últim, la consciència sobre un patrimoni invisible i tan important per a entendre la configuració d'una ciutat tan productiva com Reus com és el patrimoni industrial.

shift, restricting the use of private vehicles to what is strictly essential. And Reus has unbeatable conditions to make this change. It is an urbanistically very compact city, topographically and orographically very flat and with very little slope, virtues very beneficial to active mobility and other forms of public transport. That is why Reus is engaging in an ambitious deployment of a network of bike lanes, as basic infrastructure, and is working on the deployment of a shared public bicycle available to all residents. As a city council we are also strengthening the

territorial link with the railroad, since we will soon have a new train station that will serve the south of the city, Bellisens, which will irrigate one of the new development areas around the URV campus as well as the new hospital. And also in this logic of new mobilities, we are working side by side for the future arrival of the Camp tramway, which will connect the triangle Cambrils, Tarragona and Reus with its epicenter in Vilaseca and the new intermodal station of El Camp. A tramway that will provide an intermediate scale between the railroad and the urban bus.

En el gran debat climàtic, les noves formes de mobilitat estan sent una estratègia fonamental per fer el gran canvi modal, limitant l'ús del vehicle privat per a l'estRICTAMENT imprescindible. I Reus té unes condicions immillorables per a realitzar aquest canvi: és una ciutat urbanísticament molt compacta, topogràficament i orogràficament molt planera i amb molt poc pendent, virtuts claríssimes per a la mobilitat activa i d'altres formes de transport públic. Per això, Reus està immers en un gran desplegament de xarxa de carrils bici, com a infraestructura bàsica i està treballant en la implantació d'una bicicleta pública compartida a l'abast de

tots els veïns i veïnes. Al mateix temps, estem reforçant el vincle territorial amb el ferrocarril ja que properament tindrem una nova estació de tren que irrigarà el sud de la ciutat -l'estació de Bellisens- que alimentarà una de les noves àrees de desenvolupament al voltant del campus de la URV i de l'hospital nou. També en lògica de noves mobilitats, estem treballant colze a colze per a la futura arribada del tramvia del Camp que, per la seva banda, servirà principalment el triangle Cambrils-Tarragona-Reus amb l'epicentre a Vilaseca i a la nova estació intermodal del Camp. Un tramvia que permetrà establir una escala intermitja entre el ferrocarril i l'autobús urbà.

> Everything under suspicion on the Riudoms axis

> Tot sota sospita. Requestionant els límits de l'eix de Riudoms

Reus is similar in many ways to cities of similar size, and the problem of the lack of affordable housing is also beginning to be very important. That is why testing how we have to ensure the insertion as dispersed as possible of new ways of living in a very compact city, incorporating everything we have missed in the confinement, facilitating shared life, is one of the great challenges where precisely the obsolete industrial heritage can play in our favour.

Reus, a very powerful industrial city in the nineteenth century, promoted a

very significant productive architecture, which had its peak between modernism and noucentisme, and that has references such as the old industry of Cal Massó, now the cultural headquarters of the city, that so kindly and comfortably welcomed the human group of the workshop. This heritage, scattered throughout the city, is as diverse as its potential for hosting new programs, obviously starting with those of a residential nature.

The three major concerns of the city: housing emergency, industrial heritage and new mobilities, were the focus of the workshop discussion, but

Reus no és gens diferent que ciutats de mida semblant i el problema de la manca d'habitatge assequible comença a ser molt important. Per això, assajar estratègies de com hem de garantir, en una ciutat molt compacta, la inserció el més dispersa possible de noves formes de viure que incorporin tot allò que hem trobat a faltar durant el confinament i que facilitin la vida compartida és un dels grans reptes. I en això, el patrimoni industrial en desús hi pot jugar molt a favor.

I és que el patrimoni industrial de Reus, una ciutat molt potent des del segle XIX, ha anat fent aflorar una arquitectura productiva molt

significativa, amb un moment molt especial entre el modernisme i el noucentisme amb obres de gran rellevància com l'antiga indústria de Cal Massó -actualment seu cultural de la ciutat- i que tant amablement i confortable va acollir del workshop. Aquest patrimoni dispers per la ciutat, doncs, té una diversitat enorme i unes possibilitats molt potents d'acollir nous programes, començant evidentment pel de caràcter residencial.

En aquest sentit, les tres grans preocupacions de la ciutat: emergència habitacional, patrimoni industrial i noves mobilitats van ser el centre de la discussió del workshop, tot i que

obviously they were surrounded by other issues that, as a city council, we are working on in a specific way, such as the discussion on the strategy of the urban green and its contribution to climate problems, in a city where the relationship with the agricultural territory is very strong. The discussion on the use of water in a city and a territory with a very deep and beloved culture of water, closely linked to agricultural use. Likewise, the new look on how to make a city with a gender perspective and, therefore, thinking of making it available at all levels of daily life. And, finally, the possible answers

to the concern expressed by children about the surroundings of their schools: fewer cars, more vegetation? In short, a healthier city.

So this was the time for the RAW. Then we realized that we needed to continue, that it was only the first of many subsequent editions. The dynamics of active cities like Reus is expressed in its continuous transformation. We will speak less and less about growth but more and more about changing the rules of the game. And RAW must continue to accompany us in exploring these new rules.

evidentment venien embolcallades pels altres qüestions transversals -que estem treballant d'una forma específica- com la discussió sobre l'estrategia del verd urbà i la seva contribució als problemes climàtics. En una ciutat on la relació amb el territori agrícola és fonamental i intrínseca a la seva pròpia identitat, el debat sobre l'aprofitament i gestió de l'aigua es va convertir en un reconeixement explícit d'un fet cultural de primer ordre. Al seu torn, la nova mirada sobre com fer ciutat amb perspectiva de gènere i, per tant, pensant en una ciutat preparada en tots els nivells de la vida quotidiana. I així comença com la ciutat haurà de respondre a la preocupació que els

infants expressen pels entorns de les seves escoles: menys cotxes, més vegetació... En definitiva, una ciutat més saludable.

Aquest era el moment del RAW. Després ens vam adonar que havíem de seguir replicant per a que consolidés aquesta mirada contínua i diversa. Només era la primera edició de moltes que vindrien després. La dinàmica de les ciutats actives com Reus determinen una contínua transformació, cada vegada parlarem menys de creixement però cada vegada més de canviar les regles de joc. I el RAW ens hi pot seguir陪伴ant.

Josep Maria Solé Gras
MF Cofund Fellow
EAR RAW'21 coordinator
Reus Architecture School
Investigador MF COFUND
Coordinador EAR RAW'21

At a pedagogical and experimental level, the RAW'21 teaching team proposed a method of work, approaching and fitting so-called *cubic* or $3 \times 3 \times 3$. In this sense, this particular workshop wanted to address three topics, propose three axes and deal with three specific places.

In this way, the three groups - one per axis - intentionally mixed students and teachers from the four participating institutions to guarantee personal interaction, the heterogeneity of the

A nivell pedagògic i experimental, l'equip docent del RAW'21 va proposar un mètode de treball, aproximació i encaix que vàrem anomenar cúbic o $3 \times 3 \times 3$. En aquest sentit, es volien abordar tres temes, proposar tres eixos i tractar tres llocs concrets.

D'aquesta manera, els tres grups -un per eix-, barrejaven intencionadament estudiants i professors de les quatre institucions participants per garantir la interacció entre persones,

< EAR RAW'21
group discussion
in Cal Massó

< Debats en grup
al taller EAR
RAW'21 de Cal
Massó

A method

views and perspectives of a new and complex reality and, in short, to encourage the diversity of proposals that would enrich the debate.

Among the many preparatory tasks of the workshop, probably one of the most difficult was to establish a possible script that, starting from a willingly open and integrative story, would incorporate the great contemporary global urban challenges from a particular reading of the local reality of a city like Reus. So, it was

Un mètode

l'heterogeneïtat de les mirades d'una realitat nova i complexa i, en definitiva, fomentar la diversitat de propostes i enriquir el debat.

Entre les múltiples tasques preparatòries del workshop, probablement una de les més difícils va ser la d'establir un possible guió que, partint d'un relat volgudament obert i integrador, incorporés els grans reptes urbans contemporanis globals des d'una lectura particular de la realitat

necessary to sort out keywords, to structure emerging problems, to rank concepts, to locate innovative strategies and to identify spaces of opportunity that were able to synthesize the trend of the city and, therefore, to locate proposals for quality improvement and urban transformation.

From this cross-reading and shared diagnostic work jointly done by the city council and the teaching team, three vectors of work, three physical axes or paths and, finally, three specific locations were fixed. These proposals should be capable of forging

a real change of paradigm for a more cohesive, balanced, sustainable, inclusive, accessible and healthy future city and a rich environment capable of welcoming people, promoting their free development without discrimination of any type, guaranteeing the right to decent and affordable housing and, in short, generating spaces of opportunity for its neighbors.

As expressed in greater detail in the following chapter, the result was a spatially triangular reading of the city articulated around the roads of Riudoms, Montblanc-Valls and Salou. In

local d'una ciutat com Reus. Així doncs, va caler destriar paraules claus, estructurar problemàtiques emergents, jerarquitzar conceptes, localitzar estratègies innovadores i identificar espais d'oportunitat que fossin capaços de sintetitzar el rumb de la ciutat i, per tant, posicionar propostes de millora i transformació.

D'aquesta lectura creuada i treball de diagnosi compartida feta entre ajuntament i equip docent en va derivar, doncs, tres vectors de treball, tres eixos físics o camins i, per últim, tres emplaçaments concrets sobre els que estructurar unes propostes capaces de forjar un

canvi de paradigma per a una ciutat futura més cohesionada, equilibrada, sostenible, integradora, accessible i saludable, un entorn capaç d'acollir les persones i potenciar el seu lliure desenvolupament sense discriminació de cap tipus, garantir el dret a l'habitatge digne i assequible i, en definitiva, fer aflorar espais d'oportunitat per a les seves veïnes i veïns.

Tal i com s'expressa amb major detall en el capítol següent, el resultat va ser una lectura espacialment triangular de la ciutat articulada al voltant dels camins, en ordre horari, de Riudoms, Montblanc-Valls i Salou. Al seu

turn, each path incorporated a strategic sector of transformation, being: the derelict Valira ensemble, the unused Sedera Weichers -former headquarters of the local police-on Carrer del Roser, and the industrial complex of small low-density warehouses units popularly called *Detroit*. Aware of the opportunities offered by each of these areas from the scale of the concrete, tangible and built, the main challenge was to integrally address the effects of their particular transformation on both an urban and territorial scale, reinforcing the systemic role and structuring vocation between chapters of each axis.

torn, cadascun d'aquests camins s'associava a un sector estratègic de transformació: el conjunt de l'antiga fàbrica de la Valira, l'àmbit de la Sedera Weichers -antiga seu de la Guàrdia Urbana- al carrer del Roser i, per últim, el complex industrial de petites naus en filera popularment anomenat *Detroit*. Conscients de les oportunitats que oferien cadascun d'aquests àmbits des de l'escala del concret, tangible i edificat, el repte passava per ser capaços d'interpel·lar conjuntament els efectes de la seva transformació a una escala tant urbana com territorial reforçant la vocació estructurant entre capítols de cada eix.

Finally, at a thematic level, each of these axes and locations became equations specific to the city that were questioned based on the conjunction of three fixed variables or work vectors: mobility, intermodality and transformation of public realm derived from its transformation; the profound rethinking of the role of the city's post-industrial heritage, and, finally, its inherent potential to become spaces for experimentation with alternative residential typologies and variable coexistence models that respond to the current city's housing emergency.

Per últim, a nivell temàtic, cadascun d'aquests eixos i emplaçaments esdevenien equacions pròpies de la ciutat que es van qüestionar a partir de la conjunció de tres variables fixes o vectors de treball: la mobilitat, intermodalitat i transformació de l'espai públic derivat de la seva transformació; el profund replanteig del rol del patrimoni post-industrial de la ciutat i per últim, el seu potencial inherent d'esdevenir espais d'experimentació de tipologies residencials alternatives i models de convivència variable que donin resposta a la situació d'emergència habitacional de la ciutat.

Mobility / intermodality / public realm

In Reus, as in so many other cities belonging to an interactive and dense, but scattered, urban constellation, daily trips on a neighborhood scale alternate and combine distances of less than 2 km that can be comfortably walked on foot, with those on an urban scale (2 to 7 km) that involve partially crossing the city by public transport, bicycle, personal mobility vehicles, and those of a metropolitan scale, which connect it with the neighboring cities of Tarragona, Vila-seca, Cambrils, Salou or other smaller cities of the conurbation.

In the absence of a comprehensive public transport system, most of these trips are currently made in private cars. Naturally, other larger-scale trips that would need to be articulated with the previous ones are those that link the conurbation to higher order centres such as Barcelona, Valencia, Zaragoza or even Madrid.

One way or another, what is certain is that the typical inhabitants of Reus tend to use the automobile for practically all of their trips, including, often, those within their own neighborhood. There is certainly

Mobilitat / intermodalitat / espai públic

A Reus, com en tantes altres ciutats pertanyents a una constel·lació urbana interactiva i densa, però dispersa, s'alternen i combinen els desplaçaments quotidians d'escala barrial (de distàncies inferiors als 2 km. que es poden fer còmodament a peu) amb aquells d'escala urbana (de 2 a 7 km) que suposen creuar parcialment la ciutat en transport públic, bicicleta, vehicles de mobilitat personal; amb aquells d'escala metropolitana, que la connecten les ciutats i centres de les veïnes Tarragona, Vila-seca, Cambrils, Salou o altres ciutats de la conurbació.

← The architectures of mobility and its spaces of exchange in Reus as a research topic at EAR RAW'21

← Les arquitectures i els espais de la intermodalitat a Reus van esdevenir vestors de recerca del workshop EAR RAW'21

Mancant un sistema de transport col·lectiu integral, la major part d'ells es realitzen actualment en vehicle privat. Naturalment, altres desplaçaments d'escala superior que és necessari articular amb els anteriors són aquells que la vinculen la conurbació a centres d'orde superior com Barcelona, València, Saragossa o, fins i tot, Madrid.

De tota manera, la veritat és que un habitant tipus de Reus tendeix a utilitzar l'automòbil per a pràcticament tots els seus desplaçaments, inclosos, sovint, els que realitza dins del

a successful pedestrian axis that crosses the old town, but walking, riding a bicycle or electric scooter, using public transport, and, above all, changing modes –between car and train, or between bus and bicycle— are behaviors considered somehow eccentric as they are not even possible, too slow or uncoordinated with each other.

In this context, and wishing to transform the model of urban and interurban mobility, promoting active mobility and promoting intermodality, the city of Reus has initiated an ambitious process of traffic calming, incorporating bike lanes or the

seu propi barri. Existeix certament un eix reeixit per als vianants que travessa el barri antic, però caminar, anar amb bicicleta o patinet elèctric, utilitzar el transport públic, i, sobretot, canviar de mode —entre cotxe i tren, o entre autobús i bicicleta — són comportaments considerats excèntrics per no ser, si més no, possibles, o per ser massa lents, descoordinats entre si.

En aquest context i amb la voluntat de transformar el model de la mobilitat urbana i interurbana, fomentant la mobilitat activa i potenciant la intermodalitat, l'ajuntament de Reus ha iniciat un ambicios procés de

articulation of public spaces as effective interchanges between modes.

An example of this will be the future city underpass, incorporating the new Campus Universitari-Hospital railroad station in the southern end of the city. With this and, together with the deployment and implementation of the ambitious light rail/tram network that will link the four main cities of the conurbation, this workshop understands the opportunity to radically modify the travel habits of the inhabitants and contribute not only to an effective intermodality, but also to the decarbonization of the daily routines of its inhabitants.

pacificació del trànsit, incorporació de carrils bici o l'articulació dels espais públics com a bescanviadors efectius entre modes. Exemple d'això serà el futur pas de ciutat incorporant la nova estació de ferrocarril Campus universitari-Hospital, al sud de la ciutat. Amb això i, coincidint amb l'arribada i implantació de l'ambiciosa xarxa de tren lleuger/tramvia que unirà les quatre principals ciutats de la conurbació, aquest workshop entén l'oportunitat de modificar radicalment els hàbits de desplaçament dels habitants i contribuir no sols a una intermodalitat eficaç i quotidiana, sinó també a la descarbonització de les rutines diàries dels seus habitants.

Reus has a rich post-industrial heritage, mostly linked to the primary transformation of products derived from the agriculture of the surrounding landscape.

A large collection of warehouses, old textile factories, household appliances and agricultural machinery, food processing spaces, storage naves or old

Post-industrial heritage

pottery kilns dot the urban fabric and establish a dialogue of an unique scale and typology for each piece.

Although some of them are protected or have even been transformed into modern art centres, restaurants or civic facilities, most of them languish in the face of an uncertain future. Therefore, taking into account their historical value,

Patrimoni postindustrial

ceràmica esquitxen el teixit urbà i estableixen un diàleg d'escala i tipologia únic per a cada peça. Al seu torn, però, tots ells dibuixen un sistema que revela una capa de l'estructura productiva abandonada o obsoleta, de caràcter marcadament urbà, que la ciutat de les darreres dècades ha abandonat de manera progressiva, inconscient i desatenta al seu potencial expectant.

their structural and constructive clarity and, above all, their urban centrality, each of the three study areas or sectors proposed in the RAW will deal with a selected reference heritage building in order to activate it as a real urban catalyst. In turn, however, all of them draw a system that reveals a layer of the abandoned or obsolete productive structure, of a distinctly urban character, that the city of recent decades has progressively abandoned,

unconsciously and inattentive to its expectant potential. It will be convenient to imagine new roles for these buildings, preferably related to cooperative collective housing, or maybe related with spaces for new types of work, exchange of goods or social interaction, or even proposing alternatives to traditional modes of tenure and linking them to collective public spaces and renewed urban mobility.

Tot i que alguns d'ells estan protegits o fins i tot han estat transformats en moderns centres d'art, restaurants o equipaments d'ús cívic, la major part d'aquests conjunts edificats llanguixen davant un futur incert.

Per això, atenent el seu valor històric, a la seva claredat estructural i constructiva i, sobretot, a la seva centralitat urbana, cadascuna de les tres àrees o sectors d'estudi plantejades en el RAW compta amb un edifici patrimonial

◀ The inherent value and transformation potential of industrial heritage read as a strategic opportunity. The Valira complex on the Riudoms axis.

◀ El valor i potencial de transformació inherent al patrimoni industrial van ser llegits com a oportunitat estratègica per a la ciutat. En aquesta imatge, el complex industrial de Valira sobre l'eix de Riudoms.

de referència sobre el qual reflexionar per a activar-lo com a veritable motor del canvi.

En ell s'hauran d'imaginar nous programes per a la ciutat, preferentment relacionats amb l'habitatge col·lectiu en règim cooperatiu, els espais per a les noves tipologies de treball, bescanvi de béns o interacció social plantejant alternatives a les maneres de tinença tradicional i vinculant-los als espais públics col·lectius i de renovada mobilitat urbana.

Housing emergency

One of the disadvantages of Catalonia in relation to other economically dynamic European regions, even more so since the economic crisis that hit hard the Mediterranean countries after 2008, is the fragility of its labor market, unable, so far, to offer competitive opportunities for a youth, mostly highly qualified, but often relegated to unemployment or to the uncertainty of low value-added jobs.

At the same time, financial institutions and landowners keep on speculating on real estate as the safest way to obtain capital gains in a cyclical and recurrent context of economic instability, becoming thus the access to housing the worst nightmare for the younger generations. Having one's own roof over one's head means an economic sacrifice that is practically unaffordable without external aid, resulting in a

progressive loss of autonomy for those sectors of the population with the lowest income capacity.

In fact, the COVID context has only worsened youth unemployment rates (reaching 33% in Catalonia) which, added to the increase in housing prices, the lack of rental housing supply and the low volume of social housing (less than 1%), condemns a substantial part of society to renounce the fundamental right to decent

housing, which is acknowledged both in the declaration of human rights and in the Spanish constitution. Faced with such a situation of housing emergency and with such a stressed market, imaginative and feasible strategies can surely be put forward to quickly and effectively deal with this trend.

To this end, two initial proposals are put forward. The first would be to discourage real estate speculation by introducing

Emergència habitacional

Un dels desavantatges de Catalunya en relació amb altres regions econòmicament dinàmiques d'Europa, més encara a partir de la crisi econòmica que va colpir amb cruesa als països de l'arc mediterrani des de 2008, és la fragilitat del seu mercat de treball, incapç, fins al moment, d'ofrir oportunitats competitives per a una joventut, en general molt qualificada, però, sovint,

relegada a l'atur o la precarietat de llocs de treball d'escàs valor afegit. En paral·lel, les entitats financeres i els terrataments especulen amb les propietats immobiliàries com a forma més segura d'obtenir plusvalues en un context cílic i recurrent d'incertesa econòmica, fet que ha convertit l'accés a l'habitatge en el principal problema per a l'emancipació de les joves

generacions. Disparar d'un sostre propi suposa un sacrifici econòmic pràcticament inassolible si no es compta amb ajudes externes, derivant en una progressiva pèrdua d'autonomia per part d'aquells sectors de la població amb menor capacitat d'ingressos.

De fet, el context COVID no ha fet sinó empitjorar els índexs d'atur juvenil (assolint, a Catalunya, el 33%) que, sumats a l'increment dels preus d'habitatge, a la manca d'oferta d'habitacions de lloguer i

al magre volum d'habitacions social (menor a l'1%), condemna a una part substancial de la societat a renunciar al dret fonamental de l'habitatge digne reconegut tant a la Declaració dels Drets Humans com a la Constitució Espanyola.

Davant tal situació d'emergència habitacional de primer ordre i amb un mercat tan estressat, segurament cal plantejar estratègies imaginatives i possibilistes per a fer front de manera ràpida i eficaç a aquesta

a significant percentage of cooperative housing (around 20%) to reactivate and rehabilitate the existing housing stock, thereby offering an affordable residential alternative and making the most of the city's central environment.

The second alternative, on the other hand, would be to recolonize depopulated rural areas after the urban exodus of the second half of the

last century, thus balancing territorial tensions and reducing pressure on urban land.

In any case, the workshop has proposed, simultaneously, the adoption of different possibilities and residential alternatives that go beyond the current offer of the real estate market and can incorporate formulations of cooperative housing in transfer of use, urban masovia or others.

tendència. Per a això es plantegen dues possibilitats o estratègies a assajar.

La primera passaria per desincentivar l'especulació immobiliària introduint prou percentatge d'habitatge cooperatiu (al voltant d'un 20%) que reactivi i rehabiliti el parc d'habitatge existent, tot oferint una alternativa residencial assequible i l'aprofitament d'un entorn central de la ciutat.

La segona possibilitat seria recolonitzar els entorns rurals

despoblats després de l'exode urbà de la segona meitat del segle passat, equilibrant, amb això, les tensions territorials i reduint la pressió sobre el sòl urbà.

En qualsevol cas, el workshop ha plantejat, de manera simultània, l'adoptació de diferents possibilitats i alternatives residencials que vagin més enllà de l'oferta actual del mercat immobiliari i puguin incorporar formulacions d'habitatge cooperatiu en cessió dús, masoveria urbana o altres.

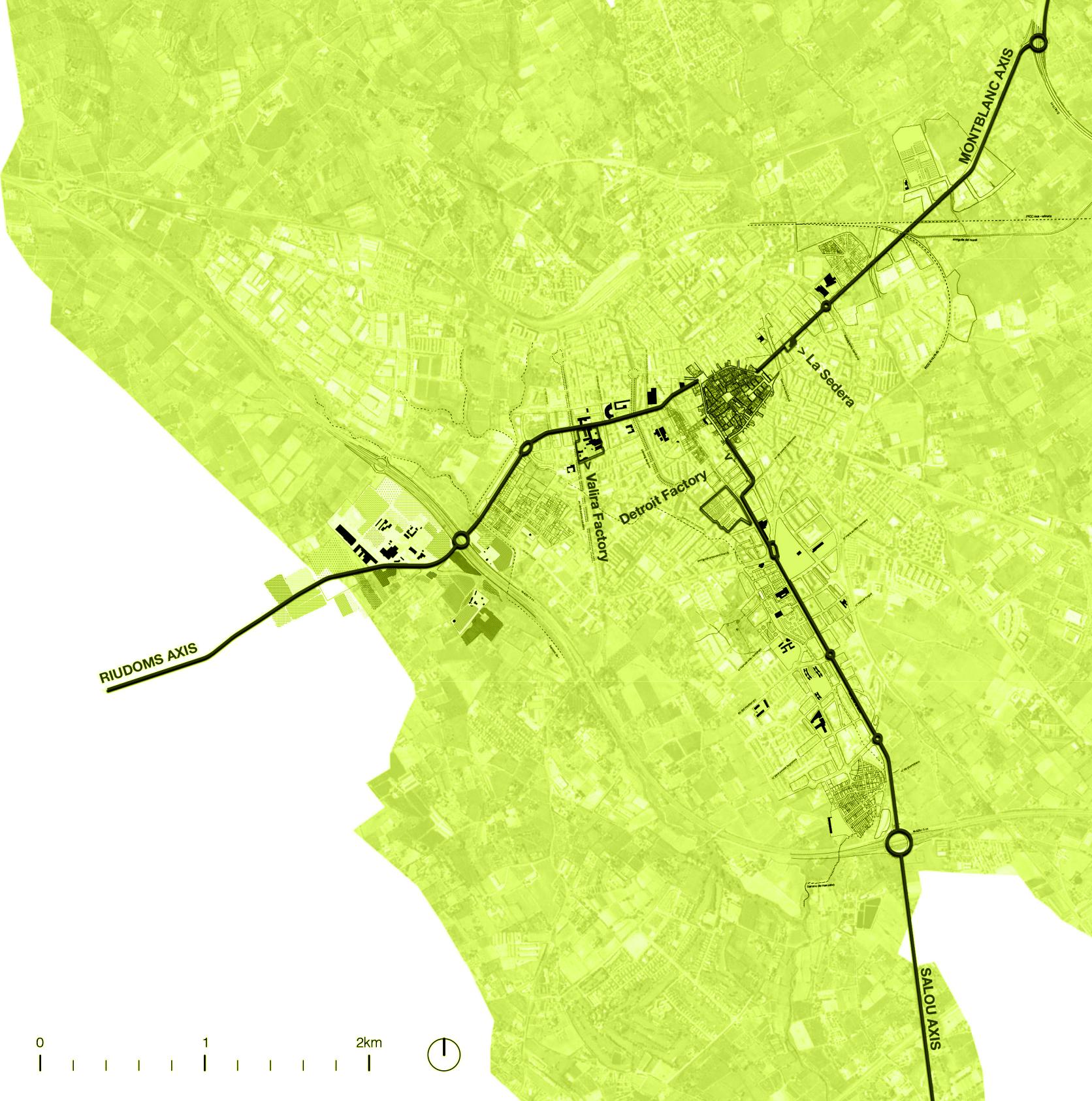
← The housing emergency presents multiple dimensions of analysis and treatment. Image of the Montserrat neighborhood.

← L'emergència habitacional va ser entesa com a vector multidimensional. Imatge del barri de Montserrat.

3

Axis and sites Eixos i emplaçaments

AXIS & SITES

EIXOS I EMPLAÇAMENTS

As mentioned in the previous chapter, students and teachers were divided into six working groups -two per axis-, focusing their gaze on each of the three road axes that articulate the city and unite the old district of Reus with Riudoms, Salou and Montblanc, respectively.

← The radial structure of the city of Reus made it possible to propose three axes of work representative of the sequential urban reality

← L'estrucció urbana radial de la ciutat de Reus va permetre treballar de manera coherent a partir de tres eixos representatius que aglutinaven la diversitat d'episodis urbans cercada

Three axes that, like slices of a pizza, incorporate in its third all the elements that give the city its characteristic flavor: a varied urban fabric with its public space, streets and squares; some green spaces, often trapped by the growth of the city and other times, foreseen and planned; also some heritage pieces that are protagonists or waiting for a good opportunity to revive.

Tal i com s'ha esmentat en el capítol anterior, estudiants i professors es van repartir en sis grups de treball -dos per eix-, centrant la seva mirada sobre cadascun dels tres eixos viaris que vertebrén la ciutat i uneixen el barri antic de Reus amb Riudoms, Salou i Montblanc, respectivament.

Tres eixos que, com a tall d'una pizza, incorporen en el seu terç tots els elements que li donen a la ciutat el seu sabor característic: un variat teixit urbà amb el seu espai públic, carrers i places; uns espais verds, sovint atrapats pel creixement de la ciutat i altres vegades, previstos i planificats; també algunes peces patrimonials protagonistes o esperant una bona oportunitat per a reviure.

Ana Romeo
Architect Reus City Council
Arquitecta Ajuntament de Reus

Riudoms axis and Valira Factory

The Riudoms axis takes its name from the road that links Reus with Riudoms. On its route from Plaça Prim to the west, it crosses the district of Carme, Passeig Prim, Avinguda dels Països Catalans and Barranc de l'Escorial. After this, the road becomes avenida de Riudoms, whose northern facade is still awaiting development. Following the route, it crosses the T-11 highway where the city is blurred in the periphery and the agricultural mosaic that reaches Riudoms appears.

On this axis we find two areas pending transformation. On the one hand, the block defined by the Riudoms road and three streets: Roger de Bellfort, Pau de Font de Rubinat and Avinguda dels Països Catalans and, on the other, the land located north of avenida de Riudoms, between Barranc del Escorial and Barranc del Roquis. Both areas, pending transformation, were the subject of work in the seminar, but here I want to refer especially to the first one, which we will call

Eix Riudoms i Fàbrica Valira

L'eix de Riudoms pren el traçat del camí que uneix Reus amb Riudoms. En el seu recorregut des de la plaça Prim en direcció oest, travessa el barri del Carme, el Passeig Prim, l'avinguda dels Països Catalans i el Barranc de l'Escorial. Després d'aquest, el camí esdevé avenida de Riudoms, de la qual encara resta per ordenar la façana nord. Seguint el recorregut, travessa la T-11 i la ciutat es desdibuixa en la perifèria i esdevé mosaic agrícola fins a Riudoms.

◀ Valira factory visit

◀ Vista interior del complex industrial de Valira

Valira or Coromina area, borrowing the name of its pre-existences, two industrial activities, currently in disuse, located in this place: La Coromina Industrial -Industrial Carbonic of Lluís Coromina Martorell, born in 1908, dedicated to the Carbonic Industry, for the elaboration of soft drinks and beers- and La Valira -industry and commercializer of small household appliances and material for the home, founded by Francesc Palacín and Josep Maria Pujol-.

At this moment, the warehouses of La Coromina have been demolished. Still remain part of the gardens,

primera, que denominarem àrea Valira o Coromina, que pren el nom de les seves preexistències, dues activitats industrials, actualment sense ús, emplaçades en aquest indret: La Coromina Industrial –Industrial Carbònica de Lluís Coromina Martorell, nascuda l'any 1908, dedicada a la Indústria carbònica, per a l'elaboració de gasoses i cerveses— i La Valira —indústria i comercialitzadora de petit electrodomèstic i material per a la llar, fundada per Francesc Palacín i Josep Maria Pujol—.

En l'actualitat les naus de La Coromina han estat enderrocades, encara

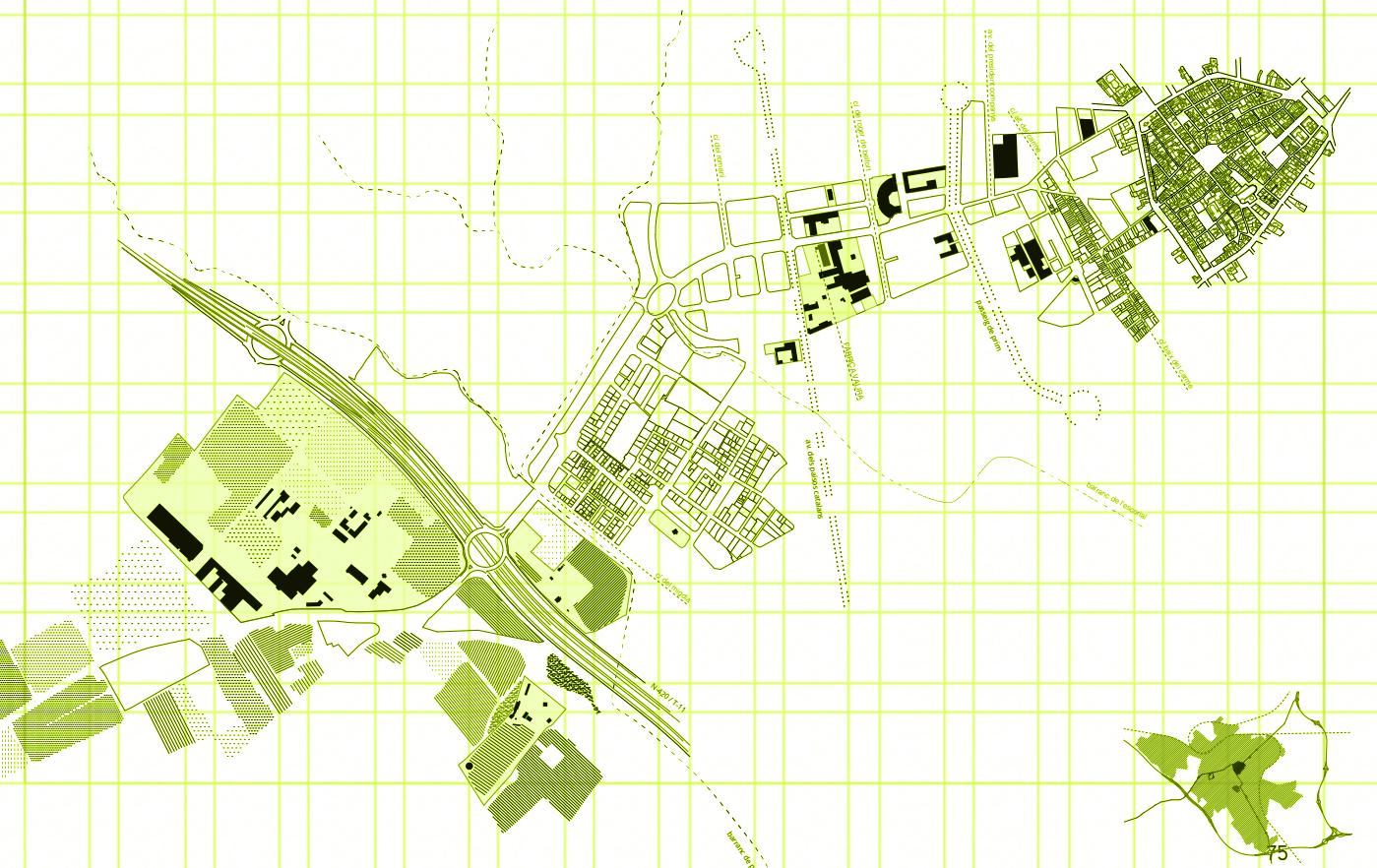
the guard house and a building located at the corner of Avinguda dels Països Catalans and Carrer de Font de Rubinat, where the Ponent Civic Center is located. The Valira warehouse languishes unused. In the same area, next to the Frida Khalo Gardens, stands the Mas Totosaus -a modernist building, designed in 1906 by the Reus born architect Pere Caselles for Mrs. Elvira Figueras, widow of Totosaus- currently in the process of rehabilitation.

These elements, part of the collective heritage, are located in a block of

romanen part dels jardins, la caseta del guarda i un edifici situat a la cantonada de l'avinguda dels Països Catalans i el carrer de Font de Rubinat, on s'emblaça el Centre Cívic de Ponent. La nau de la Valira llanqueix sense ús.

A la mateixa àrea, en els Jardins de Frida Khalo, s'emblaça el Mas Totosaus -edifici modernista, projectat l'any 1906 per l'arquitecte reusenc Pere Caselles per a la Sra. Elvira Figueras, viuda de Totosaus- actualment en procés de rehabilitació.

Aquests elements, integrants de la memòria col·lectiva, s'emplen en

approximately two hundred by one hundred and eighty meters, located in the expansion of Reus, within the urban continuum, very close to the center.

A block that, due to its position, size and pre-existence -buildings and gardens-, becomes an opportunity for the city of Reus, a place where to develop projects that respond to the issues raised in the seminar, in the sense of promoting the rehabilitation of industrial buildings, the preservation of landscape, historical and cultural values, and the management of open spaces

una illa d'aproximadament dos-cent per cent vuitanta metres, situada a l'exemple de Reus, en el continu urbà, molt pròxima la centre.

Una illa, que per posició, per dimensions i per preexistències -edificis i jardins- , esdevé una oportunitat per a la ciutat de Reus, un lloc on desenvolupar projectes que donin resposta als temes plantejats en el seminari, en el sentit d'afavorir la rehabilitació dels edificis industrials, la preservació dels valors paisatgístics, històrics i culturals, l'ordenació dels espais lliures i

and facilities for the benefit of the community.

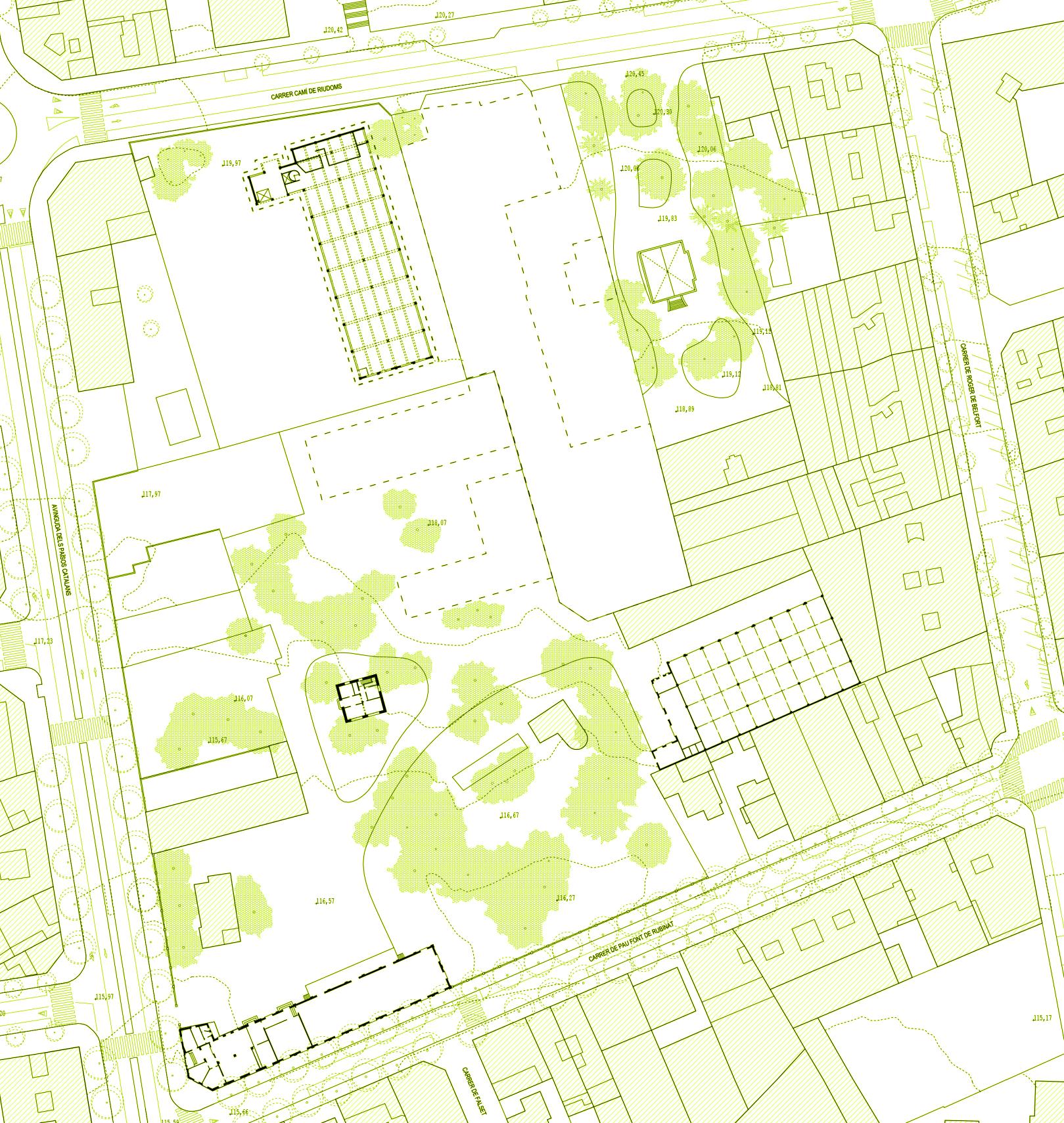
A piece in the urban fabric that, from a social, economic and environmental point of view, can generate a benefit beyond its own scope. A space that can provide this area of the city with a green lung, that invites leisure, interrelationships and exchange; that promotes urban rehabilitation, -reusing the pre-existences-, that favors, in short, social cohesion and facilitates a process of urban regeneration beyond the limits of the block itself.

els equipaments en benefici de la col·lectivitat.

Una peça en el teixit urbà que, des del vessant social, econòmic i ambiental, pugui generar beneficis més enllà del mateix àmbit. Un espai que pugui dotar aquesta part de la ciutat d'un pulmó verd, que convida a l'oci, les interrelacions i l'intercanvi, que promogui la rehabilitació urbana, —tot reutilitzant les preexistències—, que afavoreixi, en definitiva, la cohesió social i faciliti un procés de regeneració urbana més enllà del propi límit de l'illa.

› Valira complex site

› Emplaçament del complex industrial de Valira

Riudoms axis.
Valira complex. Site
surroundings

Eix Riudoms i
emplaçament del
complex de Valira.
Imatges d'entorn

Valira complex. Building
typology and structure
characteristics

Complex industrial de Valira.
Tipologia edificatòria i
característiques estructurals

Proyecto de almacenes para
D. José M. y Dña. Pilar Ba-
rué, a construir en las calles
Gral. Yagüe y Camilo Mo-
rales Cortés. ESCALA 1:100

REUS, FEBRERO DE 1958

Los Propietarios

EL ARQUITECTO.

Juan Manuel Zaguirre
Sociedad Arquitecto
ESCALA 1:500

Planta

Fachada a la C. Camilo Morales

Fachada a la C. Gral.

Juan Manuel Zaguirre
Architect Reus City Council
Arquitecte Ajuntament de Reus

Salou axis and "Detroit" industrial site

For a city of radial structure, as is the case of Reus, to work with perseverance and criterion the situations of centrality is equivalent, in fact, to work to assert its own character. Henri Lefebvre told us in his book *La révolution urbaine* (1972) that, in this process of realization and defense of centrality, concentration

ends up weakening and breaking down, because there is always a need for another new center, a new periphery, another place; a different place. And it is proven that what produces this urban phenomenon of concentration is precisely the fact of being the meeting point, the place of congregation, the place of

Eix Salou i el complex "Detroit"

Per a una ciutat d'estructura radial, com és el cas de Reus, treballar amb constància i criteri les situacions de centralitat equival, en realitat, a treballar per afirmar el seu propi caràcter. Henri Lefebvre ens deia al seu llibre *La révolution urbaine* (1972) que, en aquest procés de realització i de defensa de la centralitat, la concentració acaba per debilitar-se i per trencar-se, perquè sempre cal un altre nou

centre, una nova perifèria, un altre lloc; un lloc diferent. I es demostra que el que produeix aquest fenomen urbà de concentració és precisament el fet de ser el punt de trobada, el lloc de la congregació, el de la simultaneïtat. M'interessa especialment com Lefebvre interpreta la centralitat —també com un drama— i com reuneix el que ell anomena els "signes del fet urbà" que bàsicament són les coses

simultaneity. I am particularly interested in how Lefebvre interprets centrality -also as a drama- and how he brings together what he calls the "signals of the urban fact" which are basically the things that allow such congregation; the street or the square, the type of pavement, the sidewalks, the lights, the seats, the facades, etc. The "urban things" that, according to Manuel de Solà-Morales, establish direct, immediate relations among themselves.

The three axes that structure the teaching and research program of the Reus Architecture & Urban Design International Workshop (RAW) respectively concentrate true linear accumulations of centrality that are probably manifested in opposition to the center itself, but which are also the place of congregation, the place of the urban fact, which radiate - and at the same time bring together - the center and the outskirts of the city. These carefully diagnosed axes will allow the students and

que permeten aquesta congregació; el carrer o la plaça, el tipus de paviment, les voreres, les llums, els seients, les façanes, etc. Les "coeses urbanes" que, segons Manuel de Solà-Morales, estableixen entre si relacions directes, immediates.

Els tres eixos que estructuren el programa docent i de recerca del Reus Architecture & Urban Design International Workshop (RAW) condensen respectivament veritables acumulacions lineals de

centralitat que probablement es manifesten per oposició al mateix centre, però que també són el lloc de la congregació, el lloc del fet urbà, que irradiien —i alhora aproven— el centre i les afores de la ciutat. Uns eixos ben trobats que permetran descobrir i interpretar la ciutat als alumnes, als professors convidats i també descobrir noves lectures als mateixos habitants.

Em considero honorat de presentar el SALOU AXIS per invitació

guest professors to discover and interpret the city, as well as the inhabitants themselves to discover new readings.

I consider myself honored to present the SALOU AXIS at the request of the workshop leaders and not for any other specific reason. This is probably one of the richest and most interesting routes in the city, as it brings the center closer to the sea, with all that this implies for a city of the Camp. The traffic of people and goods

consolidated this route which, at first, was more infrastructural - narrow-gauge railroad or Carrilet - and which, due to the effect of the infrastructure itself, was consolidated with the construction of the first peripheral growths of Desarrollisme, of industrial, residential and also marginal condition.

The experience certainly did not disappoint, and the students and professors of the seminar physically experienced this walk that overlooks

dels responsables del workshop i no pas per cap altre motiu en concret. Aquest, probablement, és un dels recorreguts més rics i interessants de la ciutat, puix que aprova el centre al mar, amb tot el que això suposa per a una ciutat del Camp. El trànsit de persones i mercaderies van consolidar aquesta traça que, en un primer moment, va ser més infraestructural —ferrocarril de via estreta o Carrilet— i que per efecte de la pròpia infraestructura es va anar

consolidant amb la construcció dels primers creixements perifèrics del Desarrollismo, de condició industrial, residencial i també marginal.

L'experiència no va defraudar, i els alumnes i professors del seminari van experimentar físicament aquest passeig que mira a la costa, sense, però, arribar a un mar omnipresent en gairebé tot el recorregut. Una caminada plena de sensacions expressades

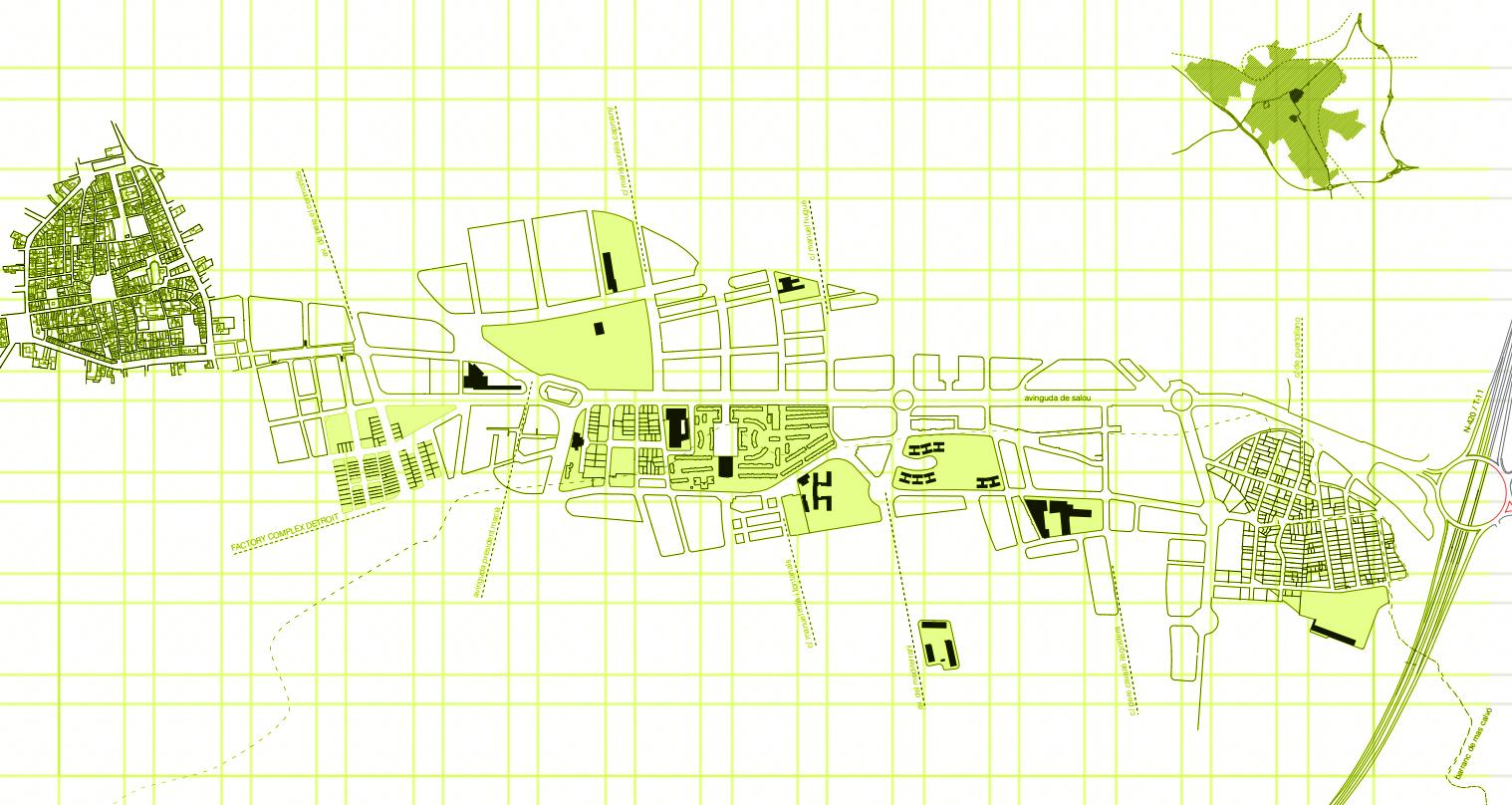
the coast, without ever reaching the sea, which is omnipresent in almost the entire route. A walk full of sensations expressed according to different "urban facts" along a route that starts at the workshop's headquarters, located in Cal Massó, that crosses the historic center and its old districts -such as the Carme neighborhood, that crosses the Tomb de Raval following the historical trace of the first trains that communicated Reus with Salou, the seaside resort of the city, and that quickly enters the

ore contemporary urban fabric
the modern extensions in the
outh of the city -residential and
ustrial- very dense and with
ident deficits of quality of its
ban space and of its housing
ock. This last scenario became
e concrete theme of the work
the students and the invited
ofessors, who were eager to
ntribute original proposals to
efine the new "signs of the urban
ct" that ended up taking shape
the new Lefebvrian spaces for
ongregation.

d'acord amb diferents "fets urbans" al llarg d'un recorregut que s'inicia a la mateixa seu del workshop, ubicada a Cal Massó, que travessa el nucli històric i el seus eixamples antics —com el del barri del Carme—, que traspassa el tomb de Raval tot seguint la traça històrica dels primers trens que comunicaven Reus amb el balneari de la ciutat —Salou—, i que ràpidament s'endinsa en la trama urbana més contemporània dels eixamples moderns al sud

la ciutat —residencials i industrials— molt densos i amb drets drets dèficits de qualitat del seu espai urbà i del seu mercat d'habitatges. Un escenari, aquest darrer, que es converteix en el tema concret de treball dels alumnes i dels professors invitats, que entonen amb il·lusió i ganes d'aportar propostes originals per a definir els nous "signes del fet urbà" que vendran cos en els nous espais febririans per a la congregació.

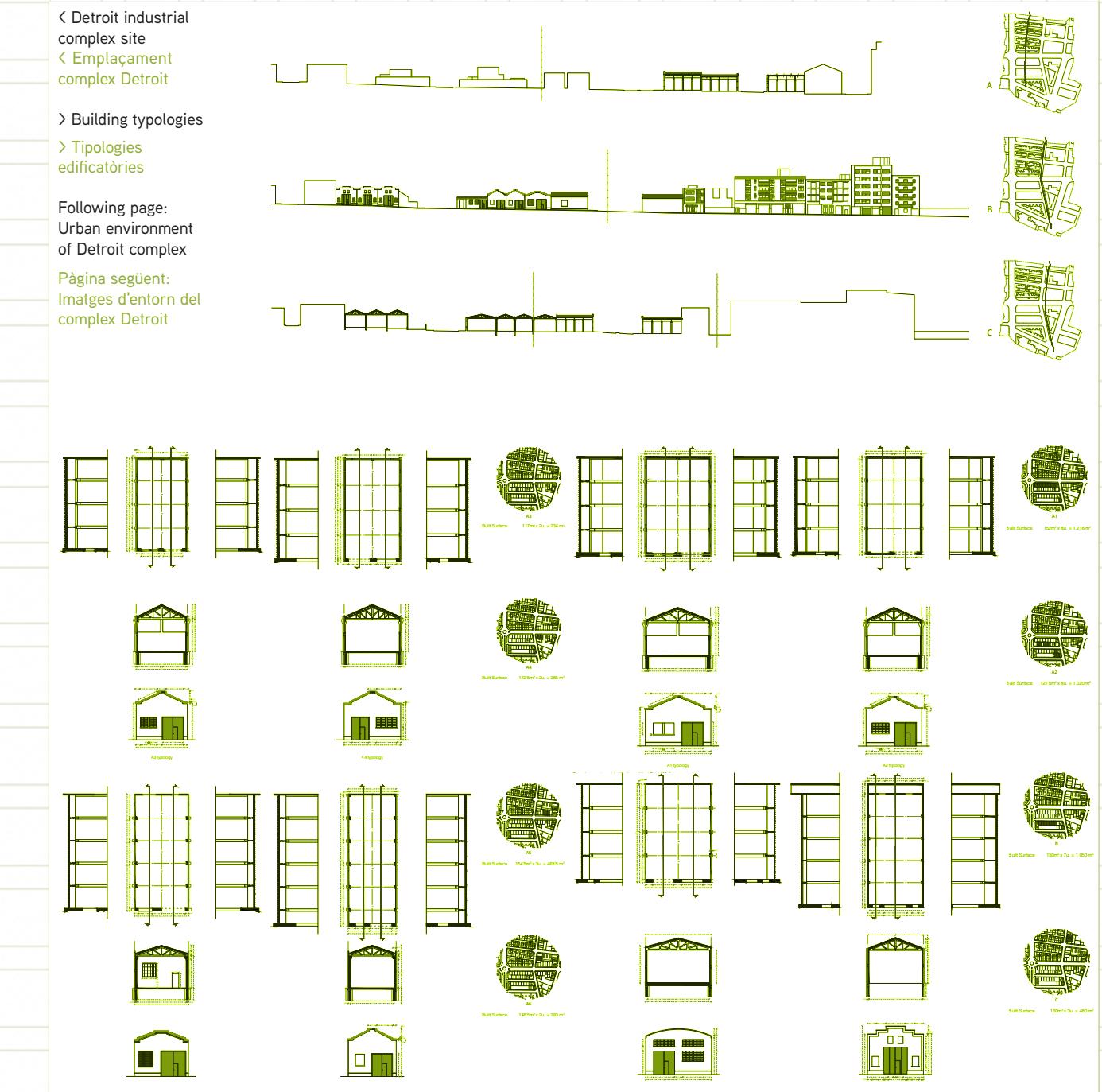
< Detroit industrial complex site
< Emplaçament complex Detroit

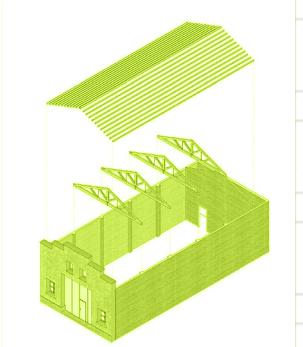
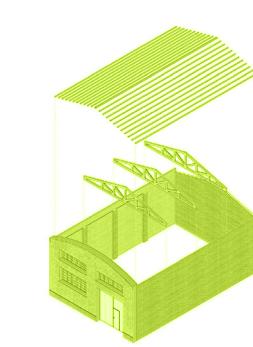
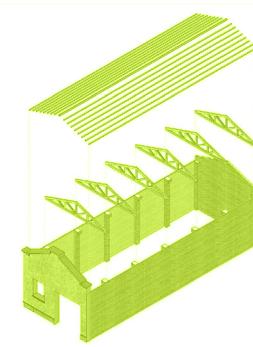
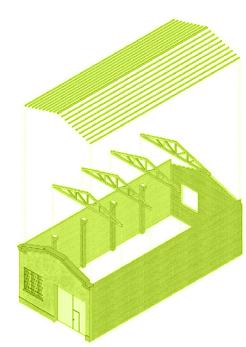
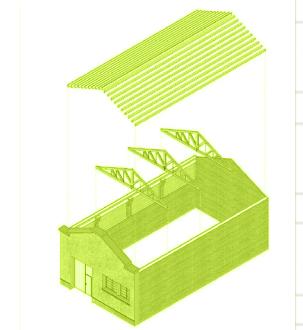
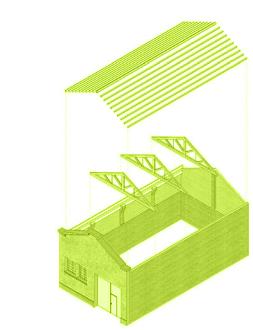
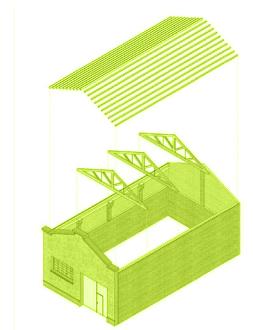
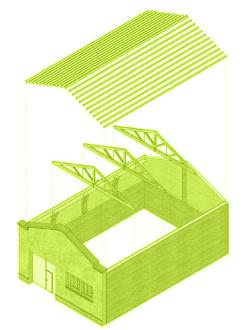
> Building typologies

> Tipologies edificatòries

Following page:
Urban environment of Detroit complex

Pàgina següent:
Imatges d'entorn del complex Detroit

Cinta Plana

Architect Reus City Council
Arquitecta Ajuntament de Reus

Montblanc axis and La Sedera Silk Factory

The old road of Valls left from the portal of l'Hospital. It was, in fact, the continuity of the street of the same name. This street organized the internal structure of the old city from the Jewish quarter to the gate of the Wall. There, from the Plaça de la Sang, and crossing the Riera, it structured the small widening that extended to the right of the medieval road. The widening was

planned in the second half of the 18th century. Most of its streets are still named after saints: Sant Llibori, Sant Magí, Santa Eulàlia, Sant Roc, el Roser... and its small blocks were and are quite regular. They are built -according to the dense block ordinance-, with two-storey artisan dwellings that were partially replaced at the end of the 20th century by some larger buildings. The real axis

Eix Montblanc i la Sedera

L'antic camí de Valls sortia del portal de l'Hospital. Era, de fet, continuïtat del carrer del mateix nom. Carrer que organitzava l'estruatura interna de la ciutat antiga des del Call fins al portal de la Muralla. Allí, a partir de la plaça de la Sang, i tot creuant la Riera, recolzava el petit eixample de l'Illa que s'estenia a la dreta del camí medieval. L'Eixample fou projectat a la segona meitat del s. XVIII. Els carrers tenen encara, la majoria,

← Carrer del Roser (Roser street) acts as an articulating fragment of the Montblanc axis

← El carrer del Roser actua com a fragment urbà funcionalment articulador de l'eix de Montblanc

noms de sants: Sant Llibori, Sant Magí, Santa Eulàlia, Sant Roc, el Roser i les illes de petita mesura, eren i són força regulars. Estan construïdes - amb l'ordenança d'illa densa -, amb habitatges menestralis de dues plantes que parcialment van ser substituïts a finals del segle XX per alguns edificis de major envergadura. El veritable eix de l'ordenació és el carrer del Roser -alternatiu i paral·lel al camí de Valls.

of the layout is the Roser street -alternative and parallel to the Valls road.

It is a street/road, continuation of Carrer de les Galanes that, from the Raval -and once the old wall is overcome- becomes a resolute, straight street, of good section and slope, that will take us first to the old Roser hermitage -converted into a cemetery during almost all the 19th century- and then it will be the new itinerary towards La Selva, Alcover and Montblanc. It is perhaps the best street of the Ensanche

for having had the privilege of accumulating the best housing and the best commerce. Today, however, it has not been able to overcome the general decrepitude of the whole neighborhood and has lost much of its varied activity, but still retains good facades that explain that it was a better street than it is today.

After 1837 the new Carlist wall, -which coincides here with the Muralla street- surrounded the city and limited the urban growth for more than a hundred years. A limit that the section of the streets and the

És un carrer/camí, continuïtat del carrer de les Galanes que, a partir del Raval —i superada la vella muralla— es transforma en un carrer decidit, recte i de bona secció i bona rasant que ens portarà primer a la vella Ermita del Roser —convertida en cementiri durant quasi tot el s. XIX — i després serà la nova drecera cap a La Selva, a Alcover i a Montblanc. És, ben segur, el millor carrer de l'Eixample de l'Illa per haver tingut el privilegi d'acumular el millor habitatge i el millor comerç. Avui no ha pogut sobreposar-se a la decrepitud general de tot el barri i ha

perdit bona part de la seva variada activitat, però encara conserva bones façanes que expliquen que fou un carrer millor del que és avui.

A partir de 1837 la nova muralla carlina, —que coincideix aquí amb el carrer de la Muralla— envoltava la ciutat i va limitar per més de cent anys el creixement urbà. Un límit que la secció dels carrers i la tipologia dels habitatges revelen clarament. Fins a la segona dècada del passat segle, el carrer del Roser abocava, en aquest punt, a horts, feraços i edificis industrials, malgrat

typology of the houses clearly still reveal. Until the second decade of the last century, the street of Roser led, at this point, to fertile orchards and industrial buildings, although nothing stopped its resolute tracing, not even the railroad cut - the line from Lleida to Tarragona - which drew a railway arc around the east of the city, as a kind of ring road. The intersection of this road, now Marià Fortuny Avenue, with Roser Street is, in fact, the gateway to the city and to the neighborhood. It is no coincidence that, from here, the street is renamed Montblanc road.

que res aturava el seu traçat decidit, ni tan sols el tall del ferrocarril —la línia de Lleida a Tarragona— que traçava un arc ferroviari a tot l'est de la ciutat, a manera de circumval·lació. L'encreuament d'aquesta via, ara Avinguda Marià Fortuny amb el carrer del Roser és, de fet, la porta de la ciutat i del barri. No és casual que, a partir d'aquí, el carrer es passi a denominar carretera de Montblanc.

Vistos des del centre de la ciutat i mirant cap al territori, altres episodis urbans vinculats a aquest

Seen from the city center and looking towards the territory, other urban episodes linked to this axis are Plaça de Catalunya, Plaça de la Sang, Plaça de Morlius and the Pompeu Fabra school. Once crossing the Miró creek, we would find the grounds of the Hort de Ros, the Llevant civic center and the Rubió i Ors school, the headquarters of the old city police, the area around Muralla and Miramar streets, where the old Carlist wall of 1837 was erected; and the squares of Forn del Soto, Federico García Lorca and Teresa Miquel. Between the avenue of Marià Fortuny and the

eix serien la plaça de Catalunya, la plaça i església de la Sang, la plaça de Morlius i l'escola Pompeu Fabra. Una vegada travessada la riera Miró, trobaríem els terrenys de l'Hort de Ros, el centre cívic Llevant i l'escola de Rubió i Ors, la seu de l'antiga guàrdia urbana, l'entorn del carrer Muralla i Miramar on hi havia l'antiga muralla carlina de 1837, i les places del Forn del Soto, de Federico García Lorca i de Teresa Miquel. Entre l'avinguda de Marià Fortuny i el ferrocarril arribem a prop de l'avinguda de Montblanc, dels jutjats, l'institut Gabriel Ferrater,

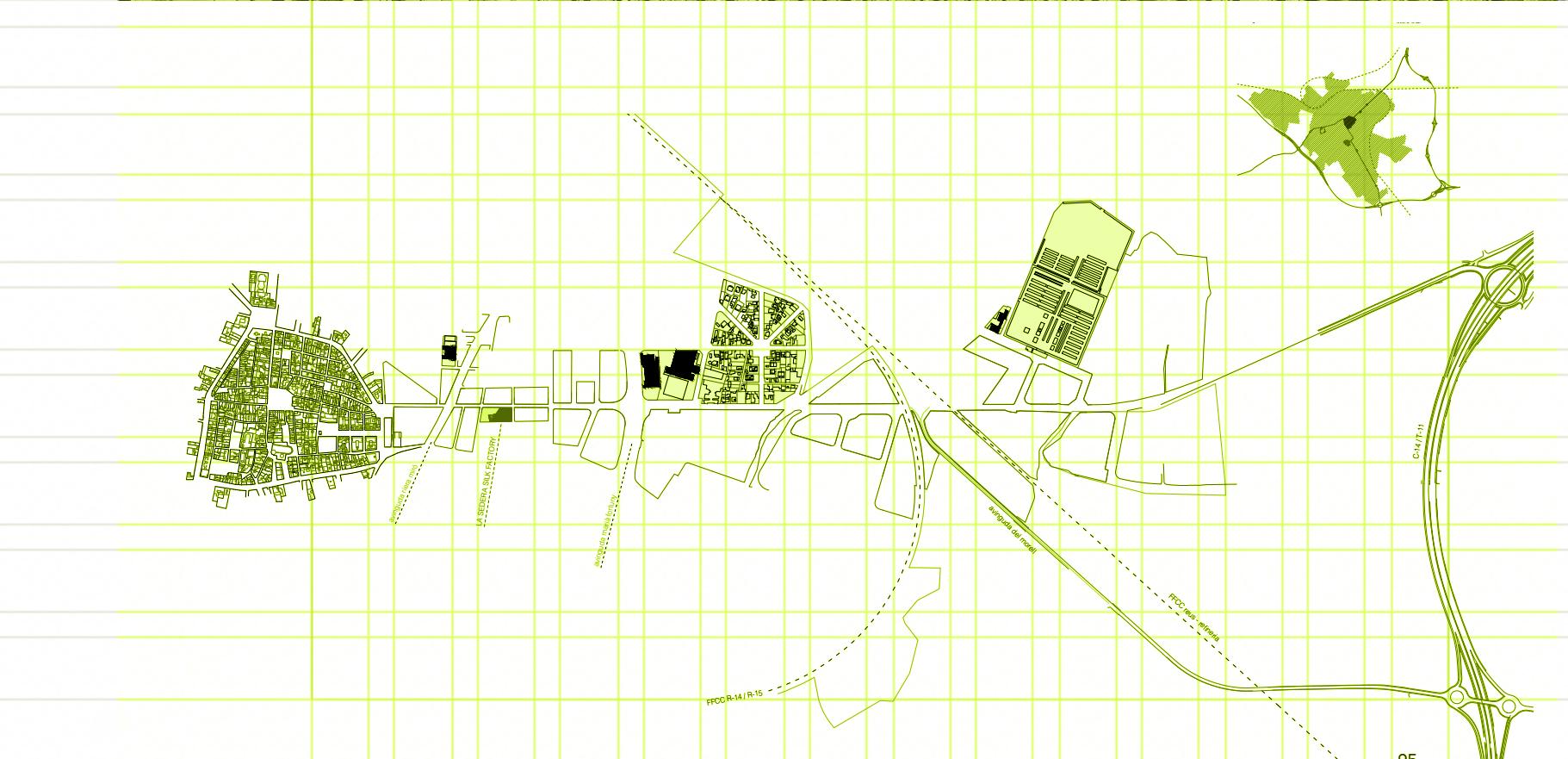
railroad we arrive near the avenue of Montblanc, the courthouse, the institute Gabriel Ferrater, the old prison and the cemetery. On the old Valls road we find the Pi del Burgar school and, crossing the eastern part of the city, the green areas of the Abeurada, Cemetery and Quadra creeks, which cross the industrial areas of the Montblanc, Morell and Constantí roads.

The Wiechers silk factory was built at the corner of Roser street and Miramar street - a very eloquent name. It was built in 1866 by Antoni

l'antiga presó i el cementiri. A l'antic camí de Valls hi trobem l'escola Pi del Burgar i solcant tota la zona est de la ciutat les zones verdes de les rieres de l'Abeurada, del Cementiri, i de la Quadra, que travessen les zones industrials de les carreteres de Montblanc, el Morell i Constantí.

La sedera de Wiechers es va bastir a la cantonada del carrer del Roser amb el carrer Miramar —un nom ben eloquent—. Fou edificada el 1866 per Antoni Suquer Nolla (personatge que després va contribuir en la construcció del

Suquer Nolla (a character who later contributed to the construction of the Círcol dels Senyors, the Fortuny Theater and the Plaza de Prim). It was active for almost a hundred years and, fortunately, later, it was the headquarters and warehouse of the Reus City Police. Still today, it is a building of municipal property. The complex consists of a three-storey corner building, with access from Roser street, and a 1,500 m² warehouse covered by three jagged sawtooths facing north. Built with cast iron pillars and metal trusses, despite its poor condition,

it still retains its original shape and structure, although neither the planning, nor the municipal catalog of buildings appreciate its value or contemplate its conservation and reuse.

This workshop has been the opportunity to explain one of the most interesting properties of the city: made of a mix of fabrics that combine past and present, housing and industry, to bring complexity to the fabric of the neighborhood. That is why it has been so important to try to turn the old and exhausted silk mill

forma i estructura originals, malgrat que ni el planejament, ni el catàleg municipal d'edificis tinguin en compte el seu valor o contemplin la seva conservació i reutilització.

Aquest workshop ha sigut l'oportunitat d'explicar una de les més interessants propietats de la ciutat: feta d'una barreja de teixits que combinen passat i present, l'habitatge i la indústria, per a aportar complexitat al teixit del barri. Per això ha sigut tan important provar de convertir el vell i exhaust edifici de la sedera en el

building into the new animator of the street and the neighborhood, where housing and new civic and public activities could mix, highlighting its heritage value.

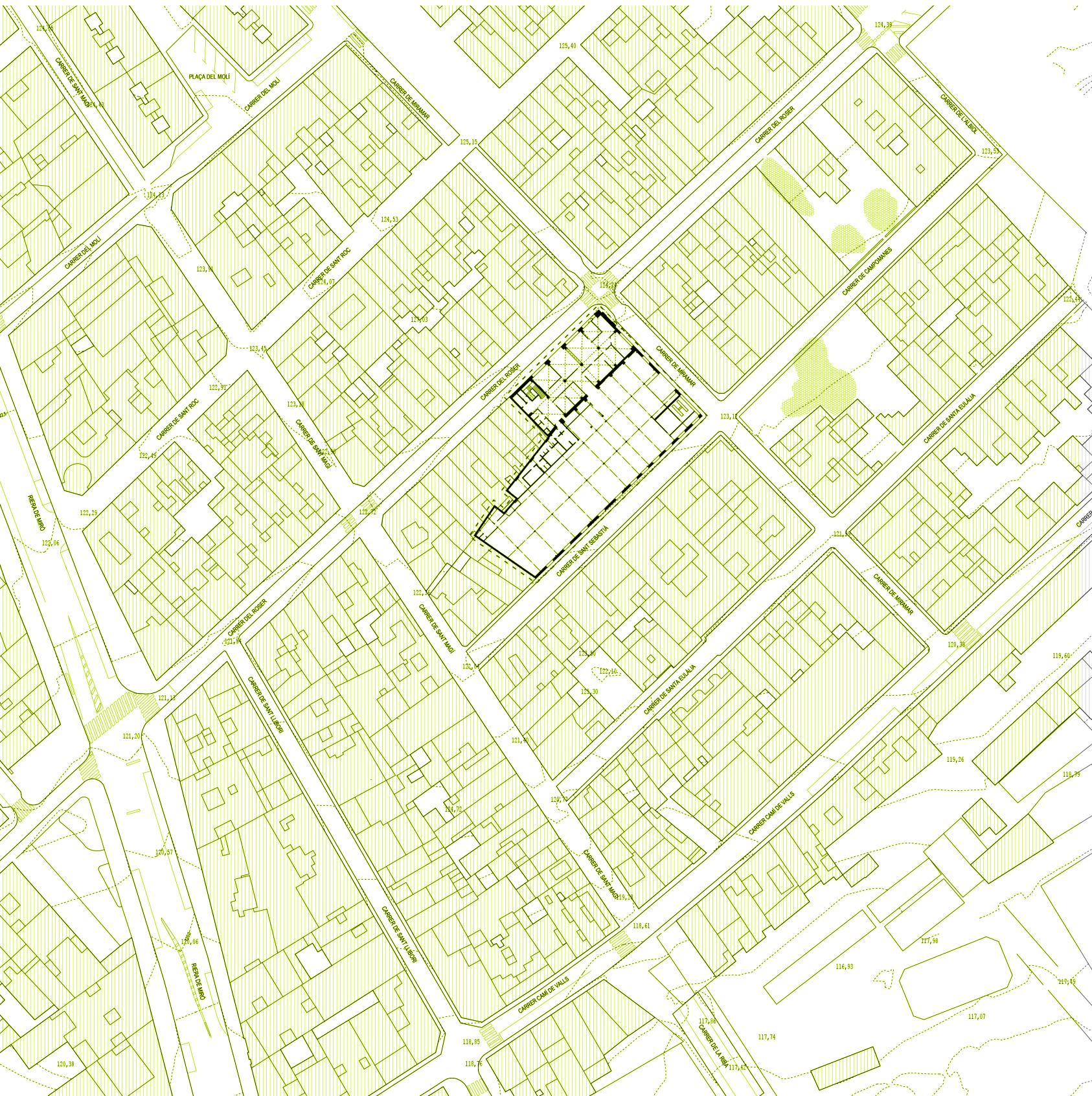
To express the capacities of the site, the streets, the block and the neighborhood. To count its deficits, which are many and obvious. To then imagine, with great freedom, transformations consistent with the physical and social structure of the neighborhood, very altered lately. To explore, in short, the assembly of all the ingredients

nou animador del carrer i del barri, on l'habitatge i les noves activitats cíviques i públiques es poguessin barrejar, tot posant en relleu el seu valor patrimonial.

Expressar les capacitats del recinte, dels carrers, de l'illa i del barri. Fer recompte dels seus déficits, que són molts, i evidents. Imaginar tot seguit, amb gran llibertat, transformacions coherents amb l'estructura física i social del barri, molt alterat darrerament. Explorar, en definitiva, l'encaix de tots els ingredients abocats al taller:

› La Sedera site

› Emplaçament de La Sedera

poured in the workshop: collective and cooperative housing, mobility, public space, commerce and greenery. Understanding, however, that the most symbolic piece of the neighborhood has to be the starting point of this regeneration.

To start from here an open work, incorporating as anchors the needs for innovation expressed by the different groups of the neighborhood. To pay attention to the new sections of the streets, to examine the ordinance and the planning, to discover the nearby

l'habitatge col·lectiu i cooperatiu, la mobilitat, l'espai públic, el comerç i el verd. Entenent, però, que la peça més simbòlica del barri ha de ser el punt de partida d'aquesta regeneració.

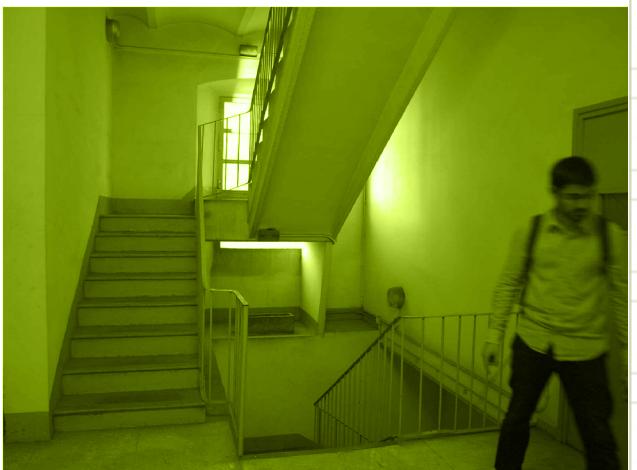
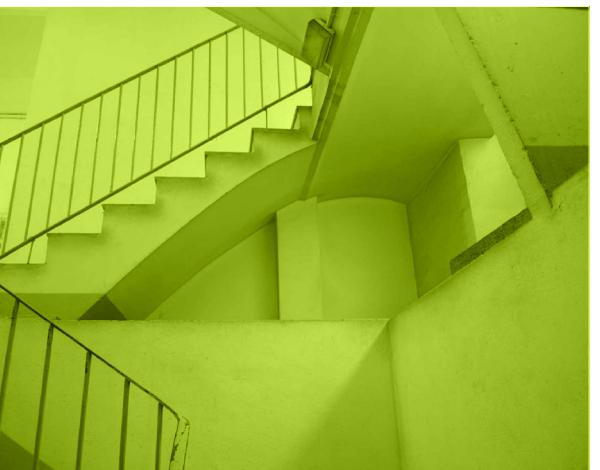
Encetar a partir d'aquí un treball obert, tot incorporant com a àncores les necessitats d'innovació expressades pels diferents col·lectius del barri. Atendre les noves seccions dels carrers, examinar l'ordenança i el planejament, descobrir les oportunitats properes —el buit

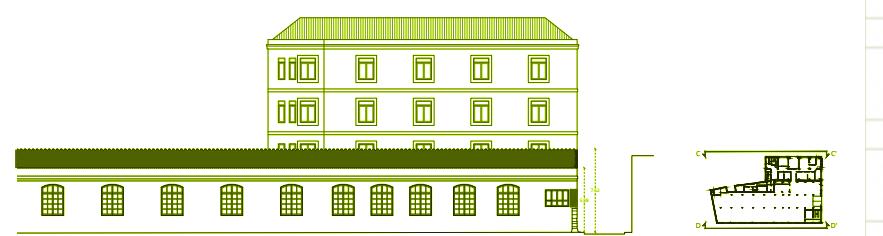
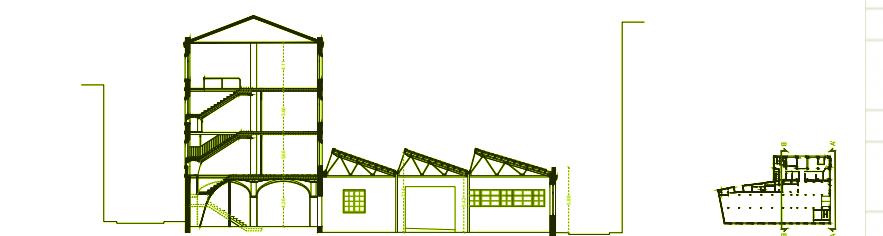
opportunities -the active void of the Hort del Ros-, to take into account the new mobility of the city with the new tramway along the Riera -or along the avenue Marià Fortuny-. To imagine, even so, the urban gateway that the courthouse formalizes, to integrate the failed urbanization of the Chalets Quintana, the old prison, the new cemetery, the streams, that are still sewers, to incorporate everything that is a source of pride or a grievance for the neighborhood either through tactical and ephemeral strategies, or through permanent and structuring actions.

actiu de l'Hort del Ros—, tenir en compte la nova mobilitat de la ciutat amb el nou tramvia per la Riera —o per l'avinguda Marià Fortuny—. Imaginar, tanmateix, la porta urbana que el jutjat significa, integrar la malmesa urbanització dels Xalets Quintana, l'antiga presó, el nou cementiri, les rieres, que són encara clavegueres. Incorporar tot el que és motiu de valor o de greuge pel barri ja sigui mitjançant estratègies tòtiques i efímeres, com a través d'actuacions permanents i estructuradores.

› La Sedera. Building visual description

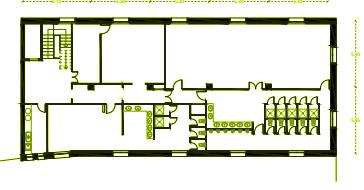
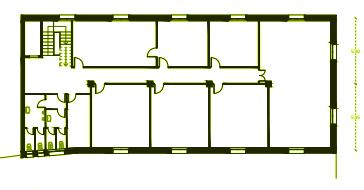
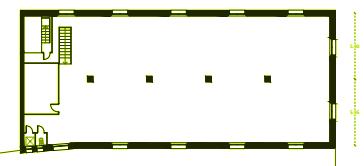
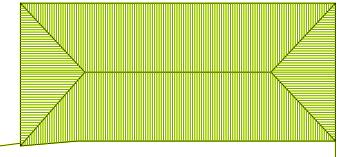
› Edifici de La Sedera. Imatges de l'interior

La Sedera building typology description and urban environment

Descripció tipològica i imatges d'entorn de l'edifici de La Sedera

WORKSHOP OUTCOME PROPOSTES I PROJECTES

Surely, one of the main academic challenges of any architecture and urban planning course is to be able to overcome the blockage that can come to generate the complexity of any urban reality, especially that which is new or unknown.

In this sense, it was necessary to find the balance between the will to learn linked to the huge collection of data, its rigorous and precise analysis, the systematic and exhaustive study of possibilities, to identify opportunities for transformation and, finally, to have the courage to propose possibilities, to imagine new future scenarios, to speculate, in the best sense of the term, on concepts, strategies and improvement actions.

Then, in a synthesized way, we will see one for each of the axes.

Segurament, un dels principals reptes acadèmics de qualsevol curs d'arquitectura i urbanisme passa per ser capaç de superar el bloqueig que pot arribar a generar la complexitat de qualsevol realitat urbana, especialment aquella nova o desconeguda.

En aquest sentit, va caler trobar l'equilibri entre la voluntat d'aprenentatge lligada a la recopilació ingent de dades, el seu rigorós i precís anàlisi, l'estudi sistemàtic i exaustiu de possibilitats, identificar oportunitats de transformació i, per últim, tenir el coratge de proposar possibilitats, imaginar nous escenaris de futur, especular, en el millor sentit del terme, sobre conceptes, estratègies i accions de millora.

Tot seguit, de manera sintetitzada, en veurem una per cadascun dels eixos.

◀ EAR RAW'21
first jury and panel
discussion

◀ Primer dia de jurat
de l'EAR RAW'21

Daniela Sanjinés

MAS in Housing ETH Zürich lecturer
Professora al Màster sobre Habitatge ETH Zuric

Anastasia Tzompanaki

MAS in Housing ETH Zürich Alumni
Màster d'Habitatge ETH Zuric

MAS-NET

borders become meeting places

The Reus Architecture and Urban Design International Workshop (RAW'21) was an invitation to reflect and reimagine the city's fragmented urban landscape by addressing some of the city's most pressing challenges: connectivity and intramodality, post-industrial heritage and the current housing emergency. Participants were assigned three strategic urban axis that radiated from the city's dense

urban centre to the industrial, agricultural, and sprawling landscape surrounding the city.

The Riudoms axis included a variety of different urban qualities, industrial buildings, housing complexes, and rural areas. The two-week workshop consisted of an initial phase of identifying challenges and opportunities and a second phase that proposed a series of interventions.

MAS-NET

quan les vores esdevenen llocs

Participants

Alba Azabal (EAR)
Eline Debaets (KUL)
Federica Delprino (UDS)
Clàudia March (EAR)
Raul Marian Radu (UDS)
Job Schobre (KUL)
Anastasia Tzompanaki (ETH)

Teachers

Livia de Bethune
Daniela Sanjinés
Josep Maria Solé

City council tutor

Ana Romeo

El Reus International Architecture and Urban Design Workshop (RAW'21) va ser una invitació a reflexionar i reimaginar el paisatge urbà fragmentat de Reus tot abordant alguns dels reptes més urgents de la ciutat: connectivitat, intermodalitat i espai públic; patrimoni postindustrial i, per últim, l'emergència habitacional actual. En aquest sentit, es van assignar tres eixos urbans estratègics que enllaçaven capitols i problemàtiques des del dens centre històric fins al paisatge industrial, agrícola i extens que envoltava la ciutat.

L'eix de Riudoms inclou diferents qualitats urbanes, naus industrials, conjunts d'habitacions i zones rurals. El taller, de dues setmanes, va consistir en una fase inicial d'identificació de reptes i oportunitats i una segona fase que proposava una sèrie d'intervencions. Durant la primera fase, la nostra aproximació va consistir en un anàlisi de la morfologia i sistemes urbans que de manera orgànica es va combinar amb observacions metodològicament sistematitzades

During the first phase, our approach consisted of an analysis of urban morphology and systems combined with observations through walking tours and conversations with residents.

First, to better understand and map the area of intervention, we created a catalogue of urban components. Referencing Kevin Lynch we analysed the axis through its most distinctive elements: paths, nodes, edges, districts, and landmarks. To understand how individuals, use and perceive their urban context, we engaged in several exchanges with residents along the axis. Throughout

the first week, we split into sub-teams of two and researched and analysed a distinctive urban element. During these deep dives, we collected footage (pictures, recordings, time-lapses) which we later used to understand the needs of the area and to map and prioritise challenges and opportunities identified by residents. In the second week, sub-teams proposed solutions to the most important challenges per element. The interventions were organized first on a macro scale –masterplan- and then on a micro-scale of small-scale urban interventions. The boundaries of the area of intervention were delimited by

extrems durant les visites a peu i les converses amb els residents.

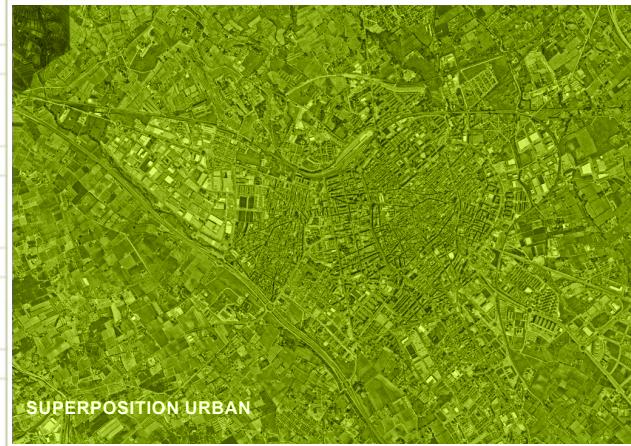
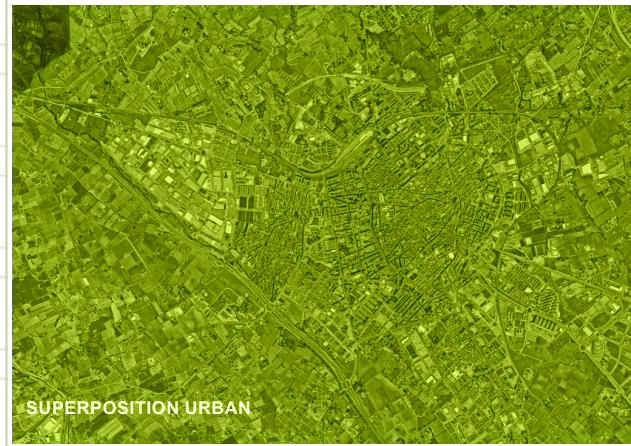
En primer lloc, per entendre i cartografiar millor l'àrea d'intervenció, varem crear un catàleg de *components urbans*. Prengent com a referència Kevin Lynch, vam analitzar l'eix a través dels seus elements més distintius com ara camins, nodes, vores, districtes i fites. Al seu torn, per entendre com els individus utilitzen i perceben el seu context immediat, es van sistematitzar diverses entrevistes i trobades amb els residents de diversos àmbits al llarg de l'eix. Durant la primera

setmana, cada subequip de dos estudiants va investigar i analitzar algun element urbà i teixit distintiu. Durant aquestes immersions profunes, es va recollir de manera ordenada imatges i enregistraments que més tard van esdevenir la font principal per entendre i organitzar les necessitats de la zona, prioritizar-les i mapejar els principals reptes i les oportunitats identificades per la ciutadania. A la segona setmana, els subequips van proposar solucions als reptes més importants per element. Les intervencions es van organitzar primer a escala macro -pla director- i després a una microescala d'intervencions

> Valira site visit

> Visita a l'emplaçament del complex de Valira

› Surrounding
housing typologies

⟨ Urban analysis

› Tipologies
edificatòries de
l'entorn d'estudi

⟨ Anàlisis de
l'estructura urbana

↳ Participatory diagnostic strategy and meetings with neighborhood residents association

✓ Neighborhood testimonials

↳ Estratègia de diagnòstic participatiu i trobades amb associacions de veïns

✓ Testimoniis de la ciutadania

"Someone always come cleaning but the ditch is abandoned."

"I love gardening and to have my vegetable garden to take care of"

"We have just a few young families. There's only a child and she plays here with older girls, we don't go out of our barrio frequently to play."

"It's very quiet and lovely here. We bring our chairs to the street now they want to kick me out!"

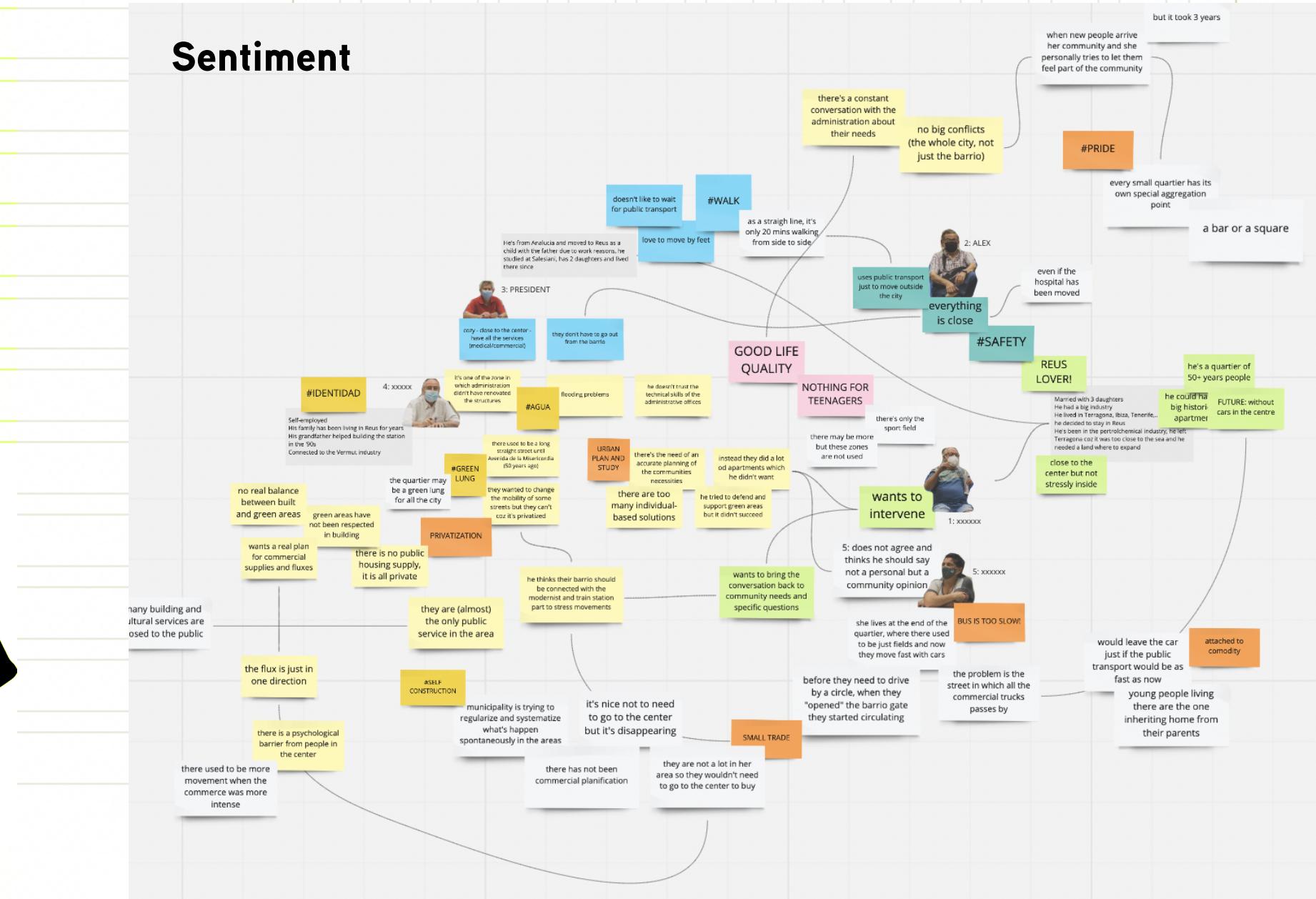

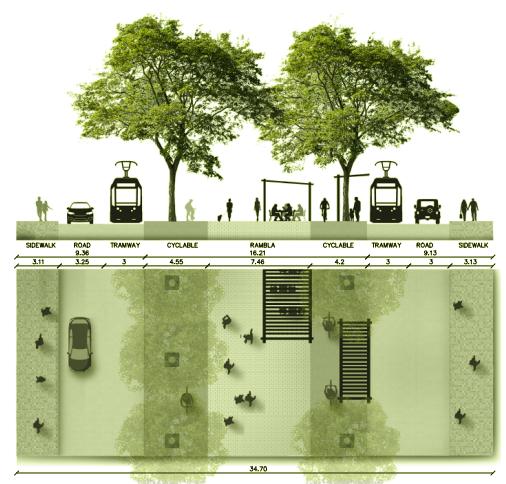
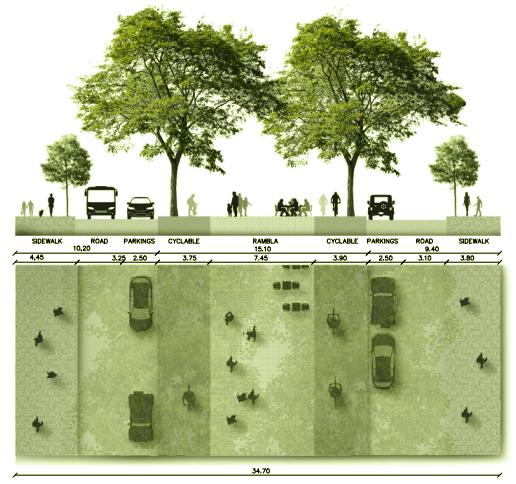
"We have all that we need to stay together, we just have to move to buy our groceries."

- ↳ Participatory exploration
- ↙ Neighborhood sentiment dashboard
- ↳ Exploració participativa
- ↙ Panell de sentiment i percepció ciutadana

Sentiment

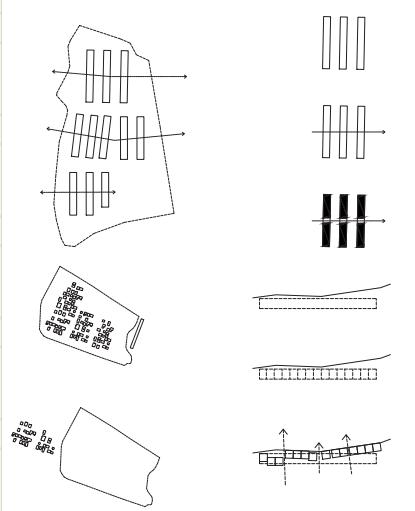
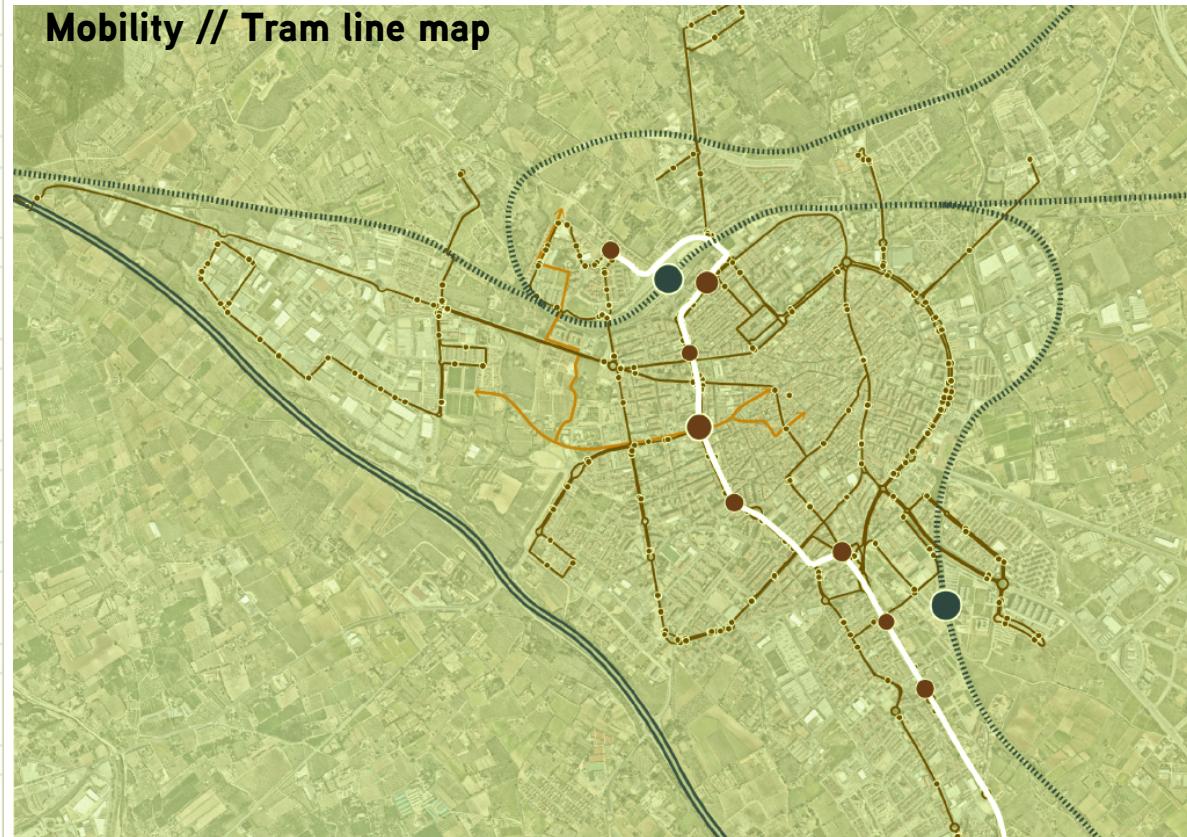
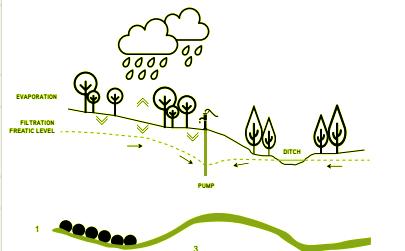

< Transformation of the urban section proposal as an effect of the arrival of the tramway

> Masterplan schemes and general concepts

< Proposta de transformació de la secció urbana com a derivada de l'arribada del tramvia

> Esquemes i conceptes generals del Pla Estratègic de Millora de l'Eix Riudoms

Masterplan

the highway and the train line. Inside this area, we defined three zones: industrial, buffer, and urban. These zones contained different textures which were analysed in categories such as historic fabric, post-informal settlements, industry, agricultural territory, parks, sports facilities, stadiums, and private properties.

To address the fragmented nature of the Reus urban landscape, we identified the potential of two existing and overlooked elements: a network of ditches and of traditional Catalan farming estates (MAS) that created the structural base for our proposal. On the topic of

housing, we highlighted the contrast between the extensive gated areas and neighbourhoods and the informal settlements that extended life on the streets. Through our conversation with residents, we gathered information regarding the quality of life in different areas, the privatization of public spaces, and the sense of community around different neighbourhoods.

The proposal aimed to bring solutions to the existing challenges with minimal interventions and to create the conditions for more social interactions, especially close to nature. The goal was to create

urbanes a petita escala. Els límits de l'àrea d'intervenció estaven delimitats per l'autopista i la línia del tren. Dins d'aquesta zona, hem definit tres zones: la industrial, l'interval de transició i la urbana. Aquestes zones contenen diferents textures que es van analitzar en categories com ara teixit històric, assentaments postinformals, indústria, territori agrícola, parcs, instal·lacions esportives, estadis i propietats privades.

Per abordar el caràcter fragmentat del paisatge urbà de Reus, es van identificar el potencial de dos elements existents i sovint passats per alt: la xarxa de rieres i el MAS com a unitat tradicional de propietat del sòl agrari. Ambdues

van constituir la base estructural de la proposta. Pel que fa a l'habitatge, vam destacar el contrast entre les extenses zones i barris tancats i els assentaments informals que allargaven la vida al carrer. A través de la conversa amb els veïns, es va recollir informació sobre la percepció de la qualitat de vida en diferents àmbits, la privatització d'espais públics i el sentit de comunitat barrial.

La proposta pretenia aportar solucions als reptes identificats per mitjà d'intervencions mínimies i crear les condicions per incrementar les interaccions socials, especialment properes a la natura. L'objectiu era

new housing typologies that included community engagement, incremental and self-help processes, and more green spaces. To emphasize the need for greener and quality public spaces and to reduce the use of private cars, we focused also on forming a mobility strategy.

Finally, we wanted to highlight the opportunities of enhancing natural edges such as the network of the ditches around Reus. Therefore, we proposed several options for use during the period that they remain dry. From open-air cinemas to picnic areas and informal playgrounds. To encourage residents and to bring our ideas to

life we concluded the workshop with a series of urban actions in strategic areas of intervention.

Through this exercise we aimed at reading the current context of the city of Reus through a multi scale lens that identified challenges but more importantly that highlighted existing potentialities of this fragmented urban landscape. In sum, our proposal is inspired by the existing informal urban structures that create lively urban spaces, green corridors that reference its historical agricultural vocation and cultural heritage buildings that make up Reus, speak of its history and hint to its future.

taller amb una sèrie d'accions urbanes en àrees estratègiques d'intervenció.

Mitjançant aquest exercici, hem volgut llegir el context actual de la ciutat de Reus a través d'una lenta multiescala que identificava els reptes però, sobretot, posava de manifest les potencialitats existents d'aquest paisatge urbà fragmentat. En resum, la nostra proposta s'inspira en les estructures urbanes informals existents que creen espais urbans vius, corredors verds que fan referència a la seva vocació agrícola històrica i edificis patrimonials que conformen Reus, parlen de la seva història i insinuen el seu futur.

**Manifesto on green infrastructures
Occupancy strategies**

**Manifest sobre les infraestructures verdes
Estratègies d'ocupació**

Manifesto on industrial heritage
Occupancy strategies

Manifest sobre el patrimoni industrial
Estratègies d'ocupació

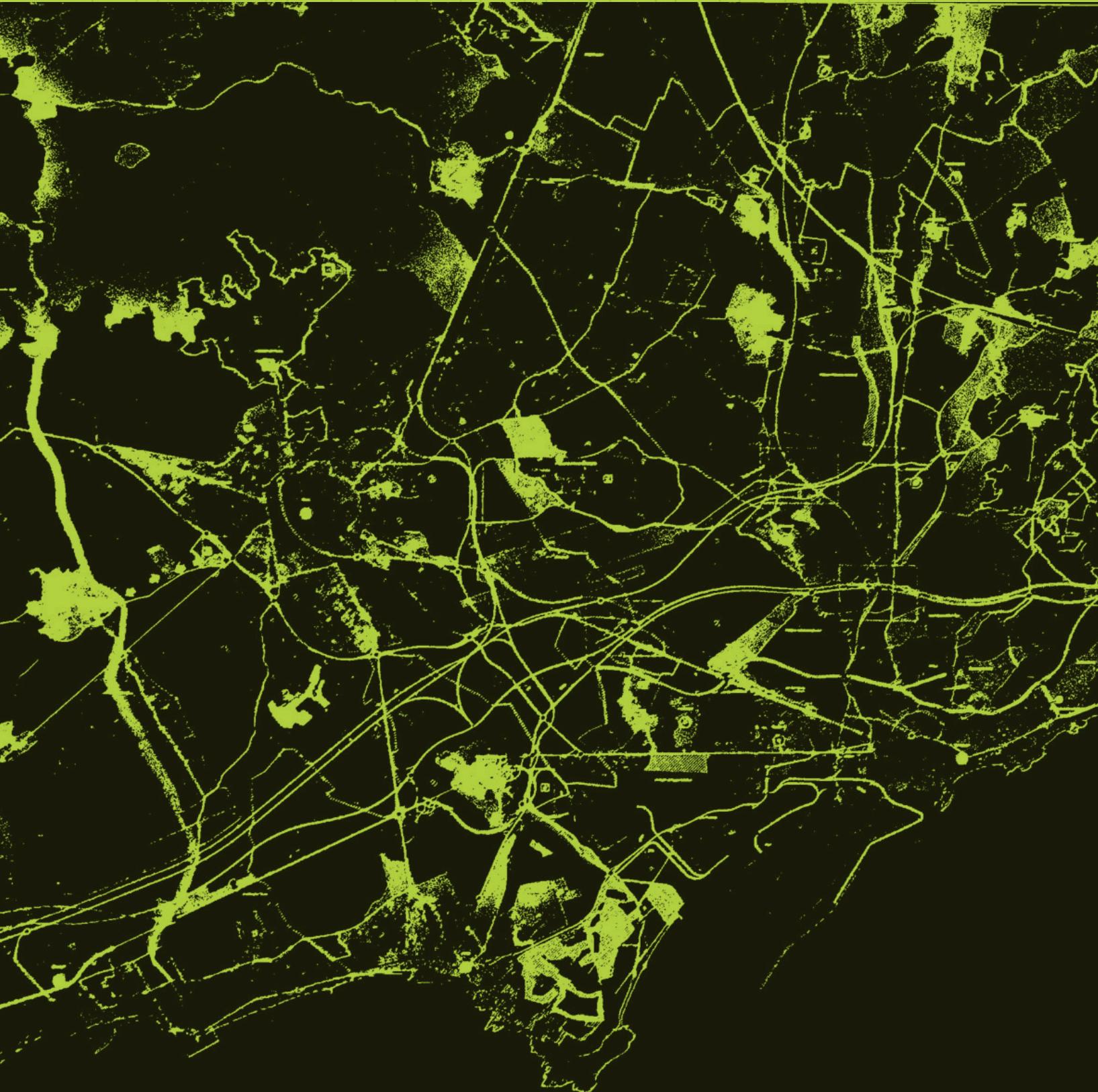

Manifesto on industrial heritage
New uses and functions

Manifest sobre el patrimoni industrial
Nous usos i funcions

Carmen Andriani
Manuel Gausa
DAD UNIGE Professors
Professors Universitat de Gènova

The transiting Camp

The main strategy of the team that worked on the axis of Salou revolved around the desire to bring new added value and reinforce the hybrid character of the city in contact with the surrounding cultivated territory

To achieve this, this proposal relies on four basic strategies:

- 1) Delimit areas of protection
- 2) connect isolated areas
- 3) Weave or "staple" the territory
- 4) Infiltrate the existing tissue

As a result of this way of operating integrally, the axis that projects towards the sea turns the site of the old *Carrilet* station and its urban trace (the current Av. del Carrilet) into a green infiltration and pedestrian street that connects several varied urban chapters.

For its part, the set of industrial buildings known as "Detroit" becomes a new pole of creative centrality and an area of artists, artisans and street market.

El Camp en trànsit

R) (ETH) La principal estratègia de l'equip que va treballar sobre l'eix de Salo-versa sobre la voluntat d'aportar un nou valor afegit i refermar el caràcter híbrid de la ciutat en contacte amb el territori cultivat.

Participants
Alexandra Titeica (EA)
Indíbil Solans (EAR)
Eleftheria Panagiotou
Stefano Melli (UDS)
Ángel Salinas (UDS)
Chiara Maresca (UDS)
Mick Smits (KU)

Teachers

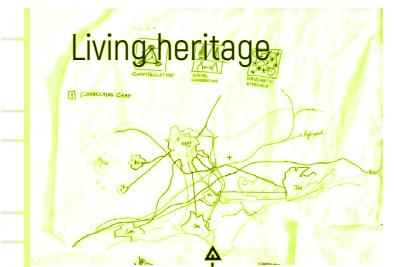
Carmen Andriani
Manuel Gausa

City council tutor
Juan Manuel Zaguirre

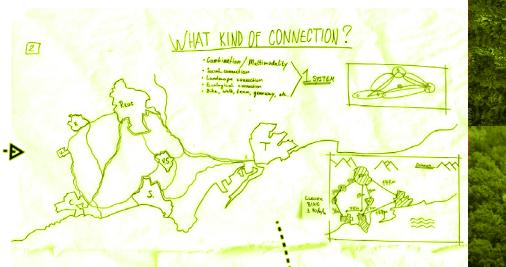
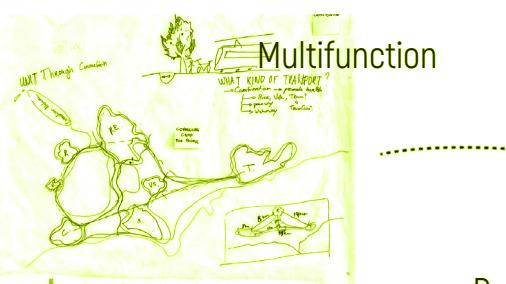
- 3) Teixir o “grapar” el territori
- 4) Infiltrar-se en el teixit existent

Resultat d'aquesta manera d'operar integralment, l'eix que es projecta cap a la mar converteix el solar de l'antiga estació del Carrilet i el seu traçat urbà (l'actual Av. del Carrilet) en una infiltració verda i de vianants que lliga diversos capítols urbans molt variats.

Per la seva banda, el conjunt de naus industrials "Detroit" esdevé un nou pol de centralitat creativa; un àrea d'artistes, artesans i de mercat al carrer.

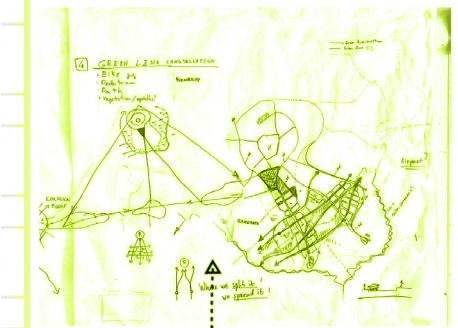

→

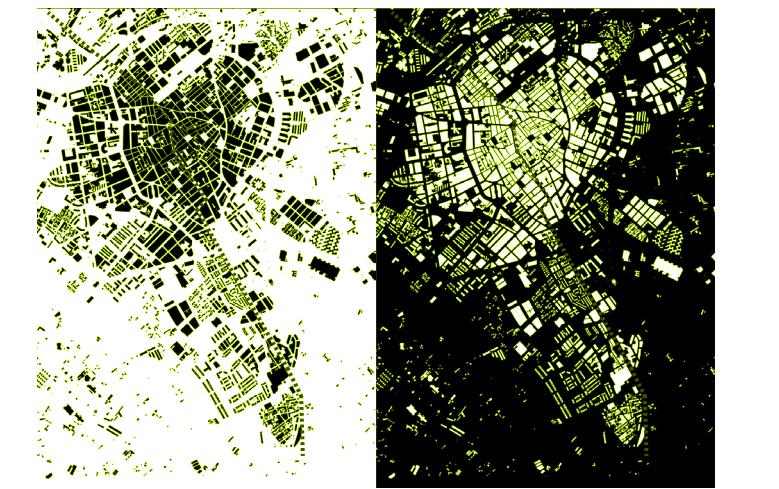

Salou axis. Territorial approach
Eix de Salou. Aproximació territorial

Intermobility

Intermobility

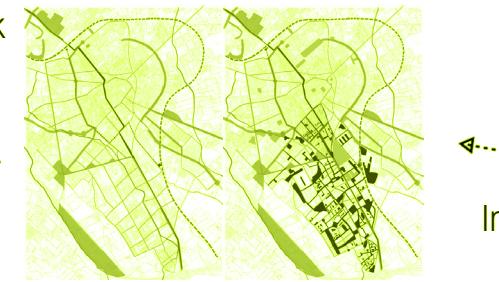

→

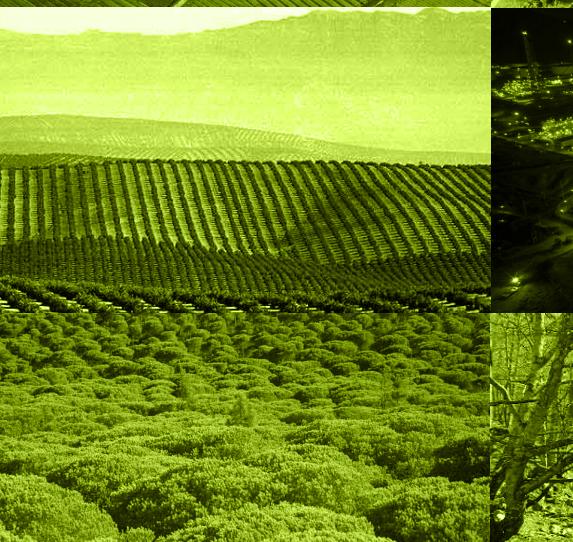
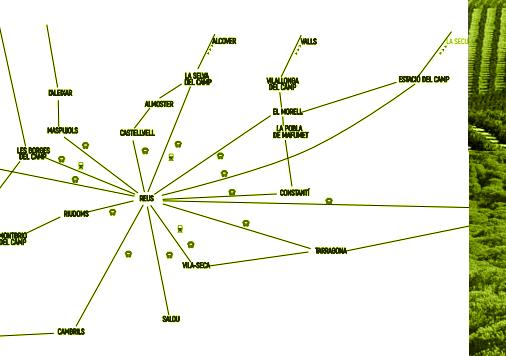
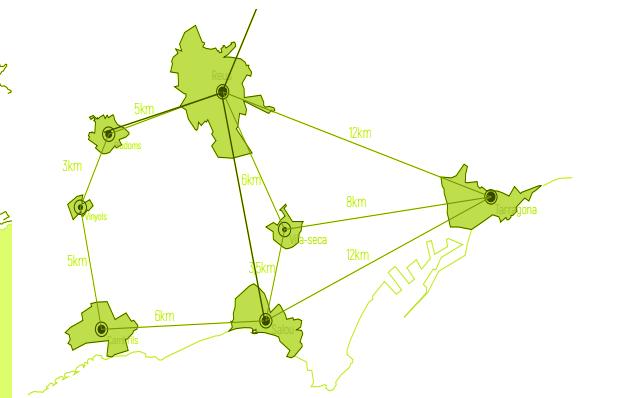
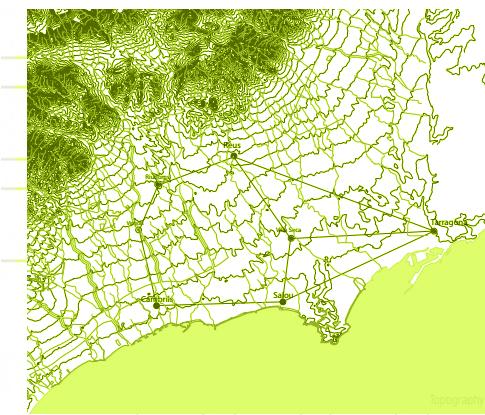
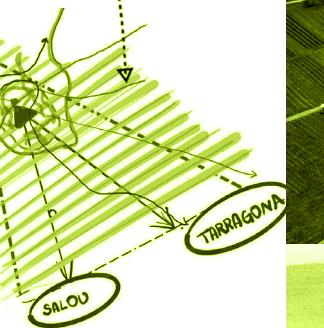
←

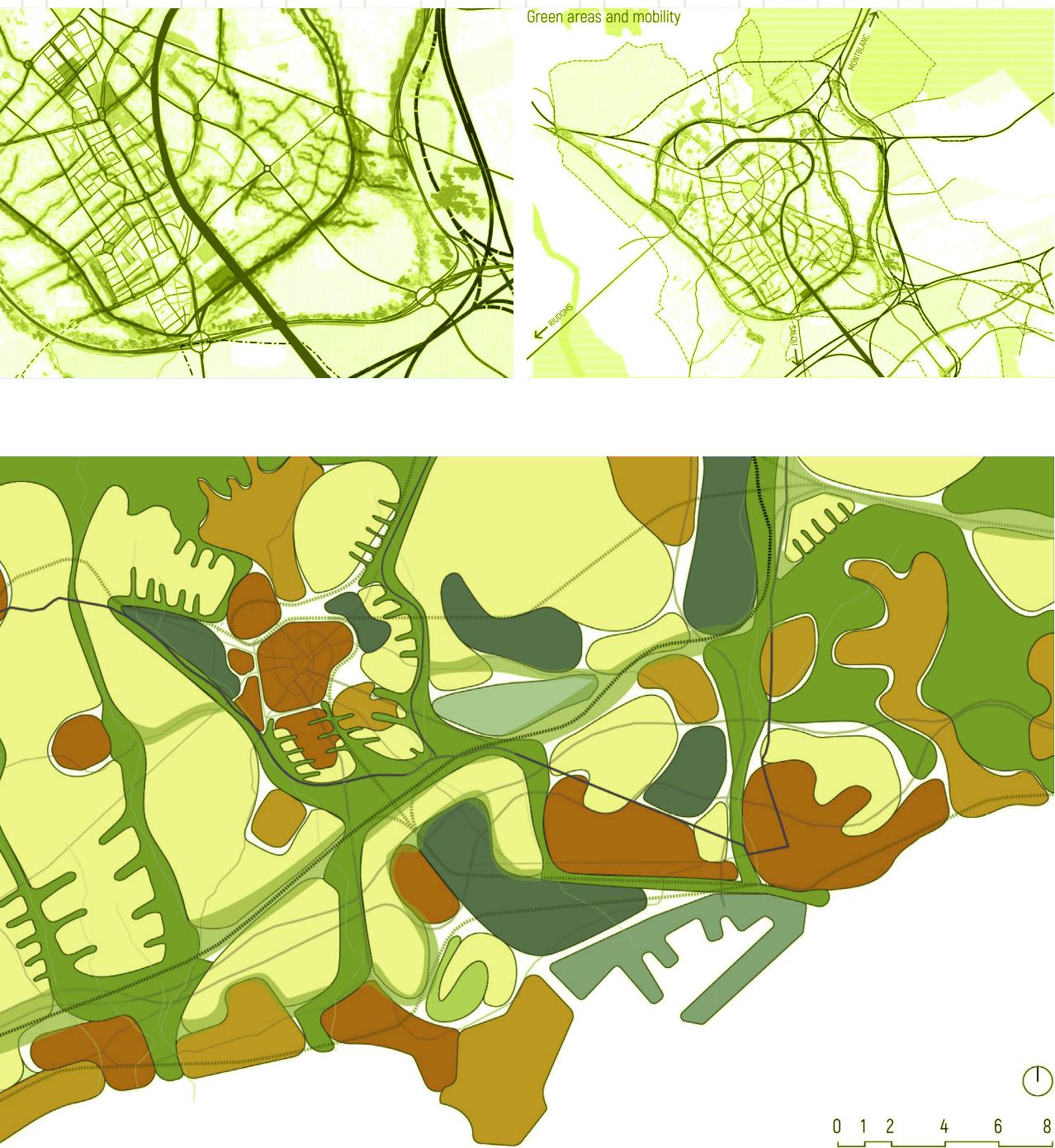
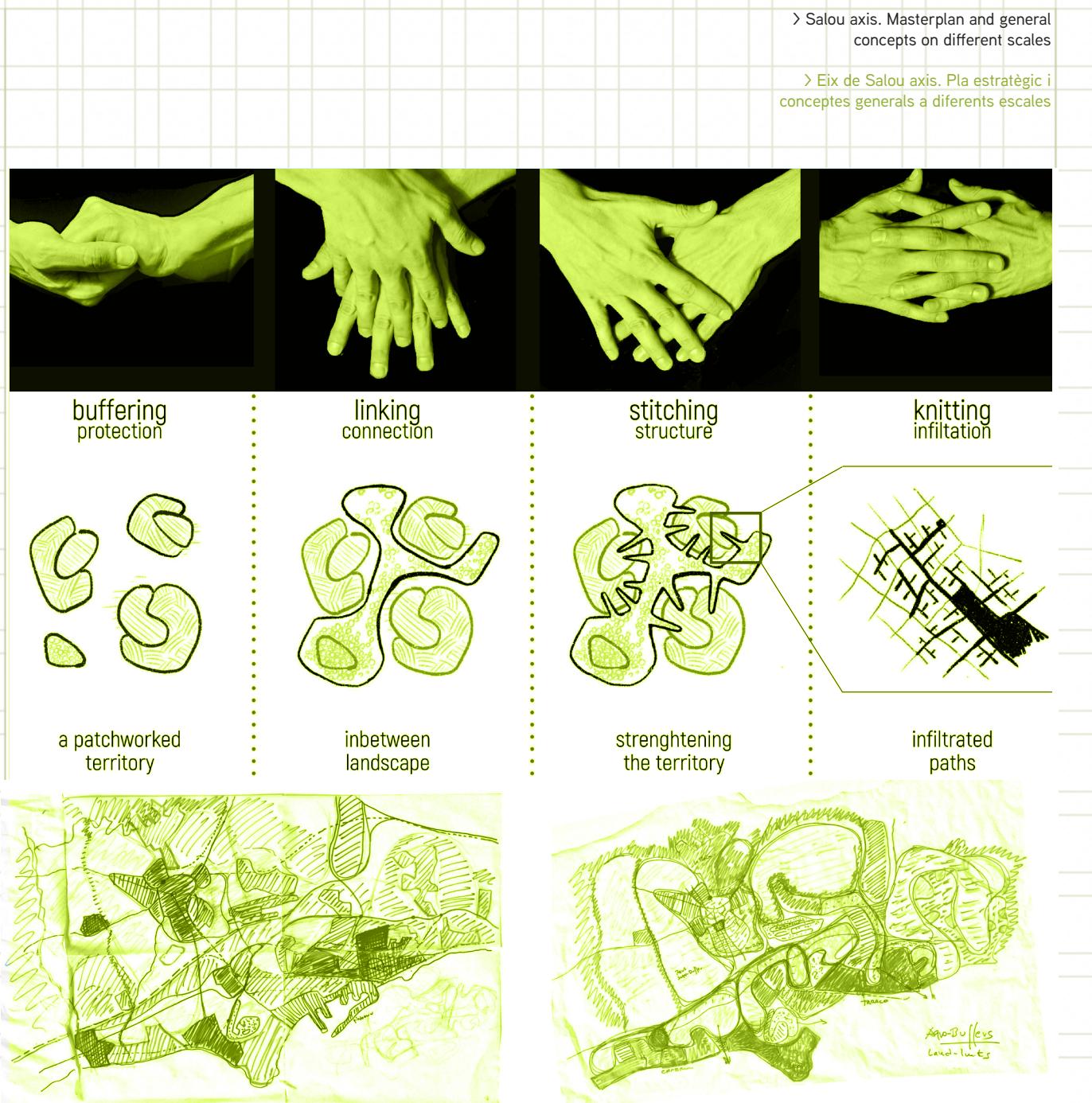
Network

→

Inclusivity

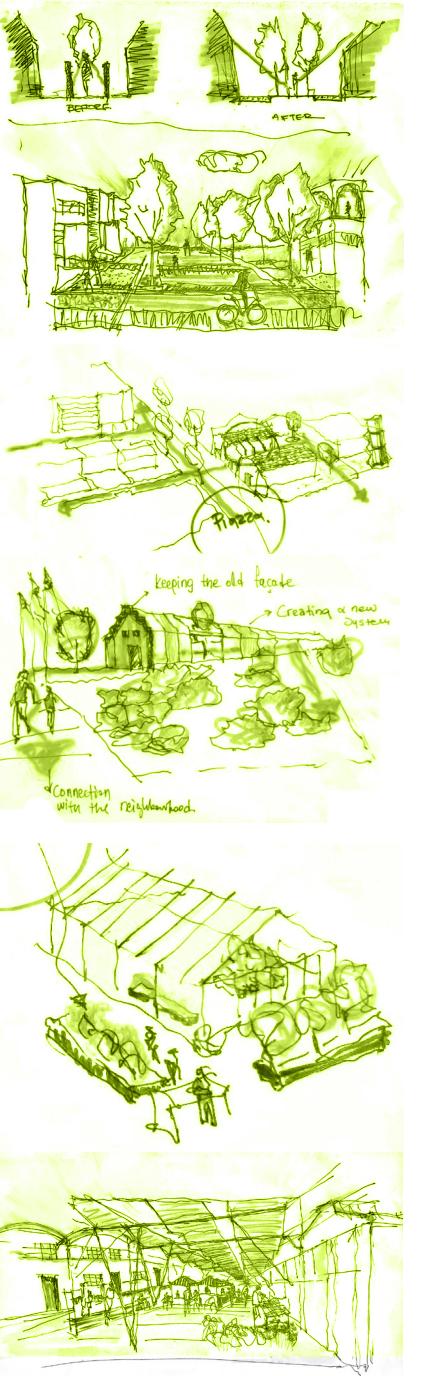

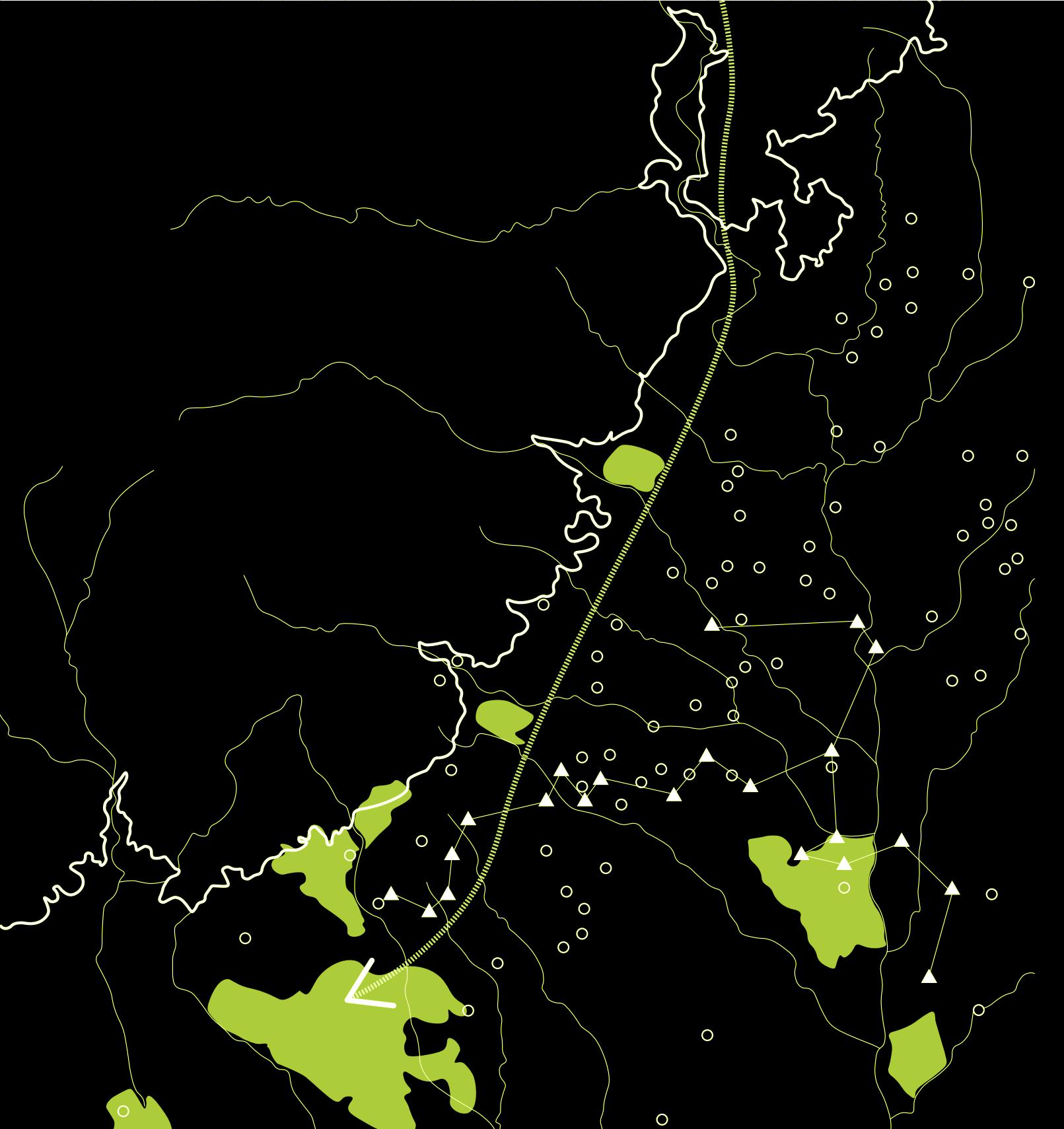

Salou axis.
Public realm
transformation
strategies

Eix de Salou.
Estratègies de
transformació de
l'espai públic

Gyler Mydyti
ETH Zürich postdoctoral researcher
Investigadora postdoctoral ETH Zuric

Reus in the Agri-land

The project Reus in the *Agri-Land* considers the urban fabric of Reus as an entity embedded into its territory, and the territory not simply as a “hinterland”, “natural space”, “countryside”, or “non-urban”, but rather as a relational space that is defined through its relationship with the city. The project employs the territorial approach as a methodological tool to comprehensively look at

the urban transformation of Reus and as a means to tackle the pressing contemporary challenges of climate change, resource depletion and COVID-19 effects. The historical relationship of Reus with its territory, and this relationship's radical change during the last century, have particularly played an indispensable role in applying this approach.

Participants
Quique Montes (EAR)
Daniel Marqués (EAR)
Arantxa Rejas (ETH)
Jernej Bevk (ETH)
Stefano Tomaselli (UDS)
Francesca Coppola (UDS)

Teachers
Gyler Mydyti
Jordi Sardà

City council tutor
Cinta Plana

El projecte Reus a l'*Agri-land* considera el teixit urbà de Reus com una entitat insertada al seu territori, i aquest, al seu torn, no només com un *hinterland*, *espai natural*, *camp*, o *no urbà*, sinó més aviat com un espai relational amb la ciutat, un lloc de fricció i intercanvi. El projecte utilitza l'enfocament territorial com a eina metodològica per mirar, de manera integral, la

Reus a l'Agri-land

transformació urbana de Reus i com a mitjà per fer front als reptes contemporanis urgents del canvi climàtic, l'esgotament dels recursos i els efectes de la COVID-19. La relació històrica de Reus amb el seu territori, i el canvi radical de la natura d'aquesta relació durant el segle passat, han tingut especialment un paper indispensable en l'aplicació d'aquest plantejament.

Yet, Reus in the Agri-Land is not about negotiation between city and its territory, which would further reinforce the urban sprawl. It therefore refers neither to Frank Lloyd Wright's Broadacre City or Sir Ebenezer Howard's Garden City, nor to Frederick Law Olmsted's Park Systems or Patrick Geddes's Biopolis. It aims instead at dehegemonizing the metro-politics and at giving power to decentralized constellations of territory, by building means for reinforcing local autonomy and for instituting a poly-cultural coexistence practice between urban

and non-urban, human and non-human, built and un-built, natural and artificial.

As Ambroggio Lorenzetti portrays in his frescos in Sienna (1338), Reus in the Agri-Land acknowledges the city and its territory to be fully interdependent and united. It presumes that their coexistence and togetherness should be bolstered through ecological strategies and sustainable energy sources – for the climate change adaptation and mitigation, and for inclusive, healthier and prosperous territorial

No obstant això, la proposta de Reus a l'*Agri-land* no tracta d'una negociació entre la ciutat i el seu territori que pugui reforçar encara més l'expansió urbana. Per tant, no es refereix ni a la proposta de ciutat de *Broadacre* de Frank Lloyd Wright ni al model de *ciutat jardí* de Sir Ebenezer Howard, ni al sistema de parcs encadenats de Frederick Law Olmsted o a la *Biopolis* de Patrick Geddes. Pretén, en canvi, deshegemonitzar la *metropolítica* i cedir poder a les constel·lacions descentralitzades del territori, construint mitjans que reforcin l'autonomia local i institueixin una

pràctica de convivència policultural entre allò urbà i no urbà, allò humà i no humà, allò construït i no construït, allò natural i artificial.

Tal com retrata Ambroggio Lorenzetti als seus frescos a Siena (1338), la proposta de Reus a l'*Agri-land* reconeix que la ciutat i el seu territori són entitats totalment interdependents i unides. Pressumeix, alhora, que cal reforçar la seva convivència mitjançant estratègies ecològiques i fonts d'energia sostenibles orientades a l'adaptació i mitigació al canvi climàtic i un futur

future. Thereupon, Reus in the Agri-Land looks for new ways of reinventing this relationship by identifying idiosyncratic manifestations of the urbanization process and by emphasizing these manifestations' potentials for sustainable development.

Territorial Profile of Reus and Camp de Tarragona

A prevailing feature showcasing development potential has been identified in the territory traversed by the 35 km long Reus-Montblanc axis: despite differences in

construction densities, there is a perpetual identity problem that obsolete spaces manifest along this axis – be it in the city center of Reus or farther in the rural territories towards Montblanc.

Within the dense urban fabric of Reus, a wide range of former industrial buildings and historical mixed-use – dwelling and manufacturing/commercial – buildings are going through disrepair. Open spaces and inner roads are constricted by cars, depriving citizens – especially

territorial inclusiu, més saludable i pròsper. Aleshores, Reus a l'*Agri-land* busca noves maneres de reinventar aquesta relació, identificant trets idiosincràtics del procés d'urbanització i posant l'accent en les potencialitats d'aquestes manifestacions per al desenvolupament sostenible.

Perfil Territorial de Reus i Camp de Tarragona

Al territori que travessa l'eix Reus-Montblanc, de 35 km de longitud, s'ha identificat una característica predominant que mostra potencial de desenvolupament: malgrat les

diferències de densitat constructiva, hi ha un problema d'identitat perpetu que els espais obsolets manifesten al llarg d'aquest eix, ja sigui al centre de la ciutat de Reus o més lluny als territoris rurals cap a Montblanc.

Dins el dens teixit urbà de Reus, un ampli ventall d'antigues naus industrials i edificis històrics dús mixt –habitatges i industrials o comercials– estan en mal estat. Els espais oberts i les vies interiors es veuen restringits pels cotxes, privant els ciutadans –especialment la gent gran, els nens, les persones amb discapacitat i els immigrants–

elderly, children, disabled people and immigrants – of using them for any recreative purposes, or the ground floor shops of successfully practicing their commercial activities. These have apparently instigated social and spatial segregation, as well as the disappearance of small-medium sized commercial enterprises, for which Reus has been historically distinguished in the region.

Furthermore, another type of conglomeration of anachronistic spaces is generated around the huge industrial and logistic structures

d'utilitzar-los amb finalitats recreatives, o les botigues de la planta baixa d'exercir amb èxit les seves activitats comercials. Aquesta jerarquia rodada predominant de l'ús del carrer ha provocat, aparentment, una progressiva segregació social i espacial, així com la desaparició de les petites i mitjanes empreses que històricament han dibuixat el paper de Reus dins el territori.

En paral·lel, es genera un altre tipus de conglomeració d'espais anacrònics al voltant de les estructures industrials i logístiques

along the heavy road and rail infrastructure that marks off the city from its territory. Riding farther along the axis, in the fertile lands of the Camp de Tarragona, the highly rich and important historical water infrastructures and Masias are deteriorating or getting vacant.

Last but not least, the poor interregional railway connection between urban centers within Camp de Tarragona is hindering the utilization and the exchange of diverse economical potentials of each urban center for an interconnected

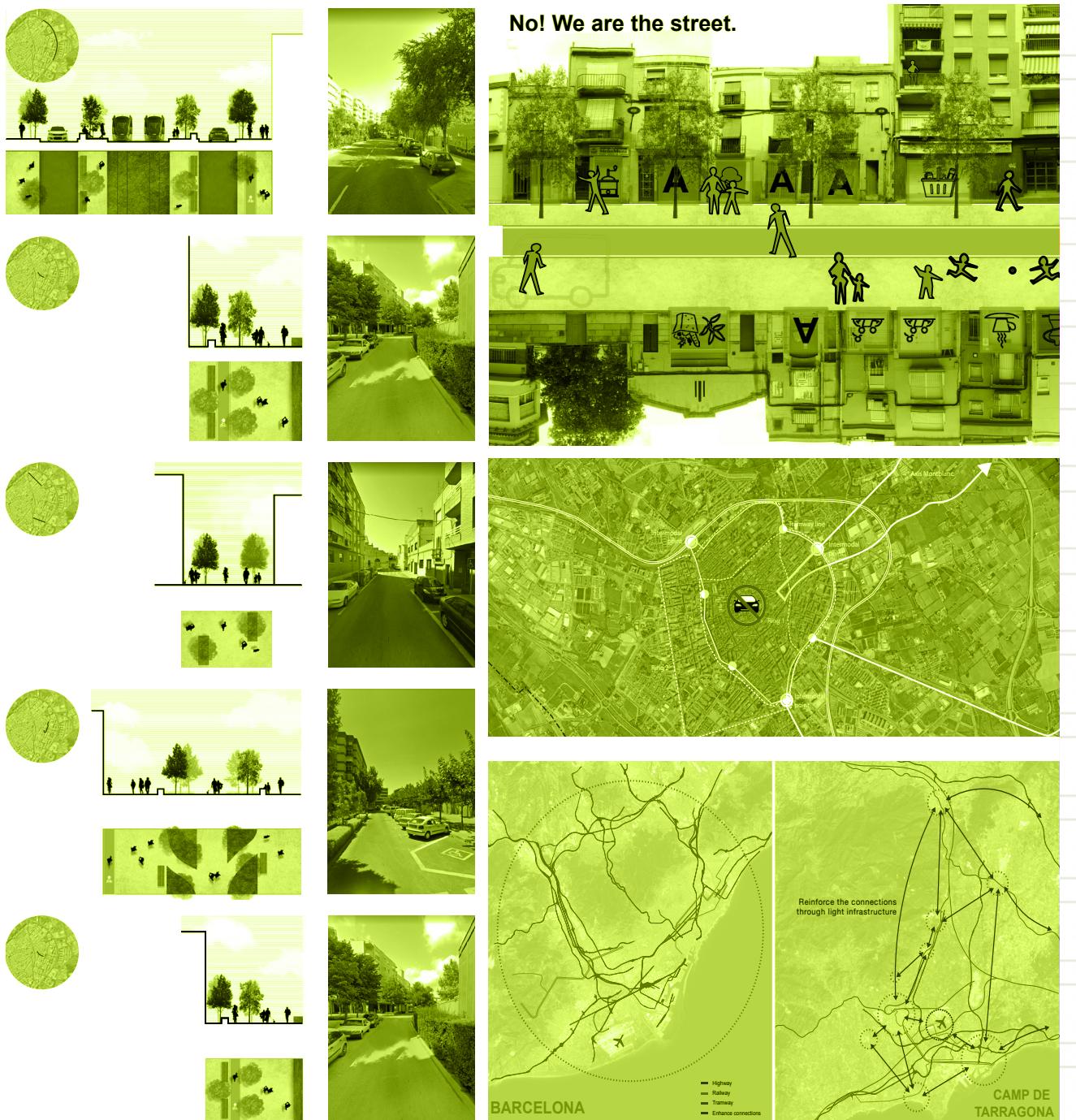
de grans dimensions disposades al llarg de les infraestructures viària i ferroviària que delimiten la ciutat. Superant l'eix, amb la mirada posada sobre les fèrtils terres del *Camp*, descobrim com les riques i importants infraestructures històriques de l'aigua i els masos es deterioreuen o queden desocupades.

Finalment, la mala connexió ferroviària interregional entre nuclis urbans dins del Camp de Tarragona està dificultant la utilització i l'intercanvi de potencialitats econòmiques diverses de cada nucli

> Montblanc axis.
Territorial analysis
and urban approach

> Eix de Montblanc.
Anàlisis territorial i
aproximació urbana

◀ Montblanc axis.
Urban proposal
◀ Eix de Montblanc.
Proposta urbana

and unified territorial development.

Project for the Reus-Montblanc Axis
 Given the prominent potentials for development the obsolete spaces manifest along the Reus-Montblanc axis, the Reus in the Agri-Land project sets forth that by (i) invoking polycentric development in the Camp, (ii) bringing nature/agriculture back in the city, (iii) enhancing light/green mobility, (iv) empowering people, and by actively (v) reusing, reactivating and reviving, a new path toward a territorial vision of the city could

be depicted. With this in mind, the project is structured in four interrelated chapters:

I. Polycentric Camp

This chapter foresees the reinforcement of the inner-city and the inter-regional connections in the Camp de Tarragona through light/green infrastructures. Given the similar territorial size the Camp has in comparison to the metropolitan area of Barcelona, such an infrastructure is considered to be highly viable. This would enhance the interconnection and the exchange

urbà per a un desenvolupament territorial interconnectat i unificat.

Projecte de l'Eix Reus-Montblanc
 Ateses les evidents potencialitats de desenvolupament que manifesten aquests espais obsolets al llarg de l'eix Reus-Montblanc, el projecte Reus a l'Agri-land proposa que (i) invocant el desenvolupament policèntric del Camp; (ii) recuperant la natura i agricultura a la ciutat; (iii) potenciant la mobilitat activa, lleugera i verda; (iv) empoderant les persones i (v) reutilitzant, reactivant

i revivint activament aquests buits, es podria estructurar una nova visió territorial de la ciutat, més cohesionada a totes les escales. Amb això en ment, el projecte s'estructura en quatre capítols interrelacionats:

I. Camp policèntric

Aquest capítol preveu el reforç de l'interior de la ciutat i de les connexions interregionals mitjançant infraestructures lleugeres i verdes. Atesa la dimensió territorial similar que té el Camp en comparació amb

between urban centres in the Camp, as well as immensely diminish the reliance on cars. And thus lead the Camp de Tarragona become a united polycentric territory.

II. Agri-Land of Proximity

Agri-Land of Proximity revitalizes and interconnects obsolete open spaces – both in the city and in the territory. By using natural elements, it grants these spaces diverse roles and functions of three different characters: (i) it gives the open spaces back to people as recreational and educational spaces,

(ii) it institutes urban gardening in transitional spaces between dense urban fabric and agricultural territory, and (iii) it proposes and introduces Agrotourism, Agri-Park and permaculture to invigorate the rich agri-culture of the territory. This proposal aims at reinforcing sustainable and local agriculture, enhancing ecological improvement and biodiversity, avoiding degradation of existing water infrastructures and Masias, supporting stakeholders involved in agricultural business, and educating next generations

l'àrea metropolitana de Barcelona, aquesta infraestructura es considera altament viable. Això milloraria considerablement la interconnexió i intercanvi entre nuclis urbans del Camp alhora que disminuiria la dependència del cotxe i convertiria el Camp en un territori policèntric, unit i reequilibrat.

II. Terreny Agrícola de Proximitat
Agri-Land of Proximity revitalitza i interconnecta espais oberts obsolets, tant a la ciutat com al territori. Mitjançant l'ús d'elements naturals, atorga a aquests espais diferents rols i funcions de tres caràcters

diferents: (i) retorna els espais oberts a les persones com a espais recreatius i educatius; (ii) institueix jardineria urbana en espais de transició entre el teixit urbà dens i territori agrari i (iii) proposa i introduceix l'Agroturisme, l'Agroparc i la permacultura per dinamitzar la rica agricultura del territori. Aquesta proposta té com a objectiu reforçar l'agricultura sostenible i de proximitat, potenciar la millora ecològica i la biodiversitat, evitar la degradació de les infraestructures hídriques i els masos existents, donar suport als agents implicats en el negoci agrari i educar les properes

regarding the importance of the coexistence with nature.

III. Catalyzing Agri-Culture

Catalysing Agri-Culture is about reactivating the former manufacturing building of La Sedera that for a long time has been abandoned and left in disrepair. What was once considered to be causing insecurity and vulnerability for the neighbourhood is foreseen in this project to become a catalyst of co-habitation, co-working, inclusivity, education, and small-medium sized local production and manufacturing.

IV. Breeding Grounds of Carrers
Street Breeding Grounds is a social project that tackles the issue of illegal immigrants, vacant dwellings and vanishing commercial character of ground floors in the historic buildings within the dense city. It proposes to enable the legalization of immigrants' stay and working in Reus through integration programs that would allow them inhabiting the unused spaces and reactivating commercial practices. Thus, reviving the liveliness of historic *Carrers* of Reus.

generacions sobre la importància de la convivència amb la natura.

III. Catalitzant l'Agrocultura

Aquest capítol consisteix en reactivar l'antic edifici de fabricació de La Sedera que durant molt de temps ha estat abandonat i presenta mal estat de conservació. Així doncs, aquest project preveu que el que abans es considerava insegur i que provocava vulnerabilitat al barri e esdevinguí un catalitzador de la convivència, el co-treball, la inclusió, l'educació i la producció i manufactura a petita i mitjana escala de productes locals

IV. Vivers de Carrers
Vivers de Carrers és un projecte social que aborda el tema dels immigrants il·legals, els habitatges buits i el caràcter comercial desaparegut de les plantes baixes dels edificis històrics de la densa ciutat tradicional. Proposa possibilitar la legalització de l'estada i la feina dels immigrants a Reus mitjançant programes d'integració que els permetin habitar els espais no utilitzats i reactivar pràctiques comercials recuperant, així, la vida i diversitat del carrer del Roser.

> Montblanc axis.
A vision for the city:
agri-land on three intervals

> Eix de Montblanc.
Una visió per la ciutat:
El paisatge productiu en tres interval·ls

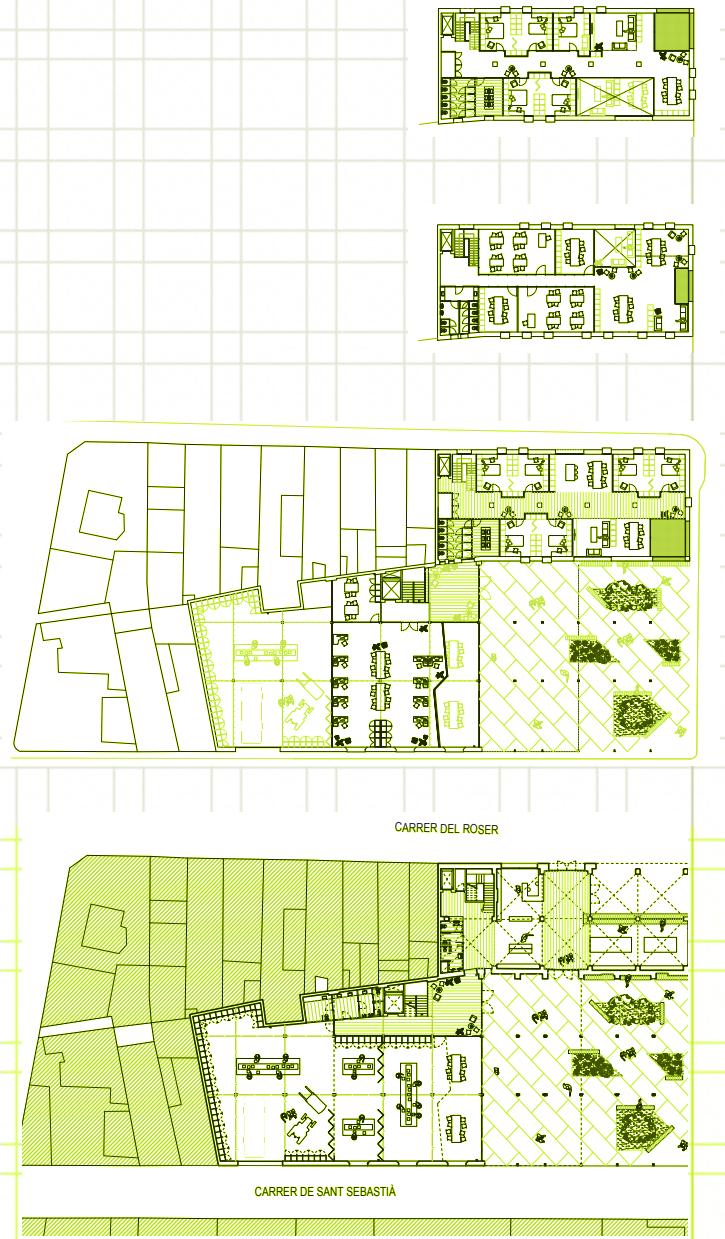
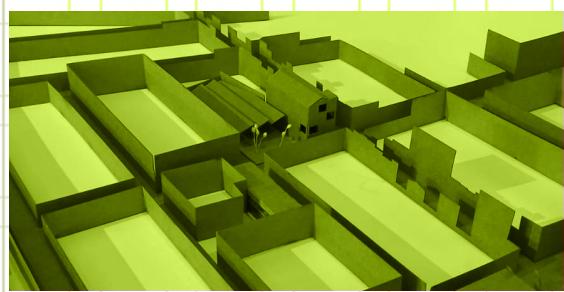

Geranium cicutarium
Lavanda officinalis
Pentzia vulgaris
Prunus avium ssp.
Rhamnus officinalis
Spiraea salicifolia
Viburnum opulus
Viburnum tinus

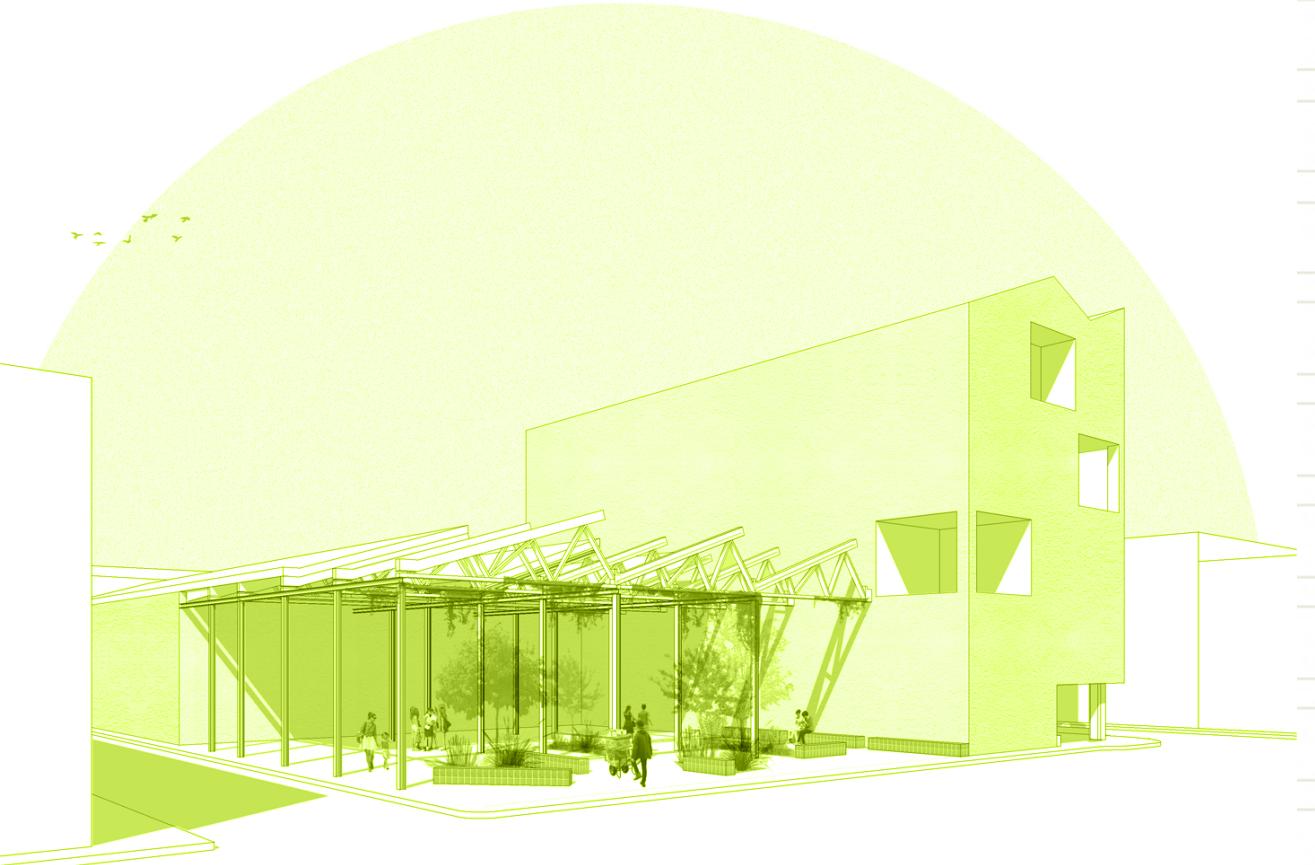
Geranium cicutarium
Morus alba
Morus nigra
Prunus lenticula
Quercus ilex
Rosa canina
Rhamnus officinalis
Spartium junceum

La Sedera renewal
strategies and proposal

Proposta de restauració
de La Sedera

4

Crossover dialogs and comparative readings
Diàlegs creuats i lectures comparades

ABOUT THE LECTURE SERIES

SOBRE EL CICLE DE PONÈNCIES

In a pandemic environment still dominated by video conferences, tutorials and telematic classes and meetings, one of RAW's firmest wishes was to create a face-to-face work environment where the exchange of ideas, the presentation of concepts and, ultimately , the learning of the city, was framed in the physical dimension of the concrete urban reality of Reus.

In this sense, Cal Massó was the ideal space to host a cycle of conferences that, parallel and complementary to the development of the workshop, brought together top international experts who, through the three vectors worked on, established a dialogue crossed with the city and opened up to shared reflection with the public. At the international level, the speakers were professors Carmen Andriani, Livia De Bethune, Jennifer Duyne-Barenstein and Joan Busquets.

Previous page:
Lecture cycle in
Cal Massó

◀ Dialogs, debates
and discussions at
RAW'21 premises

Pàgina anterior:
Cicle de conferències
a Cal Massó

◀ Diàlegs, debats
i discussions en
el marc de l'EAR
RAW'21

En un entorn pandèmic encara dominat per les videoconferències, els tutorials i les classes i reunions telemàtiques, una de les voluntats més fermes del RAW era crear un entorn de treball presencial on l'intercanvi de les idees, la presentació dels conceptes i, en definitiva, l'aprenentatge de la ciutat, s'sembrarà en la dimensió física de la realitat urbana concreta de Reus.

En aquest sentit, Cal Massó va ser l'espai ideal per acollir un cicle de conferències que, de manera paral·lela i complementària al desenvolupament del workshop, reunió experts de primer ordre internacional que, per mitjà dels tres vectors treballats, establiren un diàleg creuat amb la ciutat i s'obriren a la reflexió compartida amb la ciutadania. A nivell internacional, els ponents van ser els professors Carmen Andriani, Livia De Bethune, Jennifer Duyne-Barenstein i Joan Busquets.

"Border Heritage" *Patrimoni de vora*

Carmen Andriani

DAD - Università degli Studi di Genova

Summary by Síntesi per Josep Maria Solé

The CDL (COASTAL DESIGN LAB) is an integrated architecture and urban design laboratory (conceived and directed since 2014 by Prof. Arq. Carmen Andriani), which proposes a reflection on the disused architectural heritage or obsolete infrastructures located in spaces between the coast and the city, with special attention to port areas.

In this sense, this lecture presented the main arguments and issues addressed by the CDL such as the disuse of border or edge spaces, where their border condition becomes precisely an

El CDL (COASTAL DESIGN LAB) és un laboratori integrat d'arquitectura i disseny urbà (concebut i dirigit des del 2014 per la Prof. Arq. Carmen Andriani), que proposa una reflexió sobre el patrimoni arquitectònic en desús o les infraestructures obsoletes situats als espais d'interval entre el litoral i la ciutat, amb especial atenció a les zones portuàries.

En aquest sentit, la conferència va ser una presentació dels principals arguments i qüestions que aborda el CDL com ara la desafectació dels espais de límit o vora, on la seva condició fronterera esdevé

> The different workshops of the CDL have allowed, over time, to deal with a multitude of cases where heritage is the axis of transformation of uses and spaces.

> Els diferents tallers del CDL han permès, al llarg del temps, tfer front a una multitud de casos on el patrimoni és l'eix de transformació dels usos i l'espai de diverses ciutats.

The image shows a grid of twelve event posters for the Coastal Design Lab (CDL) series. Each poster has a blue and white color scheme and features a different theme and speaker. The themes include 'EVOLUZIONE DEL PORTO DI GENOVA', 'TRASFORMAZIONI URBANE A ISTANBUL', 'COASTAL DESIGN LAB', 'PROJECT MONGOLIA', and 'EUROPAN 13'. The speakers listed on the posters include Luca Orlandi, Willy Müller, and Gianni Petrucci. The dates for the events range from October 2015 to January 2016.

COASTAL DESIGN I

impetus for their regeneration. In turn, the design aims to keep alive and strengthen the coexistence of the dual symbolic-identity component of the two territorial bodies (city and port) and share processes of transformation.

Among the various strategies adopted to revitalize the heritage and redevelop its surroundings, the variety of examples and cases listed makes explicit a clear desire to incorporate a diversity of functions that cover a wide aspect of urban life starting from the

precisament un impuls per a la seva regeneració. Al seu torn, el disseny s'imposa l'objectiu de mantenir viva i reforçar la convivència de la doble component simbòlic-identitària dels dos ens territorials (ciutat i port) i compartir processos de transformació.

Entre les diverses estratègies adoptades per revitalitzar el patrimoni i reurbanitzar-ne l'entorn, la varietat d'exemples i casos mostrats explicita una clara voluntat d'incorporar diversitat de funcions que abarquen un ampli espectre de la vida urbana partint

housing -with creative and sensitive typological solutions to contemporary needs- through commerce, innovative productive activities, art, science, and culture.

One of the main characteristics of this laboratory -carried out in Italian and English- is the systematic organization of a final exhibition where the results are presented with the intention, on the one hand, of opening academic reflections to the public and, on the other, to establish a real social debate on the proposed solutions.

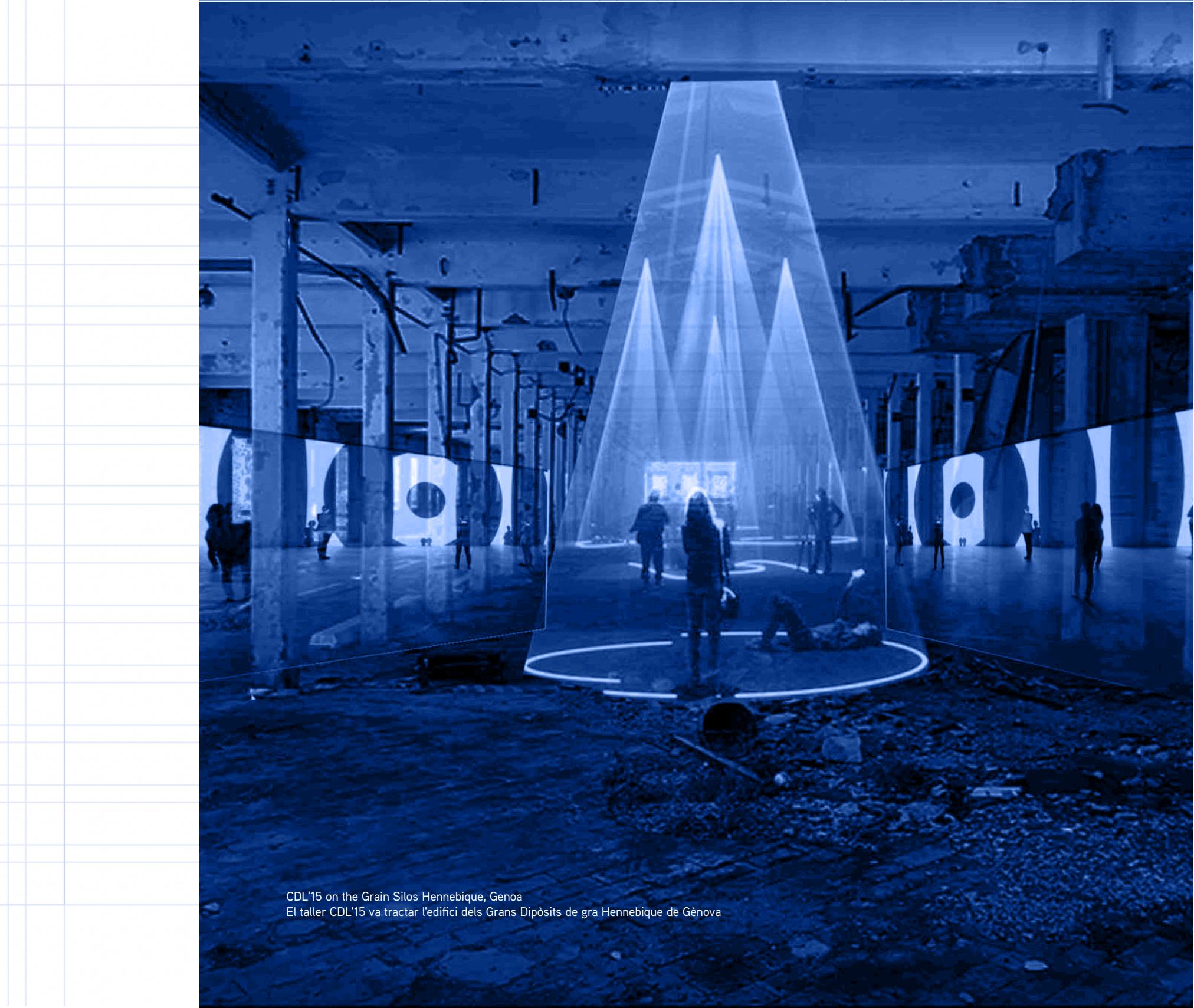
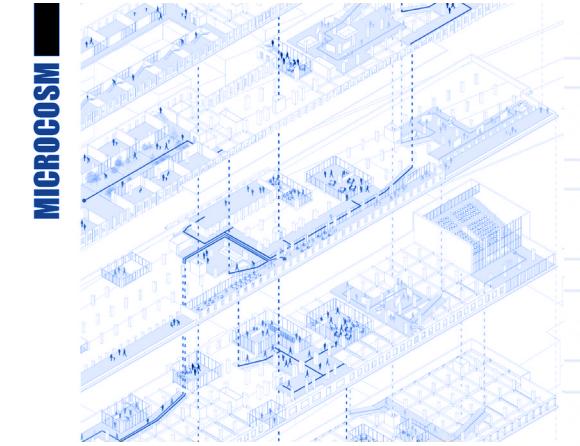
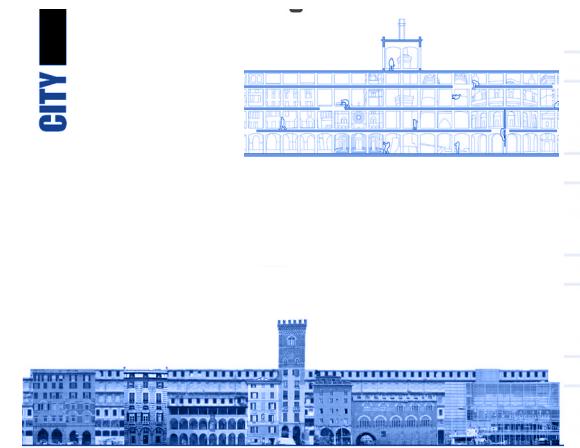
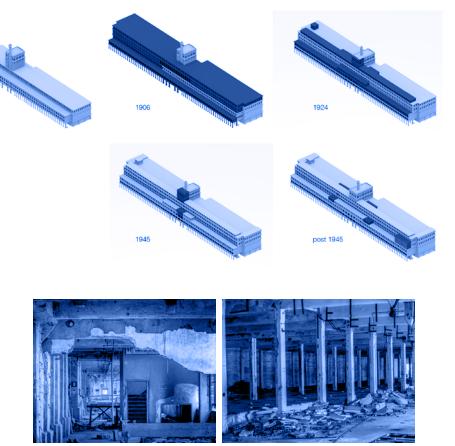
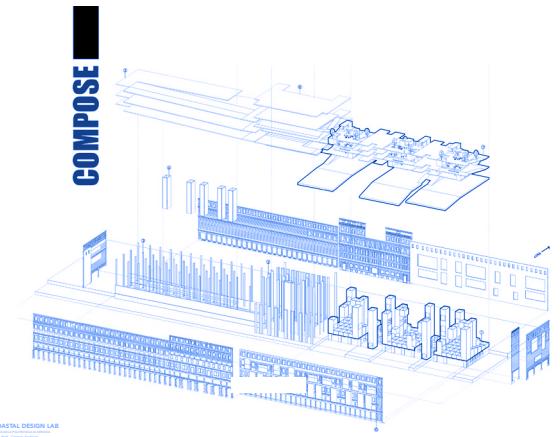
de la residència -amb solucions tipològiques creatives i sensibles a les necessitats contemporànies- passant pel comerç, les activitats productives innovadores, l'art, la ciència, i la cultura.

En qualsevol cas, una de les principals característiques d'aquest laboratori -realitzat en italià i anglès- passa per l'organització sistemàtica d'una exposició final dels resultats amb la voluntat, per una banda, d'obrir les reflexions acadèmiques a la ciutadania i, per altra, per establir un veritable debat sobre les solucions proposades.

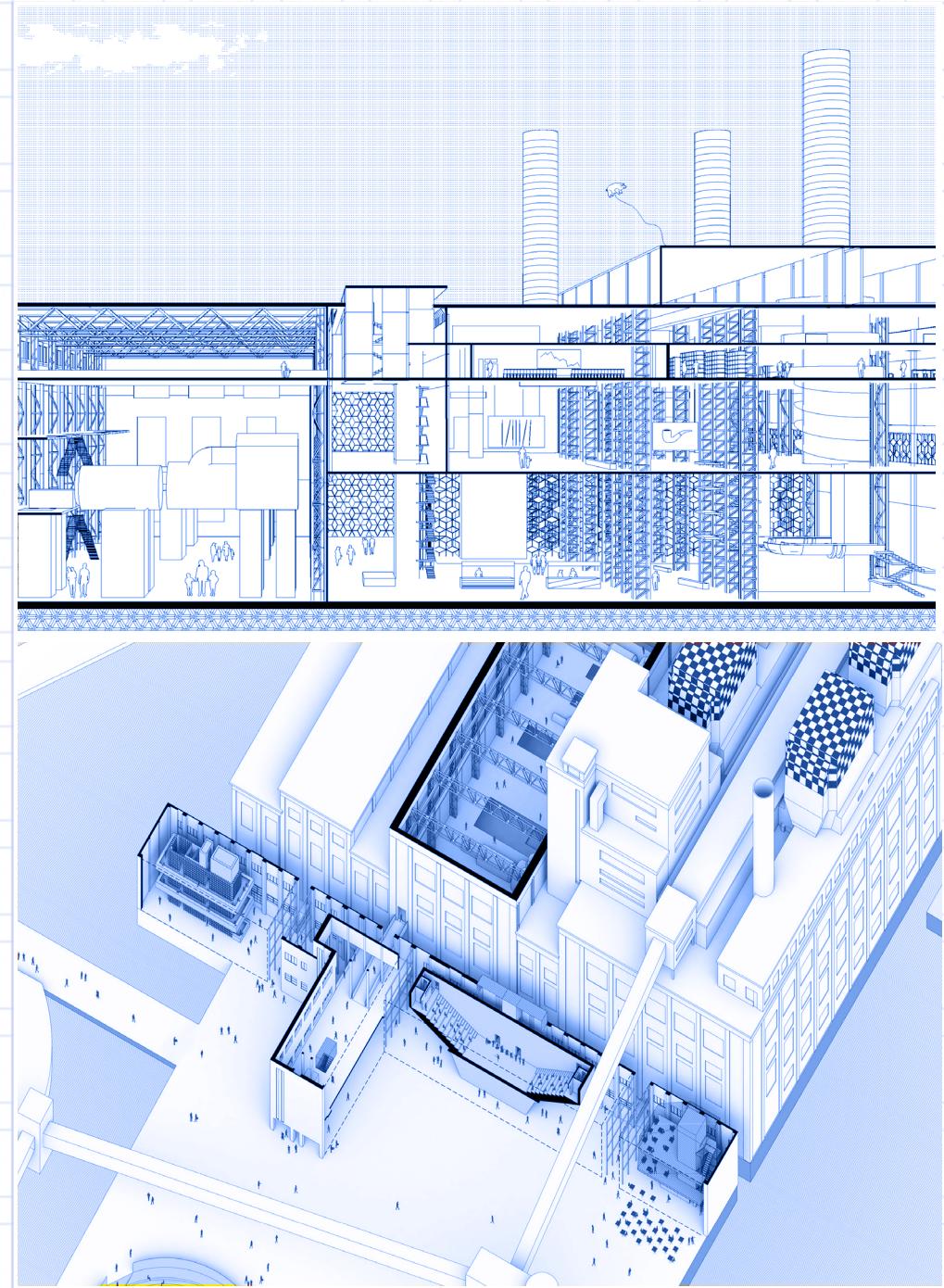
► Each CDL atelier ends with an exhibition and public debate of the proposals

► Cadascun dels tallers del CDL atelier conclou amb una exposició i debat públic al voltant de les propostes i estratègies

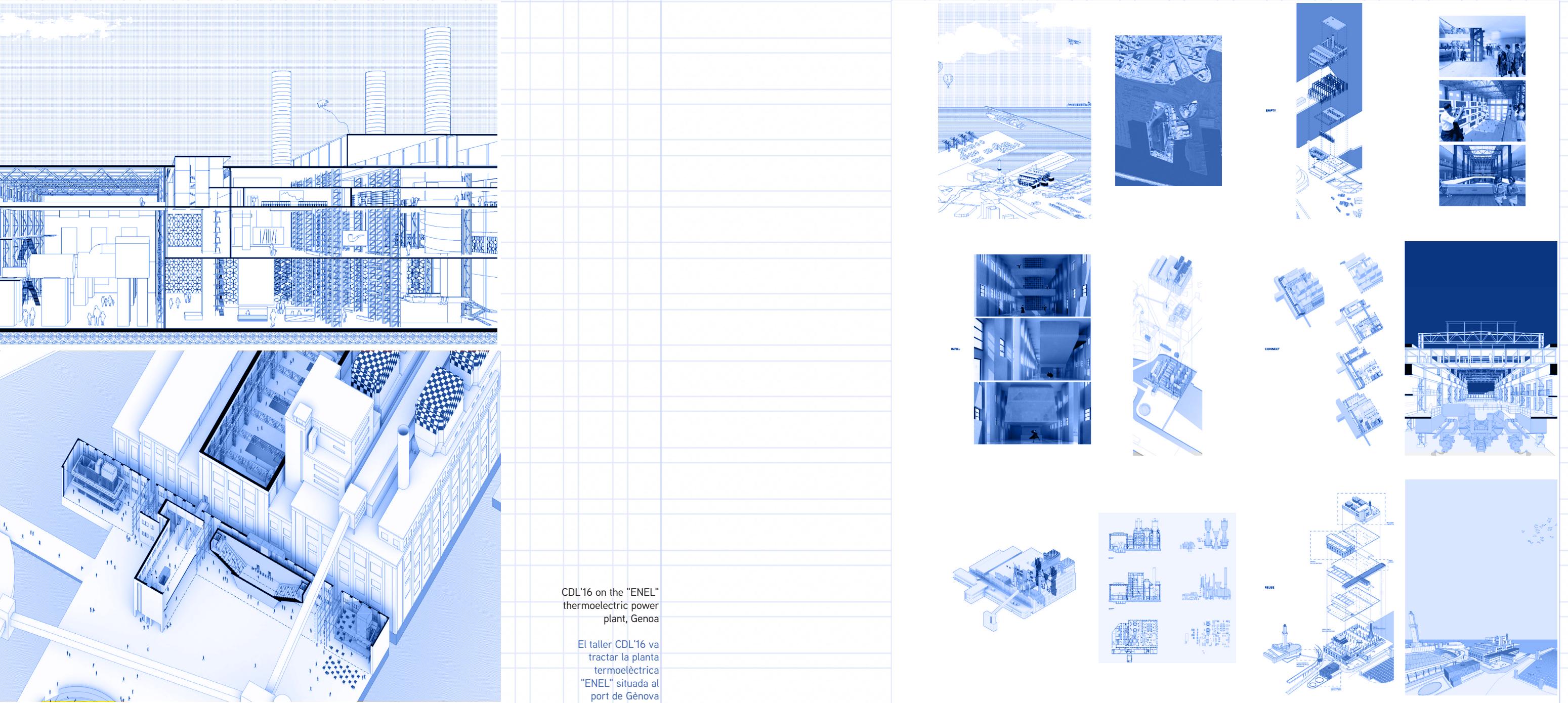

CDL'15 on the Grain Silos Hennebique, Genoa
El taller CDL'15 va tractar l'edifici dels Grans Dipòsits de gra Hennebique de Gènova

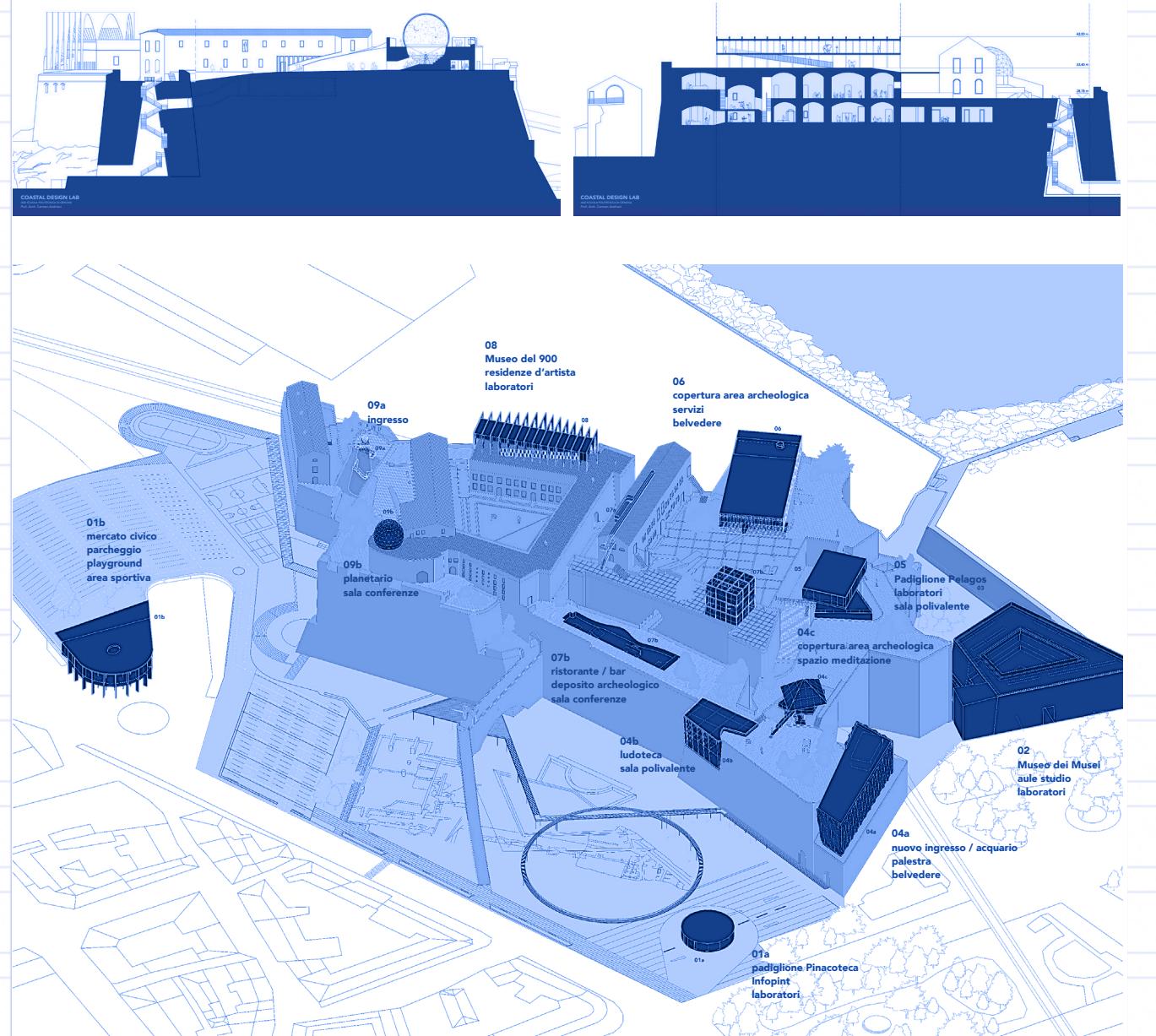
CDL'16 on the "ENEL"
thermoelectric power
plant, Genoa

El taller CDL'16 va
tratar la planta
termoelèctrica
"ENEL" situada al
port de Gènova

CDL'20 on la Fortezza del Priamar at Savona

El taller CDL'20 proposava transformar la *Forteza del Priamar*, a Savona

Beyond the traditional heritage concept

Més enllà del concepte tradicional de patrimoni

Pilar Carbassa
Reus City Council Architect

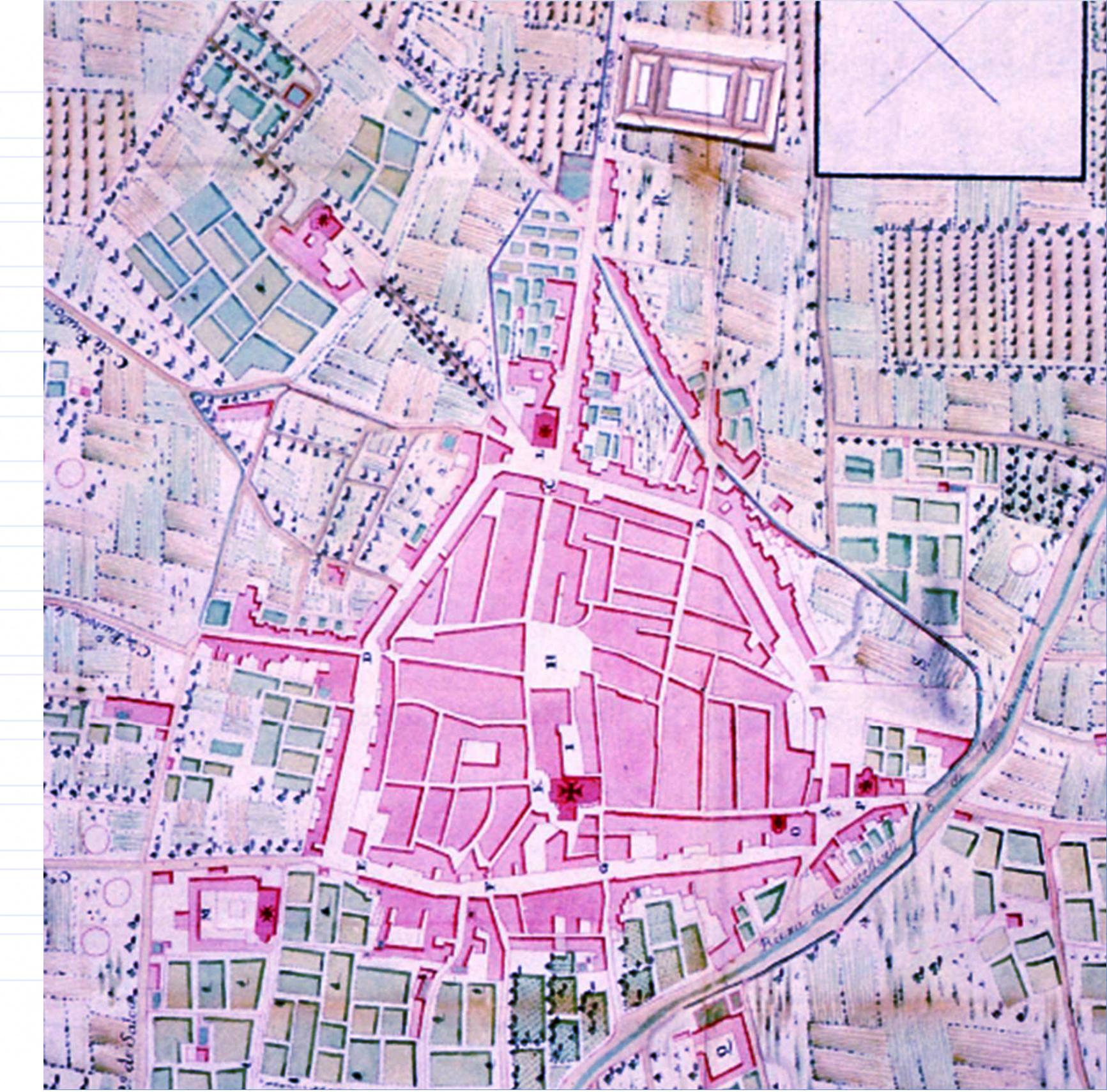
Summary by [Síntesi per Jordi Sardà](#)

We are in the middle of a large plain, bounded to the north and west by medium-high mountains and, to the east, by the sea. We have few rivers and many streams, a benign climate and easy to work land. The city, in the Middle Ages, was born near the coast, at a crossroads, and was consolidated around a small church and a small castle, protected by the first wall. The second wall encircles a larger city within which the *Mercadal*, the market square, becomes the undisputed urban center where all the roads of the territory will converge.

Estem al mig d'una gran plana, limitada al nord i a l'oest per muntanyes de mitjana alçada i, a l'est, pel mar. Amb pocs rius i moltes rieres, de clima benigne i fàcil de treballar. La ciutat, a l'Edat Mitjana, va néixer prop de la costa, en un encreuament de camins, i es va consolidar entorn d'una església menuda i d'un petit castell, protegits per la primera muralla. La segona muralla encercla una ciutat més gran dins la qual el Mercadal, la plaça del mercat, esdevé l'indiscutible centre urbà on convergiran tots els camins del territori.

> Reus historical map showing the centrality of the *Mercadal* square and the trace of the different paths that make up the radial structure of the city

> Mapa històric de Reus que mostra la centralitat del Mercadal i la traça dels camins que configuren l'estructura radial de la ciutat

Water is scarce but, rarely managed, it makes the countryside fertile and allows the city to grow. In the 18th century, the town became the central market for brandies that pretty much the entire region of Catalonia Nova produced. It is filled with wine distilleries but also with oil mills and flour mills, and then with cedars and steamers. And as the town grows, it needs tiles and roof tiles and pavements and cast iron pillars and iron beams and... Everything is produced in Reus. In short, its status as a dynamic, commercial and, at the same time, industrial city is confirmed.

L'aigua és escassa però, conduïda amb cura, fructifica el *Camp* i permet el creixement de la ciutat. Al s. XVIII, la vila es converteix en el mercat central dels aiguardents que, a bastament, produeix tota la Catalunya Nova. S'omple de destil·laries de vi però també de trulls d'oli i farineres i, tot seguit, de sederes i vapors. I com la vila creix, necessita rajoles i teules i paviments i pilars de fosa i bigues de ferro i... Tot es produeix a Reus. En definitiva, es confirma la seva condició de ciutat dinàmica, comercial i, alhora, industrial.

Genoa is a very different city from ours. It is located in a huge natural harbor and has been built as a refined and complex city that fights against a geography that protects it but, at the same time, imposes harsh conditions on its growth. Despite the differences, Genoa is our point of reference here. We want to learn from her continuous reflections on her built heritage which she considers in a very open sense. We will not be less. We will broaden our view to go beyond the traditional concept of heritage which includes, of

Gènova és una ciutat ben diferent de la nostra. Està abocada a un port natural, enorme, i s'ha construït com una ciutat refinada i complexa que lluita contra una geografia que la protegeix però, alhora, imposa dures condicions al seu creixement. Malgrat les diferències, Gènova és aquí el nostre referent. Volem aprendre de les seves contínues reflexions sobre el seu patrimoni construït que ella considera en un sentit molt obert. Nosaltres no serem menys. Ampliarem la nostra mirada per anar més enllà del concepte

course, recognized monuments and spaces - such as the Mercadal, the Pere Mata Institute or the colorful modernist houses that still adorn the city - but we will also focus on the table, on an equal footing, the still very abundant industrial heritage often awaiting recognition but which had coexisted in harmony with the rest of the city.

Indeed, in Reus, the practice of building mixed, from the beginning, the spaces of residence and those of activity has generated a city

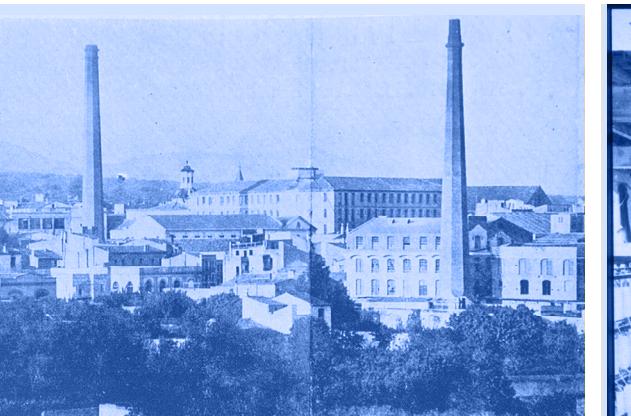
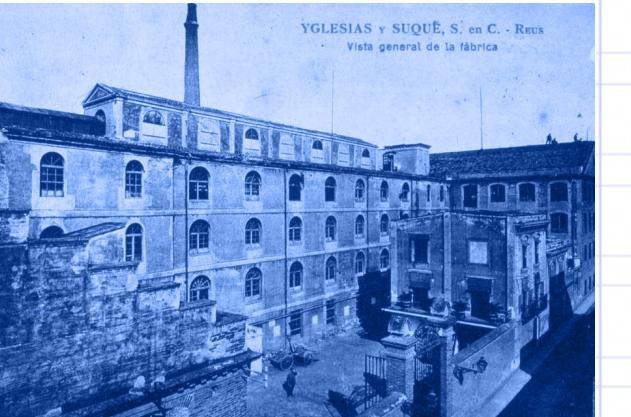
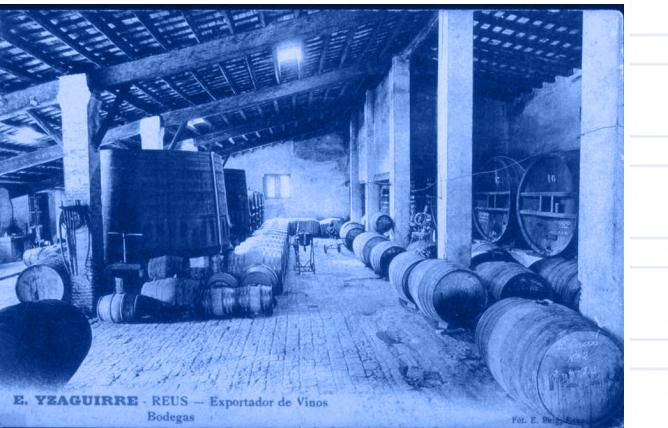
tradicional de patrimoni que inclou, està clar, els monuments i espais reconeguts –com el Mercadal, l'Institut Pere Mata o les vistes cases modernistes que encara engalanen la ciutat– però també posarem sobre la taula, amb peu d'igualtat, l'encara abundantíssim patrimoni industrial, sovint pendent de reconeixement, però que havia conviscut amb harmonia amb la resta de la ciutat.

En efecte, a Reus, la pràctica de construir barrejats, des del principi, els espais de la residència i els

full of conflicts and opportunities where the silks or factories of all kinds that used to gather productive activity could now be home to new collective uses and play a regenerating role in the neighborhood and fabric. This, until now, has not been the case: a large part of the city's industrial heritage has been demolished and replaced by collective housing complexes. We propose that Wiechers silk, Valira industries or Detroit warehouses reverse the process and become an example of a new way of doing.

de l'activitat ha generat una ciutat plena de conflictes i d'oportunitats on les sederes o les fàbriques de tota mena que abans aplegaven l'activitat productiva podrien ser ara seu dels nous usos col·lectius i tenir un paper regenerador del barri i del teixit. Això, fins ara, no ha estat així: una gran part del patrimoni industrial de la ciutat ha estat enderrocat i substituït per conjunts d'habitatges col·lectius. Proposem que la sedera Wiechers, les indústries Valira o les naus Detroit revertixin el procés i siguin exemple d'una nova manera de fer.

Reus historical images from
its industrial heritage

Construction of a new tramway and the surrounding public space in Brussels

La construcció d'un nou tramvia i l'espai públic proper a Brussel·les

Livia De Bethune

Faculteit Arkitektuur KU Leuven professor

The creation of the new Tram Line 9 in Brussels was an opportunity to carry out a comprehensive redevelopment of the public spaces along its route. Tramway 9 connects the center of Brussels with the north of the Region and the university hospital campus (UZ Brussel). To do this, it crosses over different neighbourhoods, each with its own character (very dense or more open residential areas, garden suburbs, parks, schools, university hospital campus, etc.) and specific needs in terms of mobility and quality of life.

La creació de la nova línia 9 del tramvia de Brussel·les va ser una oportunitat per dur a terme una reurbanització integral dels espais públics al llarg del seu recorregut. El tramvia 9 connecta el centre de la capital belga amb el nord de la Regió i el campus de l'hospital universitari (UZ Brussel). Per fer-ho, travessa diferents barris, cadascun amb el seu caràcter propi (zones residencials molt denses, més obertes, raval enjardinats, parcs, escoles, campus hospitalari, etc.) i necessitats específiques de mobilitat i qualitat de vida.

› Brussels public realm transformation

› Transformació de l'espai públic de Brussel·les amb l'arribada del tramvia

In addition to the tram line and its stops, the design and construction of roads and public spaces for the different users (pedestrians, cyclists, drivers, public transport users, and so on) was also planned in line with the characteristics of the different neighbourhoods to be crossed. The aim was to achieve a balanced use of public space. It therefore involved a complete redesign of the public space from facade to facade, where the introduction of a new infrastructure meant an opportunity to generate overall added value for the neighborhoods crossed.

The sustainable character of the project was guaranteed by several specific

A més de la línia del tramvia i les seves parades, també es va planificar el disseny i la construcció de carrers i espais públics per als diferents ciutadans (vianants, ciclistes, conductors, usuaris del transport públic, etc.) d'acord amb les característiques dels diferents barris i teixits. L'objectiu principal era aconseguir un ús equilibrat de l'espai públic que va suposar, per tant, un redisseny complet d'aquesta sèrie d'àmbits col·lectius, de façana a façana, on la implantació d'una nova infraestructura va suposar una oportunitat per generar valor afegit als barris travessats.

measures. For example, materials were used that allow for natural water runoff and green corridors were provided that connect to the Natura 2000 network of the Molenbeek Valley. By planting trees along the entire route, the grassed tramway itself becomes a green axis in Brussels' multimodal transport network. Attention was also paid to strengthening and using the already existing green potential of this northern part of the Region. The construction principles and methods used made it possible to preserve the trees on avenue de Jette, but also provided a response to the concerns of local residents and thus created greater acceptance of the project, which was

explained in detail to local residents and traders at information meetings.

Through an intense participatory process, a strong and supported vision was developed for the center of Jette and the commercial core around the Spiegel square. It is indeed a real challenge in a growing urban context to guarantee both an easy accessibility to the different users of the public space; car, public transport, cyclists, and pedestrians, and to provide an increased quality of life to local residents, as well as to breathe new life into the local commercial and meeting center of the municipality.

By putting the parking below the Spiegel square, it was possible to give a new use and experience to the market square. In addition to the Sunday market, many other large and small activities can now take place there.

The various other squares and green areas along the tram line route were redesigned as meeting places and playgrounds for children. Special attention was paid to the green and sustainable character of the area. Numerous new trees were planted, measures were taken to preserve existing trees, and connecting green squares were expanded.

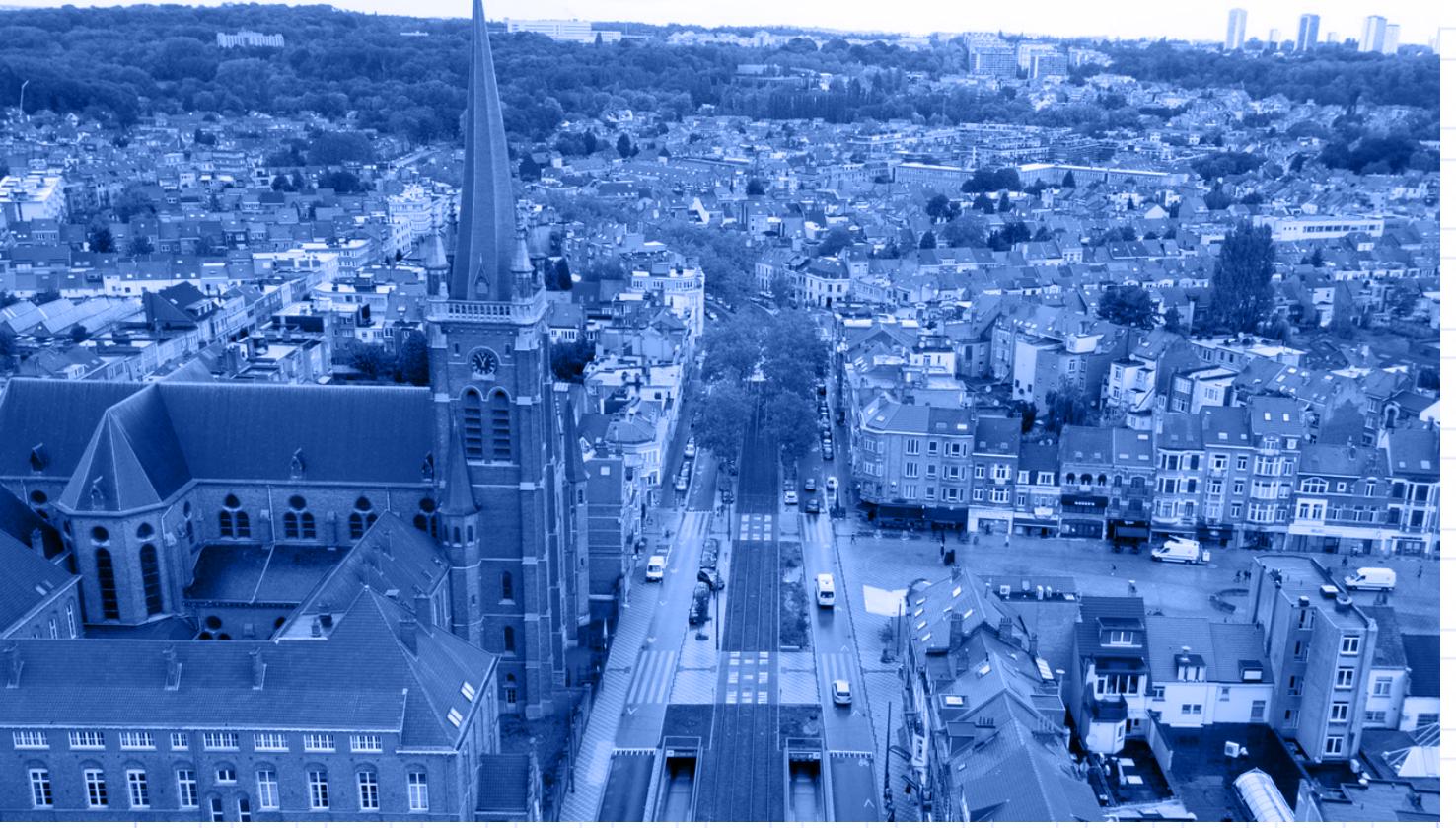
Al seu torn, el caràcter sostenible global de la proposta es va garantir aplicant diverses mesures específiques. Per exemple, s'han utilitzat materials que permeten l'escorrentia natural de l'aigua i s'han dotat de corredors verds que connecten a la xarxa Natura 2000 de la vall de Molenbeek. En plantar arbres al llarg de tot el recorregut, el mateix tramvia amb gespa es converteix en un eix verd de la xarxa de transport multimodal de la ciutat. En paral·lel, també es va promoure l'aprofitament del potencial dels espais oberts ja existent en aquesta zona nord de la Regió. Els principis i mètodes de construcció utilitzats van permetre conservar els

arbres de l'avinguda de Jette, però també van donar resposta a les inquietuds dels veïns i van generar una major acceptació del projecte, que va ser explicat detalladament als veïns i comerciants locals en diverses trobades informatives.

De fet, mitjançant un intens procés participatiu, es va consolidar una visió compartida per al centre de Jette i el nucli comercial al voltant de la plaça Spiegel. En efecte, en un context urbà en creixement, esdevé un autèntic repte garantir una accessibilitat àgil als diferents usuaris de l'espai públic; cotxe, transport públic, ciclistes i vianants i, alhora, oferir una millor qualitat de vida

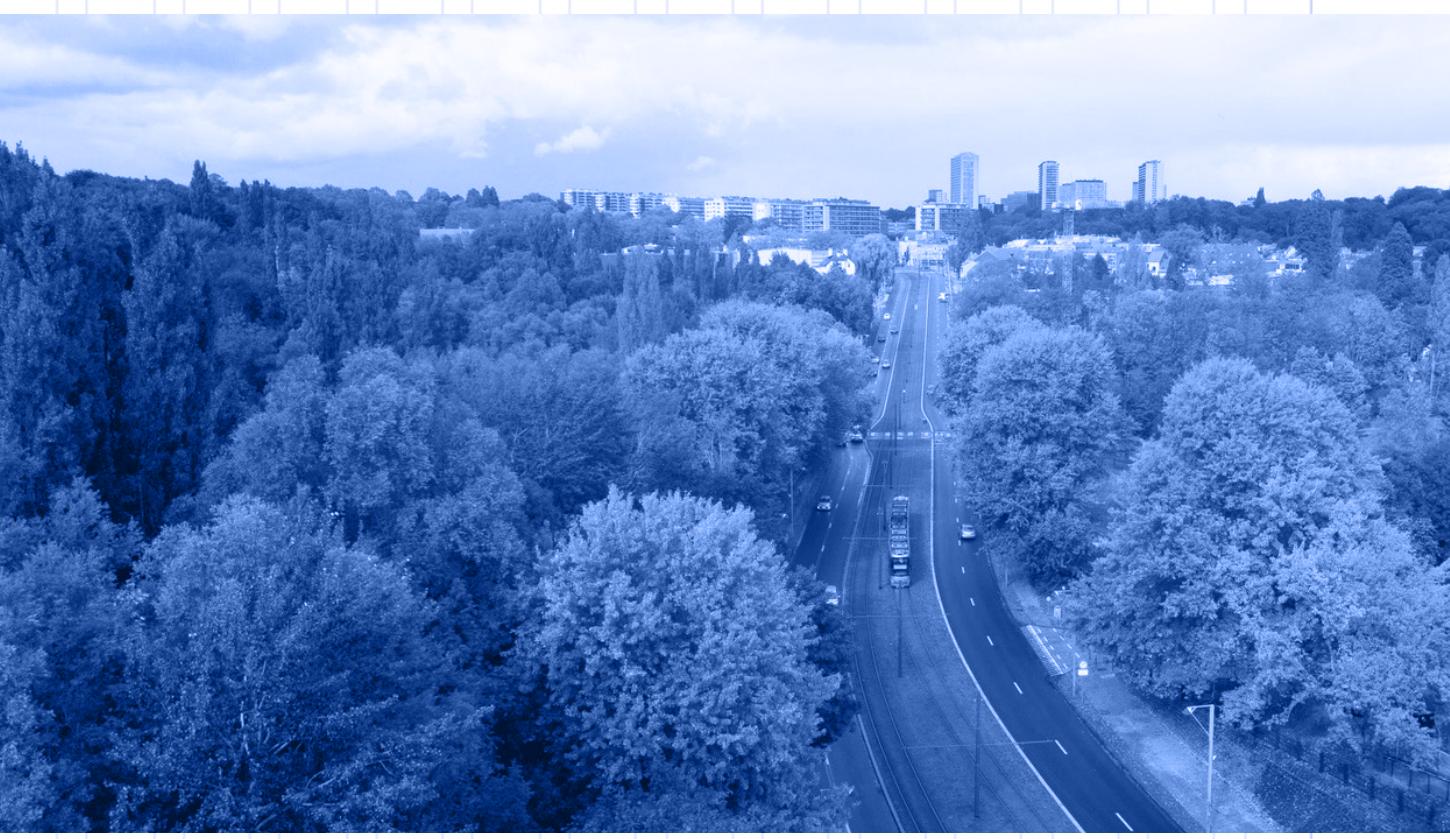
als residents locals, renovar la vida al centre comercial i, de retruc, establir un nou punt de trobada al municipi. Posant l'aparcament sota la plaça Spiegel, es va poder donar un nou ús i experiència a la plaça del mercat que, a més del mercat dominical tradicional, ara incorpora moltes altres possibles activitats, tan grans com petites.

La resta de places i zones verdes del traçat del tramvia s'han redissenyat com a llocs de trobada i parcs infantils, prestant especial atenció al caràcter verd i sostenible de la zona, plantant nombrosos arbres nous i prenent les mesures per preservar els arbres existents.

Aerial view of 9 line tram path on its more central area in Brussels

Vista aèria del traçat de la línia 9 del tramvia al seu pas pel centre de Brusel·les

Aerial view of 9 line tram path crossing a natural area in Brussels

Vista aèria del traçat de la línia 9 del tramvia creuant un entorn natural de Brusel·les

A mobility model for Reus: reducing the presence of the car and increasing quality public realm

Un model de mobilitat per Reus: reduir la presència del cotxe i augmentar el domini públic

Cinta Plana, Marta García, Àngel Mulet
Reus City Council Architects and Engineer

Summary by Síntesi per Arturo Frediani

Reus currently resolves its mobility basically by abusing the car, which is used for any journey, whether it is short and can be done on foot or pedaling, or long and can be imagined using public transport. The inhabitants of the city, surrounded by a damaged but still beautiful agricultural landscape, interspersed with several smaller population centers, and which shares an orbit with Tarragona, make journeys not so different in distance and frequency to those made by the inhabitants of Barcelona on a daily basis . The

Reus resol actualment la seva mobilitat bàsicament abusant de l'automòbil, al qual es recorre per a qualsevol trajecte, ja sigui curt i es pugui realitzar a peu o pedalant, o llarg i es pugui imaginar en transport públic. Els habitants de la ciutat, envoltada per un paisatge agrícola tocat, però encara bell, clapejat amb diversos nuclis de població menors, i que comparteix òrbita amb Tarragona, fan desplaçaments no tan diferents en distància i en freqüència als que efectuen quotidianament els habitants de Barcelona. El

➤ Boca de la Mina transformation, Reus

➤ La transformació de la Boca de la Mina a Reus

route between the center of Reus and that of Tarragona is, in fact, similar to the one that separates the station of Sants from that of La Sagrera. The advantage of the Camp is that, crossing the landscape between populated areas, public transport would open up to new perspectives, being able to save a few intermediate stops. The challenge of mobility in the countryside is therefore not only that of moving effectively within urban centers, but that of articulating an integrated, agile and well-synchronized public transport

network. A network, adequately connected, however, with long-distance transport; with the port of Tarragona, the airport of Reus and the high-speed railway.

Reus is a lively city and an important commercial focus that, in addition to its connections with the territory, requires activating its own public space. Walking through its streets, meeting in its squares or pouring into its green limits are virtues that the city cultivated in the past and that it may have neglected while it was growing.

recorregut entre el centre de Reus i el de Tarragona és, de fet, semblant al que separa l'estació de Sants de la de La Sagrera. L'avantatge del Camp, és que, travessant el paisatge entre zones poblades, el transport públic, sobriria a noves perspectives, podent estalviar-se unes quantes parades intermèdies. El repte de la mobilitat pel Camp és, doncs, no tan sols el de desplaçar-se eficaçment dins dels nuclis urbans, sinó el d'articular una xarxa de transport públic integrada, àgil i ben sincronitzada. Una xarxa, adequadament connectada, tanmateix, amb el transport de llarga

distància; amb el port de Tarragona, l'aeroport de Reus i el ferrocarril d'alta velocitat.

Reus és una ciutat viva i un important focus comercial que a més de les seves connexions amb el territori, requereix activar el seu propi espai públic. Moure's a peu pels seus carrers, trobar-se en les seves places o abocar-se al seu límit verd són virtuts que la ciutat va conrear antany i que tal vegada hagi descurrat mentre creixia.

La reflexió sobre de les diferents escales de la mobilitat i sobre

The reflection on the different scales of mobility and on a quality public space, led us at the beginning of RAW '21 to invite Cinta Plana and Marta García, architects of the Reus town hall, as well as Àngel Mulet, Council Engineer to present three conferences focused on municipal policy around these issues.

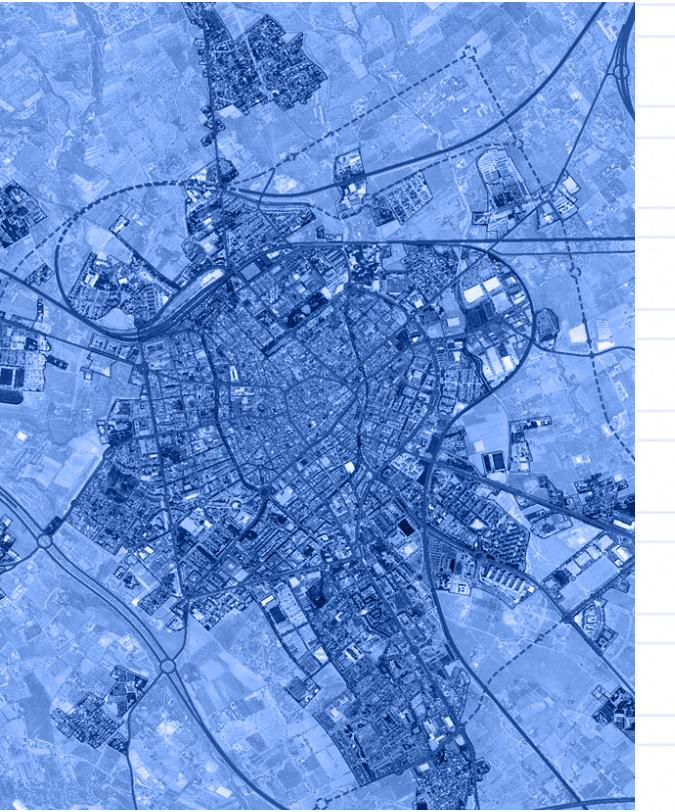
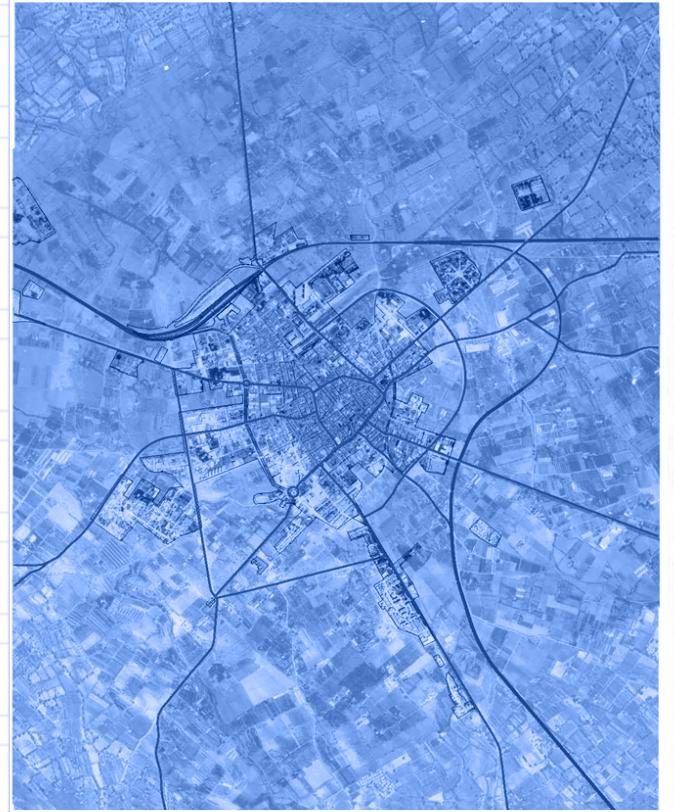
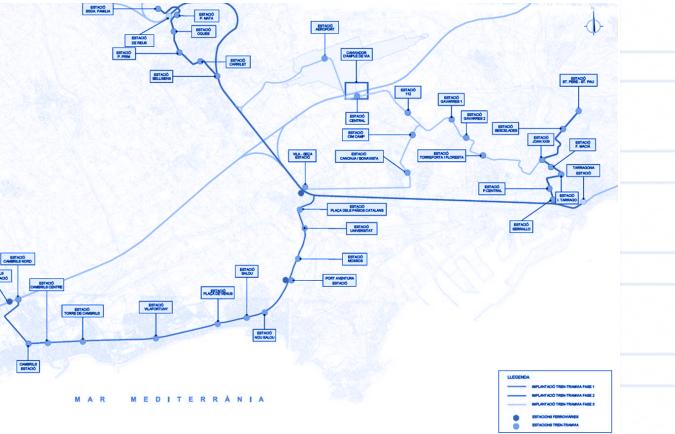
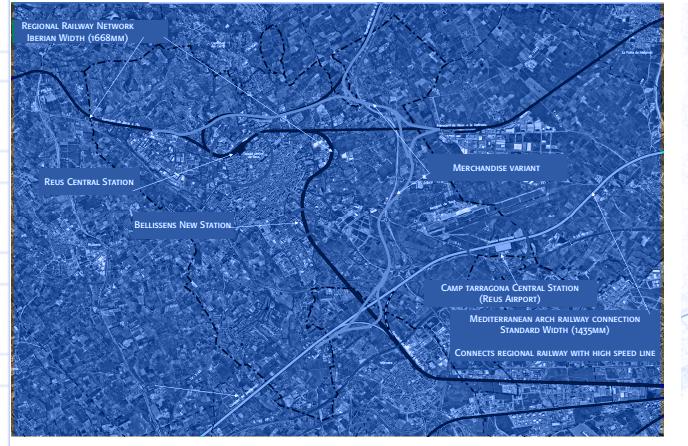
Cinta Plana, after exposing the problems of the current segregated railway network in Iberian and international width, specified its intervention in the future Tram-

un espai públic de qualitat, ens van portar a l'inici del RAW '21 a convidar a Cinta Plana i Marta García, arquitectes de l'ajuntament de Reus, així com a Àngel Mulet, Enginyer del consistori a presentar tres conferències centrades en la política municipal entorn d'aquests temes.

Cinta Plana, després d'exposar els problemes de l'actual xarxa ferroviària segregada en ample ibèric i internacional, va concretar la seva intervenció en el futur projecte de Tram-Camp, impulsat per Ferrocarrils de la Generalitat

Camp project, promoted by Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya. A tram or light rail project capable of connecting Reus with the centers of Tarragona, Salou and Cambrils in the future through a Y with a center in Vila-seca. A network, he explained to us, that would partially take advantage of the old railway lines between Vila-seca and Cambrils, and that, prior to diversion of goods traffic, would share the conventional railway tracks between Tarragona and Reus, having to build merely the interurban routes

de Catalunya. Un projecte de tramvia o de tren lleuger capaç de connectar en el futur a Reus amb els nuclis de Tarragona, Salou i Cambrils mitjançant una Y amb centre a Vila-seca. Una xarxa, ens va explicar, que aprofitaria parcialment les antigues vies de tren entre Vila-seca i Cambrils, i que, previ desviament del trànsit de mercaderies, compartiria les vies del ferrocarril convencional entre Tarragona i Reus, havent-se de construir merament els recorreguts interurbans de totes dues ciutats. Un projecte, en va concretar, que es desenvoluparia en diverses fases,

of both cities. A project, he specified, that would be developed in several phases, gradually incorporating new gates with stops in Gavarres, La Canonja or Reus airport, which, unfortunately, and if no solution is found in the project phase, will be left without an express connection with the cities located at the ends of the Y. The architect ended her intervention by insisting on the importance of the new Bellisens bus stop for the south of Reus, with its nearby bus station, with its hospital and with your university.

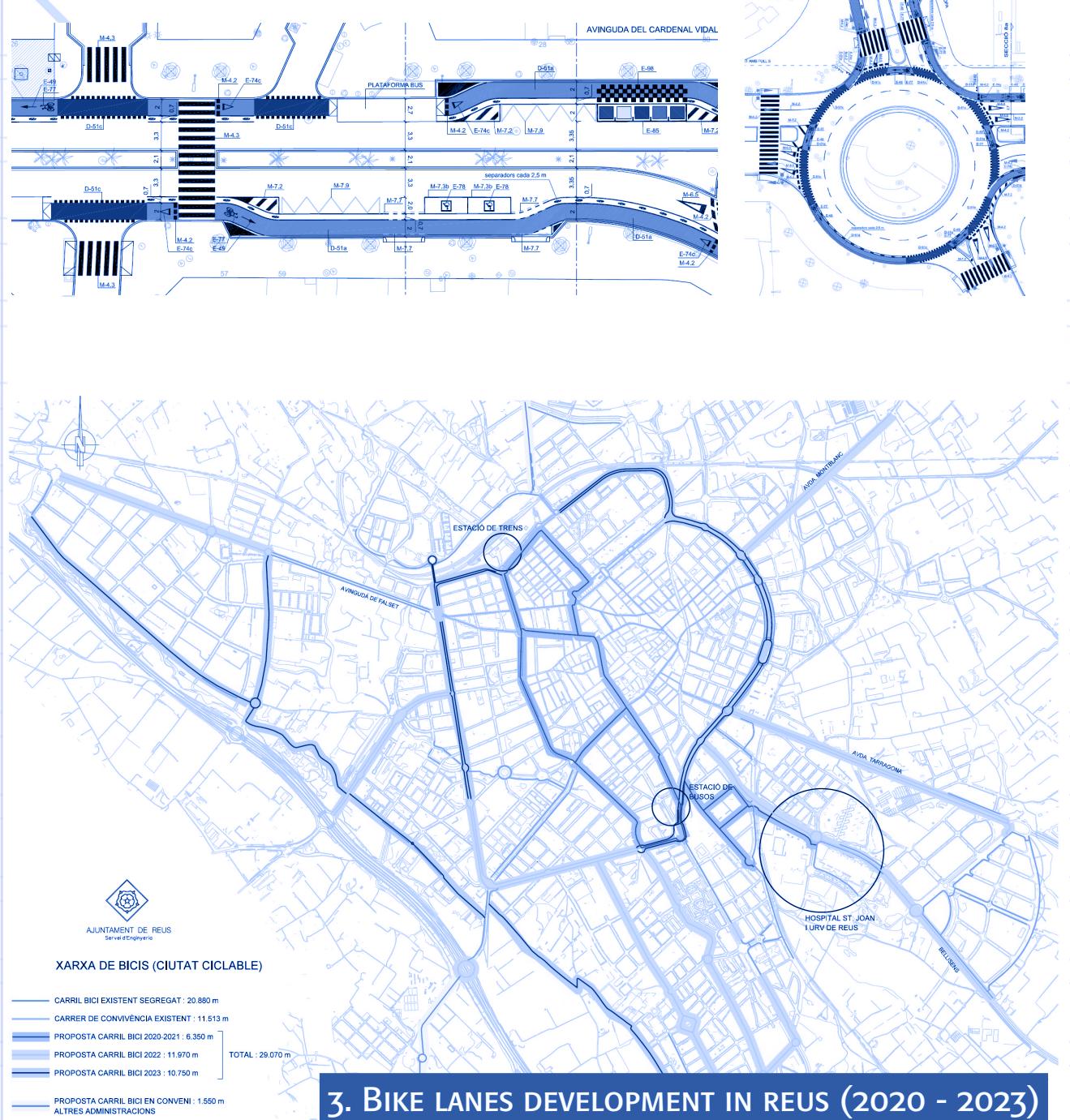
Àngel Mulet, for his part, focused on pedaling mobility in the urban core of Reus, defining a series of general design criteria for bike lanes, such as separating them from sidewalks, or avoiding the adjacent two-way lanes. However, he presented the network deployment forecast in the future, and showed several examples of resolving conflicts between pedestrians, vehicles and bicycles in the layout of intersections and roundabouts. The deployment of an interurban network of greenways with a direct connection to Tarragona parallel

incorporant progressivament nous brancals amb parades en Gavarres, La Canonja o l'aeroport de Reus, que, lamentablement, i si no es posa solució en la fase de projecte, quedarà sense una connexió exprés amb les ciutats situades als extrems de la Y. L'arquitecta va finalitzar la seva intervenció insistint en la importància del nou baixador de Bellisens per al sud de Reus, amb la seva pròpia estació d'autobusos, amb el seu hospital i amb la seva universitat. Àngel Mulet, per la seva banda, es va centrar en la mobilitat pedalable en

el nucli urbà de Reus, definint una sèrie de criteris generals de disseny dels carrils-bici, com el de separar-los de les voreres, o el d'evitar els carrils de dos sentits contigus. Va presentar tanmateix la previsió de desplegament de la xarxa en el futur, i va mostrar diversos exemples de resolució de conflictes entre vianants, vehicles i bicicletes en el traçat d'encreuaments i rotondes. El desplegament d'una xarxa interurbana de vies verdes amb una connexió directa amb Tarragona paral·lela al traçat del Tram-Camp, o amb una connexió amb Riudoms/

> Cycle lane projects recently incorporated into the active mobility infrastructure of Reus

> Projectes de carril bici recentment incorporats a la infraestructura de mobilitat activa de la ciutat de Reus

to the Tram-Camp route, or with a connection to Riudoms/Montbrió or Almósster/La Selva d. C. confronts us with a dimension of pedalable mobility that is more complex both due to the obligatory coordination with other municipalities, and due to the ownership of the affected infrastructures. This interurban approach, barely outlined in the presentation, was pending analysis in future editions of RAW.

Marta García finally focused on four urban pacification and sustainable mobility projects for pedestrians,

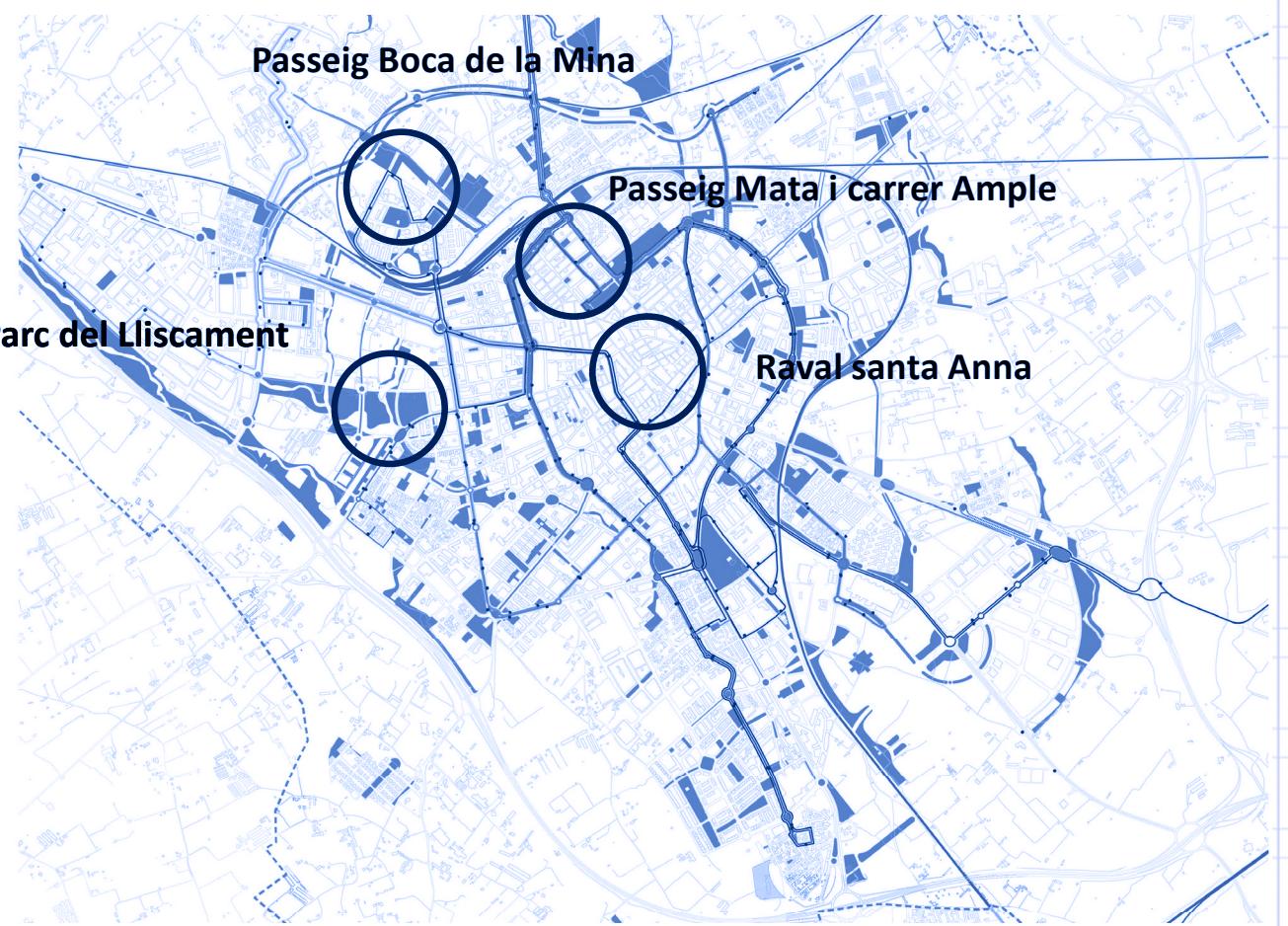
Montbrió o amb Almósster/La Selva d. C. ens confronta amb una dimensió de la mobilitat pedalable més complexa tant per l'obligada coordinació amb altres ajuntaments, com per la titularitat de les infraestructures afectades. Aquesta aproximació interurbana, a penes esbossada en la presentació, va quedar pendent d'anàlisi en pròximes edicions de RAW.

Marta García finalment es va centrar en quatre projectes de pacificació urbana i de mobilitat per als vianants i

currently promoted by the council. The already completed Boca de la Mina promenade, by Batlleiroig architects, an intervention in the solvent and predictable landscape that, with the pretext of connecting the landscape of the countryside with the northern limit of the urban core of Reus, highlights the ingenious use of water from the mine built at the beginning of the s. XVII After this he presented the project, already partially executed, of the pacification of the Raval de Sta. Anna, corresponding to the north-east and north-west sections

sostenible, impulsats actualment pel consistori. El ja realitzat passeig de la Boca de la Mina, dels arquitectes Batlleiroig, una intervenció en el paisatge solvent i predictable que, amb el pretext de connectar el paisatge del Camp amb el límit nord del nucli urbà de Reus, posa en valor l'enginyós aproveitament de l'aigua de la mina construïda a principis del s. XVII. Després d'aquest va presentar el projecte, ja executat parcialment, de pacificació del Raval de Sta. Anna, corresponent als trams nord-est i nord-oest de

- Recent projects for the transformation of public space linked to active mobility in Reus
- Projectes recents de transformació de l'espai públic en relació al foment de la mobilitat activa a la ciutat de Reus

of the road ring that surrounds the old quarter, in which a unique platform equipped with a profusion of urban andromedas is proposed. The presentation continued with a proposal to improve connectivity for pedestrians between the ff.cc station and the urban center, through the transformation into a pedestrian area of Carrer Ample, a motley continuation of the much more sober Carrer de Llovera, the main axis of the old quarter. The architect then went over the Slide Park project, a conventional landscape of winding paths bordered by areas

of ornamental green, which initially restored the missing trace of the Capellans ravine and demolished the swimming pools of Reus Sports and Leisure, but which gave up to both objectives, it will be limited to transforming a narrow strip located between the two. The conference ended by considering the opportunity to create a Low Emissions Zone in the urban center of Reus, similar to that of Barcelona, and loudly expressing the permanent concern of the technical services of the city council to give a sense of belonging to the urban landscape

l'anell viari que circumda el barri vell, en el qual es proposa una plataforma única equipada amb profusió d'andròmines urbanes. La presentació va continuar amb una proposta de millora de la connectivitat per als vianants entre l'estació de ff.cc. i el centre urbà, mitjançant la transformació en zona de vianants del carrer Ample, bigarrada continuació del molt més sobri carrer de Llovera, principal eix del barri vell. L'arquitecta va repassar tot seguit el projecte del Parc del Lliscament, un paisatge convencional de camins sinuosos vorejats per àrees de

verd ornamental, que inicialment restaurava la desapareguda traça del barranc dels Capellans i enderroçava les piscines de Reus Esports i Lleure, però que renunciant a tots dos objectius, es limitarà a transformar una estreta franja situada entre tots dos. La conferència va finalitzar sospesant l'oportunitat de crear una Zona de Baixes Emissions en el nucli urbà de Reus, semblant a la de Barcelona, i expressant en veu alta la preocupació permanent dels serveis tècnics de l'ajuntament per donar un sentit de pertinença al paisatge urbà.

The information presented by the three lecturers helped the different RAW work teams to analyze the current order of priorities of the city council, and, nevertheless, to assess whether or not the projects presented incorporated ingredients capable, on the one hand, of making the lives and journeys of the residents of Reus more pleasant and, on the other hand, to strengthen the character of the city with minimally attractive and original proposals. As a conclusion, RAW recommended to the city council the development of urban concepts that draw their

energy from the particularities of the city, avoiding as far as possible the abuse of formulas repeated in other cities that are not always comparable, as well as a special effort of coordination with the nearest cities that will not only result in the implementation of the new public transport and personal mobility networks, which are clearly necessary, but in the careful design of commercial frequencies competitive with the automobile, and an optimal time coordination between the different modes, today very precarious in the existing network.

La informació exposada pels tres conferenciants va ajudar als diferents equips de treball del RAW a analitzar l'actual ordre de prioritats de l'ajuntament, i, tanmateix, a valorar si els projectes presentats incorporaven o no ingredients capaços, d'una banda, de fer més agradable la vida i els desplaçaments dels reusencs i, per un altre, de reforçar el caràcter de la ciutat amb propostes mínimament atractives i originals.

Com a conclusió, RAW va recomanar a l'ajuntament el desenvolupament de conceptes

urbans que extraguessin la seva energia de les particularitats de la ciutat, evitant en la mesura del possible abusar de fórmules repetides en altres urbs no sempre comparables, així com un especial esforç de coordinació amb les ciutats més properes que no tan sols es tradueixi en la implantació de les noves xarxes de transport públic i mobilitat personal, clarament necessàries, sinó en l'acurat disseny d'unes freqüències comercials competitives amb l'automòbil, i d'una òptima coordinació horària entre els diferents modes, avui molt precària en la xarxa existent.

Carrer Ample transformation proposal for the
Plaça del Pintor Fortuny area

Proposta de transformació del Carrer Ample
a l'àrea de la plaça del Pintor Fortuny

Carrer Ample transformation strategy and
different urban sequences

Estratègia de transformació del Carrer Ample i
diferents seqüències urbanes

Overcoming the housing emergency: the current and potential role of housing cooperatives in the provision of dignified and affordable housing

Superació de l'emergència habitacional: el paper actual i potencial de les cooperatives en la provisió d'habitatge digne i assequible

Jennyfer Duyne-Barenstein
ETH Zürich MAS in Housing director

Worldwide over one billion people are currently lacking adequate housing, which is considered the consequence of decades of failed policies, the governmental withdrawal from the housing sector and the inability of the private sector to cater to the needs of the poor. This situation has contributed to bringing housing back at the centre of the New Urban Agenda and to call for an urgent shift in the way housing is currently conceived, valued, produced and regulated. New

A tot el món, actualment, més de mil milions de persones no tenen un habitatge adequat. Aquest fet es considera conseqüència inevitable de dècades de polítiques fallides, la renúncia del govern a la gestió residencial i la incapacitat del sector privat per atendre les necessitats dels pobres. Aquesta situació ha contribuït a tornar a situar l'habitatge en el centre de la Nova Agenda Urbana i a reclamar un canvi urgent en la manera de concebre, valorar, produir i regular l'habitatge avui en dia. Els nous models d'habitatge cooperatiu

› The highly socially and environmentally innovative housing cooperative 'Kalkbreite' in the city of Zurich, Switzerland

› La cooperativa d'habitacions 'Kalkbreite', a Zuric (Suïssa) és un exemple d'innovació social i tipològica

models of cooperative housing are thus resurging in many countries and cities worldwide as potentially relevant actors in the provision of affordable, non-speculative housing.

Housing cooperatives emerged in Europe in the mid-nineteenth century as bottom-up initiatives in response to the desperate housing conditions of the working classes and in contexts characterised by rapid industrialisation and urbanisation. Many were influenced by Howard's garden

estan resorgint a molts països i ciutats d'arreu del món com a actors potencialment rellevants en la provisió d'habitatge assequible i no especulatiu.

Les cooperatives d'habitatge van sorgir a Europa a mitjans del segle XIX com a iniciatives populars i ciutadanes en resposta a les condicions desesperades d'accès a l'habitatge de les classes treballadores i en contextos caracteritzats per una ràpida industrialització i urbanització accelerada. Moltes d'aquelles primeres iniciatives venien marcadament influenciades pel

city model (1902), which combined collective land holdings and participatory principles with housing models emphasising the quality of both urban and rural living. Their role in the provision of decent and affordable housing gradually expanded and by the early 20th century they became common throughout Europe. In particular after World War I and World War II, they assumed a key role in peacebuilding, reconciliation and in the reconstruction of the damaged housing stock. Outside Europe, housing cooperatives

model de ciutat jardí d'Ebenezer Howard (1902), que combinava la propietat col·lectiva de les terres amb principis de participació i tipologies d'habitatge que posaven èmfasi en la qualitat de la vida tant del model urbà com rural. El seu paper en la provisió d'habitatge digne i assequible es va anar ampliant gradualment i, a principis del segle XX, es van fer comuns a tot Europa. En particular, després de la Primera i la Segona Guerra Mundial, van assumir un paper clau en la construcció de la pau, la reconciliació i en la reconstrucció del parc d'habitacions destruït. Fora d'Europa, les

play a pivotal role in the provision of dignified and affordable and non-commodifiable housing in particular in Uruguay (Duyne and Pfister 2019).

After decades of neglect, housing cooperatives and other forms of collaborative bottom-up housing initiatives are currently gaining a renewed attention by scholars, policymakers and activists as a potentially viable strategy to tackle the global housing crisis (Duyne and Sanjines 2018). Housing cooperatives can currently be

cooperatives d'habitatge tenen un paper fonamental en la provisió d'habitatge digne, assequible i no mercantil, en particular a l'Uruguai (Duyne i Pfister 2019).

Després de dècades d'abandonament progressiu, les cooperatives d'habitatge i altres formes d'iniciatives col·laboratives d'habitatge popular estan recobrant una renovada atenció per part d'estudiosos, responsables polítics i activistes com a estratègia potencialment viable per fer front a la crisi global de l'habitatge (Duyne i Sanjines 2018). Actualment, les cooperatives d'habitatge es poden

found in a wide range of countries and all continents, but their role in national housing markets varies considerably. Moreau and Pittini (2012) provide a comprehensive overview of the origin, evolution and current relevance of housing cooperatives in a sample of 22 countries in Europe, Asia, Latin America and Africa. Their study shows that their role varies dramatically, ranging from over 60% of the total housing stock in Estonia to less than 1% in the United Kingdom. Their profile in different countries further points

trobar en una àmplia gamma de països i tots els continents, però el seu paper en els mercats nacionals d'habitatge varia considerablement. Moreau i Pittini (2012) ofereixen una visió global de l'origen, l'evolució i la rellevància actual de les cooperatives d'habitatge en una mostra de 22 països d'Europa, Àsia, Amèrica Llatina i Àfrica. El seu estudi mostra que el paper d'aquest model varia dràsticament representant, des del més del 60% del parc total d'habitacions a Estònia fins a menys de l'1% al Regne Unit. El seu perfil en diferents països apunta, a més, a la seva extrema heterogeneïtat pel

at their extreme heterogeneity with regard to their history, size, tenure models, organisational forms, and legal frameworks.

This calls for the need to make a distinction between different types of housing cooperatives by classifying them based on their key characteristics. Ganapati (2014), for example, makes a distinction between tenure, building and finance cooperatives. Although these three types are not mutually exclusive, tenure cooperatives serve collective ownership and

management, building cooperatives focus on land development and housing construction, and finance cooperatives lend money to their members for housing purposes. A further important distinction needs to be made between non-equity, limited-equity, and market-value housing cooperatives (Ganapati 2010), which highlights that they are not necessarily a means towards withdrawing housing from speculation.

But their role in the provision of affordable and non-commodifiable

que fa a la seva història, mida, modes de tenència, estructures organitzatives i marcs legals.

Precisament aquesta diversitat de tipus de cooperatives d'habitatge reclama la necessitat de diferenciar-ne les tipologies en funció de les seves característiques clau. Ganapati (2014), per exemple, fa una distinció entre la tenència, la construcció i les cooperatives de finançament. Tot i que aquests tres tipus no s'exclouen mútuament, les cooperatives de tenència serveixen a la propietat i la gestió col·lectives, les cooperatives de construcció se

centren en el desenvolupament del sòl i la construcció d'habitacions, i les cooperatives financeres presten diners als seus membres amb finalitats residencials. En paral·lel, caldria fer una altra distinció important entre les cooperatives d'habitatge sense capital, de capital limitat i aquelles de valor de mercat (Ganapati 2010), que posa de manifest que no són necessàriament un mitjà per retirar l'habitatge de l'especulació.

El seu paper en la provisió d'habitatge assequible i no mercantil, però, no és l'únic motiu d'un interès creixent per

housing is not the only reason for a growing interest in housing cooperatives. In fact, several publications emphasise cooperatives' democratic and mutual aid values and principles, which makes them particularly adept to achieve additional societal goals, such as reaching out to different categories of people with special needs, including the elderly, single parents, migrants and refugees (Lang et al 2018, Mullins and Moore 2018). They have the potential to foster social inclusion and wellbeing by engaging in

community initiatives and projects and may contribute to enhance their members' personal skills and confidence through their active engagement in administrative issues, finances, building, and maintenance. Through the creation of strong social bonds and shared place identity among their members, housing cooperatives can make a major contribution to the production of socially cohesive neighbourhoods. Novy et al (2009) argue that community initiatives in the field of housing can trigger important social innovation, which

les cooperatives d'habitatge. De fet, diverses publicacions posen l'accent en els valors i principis democràtics i d'ajuda mútua de les cooperatives, cosa que les fa especialment aptes per assolir objectius socials addicionals com ara arribar a diferents categories de persones amb necessitats especials com gent gran, famílies monoparentals, migrants i refugiats. (Lang et al 2018, Mullins i Moore 2018). Les cooperatives tenen el potencial de fomentar la inclusió social i el benestar mitjançant la participació en iniciatives i projectes comunitaris i poden contribuir a millorar les habilitats personals i

la confiança dels seus membres mitjançant la seva participació activa en qüestions administratives, financeres, l'ajut a la construcció i el manteniment. Mitjançant la creació de vincles socials sòlids i una identitat i sentit de pertinença compartida entre els seus membres, les cooperatives d'habitatge poden fer una contribució important a la producció de barris socialment cohesionats. Novy et al (2009) argumenten que les iniciatives comunitàries en l'àmbit de l'habitatge poden desencadenar una elevada innovació social que, alhora, es troba estretament lligada a la innovació arquitectònica.

A mutual aid housing cooperative in Montevideo, Uruguay

Projecte d'habitatge cooperatiu d'ajuda mútua a Montevideo, Uruguai

is found to be closely linked to architectural innovation.

In several countries, such as for example Switzerland, housing cooperatives gained recognition for their participatory planning and collaborative housing projects, for promoting sustainable lifestyles and for being trend-setters in the promotion of energy efficiency, environmentally friendly building technologies, liveable neighbourhoods and cities. Housing cooperatives are further associated with democratic

values and a bottom-up culture of collective action, which may have positive socioeconomic impacts not only on their tenants but on the whole community. However, as pointed out by Vidal (2019) with reference to Denmark and Uruguay, housing cooperatives may also produce exclusionary effects when superimposed on unequal social structures. As a result, they may not be accessible to the most vulnerable social groups, who are not endowed with the minimum economic, social and cultural capital required for

A diversos països, com per exemple Suïssa, les cooperatives d'habitatge han obtingut un fort reconeixement per la seva capacitat de planificació participativa en matèria de projectes d'habitatge col·laboratiu, per promoure estils de vida sostenibles i per ser pioners en la promoció de l'eficiència energètica, tecnologies de construcció respectuoses amb el medi ambient i fomentar barris i ciutats vius. Les cooperatives d'habitatge s'associen a més amb valors democràtics i una cultura d'acció col·lectiva, d'arrel ciutadana, que poden tenir impactes socioeconòmics positius, no

només en els seus llogaters, sinó en tota la comunitat. Tanmateix, tal com assenyala Vidal (2019) en referència a Dinamarca i l'Uruguai, les cooperatives d'habitatge també poden produir efectes excloents quan se superposen a estructures socials desiguals. Com a conseqüència, poden no ser accessibles per als col·lectius socials més vulnerables, que no disposen del capital econòmic, social i cultural mínim necessari per formar part de les cooperatives. Així, segons el context, la contribució de les cooperatives residencials a la provisió d'habitatge adequat, assequible i inclusiu pot ser limitada.

membership in cooperatives. Thus, depending on the context, housing cooperatives' contribution to the provision of adequate, affordable and inclusive housing may be limited. Even within the same country there may be different types of housing cooperatives, ranging from non-profit to profit-oriented, from bottom-up community-driven projects to top-down bureaucratically managed, and from conservative to very innovative ones. Another core principle of housing cooperatives is collective ownership but in several

countries liberalisation of housing regulations and changing market conditions led to a hollowing of this principle. For example, in Sweden and Norway, two countries that stand out for their large share of cooperative housing, neoliberal reforms gradually transformed them from being civil society organizations espousing ideals of self-help, democracy, non-profit and solidarity, towards becoming more market oriented (Sørvoll and Bengtsson 2018). In Sweden around 50% of all multifamily buildings are owned and operated

by housing cooperatives but since 1969 their apartments generally owned privately and can be sold at market values (Vogel et al 2016). The same applies to Estonia, where cooperatives are housing over 60% of the national population and to a large extent also to Germany (Moreau and Pittini, 2012: 26).

Also housing cooperatives' role in contributing to sustainable architecture is very context-specific and often contingent upon local policy frameworks; in Sweden, for example, most

new housing cooperatives are no longer founded by their members, but by developers that are not involved in the operating phase of the buildings they produce. This leads to a situation where building design and building performance are determined by actors with no incentives to secure quality over the lifetime of the building. With reference to Sweden, (Vogel et al 2016) reach the conclusion that the current governance structure of housing cooperatives does not stimulate investments in high quality architecture nor in novel energy-

Fins i tot dins d'un mateix país, hi pot haver diferents tipus de cooperatives d'habitatge, que van des de les sense ànim de lucre a aquelles orientades al lucre dels seus socis, des de projectes impulsats per la comunitat a d'altres gestionats per institucions governamentals i des cooperatives amb estructura conservadora fins a aquelles més innovadores. Un altre principi bàsic de les cooperatives d'habitatge és, sens dubte, la propietat col·lectiva però en diversos països, la liberalització de la normativa sobre l'habitatge i les condicions canviants del mercat van portar a

l'esgotament d'aquest principi rector. Per exemple, a Suècia i Noruega, dos països que destaquen per la seva gran proporció d'habitacions cooperatives, les reformes neolibertals han fet transitar gradualment les cooperatives d'organitzacions de la societat civil que defensaven ideals d'autoajuda, democràcia, sense ànim de lucre i solidaritat, a convertir-se en bens orientats al mercat (Sørvoll i Bengtsson 2018). A Suècia, al voltant del 50% de tots els edificis plurifamiliars són propietat i són gestionats per cooperatives d'habitatge, però des de 1969 els seus

apartaments són generalment de propietat privada i es poden vendre a valors de mercat (Vogel et al 2016). El mateix passa a Estònia, on les cooperatives allotgen més del 60% de la població nacional i, en gran mesura, també a Alemanya (Moreau i Pittini, 2012: 26).

Un altre factor clau sobre el paper de les cooperatives d'habitatge a l'hora de contribuir a una arquitectura sostenible resulta molt específic del context i, sovint, depèn dels marcs polítics locals. A Suècia, per exemple, la majoria de les noves cooperatives

d'habitatge ja no són fundades pels seus socis, sinó per promotores que no estan implicats en la fase d'explotació dels edificis que produeixen. Això conduceix a una situació en què el disseny i el rendiment de l'edifici estan determinats per actors sense incentius per garantir la qualitat durant la vida útil de l'edifici. En referència a Suècia, (Vogel et al 2016) arriben a la conclusió que l'actual estructura de govern de les cooperatives d'habitatge no estimula inversions en arquitectura d'alta qualitat ni en noves tecnologies d'estalvi energètic. Ans al contrari,

A housing estate by the cooperative ABZ in Zurich, where non-profit rents are about 30% below market prices

Una promoció d'habitatges cooperatius de l'ABZ, a Zuric, on els lloguers sense ànim de lucre estan aproximadament un 30% per sota dels preus de mercat immobiliari

saving technologies. Quite to the contrary, in Switzerland, state support to housing cooperatives is contingent upon open architectural competitions and high environmental standards (Duyne et al 2021).

The heterogeneous nature and role of cooperative housing in different historical and national contexts calls for the need to analyse the factors determining their emergence, growth and transformation over time. On these issues the crucial role of the state and of the institutional context

a Suïssa, el suport estatal a les cooperatives d'habitatge depèn de concursos oberts d'arquitectura i d'elevats estàndards ambientals (Duyne et al 2021).

L'heterogeneïtat i el paper de l'habitatge cooperatiu en diferents contextos històrics i nacionals demana, per tant, la necessitat d'analitzar els factors que en determinen l'aparició, creixement i transformació al llarg del temps. En aquestes qüestions, no es pot subratllar excessivament el paper crucial de l'estat i del context

in which housing cooperatives are embedded cannot be overemphasized. Indeed, housing cooperatives initiated by civil society organisations cannot develop into relevant actors in the provision of affordable housing unless supported by policy frameworks enabling for example access to land and finance. Moreover, as argued by Ferreri and Vidal (2021), policy frameworks are not only essential to facilitate the production of cooperative housing, but also to prevent potential insularity and to keep the sector open to a diverse public and to

institucional en què s'insereixen les cooperatives d'habitatge. De fet, les cooperatives d'habitatge iniciades per organitzacions de la societat civil no poden convertir-se en actors rellevants en la provisió d'habitatge assequible tret que estiguin recolzades per marcs polítics que permetin, per exemple, l'accés a la terra i al finançament. A més, tal com argumenten Ferreri i Vidal (2021), els marcs polítics no només són essencials per facilitar la producció d'habitacions cooperatives, sinó també per prevenir el possible aïllament social, mantenir el

ensure the maintenance of the model over time as a form of de-commodified housing. Indeed, there is a risk that housing cooperatives end up catering only to their members or that they become as profit-oriented as private sector housing providers. Public support, however, is always conditional to compliance with regulatory frameworks and accordingly will not only influence whether housing cooperatives can emerge, but also in what type of institutional and organisational forms they will develop.

sector obert a un públic divers i garantir el manteniment d'un model d'accés desmercantilitzat a l'habitatge. De fet, hi ha el risc que les cooperatives d'habitatge acabin atenent només als seus membres o que es tornin tan orientades al benefici com els proveïdors d'habitatge del sector privat. El suport públic, però, sempre està condicionat al compliment dels marcs normatius i, en conseqüència, no només influirà en si les cooperatives d'habitatge poden sorgir, sinó també en quin tipus de formes institucionals i organitzatives s'hi desenvoluparan.

References

- Duyne Barenstein, J. and M. Pfister 2019. "The professionalization of a social movement: housing cooperatives in Uruguay" *Built Environment* 45/3: 382-397.
- Duyne Barenstein, J., P. Koch, D. Sanjinés, C. Assandri, C. Matonte, D. Osorio, and G. Sarachu. 2021. "Struggles for the decommodification of housing: the politics of housing cooperatives in Uruguay and Switzerland". *Housing Studies* 37(6): 955-974. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.1966392>
- Ferreri M. and L. Vidal. 2021. Public-cooperative policy mechanisms for housing commons, *International Journal of Housing Policy*, DOI: 10.1080/19491247.2021.1877888
- Ganapati, S. 2010. "Enabling housing cooperatives: Policy lessons from Sweden, India and the United States". *International Journal of Urban and Regional Research* 34/2: 356-80.
- Ganapati, S. 2014. "Housing cooperatives in the developing world", in J.Bradenoord, J. et al. (eds). *Affordable housing in the urban global South. Seeking Sustainable Solutions*, London: Earthscan.
- Lang, R., C. Carriou, and D. Czischke. 2018. Collaborative housing research (1990-2017): A systematic review and thematic analysis of the field. *Housing, Theory and Society*, DOI: 10.1080/14036096.2018.1536077.
- Moreau and Pittini (2012). Profiles of a Movement: Co-operative Housing Around the World. International Cooperative Alliance. Av. online.
- Mullins, D., and T. Moore. 2018. "Self-Organised and Civil Society Participation in Housing Provision" *International Journal of Housing Policy* 18 (1): 1-14. <https://doi.org/10.1080/19491247.2018.1422320>
- Novy, A, E. Hammer and B. Leubolt. 2009. "Social innovation and governance of scale in Austria". In *Social innovation and territorial development* edited by D. MacCallum et al., 131-144.Surrey: Ashgate.
- Sørvoll, Jardar, and Bo Bengtsson. 2018. "The Pyrrhic Victory of Civil Society Housing? Co-Operative Housing in Sweden and Norway." *International Journal of Housing Policy* 18 (1): 124-42. <https://doi.org/10.1080/14616718.2016.162078>.
- Vidal-Folch Duch, L. S. 2019. "(Re)Turning to Housing Cooperativism? Perspectives on the Housing Question from Denmark and Uruguay." <https://hdl.handle.net/10803/665240>
- Vogel, Jonas. A., Hans Lind, & Per Lundqvist. 2016. "Who is governing the commons: Studying Swedish housing cooperatives". *Housing, Theory and Society* 33(4), 424-444.

Referències

- Duyne Barenstein, J. and M. Pfister 2019. "The professionalization of a social movement: housing cooperatives in Uruguay" *Built Environment* 45/3: 382-397.
- Duyne Barenstein, J., P. Koch, D. Sanjinés, C. Assandri, C. Matonte, D. Osorio, and G. Sarachu. 2021. "Struggles for the decommodification of housing: the politics of housing cooperatives in Uruguay and Switzerland". *Housing Studies* 37(6): 955-974. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.1966392>
- Ferreri M. and L. Vidal. 2021. Public-cooperative policy mechanisms for housing commons, *International Journal of Housing Policy*, DOI: 10.1080/19491247.2021.1877888
- Ganapati, S. 2010. "Enabling housing cooperatives: Policy lessons from Sweden, India and the United States". *International Journal of Urban and Regional Research* 34/2: 356-80.
- Ganapati, S. 2014. "Housing cooperatives in the developing world", in J.Bradenoord, J. et al. (eds). *Affordable housing in the urban global South. Seeking Sustainable Solutions*, London: Earthscan.
- Lang, R., C. Carriou, and D. Czischke. 2018. Collaborative housing research (1990-2017): A systematic review and thematic analysis of the field. *Housing, Theory and Society*, DOI: 10.1080/14036096.2018.1536077.
- Moreau and Pittini (2012). Profiles of a Movement: Co-operative Housing Around the World. International Cooperative Alliance. Av. online.
- Mullins, D., and T. Moore. 2018. "Self-Organised and Civil Society Participation in Housing Provision" *International Journal of Housing Policy* 18 (1): 1-14. <https://doi.org/10.1080/19491247.2018.1422320>
- Novy, A, E. Hammer and B. Leubolt. 2009. "Social innovation and governance of scale in Austria". In *Social innovation and territorial development* edited by D. MacCallum et al., 131-144.Surrey: Ashgate.
- Sørvoll, Jardar, and Bo Bengtsson. 2018. "The Pyrrhic Victory of Civil Society Housing? Co-Operative Housing in Sweden and Norway." *International Journal of Housing Policy* 18 (1): 124-42. <https://doi.org/10.1080/14616718.2016.162078>.
- Vidal-Folch Duch, L. S. 2019. "(Re)Turning to Housing Cooperativism? Perspectives on the Housing Question from Denmark and Uruguay." <https://hdl.handle.net/10803/665240>
- Vogel, Jonas. A., Hans Lind, & Per Lundqvist. 2016. "Who is governing the commons: Studying Swedish housing cooperatives". *Housing, Theory and Society* 33(4), 424-444.

New ways of inhabiting. Reus housing policies

Noves maneres d'habitar. Polítiques d'habitatge a Reus

Sílvia González, Adela Blasi

Reus City Council Architect and Housing Department former Director

Historically, in Reus, as in the rest of Catalonia, the generalized tenure structure has been ownership.

Approximately 75% of the population own their homes. With or without mortgage.

Traditionally, residential property has been perceived in Catalonia and other southern European countries as a safe value, a rational investment conceived as a heritage asset that can be passed on to future generations or reinvested

Històricament, a Reus, com a la resta de Catalunya, l'estructura de tinença generalitzada ha sigut la propietat. Aproximadament 75% de la població són propietaris de casa seva. Amb o sense hipoteca.

Tradicionalment, la propietat residencial ha estat percebuda a Catalunya i en altres països del sud d'Europa com un valor segur, una inversió racional concebuda com un bé patrimonial susceptible de ser transmès a generacions futures

› In recent decades, the strategy to deal with most of the housing deficit in Reus has been the massive construction of housing estates on the outskirts of the city. Many of them, now, must be subject to rehabilitation.

› En les darreres dècades, l'estrategia per fer front a la major part del déficit habitacional a Reus ha estat la construcció massiva de polígons d'habitatge a les perifèries de la ciutat. Molts d'ells, ara, han de ser objecte de rehabilitació.

to access a new space with more benefits. In short, as a tool for social climbing.

So much so, that the main public housing policies, developed until the first decade of the 2000s, were based on the construction of new housing which was accessed through purchase. Since the Franco era, private property has been promoted by the administration through formulas such as tax reductions and ease of access to bank credit, leaving other forms of tenure such as rent

or surface rights in a role almost residual. The result, in contrast to other countries in the European environment, is a structure of very little diverse tenure regimes, a very rigid residential ecosystem that reduces the ability to react when the main model enters into crisis.

This order of things was overturned with the implosion of the real estate bubble and the resulting economic crisis from 2008. In a context of instability and precariousness, the treatment of housing strictly understood as a

o de ser reinvertit per accedir a un nou espai amb més prestacions. En definitiva, com a eina per a escalar socialment.

Tant és així, que les principals polítiques públiques d'habitatge, desenvolupades fins la primera dècada del 2000 s'han basat en la construcció d'habitatge nou al qual s'hi accedia a través de la compra. Des de l'època franquista la propietat privada ha estat promocionada per l'administració mitjançant fòrmules com la reducció d'impostos i la facilitat d'accés a crèdit bancari,

deixant altres modes de tinença com el lloguer o el dret de superfície en un paper gairebé residual. El resultat, contraposat a d'altres països de l'entorn europeu, és una estructura de règims de tinença molt poc diversa, un ecosistema residencial molt rígid que minva la capacitat de reacció quan el model principal entra en crisi.

Aquest ordre de coses es va veure trasbalsat amb la implosió de la bombolla immobiliària i la crisi econòmica que se'n deriva a partir de 2008. En un context d'inestabilitat

business and not as a fundamental and basic right, together with this poor ability to redirect the residential production model have turned access to housing into a nightmare for a large part of the population.

During the years that have followed the economic crisis, the efforts of local administrations, such as the Reus housing office, have had to focus on the emergency. By preventing evictions through mediation and advisory services.

i precaritat, el tractament de l'habitatge estrictament entès com a negoci i no com a dret fonamental i bàsic, juntament amb aquesta escassa capacitat de redirigir el model de producció residencial han convertit l'accés a l'habitatge en un malson per a gran part de la població.

Durant els anys que han seguit la crisi econòmica els esforços de les administracions locals, com l'oficina d'habitatge de Reus, han hagut centrar-se en l'emergència. En impedir desnonaments mitjançant serveis de mediació i assessorament.

All in all, it led to a paradigm shift throughout the second decade of the 2000s, profiling rent as the most widespread form of tenure to access a home. In Reus, the number of rental contracts signed has multiplied by five in recent years. This has caused a considerable increase in the demand for rent, becoming, in many cases, the only economically viable alternative to access a home. In addition, in recent years, the coexistence structure of households has changed, considerably increasing the

Tot plegat, comporta un canvi de paradigma al llarg de la segona dècada del 2000, perfilant el lloguer com la forma de tinença més generalitzada per accedir a un habitatge. A Reus, el nombre de contractes de lloguer signats s'ha multiplicat per cinc en els darrers anys. Això, ha provocat un augment considerable de la demanda de lloguer, convertint-se, en molts casos, en l'única alternativa econòmicament viable per accedir a un habitatge. A més, en els darrers anys, ha variat l'estructura de convivència de les

number of units and, at the same time, reducing their size.

The main consequence of this increase in demand has, of course, been the sustained rise in prices: more than 25% in the last 5 years. This increase, however, has not been accompanied by a proportional upward progression of wages, causing, consequently, a greater effort on the household economy. As an example, someone with the average salary in Spain (1,200 euros per month), in order to be able to access a flat for rent

with an average price in Reus (480 euros/month), must allocate 40% of your salary. With the minimum wage, this proportion rises above 50%¹.

However, the rental offer is not sufficient to cover the needs of the population. In fact, of the estimated 42,000 homes in Reus, only 20% are rented. Without a law that regulates the price of these rentals, without enough public housing for social rent or the existence of other alternative tenure methods that can contribute to regulating the housing

llars, augmentant considerablement el nombre d'unitats i, alhora, reduint-ne la mida.

La principal conseqüència derivada de l'augment d'aquesta demanda ha estat, lògicament, la pujada sostinguda de preus: més d'un 25% en els darrers 5 anys. Aquest augment, però, no s'ha vist accompanyat d'una progressió ascendent proporcional dels salaris causant, en conseqüència, un major esforç sobre l'economia de la llar. A títol d'exemple, algú amb el salari mig a l'estat espanyol (1.200 euros mensuals), per tal de poder accedir

a un pis de lloguer amb un preu mig a Reus (480 euros/mes), ha de destinar un 40% del seu sou. Amb el sou mínim, aquesta proporció s'enfila per sobre del 50%¹. Amb tot, l'oferta de lloguer no és suficient per cobrir les necessitats de la població. De fet, de les 42.000 llars que s'estima que hi ha a Reus, únicament el 20% són de lloguer. Sense una llei que reguli el preu d'aquests lloguers, sense prou habitatge públic de lloguer social ni l'existència d'altres mètodes de tinença alternativa que puguin contribuir a regular el mercat de l'habitatge, el seu accés

1. It should be remembered that, in many countries, it is considered illegal for this ratio, known as the effort index, to exceed 30%.

market, their access is strictly in the hands of the private market and many owners, from small to large holders, have taken advantage of this situation to speculate. In turn, the public stock of sheltered housing intended for social rent is limited to 178 homes and the social rental exchange that manages private homes with moderate rental prices currently has a hundred homes. These are very small values to provide an efficient and sufficient response to the real need and, ultimately, to have a perceptible impact on the rental market.

Reus needs, therefore, to channel this housing need to redirect it towards urban regeneration. Use the muscle of housing to revitalize a large number of spaces that are currently in disuse or in need of rehabilitation and conditioning. The challenge is, despite the scarcity of time and resources, to generate alternative residential spaces at an affordable price. New spaces that integrate and invigorate the residential fabric of the city and are able to properly accommodate people in a situation of residential vulnerability.

queda estrictament en mans del mercat privat i molts propietaris, dels petits als grans tenidors, han aprofitat aquesta situació per especular. Al seu torn, el parc públic d'habitacions protegits destinats a lloguer social es limita a 178 habitatges i la borsa de lloguer social que gestiona habitatges privats amb preus de lloguer moderats disposa, actualment, d'un centenar d'habitacions. Són valors molt reduïts per donar resposta eficient i suficient a la necessitat real i, en definitiva, per tenir un impacte perceptible sobre el mercat de lloguer.

Reus necessita, per tant, canalitzar aquesta necessitat habitacional per a reconduir-la cap a la regeneració urbana. Utilitzar el múscul de l'habitatge per a revitalitzar gran quantitat d'espais avui en desús o necessitats de rehabilitació i condicionament. El repte és, malgrat l'escassetat de temps i recursos, generar espais residencials alternatius a preu assequible. Nous espais que s'integren i dinamitzen el teixit residencial de la ciutat i siguin capaços d'acollir dignament a persones en situació de vulnerabilitat residencial.

➤ La Hispània social housing
project. Reus, 2022

➤ Projecte d'habitatge social
La Hispània. Reus, 2022

206

207

207

Searching for new urban paradigms

A la recerca de nous paradimes urbans

Joan Busquets

Martin Bucksbaum Professor of Urban Planning and Design
GSD Harvard

Summary by / Síntesi per Josep Maria Solé

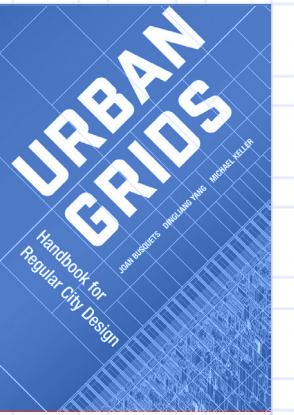
After the previous reflections and crossover-dialogues around the issues arising from the emergence of new urban mobilities and their associated spaces and architectures transformation, the inherent possibilities in the creative reinterpretation of post-industrial heritage to accommodate new uses, and last but not least, the exploration of formulas, housing policies, alternative tenancies, strategies and experimental residential typologies to deal with the housing emergency, this last conference closed the cycle with a deliberately transversal approach on the new urban paradigms.

Després de les reflexions i diàlegs creuats al voltant de les temàtiques derivades de l'aparició de les noves mobilitats urbanes i la transformació dels seus espais i arquitectures associades, de les possibilitats inherents a la reinterpretació creativa del patrimoni post-industrial per acollir nous usos i l'exploració de fòrmules, estratègies i polítiques d'habitatge, models de tinença alternatius i tipologies residencials experimentals per fer front a l'emergència habitacional, aquesta última conferència tancava el cicle amb una aproximació volgudament transversal sobre els nous paradigmes urbans.

> Professor Joan Busquets' lecture on new urban paradigms through the rereading of the regular grid

> La conferència del professor Joan Busquets sobre els nous paradigmes urbans a través de la relectura de la malla regular

Thus, Professor Joan Busquets started the discussion with a provocative image and associated question. The image was the sardine can full of people surrounded by infrastructures that Josep Lluís Sert used to illustrate that fundamental question raised at the CIAM in 1942: *Can our cities survive?* Eighty years later -and still suffering the effects of a global pandemic- this question remains more alive than ever.

In this sense and with the desire to provide objective data and analytical strategies on what we could

En aquest sentit, el professor Joan Busquets va iniciar la discussió amb una provocadora imatge i pregunta associada. La imatge era la llauna de sardines plena de personnes i envoltada d'infraestructures que Josep Lluís Sert va utilitzar per il·lustrar aquella qüestió fonamental plantejada al CIAM de 1942: *Can our cities survive?* Vuitanta anys després i encara patint els efectes d'una pandèmia d'abast mundial, la pregunta segueix més viva que mai.

D'aquesta manera, i amb la voluntat d'aportar dades objectives i estratègies analítiques sobre el que entenem

understand as a city today around the world, the lecture followed the structure of his recently published Handbook on Urban Grids. This, resulting from a research carried out over 8 years through the collaboration of more than a hundred students who analysed up to 101 urban realities where the regular grid structure has played a fundamental role for its development. A re-reading, therefore, of the city as a built object and of urban planning as a hybrid discipline capable of articulating a body of knowledge, that is, of science, with symbolic will, beauty and art.

Starting precisely from the Viennese confrontation starring Camilo Sitte and Otto Wagner at the end of the 19th century around the dichotomy between *order* and *beauty*, the first part presented the series of parameters that made the analyzed cities comparable. Methodologically, the instruments and strategies that made it possible to move from physical objects and perceptions to weighted values and indexes were questioned. Therefore, parameters such as block sizes (increasing over time), street sections, plot dimensions,

occupancy ratio, density, building coefficient, orientation, construction typology, climatic behavior or mix of uses could give keys to interpretation in terms of diversity, resilience, uniqueness or repetition of the grid and its associated urban culture.

A second block reviewed the role of the regular grid as a model for the construction of cities throughout history by exemplifying founding ideas and projects, defensive models or patterns of territory conquest and expansion growth.

Partint de la confrontació vienesa que protagonitzen Camilo Sitte i Otto Wagner a finals del XIX al voltant de la dicotomia entre ordre i bellesa, la primera part presentà el seguit de paràmetres que feien comparables les ciutats analitzades. Metodològicament, es qüestionaven els instruments i estratègies que permetien transitar dels objectes físics i les percepcions als valors i índex ponderats. Així doncs, paràmetres com les mides de les mançanes (creixent en el temps), les seccions dels carrers, les mides de les parcel·les, la

proporció d'ocupació, densitat, edificabilitat, orientació, tipologia constructiva, comportament climàtic o barreja d'usos podien donar claus d'interpretació en termes de diversitat, resiliència, unicitat o repetició de la malla i la seva cultura urbana associada.

Un segon bloc va repassar el rol de la malla regular com a model de construcció de les ciutats al llarg de la història exemplificant idees i projectes fundadors, models defensius o patrons de conquesta del territori i creixement en extensió.

In turn, through redraw, this research explores the hierarchies and conceptual strategies that argued the construction of the ideal city, the French *Bastides*, the founding cities of Latin America or the organization, domination and management of the vast North American territory. In a continuous journey back and forth, the lecture established the formal links and cultural differences between the Roman centuriation and the Jeffersonian grid. Some established the mesh and the *castrum* as instruments to deploy a precise system of routes and infrastructures

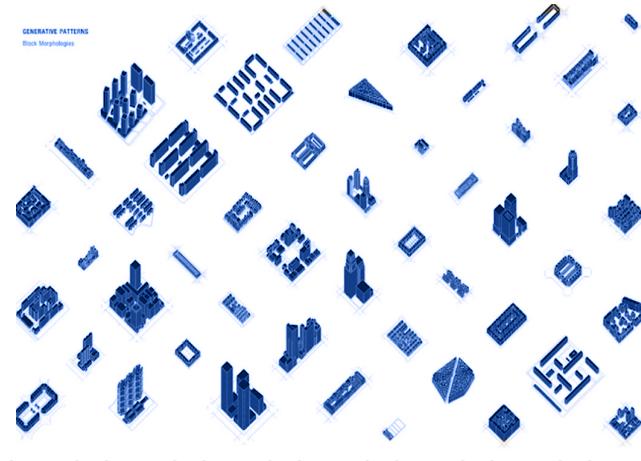
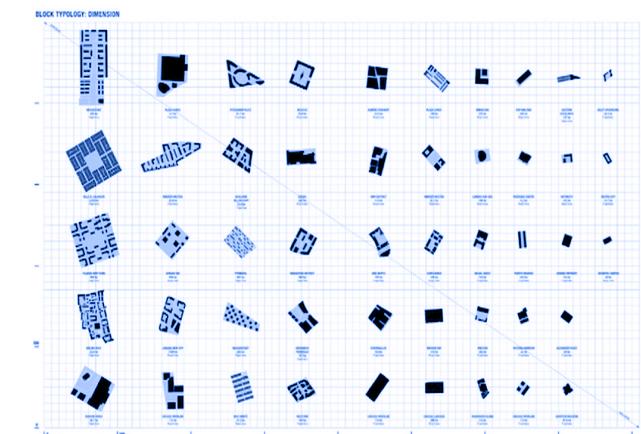
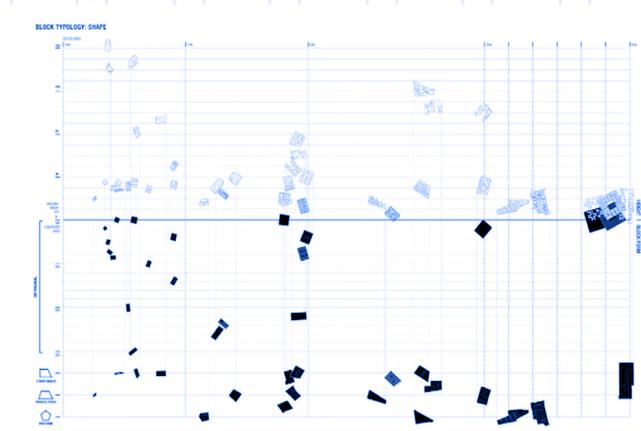
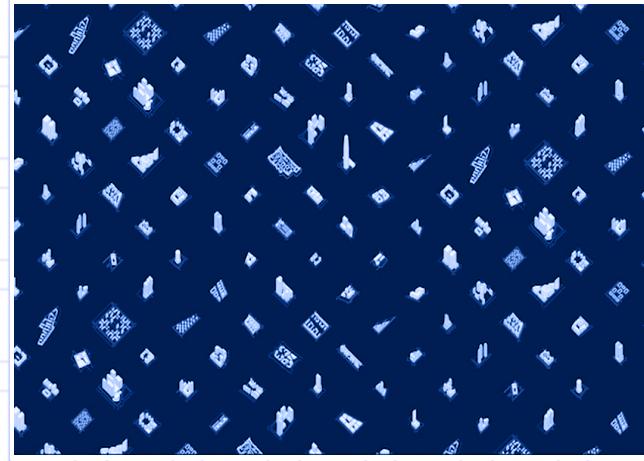
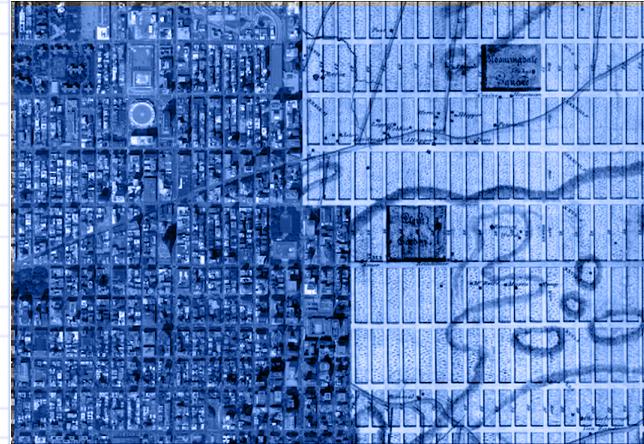
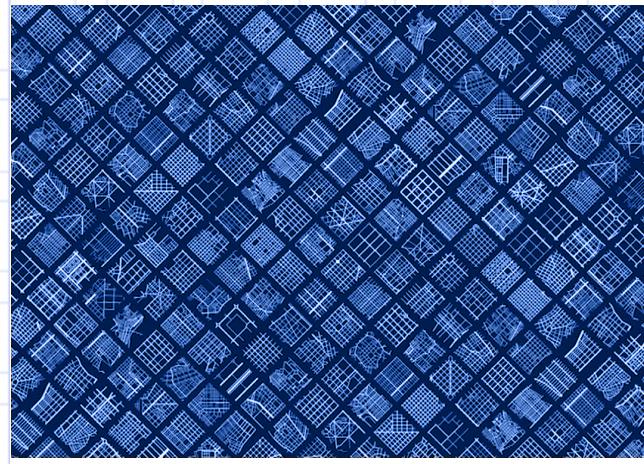
Al seu torn, a través del redibuix, aquesta recerca explora les jerarquies i les estratègies conceptuais que van argumentar la construcció de la ciutat ideal, les *bastides* franceses, les ciutats de fundació llatinoamericanes o l'organització, domini i gestió del vast territori nordamericà. En un viatge continu d'anada i tornada, la lliçó establia els vincles formals i les diferències culturals entre la centuriació romana i la malla Jeffersoniana. Uns, establien la graella i el *castrum* com a instruments per establir un precís sistema de traçats i infraestructures

that would allow effective communications and safe exchanges. The *rule of 10* that Jefferson applied, on the other hand, was inspired by the attempt at cadastral regularization and creation of administrative territorial departments that France attempted while he was consul in Paris. This geometrical approach used the geographical reference of some meridians to superimpose a mesh that used mainly as an instrument of territorial knowledge.

A third block presented the Grid as a tool to organize the rapid, orderly

que permetessin unes comunicacions efícaces i uns intercanvis segurs. La regla dels 10 que aplica Jefferson, en canvi, s'inspira en l'intent de regularització cadastral i creació dels departaments que va assajar França -mentre ell era cònsol a París- i empra la posició relativa a alguns meridians per estructurar una malla que utilitzava com a instrument de coneixement d'un territori sense mapes.

Un tercer bloc va presentar la malla com a eina per organitzar el ràpid creixement ordenat de les ciutats.

growth of cities. To do so, the lecturer compared the Manhattan Commissioners Plan (1811) with the Cerdà's Barcelona Eixample proposal (1849). In both, the research confronts the project and reality and determines, on the one hand, the high precision level of both projects and, on the other, the degree of freedom that guaranteed a flexible application of a series of very basic rules over time. In this sense, both were long-term projects that incorporate a concept as contemporary as the adaptable model to the changing needs of an unstable reality.

A fourth block presented a greater degree of complexity from cities made of fragments or collages of juxtaposed orders constantly negotiating the spaces of friction between hierarchies. London and its succession of squares and autonomous fabrics, the fountain and the tree as a minimal unit of arrangement in Senegal, or Rome and Paris superstructures illustrated these concepts while Washington, New Delhi or Brasilia incorporated the idea of *capital city*, newly founded and a symbolic image of the power of the state.

Per a fer-ho, el professor comparà el pla dels Commissioners de Manhattan (1811) amb la proposta d'Eixample de Barcelona de Cerdà (1849). En ambdós, la recerca confronta el projecte i la realitat i determina, per una banda, l'elevat nivell de precisió dels dos projectes i, per l'altra, el grau de llibertat que garantia una aplicació flexible d'un seguit de regles molt bàsiques al llarg del temps. En aquest sentit, són projectes concebuts a llarg termini que incorporen un concepte tan contemporani com el model adaptable a les necessitats canviantes d'una realitat inestable.

◀ The regular grid as a model for building cities in BUSQUETS, J. 2020. Urban Grids: Handbook for Regular City Design

◀ La malla regular com a model per construir ciutat, a BUSQUETS, J. 2020. Ciudad Regular: Manual para diseñar mallas y tramas urbanas

Un quart bloc va presentar un major grau de complexitat a partir de ciutats fetes per fragments o collages d'ordres juxtaposats negociant constantment els espais de fricció entre jerarquies. Londres i la seva successions de places i teixits autònoms, la font i l'arbre de Senegal com a unitat mínima d'ordenació o les superestructures de Roma i París van il·lustrar aquests conceptes mentre que Washington, Nova Delhi o Brasília incorporaven la idea de ciutat capital, de nova fundació i a imatge simbòlica del poder de l'estat.

The following chapter presented some moments of misadventure or disregard for the regular grid model transiting from Le Corbusier's explicit condemnation of it ("*il faut tuer la rue-corridor!*") to the progressive fragmentation and hierarchization proposed by Hilberseimer.

Finally, a last block presented a contemporary re-reading of the emergence of new urban forms of regularity with less schematic patterns and more careful integration strategies of the infrastructures and greenery than the historical

El següent capítol o bloc va presentar alguns moments de desventura o menysteniment del model de malla regular, des de la condemna explícita que en fa Le Corbusier (*il faut tuer la rue-corridor!*) a la fragmentació progressiva i jerarquització proposada per Hilberseimer.

Per últim, un darrer bloc presenta una relectura contemporània de l'emergència de noves formes urbanes de regularitat amb patrons menys esquemàtics que els *grands projets* històrics on

grand projets. These collection of renewed approaches show that the size of the block varies depending on the latitude and, in general, the building explores more varied three-dimensional occupancy formulas to overcome the rigidity of the 19th century vertical property partitions. The main outcome becomes, undoubtedly, an urban model in full force and formal capacity to respond to the challenges of the contemporary city. Schools of architecture and the practice of sensitive urban planning have a lot to say.

les infraestructures i els verds adopten estratègies d'integració més acurades a la malla. La mesura de la mançana varia en funció de la latitud i, en general, l'edificació explora fórmules d'ocupació tridimensional més variades que superen la rigidesa de la propietat vertical de les mitgeres del s.XIX. El resultat, sens dubte, un model urbà de plena vigència i capacitat formal per donar resposta als reptes de la ciutat contemporània. Segurament, les escoles d'arquitectura i la pràctica d'un urbanisme sensible hi tenen molt a dir.

> Professor Joan Busquets as guest closing lecturer at EAR RAW'21

> El professor Joan Busquets com a ponent convidat en la conferència de cloenda de l'EAR RAW'21

5

Students insights Reflexions dels estudiants

HAUSER
& WIRTH
MENORCA

”

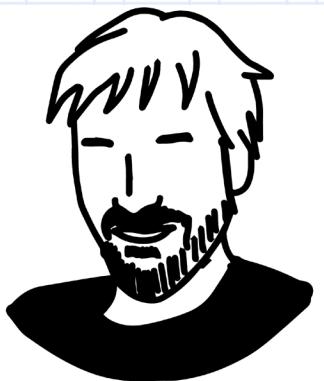
Being part of EAR RAW'21 was great experience, and gave me a lot of thoughts about the future of many European cities, we managed to develop few ideas. At the end what I really wished for was the feedback of the locals, or in my wildest dreams their participation.

Formar part de l'EAR RAW'21 va ser una gran experiència i em va donar moltes idees sobre el futur de moltes ciutats europees. Fins i tot, vam aconseguir desenvolupar-ne algunes. Al final, el que realment desitjava era el retorn dels locals, o en els meus somnis més salvatges, la seva participació.

”

I approached this experience full of motivation, humility and awareness of what I had grown in my first three years, with the desire to give and receive as much as possible. Being my first workshop I initially found some difficulties in approaching the work, being different from the purely university environment, but due to this, as well as the experience and the people I met, I think it had been a very formative experience.

Vaig abordar aquesta experiència plena de motivació, humilitat i consciència del que havia crescut els meus primers tres anys, amb ganhes de donar i rebre el màxim possible. En ser el meu primer taller vaig trobar inicialment algunes dificultats per abordar el treball, essent diferent de l'entorn purament universitari però, precisament per això i per l'experiència i les persones que vaig conèixer, crec que va ser una experiència molt formativa.

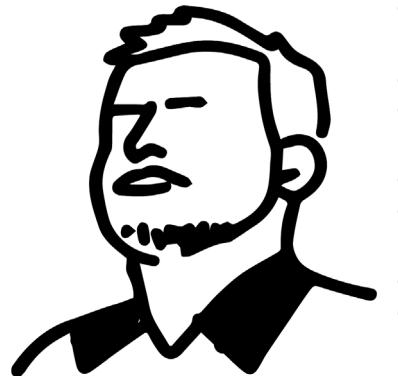

Jernej Bevk

”

Participating in the Workshop was a unique experience full of learning. The fact of working collectively helped us reach complex solutions based on a very thorough diagnosis, which made it possible to give a more accurate answer to the problem.

Participar en el Workshop va ser una experiència única plena d'aprenentatges. El fet de treballar de forma collectiva ens va ajudar a arribar a solucions complexes a partir d'una diagnosi molt exaustiva, la qual va fer possible donar una resposta més acurada al problema.

Daniel Marquès

Stefano Tomaselli

”

Personally, this insightful summer school can be characterized by its strong collaboration between participants, and professors. The complex site-specific context, fieldtrips and fieldwork triggered everyone to interact with *El Camp* area and evolve analytical, professional and personal skills. I'm happy to have done this intense two week summer school where I got the pleasure to solve problems with likeminded professionals.

Personalment, aquesta escola d'estiu tan visionària es va caracteritzar per la seva forta col·laboració entre els participants i els professors. La complexitat del context específic del lloc treballat, les sortides i treball de camp van provocar que tothom interactués amb Reus i l'àrea del Camp i desenvolupés habilitats analítiques, professionals i personals. Estic content d'haver fet aquest taller tan intens de dues setmanes on he tingut el plaer de resoldre problemes amb professionals afins.

Mick Smits

“

Reus 2021: two weeks full of architecture, conversations, philosophies, sleeplessness and laughs! I loved the building that we all worked together and shared not only our day but dreams and thoughts. The big tables we used to unch and think big! The visits in interesting places, the lectures, the late walks in the city! It was an unforgettable and thought provoking experience!

Reus 2021: dues setmanes plenes d'arquitectura, converses, filosofies, insomni i rialles! Em va encantar l'edifici en el qual vam treballar tots junts i vam compartir no només el nostre dia, sinó també somnis i pensaments. Les taules grans convidaven a pensar en gran! Les visites a llocs interessants, les conferències, les passejades tardanes per la ciutat! Va ser una experiència inoblidable reveladora!

**Eleftheria
Panagiotou**

”

Great experience. We learnt a lot about Urbanism, Social Housing, landscape, heritage... Watching the international conferences of the different speakers we were able to compare different perspectives who inspired us. It was a very excited experience and something I would recommend to anyone interested in expand knowledge. All this enjoying in a young and international atmosphere.

Gran experiència. Vam aprendre molt sobre Urbanisme, Habitatge Social, paisatge, patrimoni... Veient les conferències internacionals dels diferents ponents vam poder comparar diferents perspectives que ens van inspirar. Va ser una experiència molt emocionant i una cosa que recomanaria a qualsevol persona interessada a ampliar coneixements. Tot això gaudint en un ambient jove i internacional acurada al problema.

”

The memories of an experience like that of living two weeks of Workshop, transport me to a room surrounded by computers, groups of colleagues, who days before were complete strangers, united to carry out a common project and towers of coffee stacked with unforgettable laughs.

Alba Azabal

Indibil Solans

”

Sometimes, the outside view of our environment can be revealing to discover things that we can take for granted. In my opinion, that is the best thing that I learned from this workshop, both the objective perspective and the good experiences that we had during the course.

Quique Montes

De vegades, la visió exterior del nostre entorn pot ser reveladora per descobrir coses que podem donar per fetes. Al meu entendre, això és el millor que he après d'aquest taller, tant la perspectiva objectiva com les bones experiències que hem viscut durant el curs.

”

For me the RAW workshop was an experience where I could meet a lot of interesting people in a very intense way. We shared our ideas with each other, we traveled and worked together with the professors and municipality to get a grasp on Reus and its possibilities. I went home more than satisfied and with new perspectives. I would go back right away.

Per a mi el taller RAW va ser una experiència on vaig poder conèixer molta gent interessant d'una manera molt intensa. Vam compartir les nostres idees entre nosaltres, vam viatjar i vam treballar conjuntament amb els professors i el municipi per conèixer millor Reus i les seves possibilitats. Vaig tornar a casa més que satisfeta i amb noves perspectives. Tornaria ara mateix.

Eline Debaets

”

This workshop has been an excellent opportunity to see the city where I have lived for eight years from a new perspective. It has been a very enriching experience for me to be able to walk through the streets of the city of Reus and debate about its future with students and professors from other countries and in different languages.

Aquest taller ha estat una excel·lent oportunitat per veure la ciutat on he viscut durant vuit anys des d'una nova perspectiva. Ha estat una experiència molt enriquidora per a mi poder passejar pels carrers de la ciutat de Reus i debatre sobre el seu futur amb estudiants i professors d'altres països i en diferents idiomes.

Alexandra Titeica

”

It has been an important and enjoyable training experience with other students, professors and architects from all over the world. Many opportunities for personal and professional growth and getting to know new people!

Ha estat una experiència formativa important i agradable amb altres estudiants, professors i arquitectes d'arreu del món. Moltes oportunitats de creixement personal i professional i de conèixer gent nova!

Chiara Maresca

”

An enriching experience that allowed me to deepen and explore issues related to sustainable urban development!

Una experiència enriquidora que em va permetre aprofundir i explorar temes relacionats amb el desenvolupament urbà sostenible!

Francesca Coppola

”

The opportunity to meet and work with students and professors from different universities in Europe allows you to compare, be aware and enrich your professional background: a "must" in the path of any future architect.

L'oportunitat de conèixer i treballar amb estudiants i professors de diferents universitats d'Europa et permet comparar, conèixer i enriquir la teva trajectòria professional: un "imprescindible" en el camí de qualsevol futur arquitecte.

Stefano Melli

”

The course was a remarkable on-site experience in the city of Reus, while observing and reflecting on the ways of living and its future potential, how people behave, act and evolve over time.

Together with the focus on the reuse of vacant buildings and sites within the urban fabric.

El curs va ser una experiència molt rellevant per observar i reflexionar sobre les maneres de viure, el comportament de les persones, l'evolució dels llocs i el potencial de futur d'una ciutat com Reus.

Tot, mantenint la mirada posada en la possible reutilització d'edificis i solars buits dins del teixit urbà.

Job Schobre

”

As a designer, this experience has allowed me to work from multiple scales and different approaches thanks to the intense collaboration with people of varied and stimulating backgrounds. Participating in the workshop has helped me find creative solutions outside of my working schemes and consider the city project from a new point of view!

Com a dissenyadora, aquesta experiència m'ha permès treballar des de múltiples escales i diferents aproximacions gràcies a la intensa col·laboració amb persones de formacions i experiències variades i estimulants. Participar al taller m'ha ajudat a trobar solucions creatives fore dels meus esquemes de treball i considerar el projecte de ciutat des d'un nou punt de vista!

Federica Delprino

”

The workshop was short but intense, a very enriching experience that led me to work in multidisciplinary teams where my colleagues knew more than just architecture. By coming from different backgrounds, they taught me other ways to face a project, to represent it and to solve it.

El workshop va ser curt però intens, una experiència molt enriquidora que em va portar a treballar en equips multidisciplinars amb companys que no només sabien d'arquitectura. Aquests, al ser diferents a mi, em van ensenyar altres maneres d'enfrontar-me a un projecte, de representar-lo i de solucionar-lo.

Clàudia March

Social outreach and media disclosure

Divulgació i comunicació social

ON SOCIAL OUTREACH SOBRE L'IMPACTE SOCIAL

In a pandemic environment still dominated by video conferences, tutorials and telematic classes and meetings, one of RAW's firmest wishes was to create a face-to-face work environment where the exchange of ideas, the presentation of concepts and, ultimately , the learning of the city, was framed in the physical dimension of the concrete urban reality of Reus.

In this sense, Cal Massó was the ideal space to host a cycle of conferences that, parallel and complementary to the development of the workshop, brought together top international experts who, through the three vectors worked on, established a dialogue crossed with the city and opened up to shared reflection with the public. At the international level, the speakers were professors Carmen Andriani, Livia De Bethune, Jennifer Duyne-Barenstein and Joan Busquets.

Previous page:
Professor Carmen Andriani (UdG) being interviewed by the catalan national channel on industrial heritage

◀ Professor Jennifer Duyne-Barenstein being interviewed social housing strategies

Pàgina anterior:
La professora Carmen Andriani (UdG) és entrevistada per la televisió catalana sobre les possibilitats de reutilització del patrimoni industrial

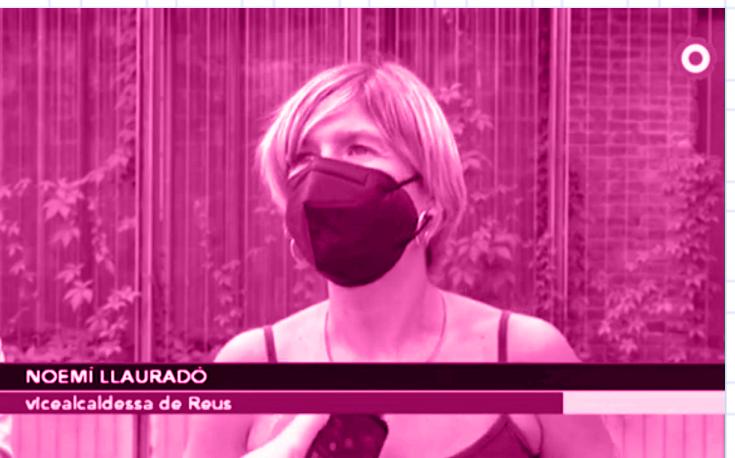
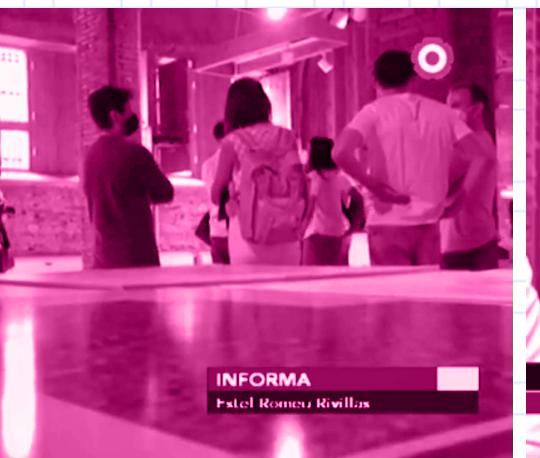
◀ La professor Jennifer Duyne-Barenstein (ETH Zuric) entrevistada sobre les estratègies d'implantació d'habitacions socials i cooperatiu

En un entorn pandèmic encara dominat per les videoconferències, els tutorials i les classes i reunions telemàtiques, una de les voluntats més fermes del RAW era crear un entorn de treball presencial on l'intercanvi de les idees, la presentació dels conceptes i, en definitiva, l'aprenentatge de la ciutat, s'sembrarqués en la dimensió física de la realitat urbana concreta de Reus.

En aquest sentit, Cal Massó va ser l'espai ideal per acollir un cicle de conferències que, de manera paral·lela i complementària al desenvolupament del workshop, reunia experts de primer ordre internacional que, per mitjà dels tres vectors treballats, establien un diàleg creuat amb la ciutat i s'obrien a la reflexió compartida amb la ciutadania. A nivell internacional, els ponents van ser els professors Carmen Andriani, Livia De Bethune, Jennifer Duyne-Barenstein i Joan Busquets.

> Various screenshots of some of the reports, news and interviews about the EAR RAW'21 workshop that appeared on television and other media

> Diverses captures de pantalla dels diferents reportatges, notícies i entrevistes generades al voltant de la celebració de l'EAR RAW'21

Cuatro escuelas de arquitectura reivindican la Sagrada Família 'original'

REDACCIÓN Reus

La Escuela de Arquitectura de Reus (EAR) ha reunido estos días a arquitectos, urbanistas y estudiantes de tres de las escuelas de arquitectura pioneras de Europa, la de Génova, Lovaina y Zurich para abordar temas tan sensibles como la emergencia residencial, la movilidad y la intermodalidad en el Camp de Tarragona y la recuperación del patrimonio industrial. Del intercambio de visiones ha surgido un documento de conclusiones en el que, a modo de provocación, también se pronuncian acerca de la Sagrada Familia, obra insigne del arquitecto reusense. "Si realmente apreciamos la obra de Gaudí, habría que detener inmediatamente las obras de la Sagrada Familia y demoler selectivamente lo construido después de la muerte del arquitecto", reza el documento, que aborda otros aspectos de mayor calado como el problema de la movilidad en la segunda área metropolitana de Catalunya y la necesidad de un tren ligero que une Reus, Tarragona, Vila-seca, Salou y Cambrils y el despliegue en paralelo de una red de carriles bici.

18 ciutats

Reus

Joan Busquets Arquitecto

«COMPLEMENTARSE FAVORECE A BARCELONA Y A REUS»

Entrevista

¿Hacia dónde debe evolucionar la ciudad? El urbanista que intervino en el diseño de Marsella, La Haya o Sao Paulo reflexiona sobre retos de futuro en el 'Reus Architecture & Urban Design Workshop'

MÓNICA PÉREZ
REUS

Joan Busquets (1946, El Prat de Llobregat), es arquitecto, profesor en la Universidad de Harvard y director del estudio BAU Barcelona. Ha colaborado en el planteamiento de multitud de ciudades como Milán, Ginebra o Tolouse. En 2011 resultó distinguido con el Premio Erasmus y con el Gran Premio Especial de Urbanismo del gobierno francés. Estos días ha ofrecido su punto de vista en Cal Massó.

¿Cuál es el papel de Reus como ciudad?

En el marco catalán, seguramente Reus ha tenido el rol de las ciudades maduras. Son las que ya en el siglo XIX fueron relevantes, tuvieron su desarrollo industrial, su conexión con el tren... tuvieron todo un sistema de funcionamiento como ciudad, pero no la explosión de Barcelona y su entorno. Siempre pensé que, si sumamos la fuerza de estas ciudades –como Reus, Girona, Manresa o Figueres–, son tan importantes como Barcelona. Hoy se demuestra que tienen capacidad, no de alternativa a Barcelona, pero sí de complemento y de fuerza económica y social; le dan al apoyo para que no quede como una megalópolis sin estructura más que la suya propia.

Precisamente ahora se habla de eso, a raíz del proyecto de conexión de alta velocidad con Barcelona.

A veces se habla de ampliación del Aeropuerto del Prat, y salen Reus y Girona. ¿Qué significa esto? Que hay otro modelo posible. No es que el Aeropuerto de Barcelona no será el más internacional, no podemos decir tonterías, pero no podemos decir tonterías, pero no queremos que sea igual que el aeropuerto de Martorell. Eso es lo que la hace fuerte. Si te encuentras a alguien de Martorell en París y le preguntas de dónde viene, te dirá que de Barcelona. Y no es Barcelona, es Martorell; y no pasa nada. A veces se concentran todos los esfuerzos en tratar de ser mejor que el otro.

¿Es positivo que estas ciudades intenten ponerse a la altura de las primeras?

No pueden hacerlo ni deberían quererlo. La fuerza de Reus es ser Reus. He trabajado en muchos luga-

Busquets en Cal Massó, donde se celebra el 'Reus Architecture & Urban Design Workshop'. FOTO: GONZALEZ

“

«A veces se habla de ampliación del Aeropuerto del Prat y salen Reus y Girona. ¿Qué significa esto? Que otro modelo es posible»

«Los coches no dejarán de existir, pero serán menos contaminantes. El transporte público a demanda, el modelo suizo, será clave»

verlo. Que sepan que si minimizan el uso del coche favorecen muchas cosas y que si su nuevo coche es menos positivo, mejor. Tenemos que usar lo que necesitamos y no más. La idea del reciclaje es fundamental. Hoy esto entra en las casas a través de los niños. Este cambio hará que las ciudades sean más verdes. ¿Dejarán de existir los coches? No, pero seguramente serán muy poco polémicos. No se puede ir en coche hasta a por el pan y apuntarse al gimnasio. Tener transporte público a demanda, el modelo suizo, será clave.

¿Por qué puede resultar positivo que se complementen?

Es absolutamente necesario. ¿Barcelona? Sí, pero si Barcelona no tuviese una área metropolitana potentísima con Hospitalet, Gavà, Martorell... Eso es lo que la hace fuerte. Si te encuentras a alguien de Martorell en París y le preguntas de dónde viene, te dirá que de Barcelona. Y no es Barcelona, es Martorell; y no pasa nada. A veces se concentran todos los esfuerzos en tratar de ser mejor que el otro.

¿Qué queremos? ¿Cómo serán las urbes del futuro?

Queremos, sobre todo, poder elegir. Nos hemos vuelto más exigentes, en el buen sentido, y nos gusta tener opciones. Queremos poder ir a un día en autobús y otro día en bicicleta. En la ciudad del futuro se ha superado la idea de 'esto es lo que me toca'. Y en este sentido veo mucho potencial a la ciudad media. Hay que cambiar la perspectiva.

En América hablan de los 'fifty plus', la gente de más de 50 años. En España quizás es la mitad de la población. Hay que mirar que la ciudad sea para todos, también para quien va en silla de ruedas, aunque no todos lo usen igual.

¿Qué retos afronta una de las características de Reus?

Los principales son crear una ciud-

adidad más polivalente y más justa.

Y eso no se puede hacer imponiendo ideas, sino que la gente debe

decidir.

18 ciutats

DIARI DE TARRAGONA

DUOUS, 9 DE SETEMBRE DE 2021

Some examples of the media impact on the written press and dissemination strategies of EAR RAW'21

Exemples de l'impacte mediàtic en premsa escrita i les estratègies de divulgació de l'EAR RAW'21

Workshop

La transformación urbanística de Reus, a reflexión europea

REDACCIÓN
REUS

En la acción trabajan conjuntamente estudiantes y profesores universitarios

La jornada de reflexión sobre áreas estratégicas para la transformación de la ciudad de Reus 'EAR RAW: Reus Architecture & Urban Design International Workshop' arrancó ayer en Cal Massó con la participación de estudiantes y profesores de varias universidades europeas. Las actividades del workshop ten-

drán lugar hasta el 10 de septiembre para plantear una reflexión pedagógica y experimental en el entorno de la movilidad, intermodalidad, el patrimonio postindustrial, y la emergencia habitacional. Organizado por el Ayuntamiento de Reus y la Escuela Técnica Superior d'Arquitectura de la URV (ETSA), con la colaboración de la delegación de Tarragona del Colegio Oficial d'Arquitectes de Catalunya (COAC), este taller internacional se enmarca en las actividades del Pla Estratégico Reus Horitzó 32. Participan escuelas europeas de ETH Zurich, Universitat Degli Studi Di Genova, i Ku Leuven Belgica.

La metodología del taller prevé la división de los participantes en seis grupos de trabajo que visitarán, acompañados por arquitectos municipales del Ayuntamiento de Reus, tres subsectores de la ciudad: el camino de Riudoms, la carretera de Salou y la calle del Roser. Son zonas consideradas estratégicas para la transformación de la ciudad de Reus y sobre las que se trabajará posteriormente en el análisis y diagnóstico y, en una fase final, en la definición de propuestas en los ámbitos de trabajo identificados. La inauguración institucional de la jornada se llevó a cabo ayer de la mano de Noemí Llauradó, vicealcaldesa de Reus; Marina Berasategui, concejala de Urbanismo i Mobilitat; Misericòrdia Camps, vicerrectora de Relaciones Institucionales, Cultura i Compromís Social de la URV; Joan Tous, presidente del Colegio d'Arquitectes de Catalunya en Tarragona; Roger Miralles, decano de la ETSA; y Arturo Frediani, director del workshop.

REUS

31/08/2021 diarienes 7

URBANISME

Experts europeus contribuiran a millorar la mobilitat de la ciutat

Les activitats de l'EAR RAW proposaran alternatives habitacionals, nous usos per als espais públics i descarbonitzar Reus

CEDIDA

Experts i estudiantes europeos contribuirán a mejorar la movilidad i a descarbonizar Reus amb les propuestas que surgen durante las jornadas de reflexión sobre las estrategias para la transformación de la ciudad de Reus. El Ayuntamiento está desarrollando aquí un plan de lo que llama urbanismo feminista. ¿Cómo ve este concepto?

Hay fenómenos de moda. La igualdad debe ser lo más igualitaria posible para el hombre y la mujer, y para el niño y el anciano. La tercera edad cada vez es más numerosa. Hay que cambiar la perspectiva.

En América hablan de los 'fifty plus', la gente de más de 50 años. En España quizás es la mitad de la población. Hay que mirar que la ciudad sea para todos,

también para quien va en silla de ruedas, aunque no todos lo usen igual.

Algunas personas quieren que se asseguren las viviendas. La vicealcaldesa, Noemí Llauradó, la que apuesta por la 'inteligencia compartida' i considera que 'aquest ètapa internacional' será una «una molt útil per aributar les línies mestres del Reus del futur».

Esta jornada es la primera de trabajo que se celebra en la Región d'Urbanisme i Mobilitat amb l'Escola Técnica Superior d'Arquitectura, ubicada al Campus Bellissens de la URV, fruit del convenio suscrito el pasado 30 de julio, per a la transferència del coneixement i experiències.

Professors i estudiantes de l'ETSA de la URV així com de les escoles europees d'ETH Zurich, Universitat Degli Studi Di Genova, i Ku Leuven Belgica treballaran al voltant dels tres exos

plantegen estratègies en dues línies, d'una banda, desincentivar la especulació immobiliària amb la introducció d'un significatiu percentatge d'habitacions cooperatives per reactivar i rehabilitar el parc d'habitatge; i de l'altra, recolorir zones rurals desfavorables per equilibrar les tensions territorials i reduir la pressió sobre el territori.

Els grups ja han començat a treballar. La primera presa de contacte amb Reus ha estat una visita guiada al centre i a l'Institut de Montblanc. Després els participants visitaran el camí de Bladons, la carretera de Salou i el carrer del Roser. Los tres subsectores considerados estratégicos para la transformación de la ciudad, acompañados por arquitectos municipales del Ayuntamiento de Reus, visitarán el centro de Bladons, la carretera de Salou i el carrer del Roser. Los tres subsectores considerados estratégicos para la transformación de la ciudad, acompañados por arquitectos municipales del Ayuntamiento de Reus, visitarán el centro de Bladons, la carretera de Salou i el carrer del Roser.

El primer ex de los seis que se centrarán en los participantes será la movilidad de la ciudad. El taller pretén obrir la reflexión per a través de les jornades de reflexió sobre las estrategias para la transformación de la ciudad de Reus. El segundo ex será el patrimonio postindustrial, on se tratarán propuestas sobre edificis patrimonials de valor hereditario, per servir-los com a catalitzadors urbans, imaginant-se nous usos relacionats amb habitacles col·lectius cooperatius, nous tipus de treball, intercanvi de mercaderies o interacció social, o alternatives als modes de treball tradicionals i vincular-los a espais públics col·lectius o de mobilitat urbana. El tercer ex que adreçarà els grups és l'emergència habitacional. En aquest àmbit es

planegen estratègies en dues línies, d'una banda, desincentivar la especulació immobiliària amb la introducció d'un significatiu percentatge d'habitacions cooperatives per reactivar i rehabilitar el parc d'habitatge; i de l'altra, recolorir zones rurals desfavorables per equilibrar les tensions territorials i reduir la pressió sobre el territori.

Agustina Martínez, directora del

Escola Técnica Superior d'Arquitectura de la URV, afirma que 'el taller es un espacio de trabajo en el que se va a trabajar en la transformación de la ciudad de Reus'.

La vicealcaldesa, Noemí Llauradó, durante la inauguración institucional de las jornadas de EAR RAW.

7

Parallel outcomes Derivades paral·leles

The conclusion of the first edition of EAR RAW'21 was surely a success in many ways. For two weeks of high intensity - in the midst, let's not forget, of the umpteenth pandemic upturn -, Reus became the center of the academic and citizen debate about its urban reality, its main problems and, above all, the cultivation of ideas about possible futures.

Four universities, twenty students, ten professors, three of whom were local, four assistants, many

Parallel outcomes

lecturers and two juries full of experts confirmed that both the city and the three topics raised on the three itineraries and specific areas were of interest . So much so, that a feeling quickly surfaced that so much energy, concepts and innovative ideas could not stay in that synthesized version and gave rise to, surely, what was more exciting: new lives and parallel journeys that kept alive the critical spirit built in a shared way in those walls of Cal Massó.

Derivades paral·leles

Previous page:
Professors Ton
Salvadó, Arturo
Frediani, Jordi Sardà
and Josep Maria
Solé participated
in a seminar and
final jury in Genoa
on derivative works
from EAR RAW'21

Pàgina anterior:
Ton Salvadó, en
representació de
l'Ajuntament de
Reus i els professors
Arturo Frediani, Jordi
Sardà and Josep
Maria Solé (URV) van
participar al seminari
de tancament
celebrat a Gènova

La conclusió de la primera edició de l'EAR RAW'21 va ser, segurament, un èxit en molts sentits. Durant dues setmanes d'alta intensitat -enmig, no cal oblidar-ho, de l'enèssim repunt pandèmic-, Reus es va convertir en el centre del debat acadèmic i ciutadà sobre la seva realitat urbana, les seves principals problemàtiques i, sobretot, el cultiu de les idees sobre futurs possibles.

Quatre universitats, vint estudiants,
deu professors, tres dels quals,
locals, quatre assistents, molts

conferenciants i dos jurats carregats d'experts van confirmar que, tant la ciutat com els tres temes plantejats sobre els tres itineraris i àmbits concrets resultaven d'interés. Tant, que ràpidament va aflorar una sensació que tanta energia, conceptes i idees innovadores no es podien quedar en aquella versió sintetitzada i van donar inici a, segurament, allò que resultà més emocionant: noves vides i recorreguts paral·lels que mantenien viu l'espiritu crític construit de manera compartida en aquelles parets de Cal Massó.

Exhibition in el Castell del Cambrer

As the first derivative and with the intention of starting the dissemination of the process and the socialization of the results of RAW'21, the School of Architecture aligned itself with the City Council to prepare a synthetic material to accompany the debates held in framework of the *Horizon 32* Strategic Plan.

In this sense, 18 banners decorated the medieval walls of Castell del Cambrer during those round tables that referred to the topics covered, directly, indirectly or transversally in the workshop. These referred to the challenges of housing for the 21st century, the opportunities for strategic planning, sport and healthy living in cities and fitting into a new metropolitan area.

Exposición al Castell del Cambrer

Castell del Cambrer RAW'21 exhibition within the framework of the strategic plan Reus Horitzó 32
Following page: collage from the 18 banners

Exposición dels resultats del RAW'21 al Castell del Cambrer en el marc del Pla Estratègic Reus Horitzó 32

Pàgina següent: collage amb les 18 banderoles

Com a primera derivada i amb la voluntat d'iniciar la difusió del procés i la socialització dels resultats del RAW'21, l'Escola d'Arquitectura es va alinear amb l'Ajuntament per preparar un material sintètic que acompanyès els debats celebrats en el marc del Pla Estratègic Horitzó 32.

En aquest sentit, 18 banderoles van vestir les parets medievals

del Castell del Cambrer durant aquelles taules rodones que feien referència a les temàtiques tractades, de manera directa, indirecta o transversal al workshop. Aquestes feien referència als reptes de l'habitatge per al segle XXI, les oportunitats de planificació estratègica, l'esport i vida saludable a les ciutats i l'encaix en una nova àrea metropolitana.

Coastal Design Lab'21 final jury
Seminari de tancament del Laboratori Coastal Design Lab'21

Carmen Andriani
DAD UNIGE Professor
Professora a DAD, UNIGE

1. CDL (COASTAL DESIGN LAB) is an integrated laboratory of architecture and urban design conceived and directed since 2014 by Prof. Arch. Carmen Andriani. In an organic way, doctors, fellows and other researchers collaborate and enrich this lab. Among those who stand out, Beatrice Moretti, Davide Servente, Luigi Mandracchio and the historian GianLuca Porcile.

The CDL (Coastal Design Lab)¹ and the GIC-LAB² laboratories (Genova Intelligent Cities, Informational Contexts, Interactive Citizens), both of the University of Genoa, have been, for several years, two multidisciplinary design research laboratories on topics of architecture, city, infrastructure and landscape. Everything, from the territorial scale to the detail and with an experimental, transversal and integrated approach.

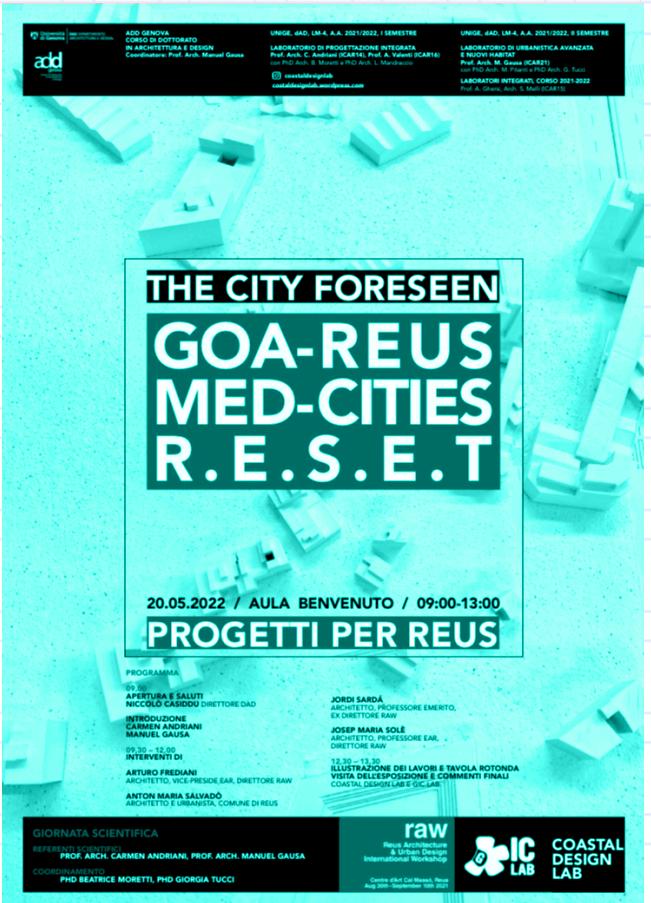
El CDL (*Coastal Design Lab*)¹, i els laboratoris GIC-LAB² (*Genova Intelligent Cities, Informational Contexts, Interactive Citizens*), ambdós de la Universitat de Gènova, són, des de fa diversos anys, dos laboratoris de recerca de disseny multidisciplinari sobre temes d'arquitectura, ciutat, infraestructures i paisatge. Tot, des de l'escala territorial fins a la del detall i amb un enfocament experimental, transversal i integrat.

Coastal Design Lab'21

Conceived and directed respectively by Carmen Andriani and Manuel Gausa, the two laboratories have a double objective: the theoretical-critical interpretation of the inhabited space and applied research on it, through the instrument of the project understood as an environmental device and relational consistent with the conditions of simultaneity, complexity and diversity of the material and immaterial data typical of the contemporary project.

El taller Coastal Design'21

Concebuts i dirigits respectivament per Carmen Andriani i Manuel Gausa, els dos laboratoris tenen un doble objectiu: la interpretació teòrico-crítica de l'espai habitat i la recerca aplicada sobre el mateix, a través de l'instrument del projecte entès com un dispositiu ambiental i relational coherent amb les condicions de simultaneïtat, complexitat i diversitat de les dades materials i immaterials pròpies del projecte contemporani.

DA -REUS MED-CITIES
R.E.S.E.T seminar was
part of the CDL'21

El seminari GOA -REUS
ED-CITIES R.E.S.E.T va
ser part del CDL'21

The objectives of the two laboratories are to foster a project idea that, at all scales and levels of intervention, represents the result of a continuous strategic-conceptual interaction between process and product. Exploring complexity, celebrating and articulating diversity, encouraging and stimulating a multiple interaction - between processes and information, programs and uses, conditions and situations - imagining new scenarios in tune with an open and innovative logic, makes possible a holistic approach to the different declinations The growing dynamic of mega-urban

En parallel, el GIC-LAB enova Intelligent Cities, Informational Contexts, Interactive Citizens) és laboratori de recerca transversal (Decret PARC-UNIGE, 24 de gener de 2010) dirigit pel Prof. Manuel Gausa i té com a objectiu la comprensió i interpretació estratègica-planejadora de l'espai urbà contemporani, tots les seves dimensions d'escenariacional en condicions de simultaneïtat, complexitat i diversitat informativa. I aquest sentit, es cerca afavorir processos integrats -i integrals- a diversos nivells i escales d'intervenció, espacial, funcional, ambiental i social.

Els objectius dels dos laboratoris són fomentar una idea de projecte que, a totes les escales i nivells d'intervenció, representi el resultat d'una interacció estratègica-conceptual contínua entre procés i producte. Explorar la complexitat, celebrar i articular la diversitat, fomentar i estimular una interacció múltiple -entre processos i informació, programes i usos, condicions i situacions- imaginant nous escenaris en sintonia amb una lògica oberta i innovadora, fa possible una aproximació holística a les diferents declinacions. La creixent dinàmica

but also meta-urban) expansion that has been developing over time, together with the current condition of shrinking cities and the restitution of an enormous abandoned heritage, are the field of theoretical and practical reflection from both laboratories. In this sense, on the one hand we are witnessing the progressive repositioning of the role of cities and territories in a global economic framework marked by the relocation of uses and production chains and the growth of international real estate markets while, on the other hand, we see the emergence of a new

l'expansió megaurbana (però també metaurbana) que s'ha anat desenvolupant al llarg del temps, juntament amb la condició actual de reducció de ciutats i la restitució d'un enorme patrimoni abandonat, és el camp de reflexió teòrica i pràctica d'ambdós laboratoris. En aquest sentit, d'una banda assistim a un reposicionament progressiu del rol de ciutats i territoris en un marc econòmic global marcat per la deslocalització d'usos i cadenes de producció i el creixement dels mercats immobiliaris internacionals mentre que, per altra banda, veiem l'emergència d'una nova sensibilitat

environmental and cultural sensibility to which the Rio summit in 2012 gave a significant boost. The digital revolution that is now part of our everyday life contributes to the dissemination of information and actions in real time.

It follows from this that the new urban-territorial agendas must be defined by multilayered strategies, that is to say, interacting at several levels: dimensional, scalar, economic, social, territorial. They are constantly interconnected layers according to each directionality and reciprocity that, by means of a neologism, we

ambiental i cultural a la qual la cimera de Rio el 2012 va donar un impuls rellevant. La revolució digital que ara forma part del nostre dia a dia, contribueix a la difusió d'informació i accions en temps real.

D'aquí se'n deriva que les noves agendes urbanes-territoriais s'han de definir per estratègies multicapa, és a dir, interactuant a diversos nivells: dimensional, escalar, econòmic, social, territorial. Són capes constantment interconnectades segons cada direccionalitat i reciprocitat que, per mitjà d'un neologisme, les podríem definir-les com a 'estratègies

could define them as 'multi-inter strategies', that is to say, new urban-territorial planning tools and project actions that address questions of repositioning, rearticulation, reformulation, regeneration and recycling of the current environment in which we live.

The territorial triangle between Reus, Tarragona and Salou (including Cambrils and the whole constellation of small towns that characterizes this part of the territory) is paradigmatic in this sense: currently lacking effective interconnections, fragmented and dispersed in

Research doctors, fellows and researchers collaborate with the Gic-Lab, including PhD architects Nicola Canessa (Co-director), Giorgia Tucci (Coordinator), Matilde Pitanti, Francesca Vercellino or Alessia Ronco-Milanaccio.

local policies or linked to specific contingencies, this territory has, however, immense potential to become a neo-metropolitan cluster. The title of the proposal, which starts from the linguistic play of the anagram, (ReSeT means re-STAR (t), or Reus Salou and Tarragona), aims to summarize in a slogan the will to relaunch through the aforementioned multi-layered strategy previously

In this way, by activating new project and planning tools, working on large relationship spaces, interconnecting multiple infrastructure systems (environmental, transport, energy,

recreational, pedagogical, productive, green, etc.), it is possible to give rise to a new concept of a metropolitan archipelago, made up of self-sufficient urban plates (or islands) but at the same time interrelated and increased in value by the declared membership of this network.

The method carried out by the units of the DAD - Department of Architecture and Design and the ADD (Doctorate in Architecture and Design) of the University of Genoa, based on the design reflections developed within RAW'21, is based on some of these hypotheses.

pedagògic, productiu, verd, etc.), és possible donar lloc a un nou concepte d'arxipèlag metropolità, format per plaques (o illes) urbanes autosuficients però alhora interrelacionades i augmentades de valor per la pertinença declarada a aquesta xarxa.

El mètode dut a terme per les unitats del DAD - Departament d'Arquitectura i Disseny i de l'ADD (Doctorat en Arquitectura i Disseny) de la Universitat de Gènova, a partir de les reflexions de disseny desenvolupades dins del RAW'21, es va basar en algunes d'aquestes hipòtesis.

'multi-inter', és a dir, noves eines d'ordenació urbanística-territorial i accions de projecte que aborden qüestions de reposicionament, rearticulació, reformulació, regeneració i reciclatge de l'entorn actual on vivim.

El triangle territorial entre Reus, Tarragona i Salou (incloent Cambrils i tota la constel·lació de pobles petits que caracteritza aquesta part del territori) és paradigmàtic en aquest sentit: actualment manca d'interconnexions efectives, fragmentat i dispers en polítiques locals o vinculat a contingències

Amb el Gic-Lab hi col·laboren igualment doctors, becaris i investigadors, entre els quals destaquen els arquitectes doctors Nicola Canessa (codirectora), Giorgia Tucci (coordinadora), Matilde Pitanti, Francesca Vercellino o Alessia Ronco-Milanaccio.

específiques, aquest territori té, però, un potencial immens per convertir-se en un clúster neometropolità. El títol de la proposta, que parteix del joc lingüístic de l'anagrama, (ReSeT significa re-STAR (t), o Reus Salou i Tarragona), pretén resumir en un eslògan la voluntat de rellançament a través de l'estrategia multicapes esmentada anteriorment.

D'aquesta manera, activant noves eines de projecte i planificació, treballant grans espais de relació, interconnectant múltiples sistemes d'infraestructura (ambiental, de transport, energètic, recreatiu,

1 - At a territorial level, the Camp de Tarragona, originally characterized by an extensive and continuous agricultural landscape, today appears fragmented by large industrial areas and large bands of peri-urban and para-urban infrastructures that cross it. In this complex system marked by various self-referential textures and fabrics, however, it is possible to trace a latent pattern that causes the agricultural structures to be reinterpreted as elongated arched strips of variable contours. These areas, of different lengths and extents, are able to constitute landscape filters or become large shock absorbers to

support (or integrate) the existing structures. Between these systems of landscape production - or within them - through micro-infiltrations or filaments and corridors that run alongside the water channels or along the land-sea connection routes, the edges are activated becoming borders dense and reforested with great ecosystem impact.

2- At the urban level, the focus of both the CDL and the GIC-LAB was centered on the city of Reus, in close continuity with the design reflections matured in the context of the international workshop that preceded

1 - A nivell territorial, el Camp de Tarragona, caracteritzat originàriament per un paisatge agrari extens i continu, apareix avui fragmentat per grans peces industrials i grans bandes d'infraestructures periurbanes i paraurbanes que el travessen. En aquest sistema complex marcat per diverses textures i teixits autoreferencials, però, és possible traçar un patró latent que fa que les estructures agrícoles es reinterpretin com a franges arquejades allargades de contorns variables. Aquestes zones, de diferent longitud i extensió, són capaces de constituir filtres paisatgístics o esdevenir grans

amortidors per suportar (o integrar) les estructures existents. Entre aquests sistemes de producció paisatgística -o dins d'ells- mitjançant microinfiltracions o filaments i passadisos que discorren al costat dels canals d'aigua o al llarg de les vies de connexió terra-mar, les vores s'activa convertint-se en fronteres denses i reforestades de gran impacte ecosistèmic.

2- A nivell urbà, el focus tant del CDL com del GIC-LAB es va centrar en la ciutat de Reus, en estreta continuïtat amb les reflexions de disseny madurades en el context del taller internacional que els va

them. Based on its vocation as an agro-industrial and university city and the compact structure of its historic center expanded towards the axes of Riudoms, Montblanc, Tarragona and Salou, the specific weight of the coast is recognized as a major tourist attraction of global scope. Therefore, an issue of balance and compensation with the interior must be addressed. The three major bypass roads that surround the most consolidated fabric, draw in the territory of Reus a large agro-landscape arch, recursive with the previous ones, an environmental barrier between the reinforced, regenerated, recycled city and

the landscape of its surroundings, establishing a relationship very similar to that of the Llobregat with Barcelona.

3 - In this territorial configuration, the outward movement of the railway line and the conversion of the current central railway route into a tram-train are the first act of an important ecosystemic operation. By adding a dual system of linear park and cycle/pedestrian mobility to the tram route and connected rhizomatically to some supply chains of the proposed water channels, a multiple infrastructure would be created across the fabric

precedir. Partint de la vocació de ciutat agroindustrial i universitària i de l'estructura compacta del seu centre històric expandit cap als eixos de Riudoms, Montblanc, Tarragona i Salou, es reconeix el pes específic de la costa com a gran atractiu turístic d'abast global. Per tant, s'ha d'abordar un problema d'equilibri i compensació amb l'interior. Les tres grans vies de circumval·lació que rodegen el teixit més consolidat, dibuixen al territori de Reus un gran arc agropaisatgístic, recursiu amb els anteriors, una barrera ambiental entre la ciutat reforçada, regenerada, reciclada i el paisatge del seu entorn establint

una relació molt semblant a la del Llobregat amb Barcelona.

3 - En aquesta configuració territorial, el moviment cap a l'exterior de la línia del ferrocarril i la conversió de l'actual traçat ferroviari central en tren-tramvia són el primer acte d'una important operació ecosistèmica. Afegint un doble sistema de parc lineal i mobilitat ciclo/peatonal al traçat del tramvia i connectat de manera rizomàtica a algunes cadenes de subministrament dels canals d'aigua proposats, es crearia una infraestructura múltiple transversal al teixit de la ciutat. Seria un sistema

of the city. It would be a system with a strong environmental value that would complement the other symmetrical path of the great Rambla which, from the north and crossing the railway station, reaches the axis towards Salou with a street mainly for pedestrians.

4- Around the historic core of the city of Reus, characterized by its compact, dense, mineral structure and articulated around the large and singular hollow of the Mercadal, several concentric green rings can be enhanced, from the first one, close to the center historical, to the urban limit.

amb un fort valor ambiental que complementaria l' altre camí simètric de la gran Rambla que, des del nord i travessant l'estació de ferrocarril, arriba a l'eix cap a Salou amb carrer principalment per a vianants.

4- Al voltant del nucli històric de la ciutat de Reus, caracteritzada per la seva estructura compacta, densa, mineral i articulada al voltant del gran i singular buit del Mercadal, es poden potenciar diversos anells verds concèntrics, des del primer, proper al centre històric, fins al límit urbà.

5- És evident com, partint d'aquestes premisses, l'eix de Salou sobre el

5- It is clear how, starting from these premises, the axis of Salou on which we have focused many design reflections acquires a special importance due to the fact that it is the engine towards the sea and the coast. A broad and dense axis around which different 20th century urban planning models are synthesized with a rosary of small plots intertwined in a totally unique way, from the garden city of the 20th century to the post-war neighborhoods of neorealist atmosphere, passing through some unscrupulous real estate operations characteristic of the sixties and

que hem centrat moltes reflexions de disseny adquireix una importància especial pel fet de ser el motor cap al mar i la costa. Un eix ampli i dens al voltant del qual es sintetitzen diferents models d'urbanisme del segle XX amb un rosari de petites parcel·les entrelaçades d'una manera totalment singular, des de la ciutat jardí del segle XX fins als barris de postguerra d'ambient neorrealista, passant per algunes operacions immobiliàries sense escrúpols característiques dels anys seixanta-setanta, fins a les actuacions eclèctiques i expansionistes dels noranta. En aquest context, els serveis urbans,

seventies, up to the eclectic and expansionist actions of the nineties. In this context, urban services, from logistics to schools, from sports complexes to university campuses, have posed new challenges that force us to refocus our attention.

6- At the meeting point between the compact historic center and the large peripheral strip, there are a series of urban blocks on which the actions of the recovery project of the Genoese team were concentrated. They are heterogeneous blocks, with variable densities and types of settlement ranging from large collective

des de la logística a les escoles, dels complexos esportius als campus universitaris, han plantejat nous reptes que obliguen a reenfocar la mirada.

6- En el punt de trobada entre el centre històric compacte i la gran franja perifèrica, es troben una sèrie de blocs urbans sobre els quals es van concentrar les actuacions del projecte de recuperació de l'equip genovès. Són blocs heterogenis, amb densitats i tipus d'assentament variables que van des de grans blocs de residència col·lectiva fins a grups reduïts d'habitatges unifamiliars. Precisament en aquest teixit

residence blocks to small groups of single-family homes. Precisely in this morphologically varied and mixed-use fabric, small industrial structures from the last century survive, some of which still function as workshops. The recovery of this complex that enhances the industrial heritage through new uses (new generation production, loft accommodation, studio houses, spaces for start-ups, crafts and commerce) could transform this part of the city into a kind of as a small Soho reactivating the environment and combining, in an experimental way, technology, innovation and creativity.

morfològicament variat i d'usos mixtos, perviuen petites estructures industrials del segle passat, algunes de les quals encara funcionen com a tallers. La recuperació d'aquest conjunt que potencia el patrimoni industrial a través de nous usos (producció de nova generació, allotjament loft, cases-estudi, espais per a start-ups, artesania i comerç) podria transformar aquesta part de la ciutat en una mena de petit Soho reactivant l'entorn i combinant, de manera experimental, tecnologia, innovació i creativitat.

7- El model de grans mançanes o superilles apareix, doncs, decisiu. El

7- The model of large blocks or super-blocks therefore appears decisive. The grid system facilitates a clear demarcation of circulation along the perimeter roads and reserving the interiors exclusively for pedestrians. The advantages of this simple operation can be understood from the strengthening of the green system along the connections on foot or through active mobility models to the shared use of interior paths as an extension of one's own private habitat and relationship with the collective public space.

sistema de quadrícula facilita una clara demarcació de la circulació per les vies perimetral i reservant exclusivament per a vianants les interiors. Es poden entendre els avantatges d'aquesta senzilla operació des de l'enfortiment del sistema verd al llarg de les connexions a peu o a través de models de mobilitat activa fins a l'ús compartit de les vies interiors com a extensió del propi hàbitat privat i relació amb l'espai públic col·lectiu.

8- Partint de la presència, a vegades feixuga, de murs de separació o trams cecs d'edificis més alts,

8- Based on the presence, sometimes difficult, of separation walls or blind sections of taller buildings, the project works to incorporate insertions of highly specialized volumes to increase the existing ones. It is a strategy of selective grafts, hybrid inserts, interstitial modules or productive elements supported on the blind walls. They are technologically advanced, innovative elements that facilitate energy conversion and the transition towards self-consumption models of the entire urban sector and that are made available for urban uses of a different nature. They are, in short, elements that, like urban acupuncture,

el projecte treballa incorporar insercions de volums altament especialitzats per augmentar els existents. Es tracta d'una estratègia d'empelts selectius, insercions híbrides, mòduls intersticials o elements productius recolzats a les parets cegues. Són elements tecnològicament avançats, innovadors, que faciliten la conversió energètica i la transició cap a models d'autoconsum de tot el sector urbà i que es posen a disposició d'usos urbans de diferent naturalesa. Són, en definitiva, uns elements que, a mode d'acupuntura urbana, aporten un valor afegit de caràcter econòmic,

provide added value of an economic, social, productive and architectural nature for this part of the city.

9- It is therefore understood that the determined and calibrated reconversion of the entire area would transform this sector into a new pole of attraction for the city, a key and strategic element of articulation of the historic center and the modern fabrics it would favor the valorization of the first and the regeneration of the second.

In accordance with the methodology mentioned above, the other two areas of Reus already discussed in the

3. CDL# 8 (REUS, *The City Foreseen: Living & Working in Heritage*) took place from September 2021 to February 2022. The results are shown synthetically in this publication and the accompanying exhibit. For further informations, consult www.costaldesignlab.wordpress.com

social, productiu i arquitectònic per a tota aquesta part de la ciutat.

9- S'entén, doncs, que la reconversió decidida i calibrada de tota la zona transformaria aquest sector en un nou pol d'atracció per a la ciutat, un element clau i estratègic d'articulació del centre històric i els teixits moderns que afavoriria la valorització del primer i la regeneració del segon.

D'acord amb la metodologia esmentada anteriorment, les altres dues àrees de Reus ja tractades en el taller internacional i igualment estratègiques també es

international workshop and equally strategic were also addressed in the context of CDL#8³: Montblanc, in the north and Ruidoms, in the west. Even for these sectors of the city, the same goals are clear. Acting on the regeneration of disused industrial buildings and on the strengthening of interrelationship systems (soft mobility and natural systems), it is possible to trigger a process of continuous regeneration that reverses the relationship of the entire city with Camp de Tarragona.

Specializing the three sectors according to the particular vocations

van abordar en el context del CDL #8³: Montblanc, al nord i Ruidoms, a l'oest. Fins i tot per a aquests sectors de la ciutat, els mateixos objectius són clars. Actuant sobre la regeneració de naus industrials en desús i sobre l'enfortiment dels sistemes d'interrelació (mobilitat suau i sistemes naturals), és possible desencadenar un procés de regeneració continuada que revertexi la relació de tota la ciutat amb el Camp de Tarragona.

Especialitzant els tres sectors segons les vocacions particulars de cada eix i, alhora, innovant experimentalment,

of each axis and, at the same time, innovating experimentally, several new territorial centralities can be created that act as short, medium and long-range attractors that reinforce the hypothesis of a metropolitan archipelago of the Camp with Reus occupying a central position due to the geographical equidistance from the base of the territorial triangle mentioned above.

In this sense, the projects produced within the framework of CDL#8 have developed proposals for the three strategic areas of Salou, Montblanc and Riudoms, respectively, while

es poden crear diverses noves centralitats territorials que actuïn com a pols atractors de curt, mig i llarg abast que reforcin la hipòtesi d'un arxipèlag metropolità *del Camp* amb Reus ocupant una posició central per l'equidistància geogràfica des de la base del triangle territorial esmentat anteriorment.

En aquest sentit, els projectes produïts en el marc del CDL#8 han desenvolupat propostes per a les tres àrees estratègiques de Salou, Montblanc i Riudoms, respectivament, tot seguint els tres vectors temàtics i àmbits d'actuació

following the three thematic vectors and areas of action proposed at the RAW'21 workshop. So, mobility/intermodality; post-industrial heritage and housing emergency became the lines of thought that concentrated the actions in three disused industrial complexes: the Valira Factory, what is popularly known as Detroit and, finally, La Sedera.

In all of them, the potential for transformation and a renewed urban relational value was recognized on which a series of methodological and strategic lines detailed below were applied:

proposats al workshop RAW'21. Així doncs, mobilitat/intermodalitat; patrimoni postindustrial i emergència habitatge van esdevenir les línies de pensament que van concentrar les actuacions en tres complexos industrials en desús: la Fàbrica Valira, el que popularment es coneix com Detroit i, finalment, La Sedera.

En tots, es reconeixia el potencial de transformació i un renovat valor relacional urbà sobre el que es van aplicar una sèrie de línies metodològiques i estratègiques detallades a continuació:

10- Define maps of territorial guidelines with the aim of identifying the different complex systems that interact and define the relationships between Reus and its surroundings. These are the green and open space system, the infrastructure and mobility system or the urbanized system. In the first map, that of green networks, the large urban green spaces, the riverbanks, the water network of canals, the protected areas, the areas of agricultural use, the areas of 'ecological interest, forests, flood zones and, in short, everything that identifies natural heritage.

10- Definir mapes de directrius territorials amb la voluntat d'identificar els diferents sistemes complexos que interactuen i defineixin les relacions de Reus i el seu entorn. Aquests són el sistema del verd i espai lliure, el sistema de les infraestructures i la mobilitat o el sistema urbanitzat. En el primer mapa, el de xarxes del verd, s'han reconsiderat i integrat conceptualment els grans espais verds urbans, els marges fluvials, la xarxa d'aigua de canals, les zones protegides, els àmbits d'ús agrícola, les zones d'interès ecològic, els boscos, les zones inundables i, en

The second map, referring to the mobility system, revealed the supporting role of infrastructures at a territorial scale such as motorways and roads, avenues, promenades and streets, path system, the layout of the new tramway, the bike lane network or , finally, the railway.

The third cartography referred to the built-up areas and urban fabrics highlighting and differentiating the sets of residential buildings, public equipment and services, industrial factories or productive spaces, environments under construction, abandoned buildings, architectural

definitiva, tot allò que identifica el patrimoni natural.

El segon mapa, referent al sistema de la mobilitat, va revelar el paper de suport de les infraestructures a escala territorial com autovies i carreteres, avingudes, rambles i carrers, sistema de camins, el traçats del nou tramvia, la xarxa de carril bici o, per últim, el ferrocarril. La tercera cartografia feia referència a les àrees urbanitzades i teixits urbans destacant i diferenciant els conjunts d'edificis residencials, els equipaments i serveis públics, les fàbriques industrials o espais

heritage or sites archaeological, among other possible categories of the built.

11- To these three maps, a fourth, unpublished, has been added. This is the Territorial axis Reus-Tarragona, which from the interior of the city, returns to the sea. This is a fourth axis of undoubted potential, which passes tangentially to an airport underutilized due to the lack of connections and crosses an area with an agricultural/productive, industrial/fair and cultural/tourist vocation. In this case, the reasoning refers to a more general scale of hypotheses that

productius, els entorns en construcció, els edificis abandonats, el patrimoni arquitectònic o els jaciments arqueològics, entre altres possibles categories del construït.

11- A aquests tres mapes, se n'ha afegit un quart, inèdit. Es tracta de l'eix Territorial Reus-Tarragona, que des de l'interior de la ciutat, torna al mar. Es tracta d'un quart eix de potencial indubtable, que passa tangent a un aeroport infrautilitzat per la manca de connexions i travessa una zona amb vocació agrícola/productiva, industrial/firal i cultural/turística. En aquest cas, el raonament es

is proposed, following the arguments of environmental connections and the articulation of infrastructure systems and settlements, highlights strategic potential for the neo-metropolitan development of the Camp from Tarragona.

12- Another argument revolved around the quality of life for a new habitat understood as a transversal objective in the two Laboratories based on the initial question raised at RAW'21: which city is possible in a post-pandemic era? How can we imagine the city of the near future

refereix a una escala més general d'hipòtesis que es planteja, seguint els arguments de les connexions ambientals i l'articulació dels sistemes d'infraestructura i assentaments, posa de manifest potencialitats estratègiques per al desenvolupament neometropolità del Camp de Tarragona.

12- Un altre argument va pivotar al voltant de la qualitat de vida per a un nou hàbitat entès com a objectiu transversal als dos Laboratoris a partir de la pregunta inicial plantejada al RAW'21: quina ciutat és possible en una època postpandèmia? Com

in a context of growing economic and social fragility? How can we reimagine the home environment incorporating needs traditionally linked to the workplace and socialization? Many of these questions have been answered or accommodated in the proposals for the transformation of the various disused industrial heritage sites in Reus, blurring the boundaries between public and private, interior and exterior, natural and artificial. Putting the interstitial floor in common, the proposals have opted for low-density and high-intensity solutions in the consolidated

5. The students of CDL#8 developed 12 projects combining both architectural and urban scale. They were thematically organized within macro-groups and then divided according to the strategic areas of Salou, Montblanc, Riudoms and, finally, Reus-Tarragona Territorial Axis.

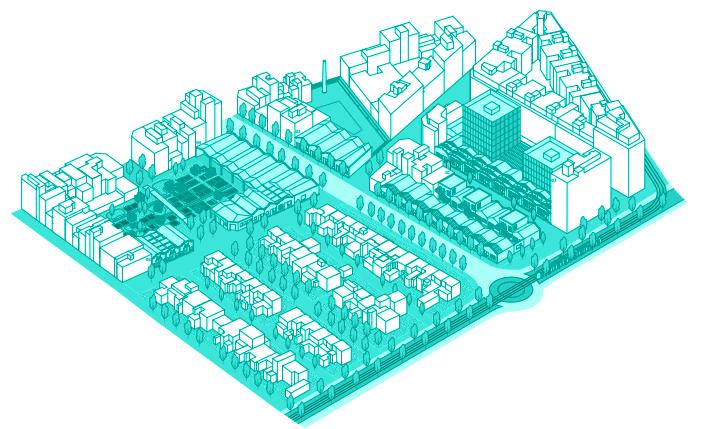
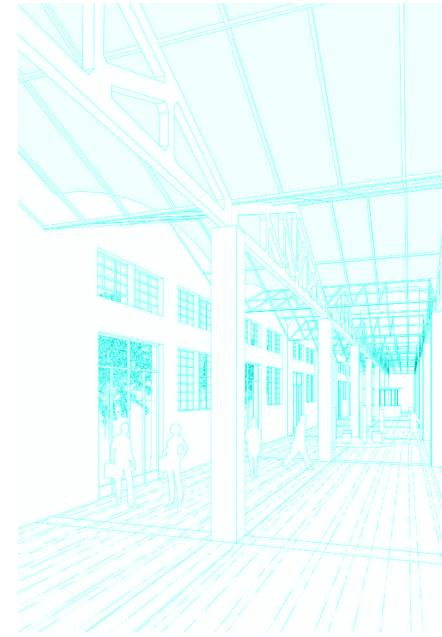
podem imaginar la ciutat del futur proper en un context de fragilitat econòmica i social creixents? Com podem reimaginar l'entorn domèstic incorporant necessitats tradicionalment vinculades al lloc de treball i socialització? Moltes d'aquestes preguntes han trobat resposta o cabuda en les propostes de transformació dels diferents conjunts patrimonials industrials en desús de Reus, esvaïnt les fronteres entre allò públic i privat, entre interior i exterior, entre natural i artificial. Posant en comú el sòl intersticial, les propostes han apostat per solucions de baixa densitat i alta intensitat en el teixit

fabric of the city made up of homes, laboratories and local services. A porous city model, inserted in a network of environmental systems, infrastructure and urban and territorial services.

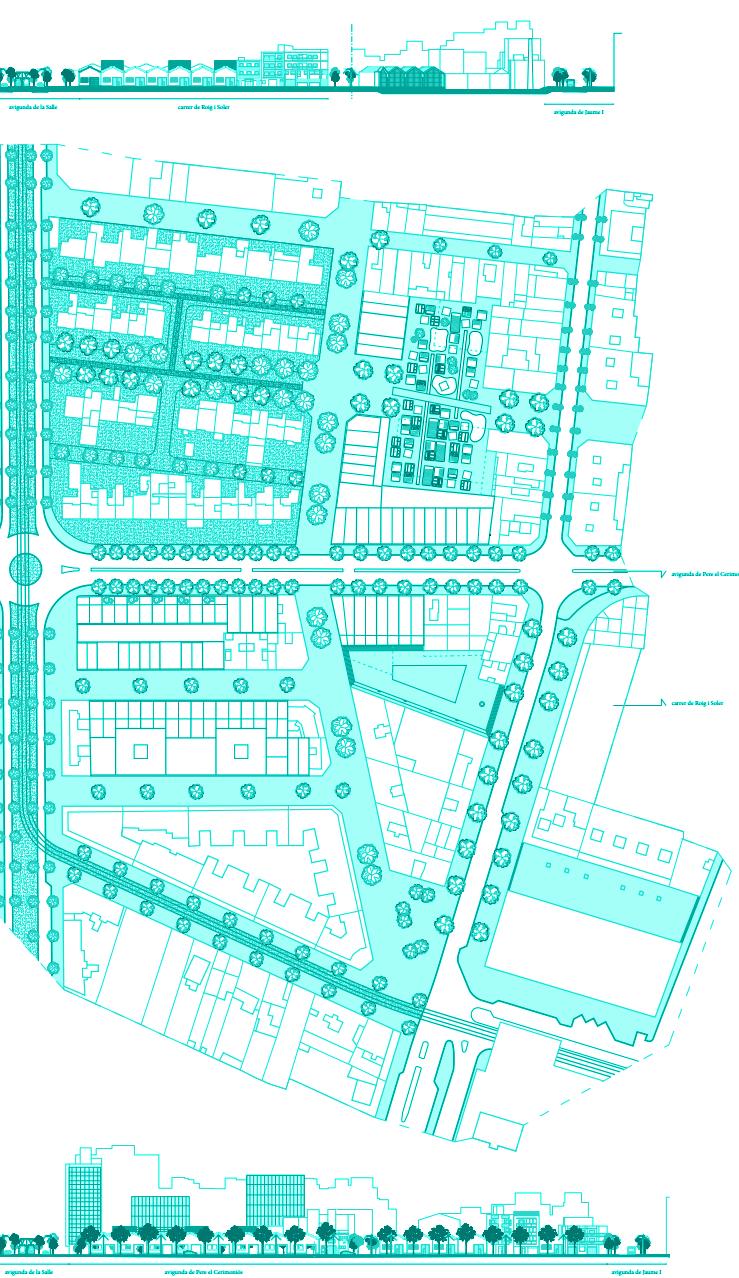
13- And finally return to the verification of the territorial dimension, according to a round-trip process, to constantly monitor the growth of the new metropolitan reality in the simultaneous interweaving of all the scales, of all the levels of complexity described so far to measure effectiveness⁵.

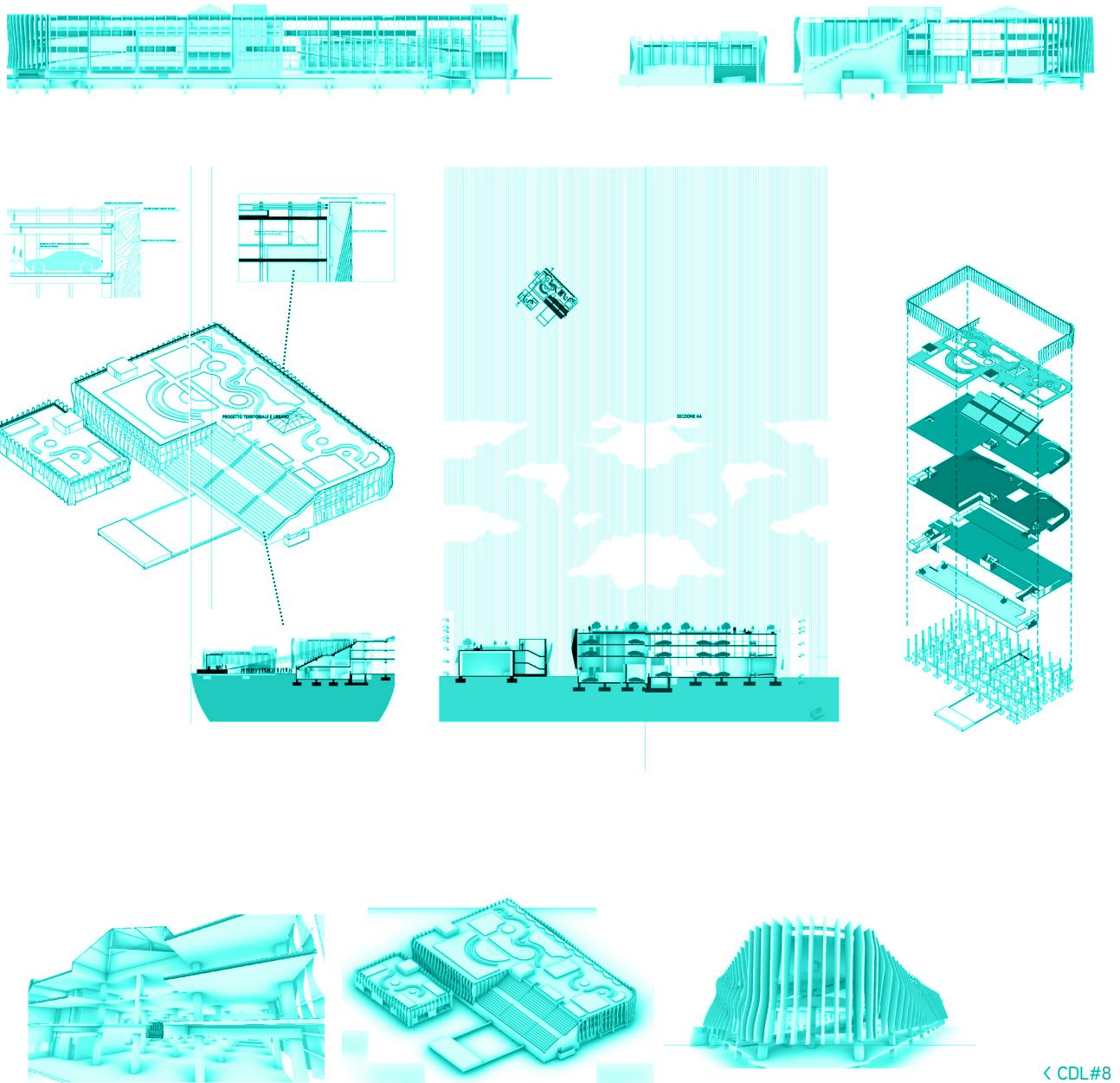
consolidat de la ciutat conformades per habitatges, laboratoris i serveis de proximitat. Un model de ciutat porosa, inserida en una xarxa de sistemes ambientals, d'infraestructura i de serveis urbans i territorials.

13- I finalment tornar a la comprovació de la dimensió territorial, segons un procés d'anada i tornada, fer un seguiment constant del creixement de la nova realitat metropolitana en l'entrellaçament simultània de totes les escales, de tots els nivells de complexitat descrits fins ara per mesurar-ne efectivitat⁵.

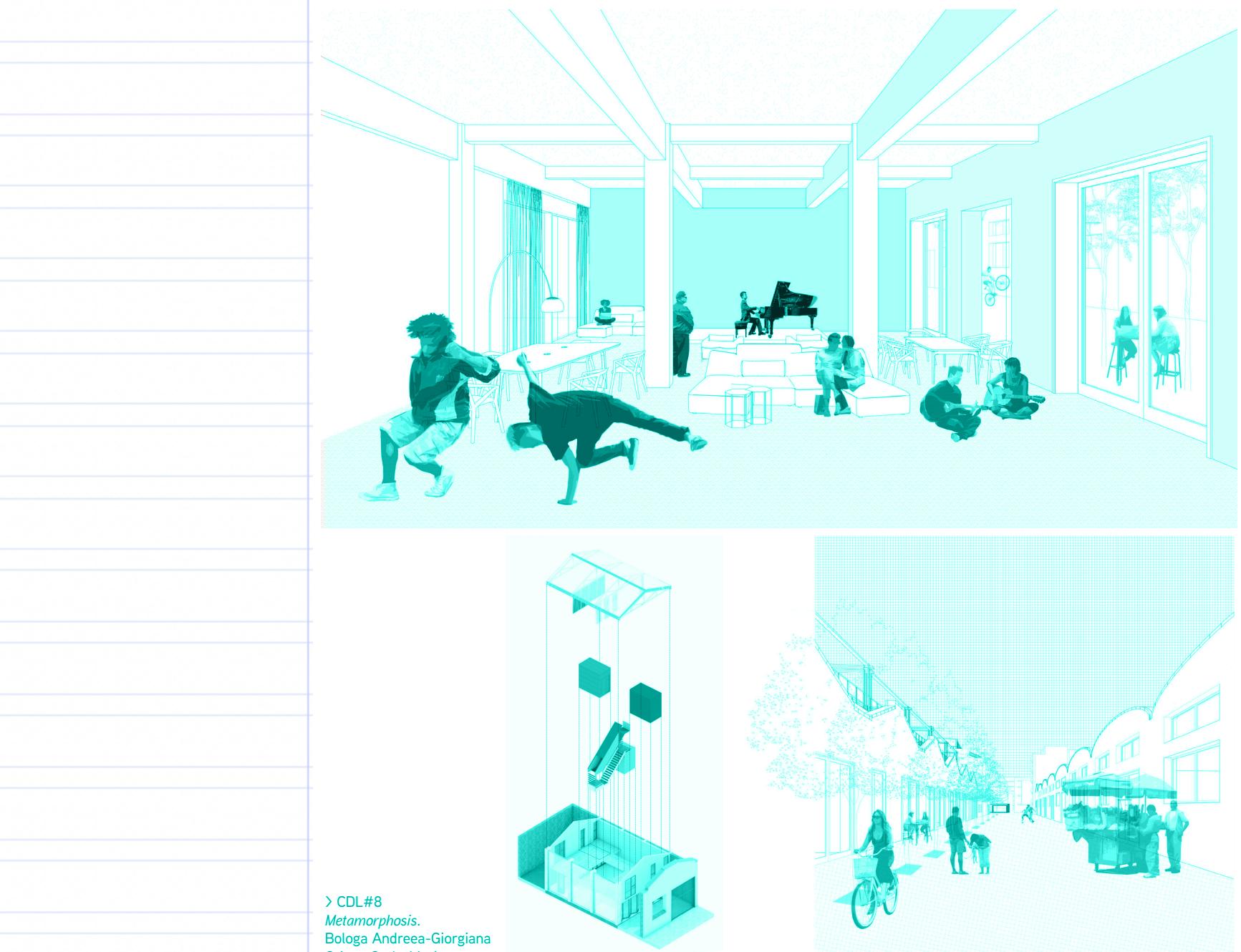

CDL#8
4 architetture x 4 spazi
pubblici.
Ansaldi Giulia
Matilde Ridella
Francesco Trucchi

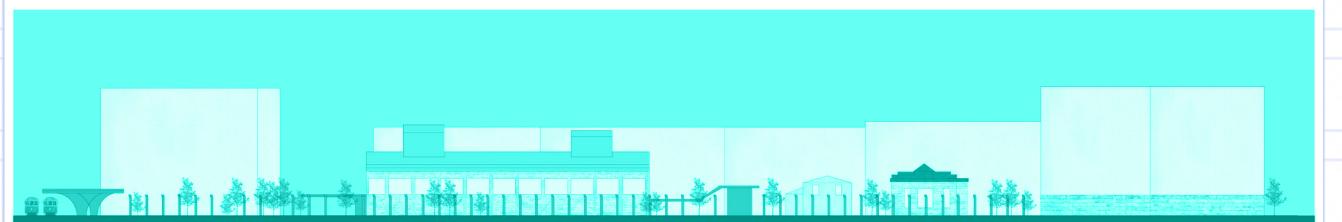
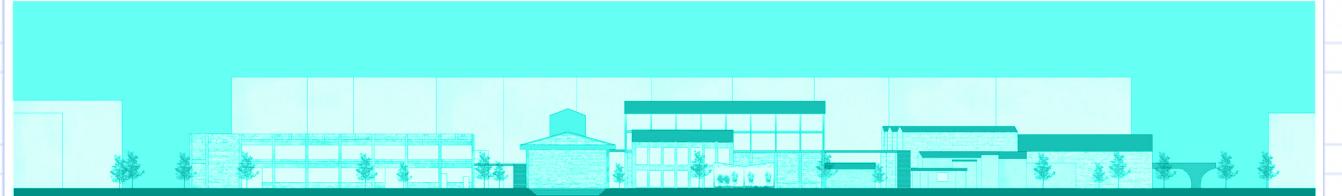
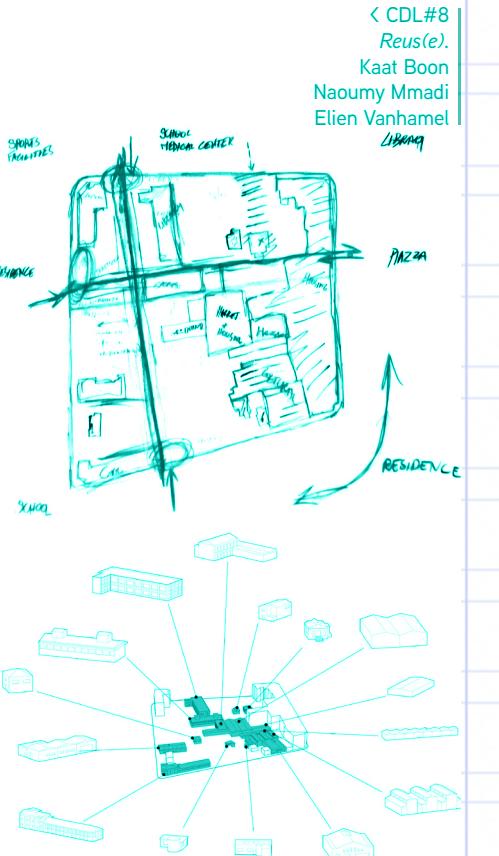
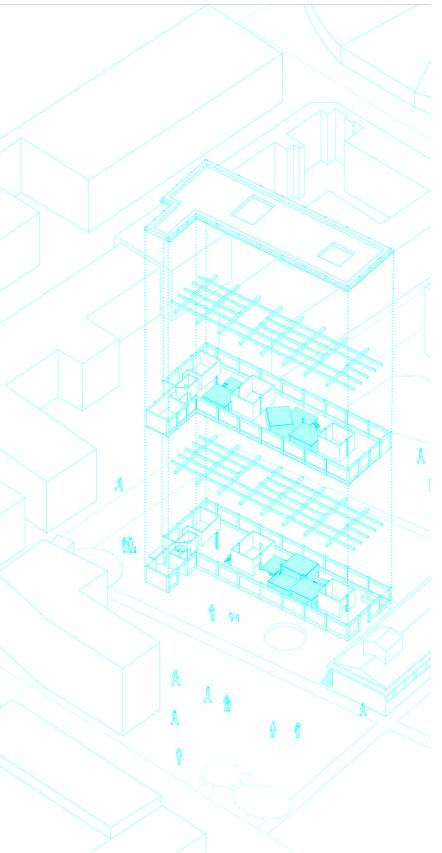
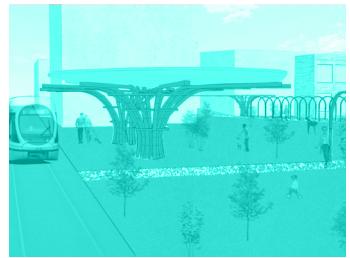

< CDL#8
Grandi esposizioni fieristiche.
Ibrahem Alset

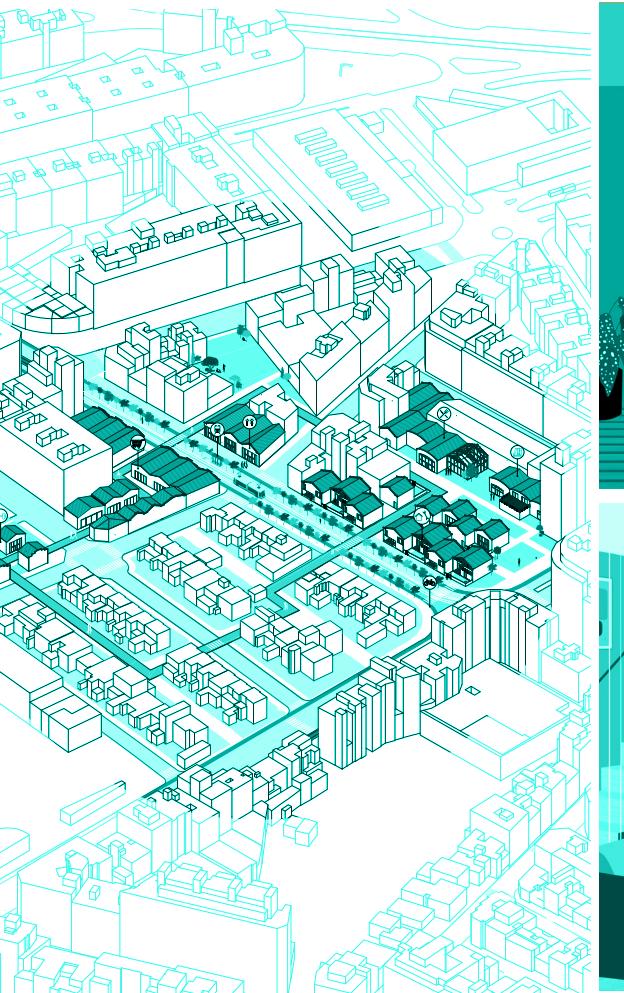

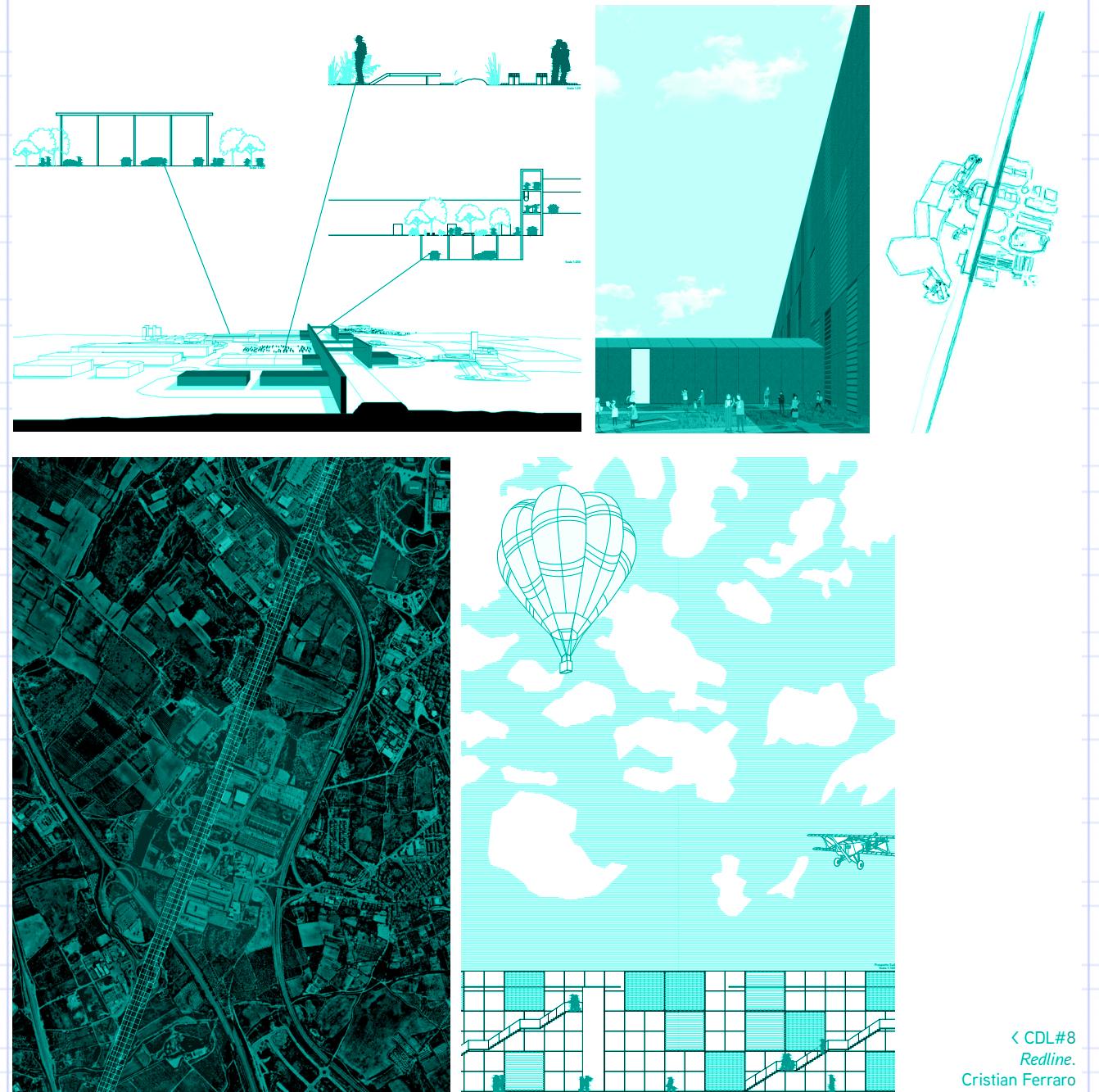
> CDL#8
Metamorphosis.
Bologa Andreea-Giorgiana
Crisan Carla-Maria

< CDL#8
Reus(e).
Kaat Boon
Naoumy Mmadi
Elien Vanhamel
Libang

> CDL#8
Conessione.
Fulvia Casagrande
Giovanna Castellano
El Shaymaa Daoud

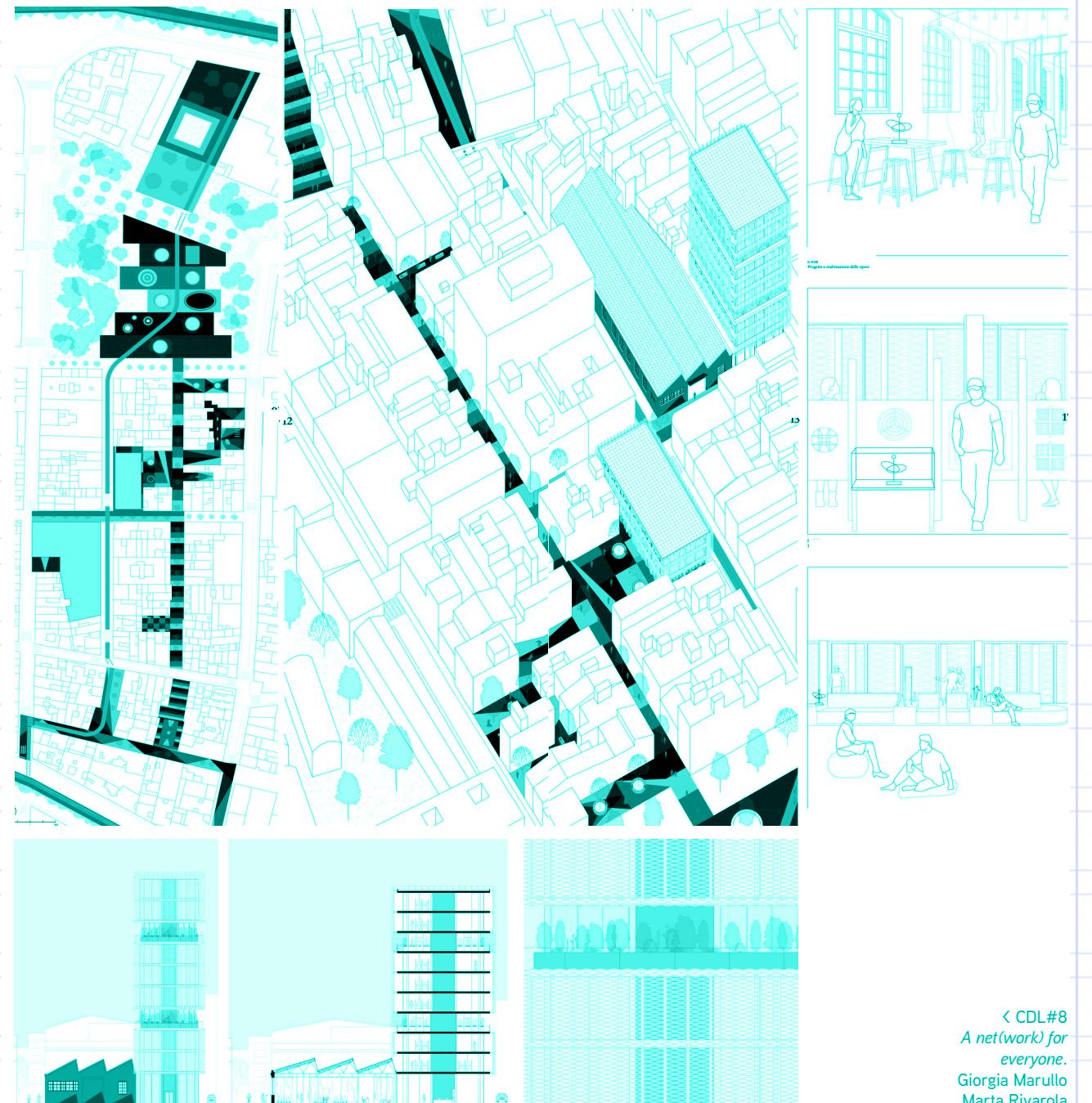

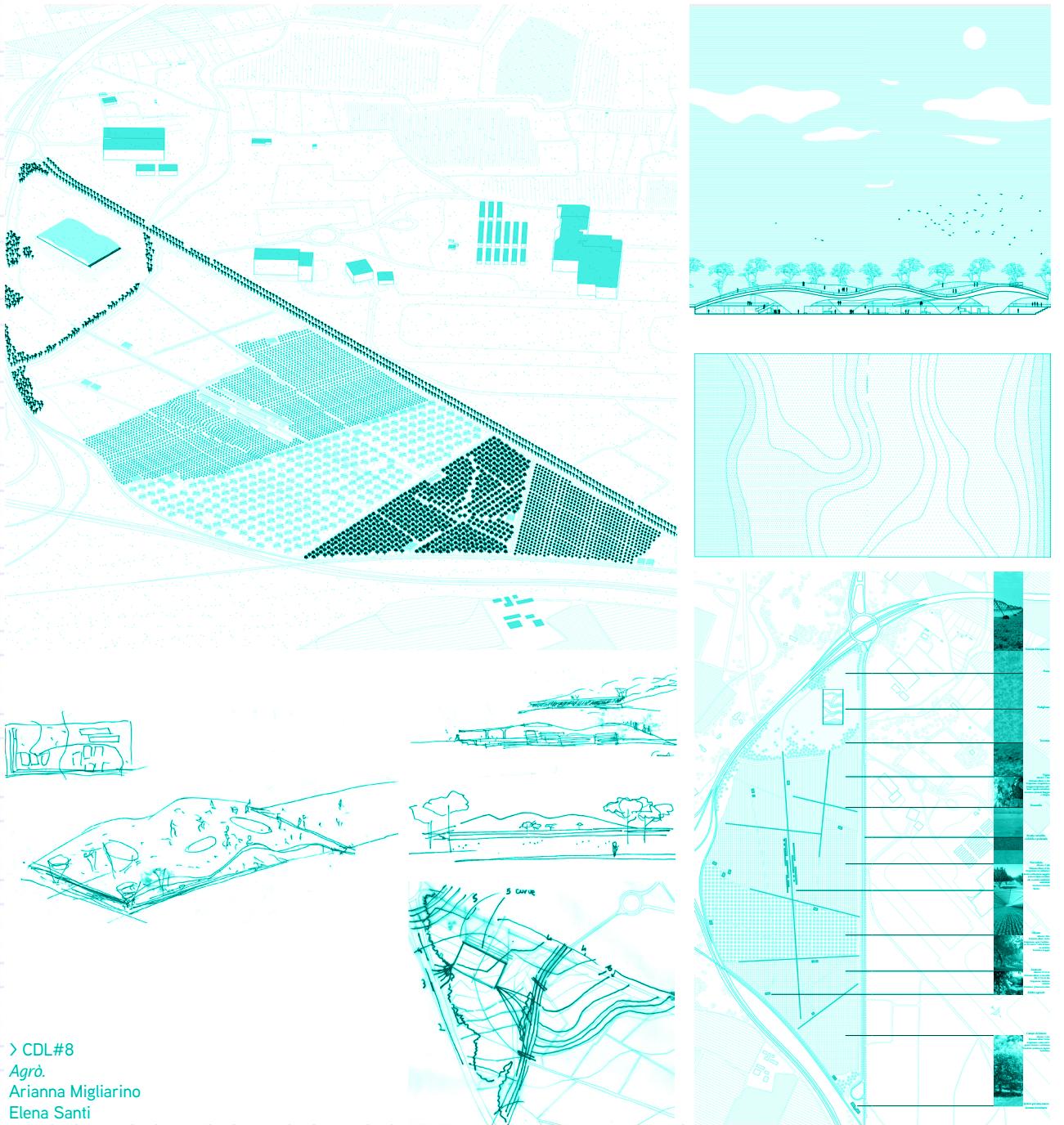
< CDL#8
Redline.
Cristian Ferraro
Anas El Yousri

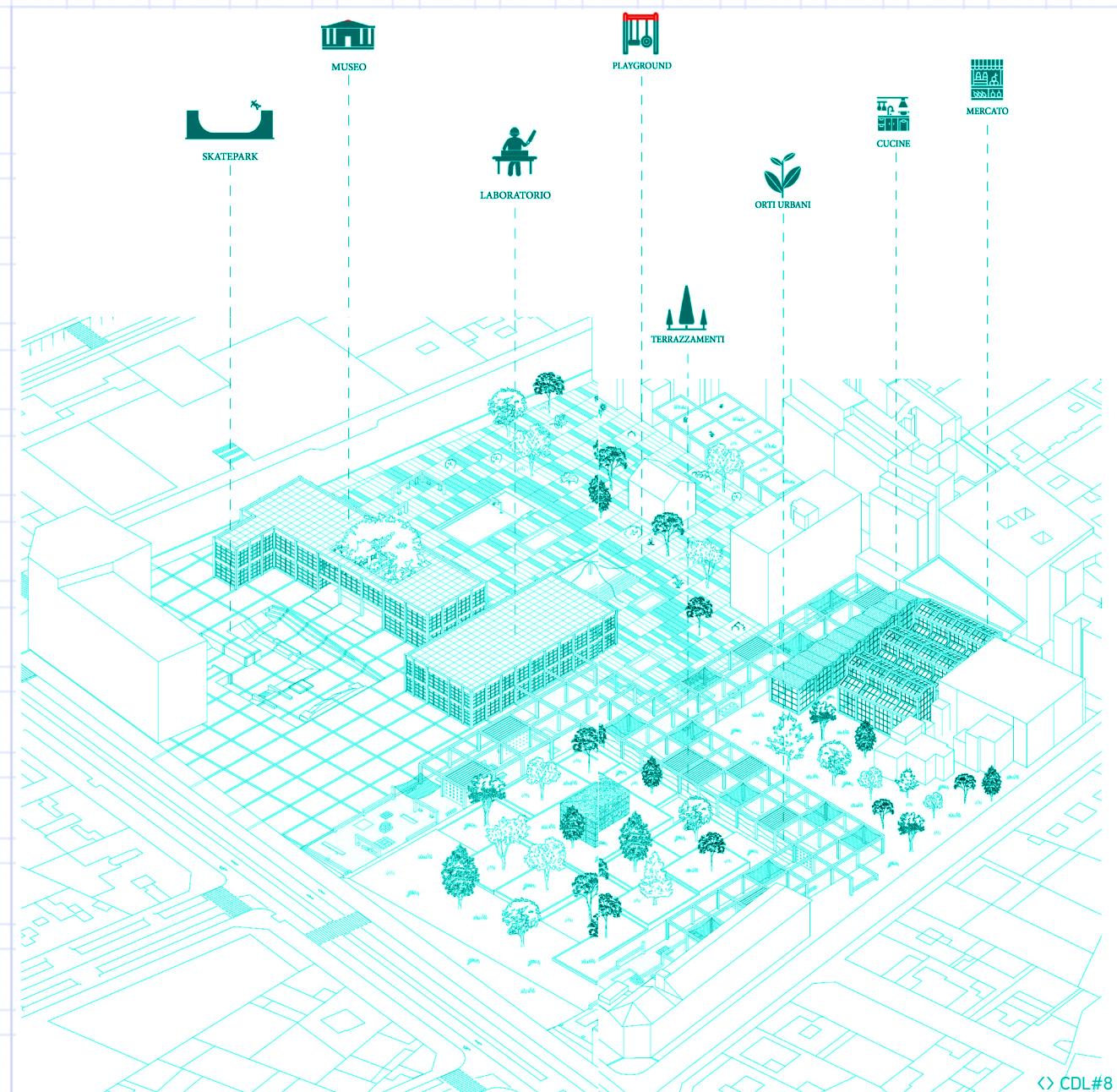

> CDL#8
Agriculture as an urban catalyst.
Simina Haiduc
Bogdan Loviste
Maxence Poirier

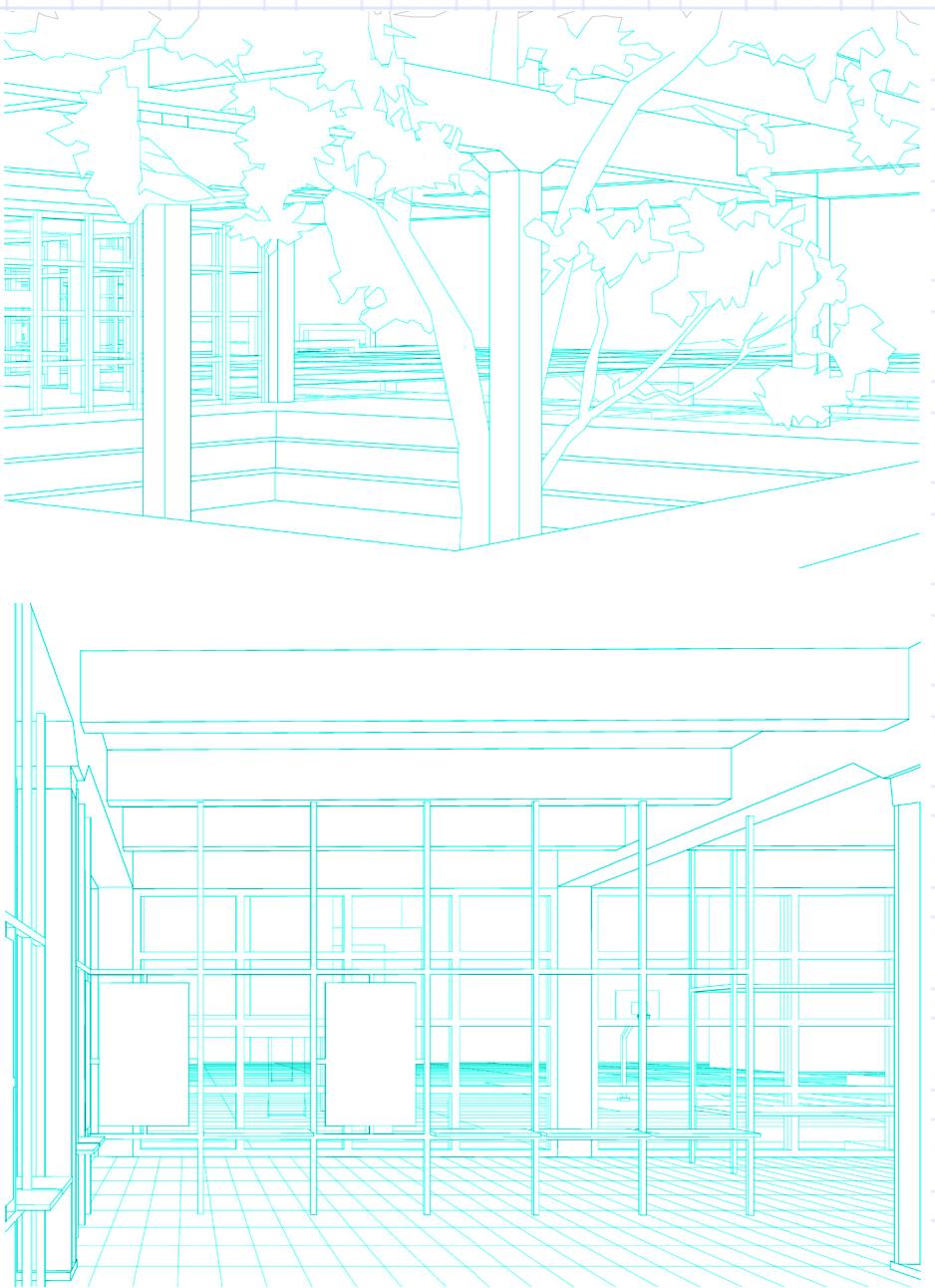
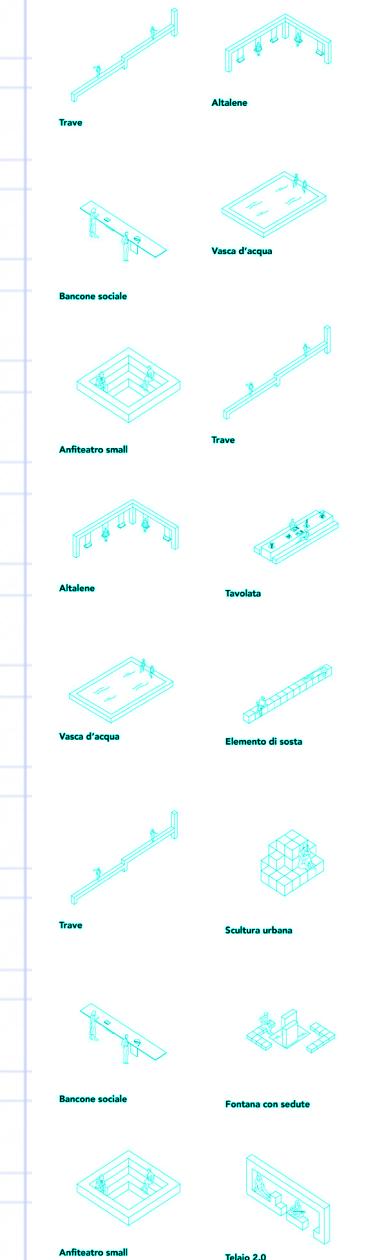

CDL#8
A net(work) for
everyone.
Giorgia Marullo
Marta Rivarola

↔ CDL#8
Social Grid.
Enrico Perego
Gabriele Sorzana

Land Links

RST+: Reus / Salou / Tarragona:
una nuova multi-città in rete(i)
Riciclo Urbano, Rintreccio Territoriale

LABORATORIO DI URBANISMO AVANZATO E NUOVI

cod. 98943 - II

Prof. Manuel Gausa
con Nouveaux

Manuel Gausa

DAD UNIGE Professor

Professor a DAD, UNIGE

GIC-Lab | GOA-REUS | MED-CITIES | R.E.S.E.T. Laboratory of Advanced Urbanism and New Habitats

The laboratory worked on the city of Reus on two scales: on the one hand the territorial scale with a general study of new mobility and urban opportunities, going to reconfigure the transportation system (up to the regional scale) and pedestrian and

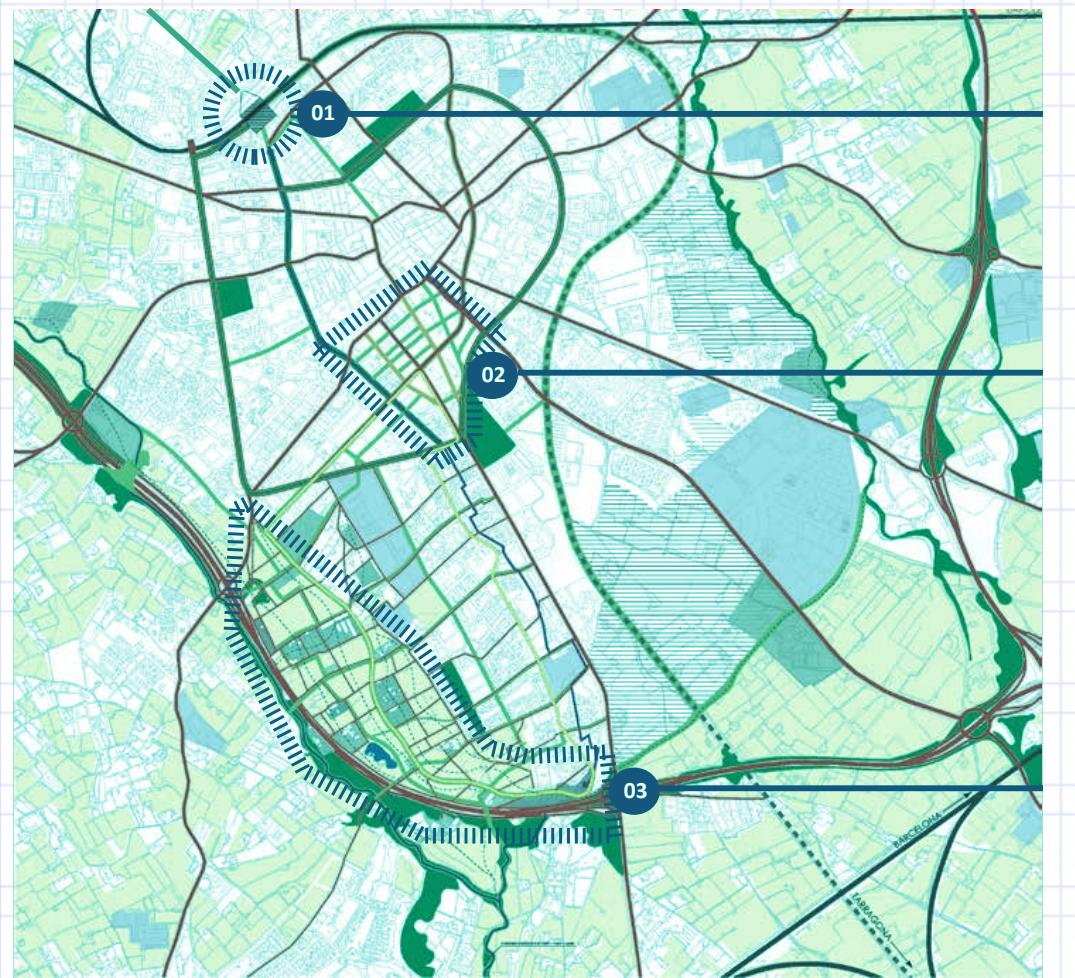
tourist areas, and on the other hand the scale of targeted operations that saw the students confront new urban agricultural habitats, macroinfrastructures (such as the bridgebuilding of the new station) and new housing models.

GIC-Lab | GOA-REUS | MED-CITIES | R.E.S.E.T. Laboratori d'Urbanisme Avançat i Nous Hàbitats

El laboratori va treballar la ciutat de Reus a dues escales: d'una banda l'escala territorial amb un estudi general de les noves oportunitats de mobilitat i urbanisme, anant a reconfigurar el sistema de transport (fins a l'escala autonòmica) i les

zones de vianants i turístiques, i d'altra banda, l'envergadura d'operacions dirigides que van veure els estudiants enfocar-se a nous hàbitats agrícoles urbans, macroinfraestructures (com la construcció de ponts de la nova estació) i nous models d'habitació.

Coastal Design Lab21 final jury
Seminari de tancament del Laboratori Coastal Design Lab21

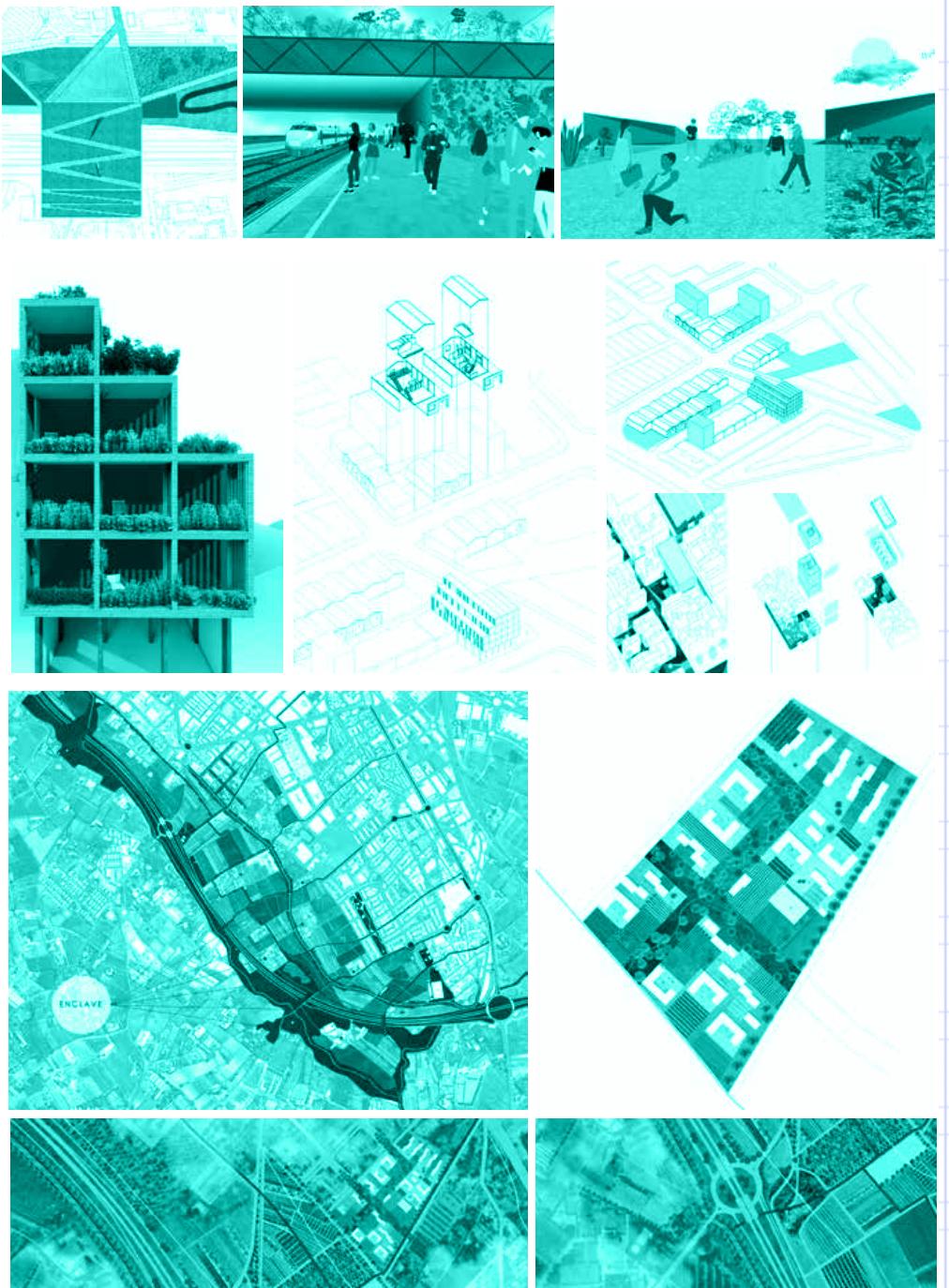

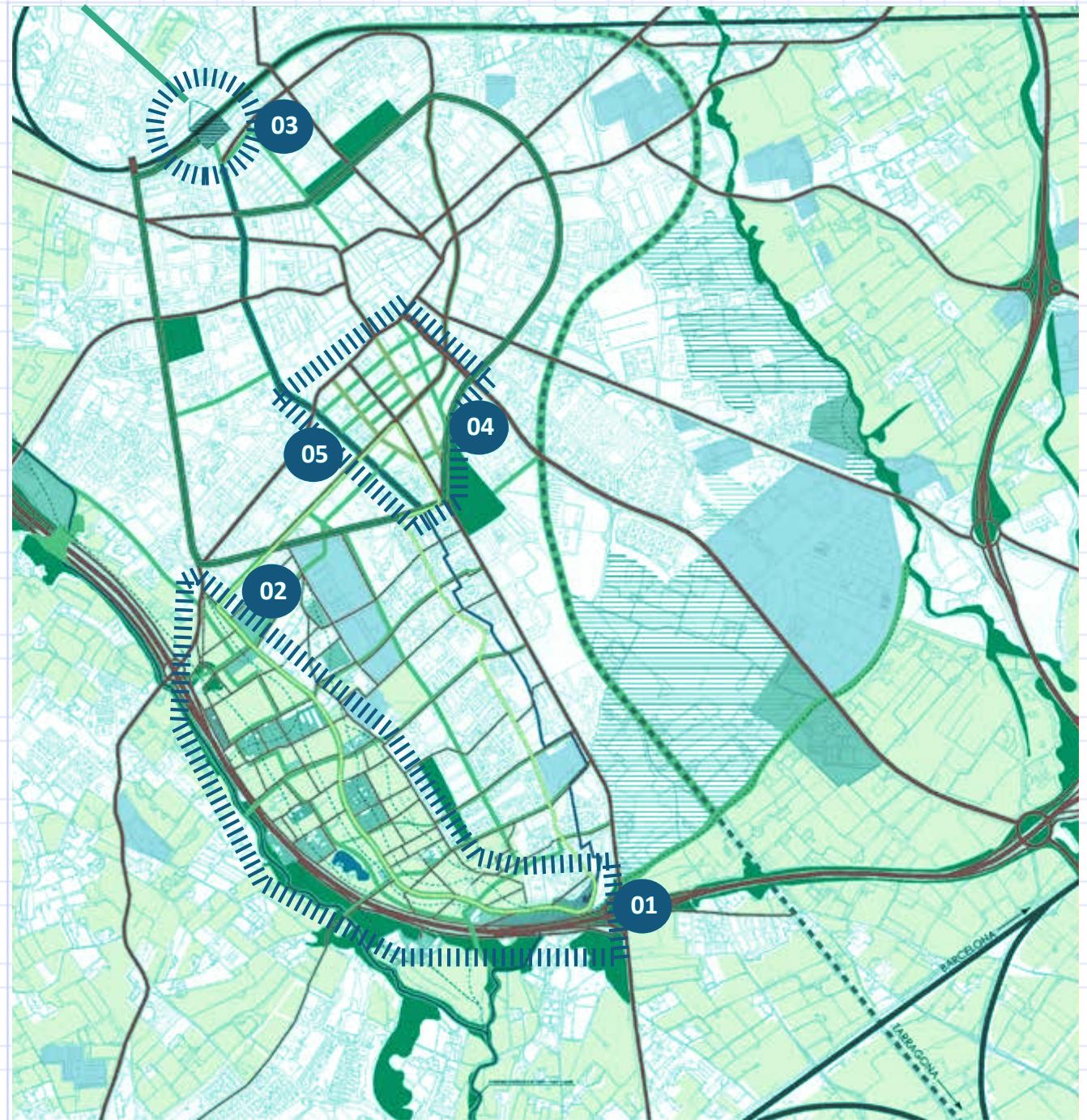
↳ GIC-LAB UNIGE
Hypothesis 1

1. *Green Bridge.*
Ilaria Medici
Eleonora Russo

2. *Reus ind-door*
Marta Garcia
Diego Senovilla
Ginevra Bosisio
Amanda DiMatola
Luca Galli

3. *Agro-arc +
agro-neighbour*
Alice Macchione
Alexandra Efremova

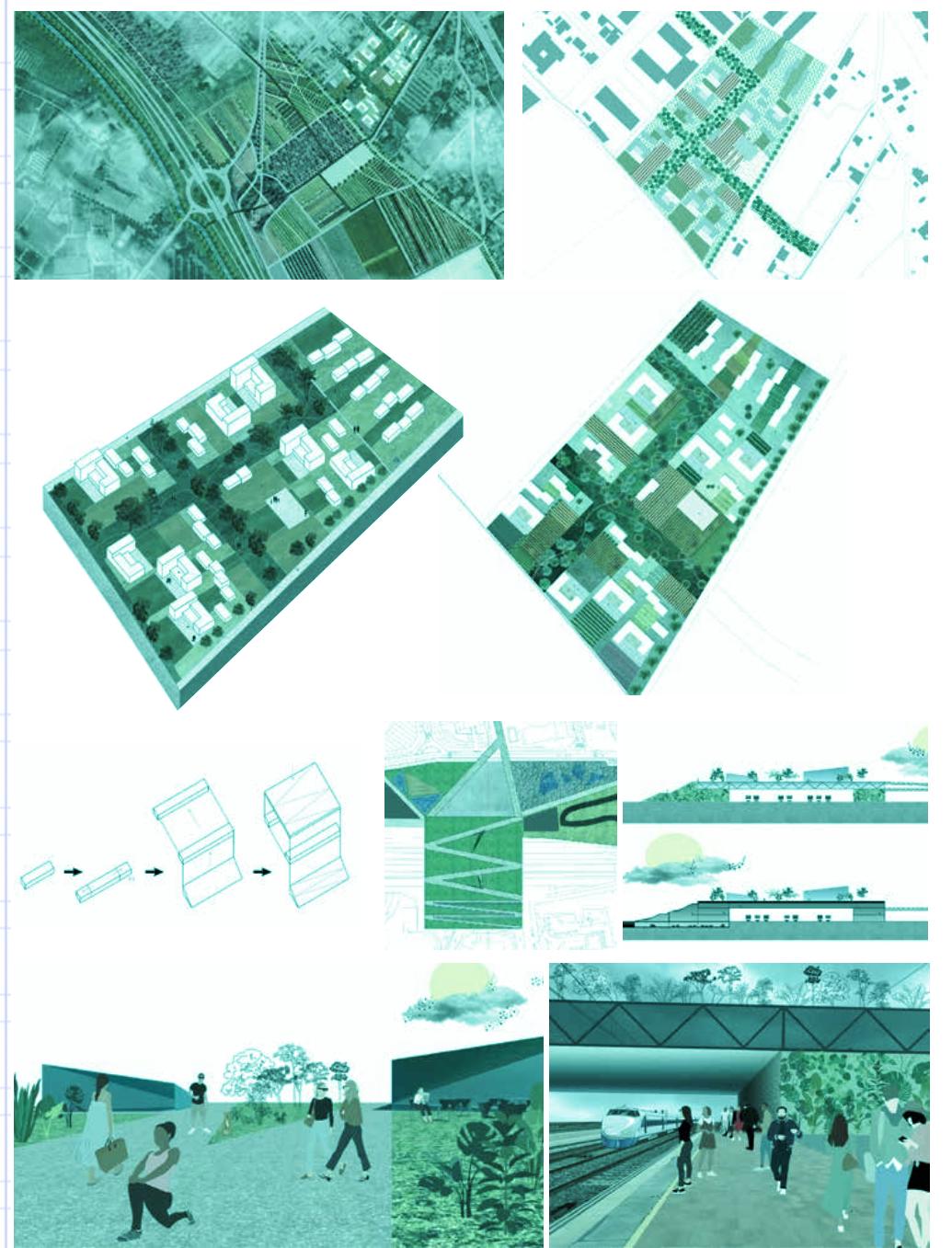
276

↔ GIC-LAB UNIGE
Hypothesis 2

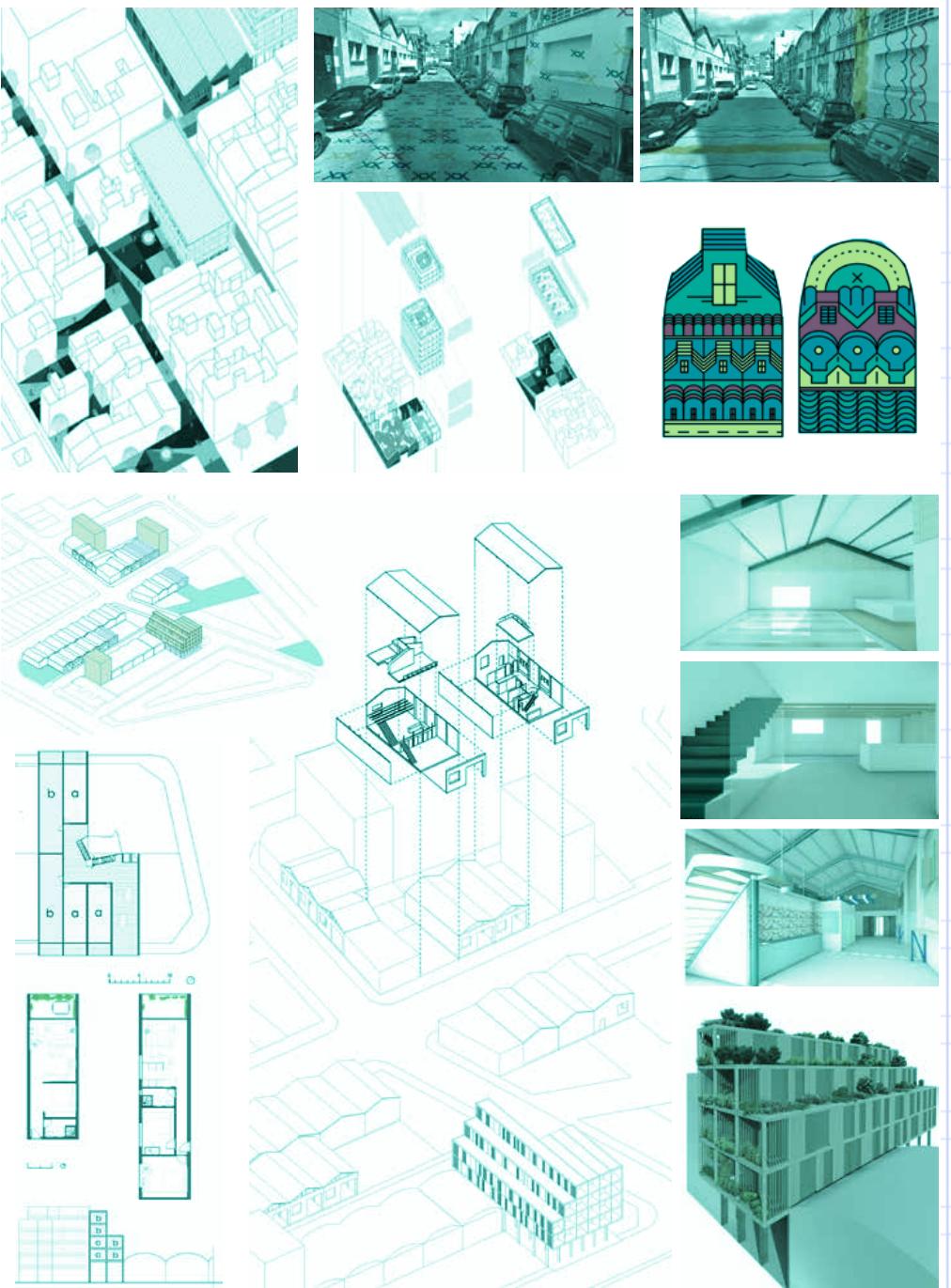
1. Agro-arc
Alice Macchione
Alexandra Efremova

277

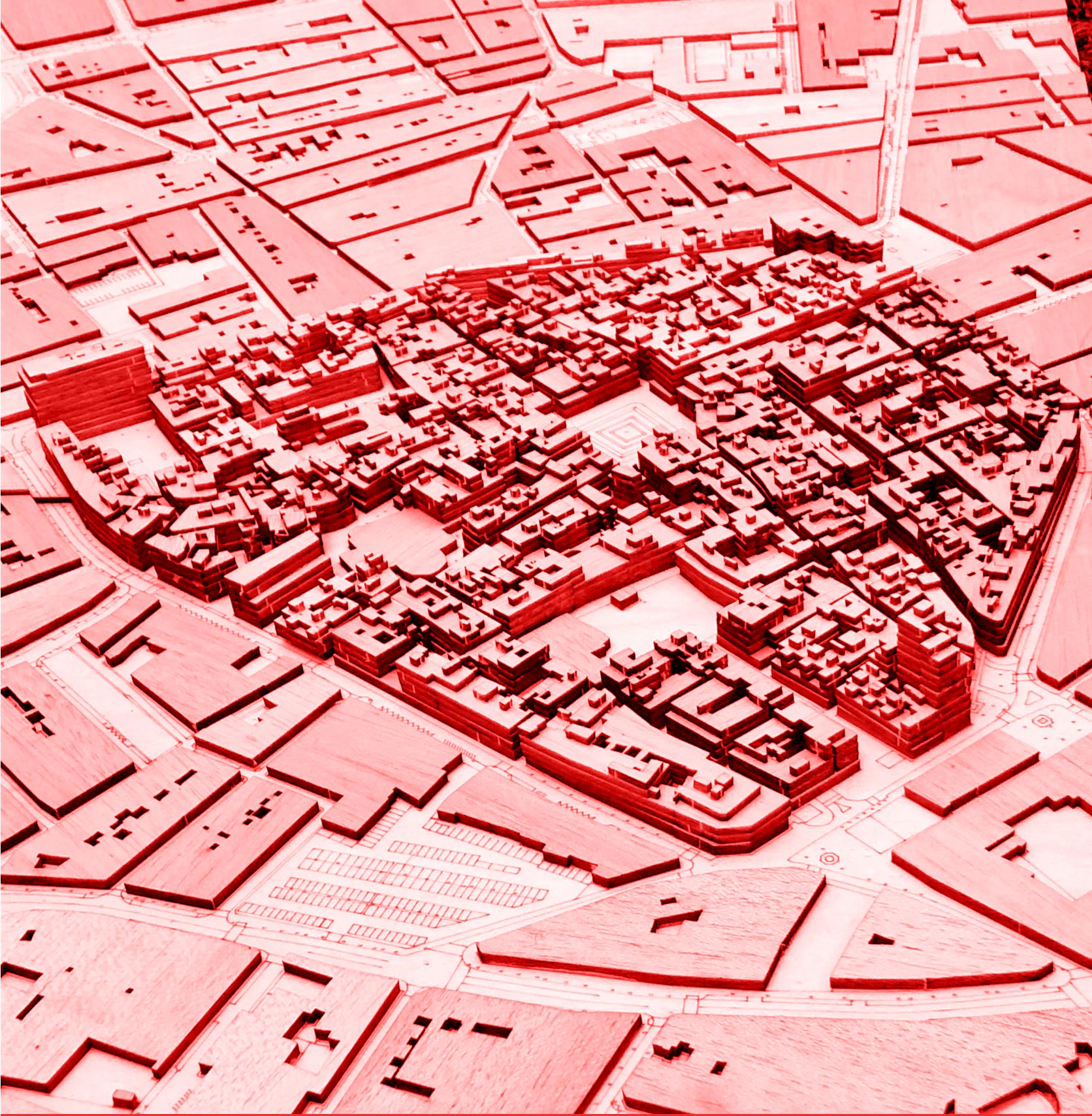
1. GIC-LAB UNIGE
Hypothesis 2
2. Agro-neighbour
Alice Macchione
Alexandra Efremova
3. Green Bridge.
Ilaria Medici
Eleonora Russo

8

Future horizons Horitzons de futur

Previous page:
Future generations
interacting with city
model at RAW'21

↳ Reus city model

EAR RAW'23 : Towards a better city

It is RAW's intention that it be held biannually. In this way, the years of transition will be used to reflect on the reflections taken from the workshops, disseminate them, deepen them, question them and, as far as possible, translate them into concrete actions and tangible projects.

In turn, as a socialization strategy, the specific publication will be presented and, at the same time, a seminar will be organized to introduce, on the one hand, the topics to be covered in the next edition and, on the other hand,

EAR RAW'23: Cap a una ciutat millor

La voluntat de RAW és que se celebri bianualment. D'aquesta manera, s'empraran els anys de transició per pairar les reflexions extretes dels tallers, divulgar-les, aprofundir-les, qüestionar-les i, en la mesura del possible, traduir-les en accions concretes i projectes tangibles.

Al seu torn, com a estratègia de socialització, es presentarà la publicació específica i, alhora, s'organitzarà un seminari que introdueixi, per una banda, els temes a tractar en la següent edició

the places of study proposed. In this case, RAW'23 is expected to respond to the title: From hospital to hospital, from station to station, following an axis that, from North to South, goes from the Pere Mata Institute to the new Sant Joan health center. This axis crosses the train tracks twice, that is, challenge and opportunity.

As for the themes, these will be healthy city, accessible city and city of knowledge and innovation. From each of them, a round table will be held that will start the reflection.

i, per altra banda, els llocs d'estudi proposats. En aquest cas, es preveu que el RAW'23 respongui al títol: *D'hospital a hospital, d'estació a estació*, seguint un eix que, de Nord a sud, vagi de l'Institut Pere Mata al nou centre hospitalari de Sant Joan. Aquest eix travessa dos cops les vies del tren, és a dir, repte i oportunitat.

Pel que fa als temes, aquests seran *ciutat saludable, ciutat accessible i ciutat del coneixement i la innovació*. De cadascun d'ells, se'n farà una taula rodona que donarà inici a la reflexió.

9

Participants
Participants

Academic Team

EAR Reus

Arturo Frediani Sarfati
Vice-Dean EAR and RAW's Director
Jordi Sardà Ferran
Emeritus Professor EAR and RAW's Ex. Producer
Josep Maria Solé Gras
MF-COFUND. Professor EAR and RAW's Coordinator

Dani Casero Assistant Professor
Ignasi Pagès Assistant Professor
Andreu Pont Assistant Professor
Júlia Valero Assistant Professor

ETH Zh

Jeniffer Duyne. Social Anthropologist and Senior Researcher (Key Lecturer)
Daniela Sanjines. Architect and MAS in Housing lecturer.
Mydtyi Gyler. Architect and postdoctoral researcher.

KU Leuven

Livia De Bethune; Architect and Urban Landscape and Mobility expert (Key Lecturer)

UdS Genova

Carmen Andriani; Architect and expert in Industrial Heritage (Key Lecturer)
Manuel Gausa; Architect.
CADS Vice-president (Key Lecturer)

Jury

Álvaro Clúa. UPC professor
Ferran Grau. EAR professor
Nacho López. UPC professor
Roger Miralles. EAR Dean
Josep Parcerisa. UPC professor
Maria Rius. EAR professor
Anna Royo. EAR professor
Maria Rubert. UPC professor
Francesc Santacana. Tarragona region Urban Planning director
Josep Maria Toldrà Architect. EAR professor

Consultants from Reus

Marina Berasategui. Mobility and Urban Development Councillor
Ton Salvadó. Architect and Head of Urban Planning model
Ana Romeo. Architect
Cinta Plana. Architect
Juan Manuel. Zaguirre Architect
Pilar Carbassa. Architect
Marta Garcia. Architect
Àngel Mulet. Mobility engineer
Sílvia González. Architect
Adela Blasi. Housing Department former director
Gabriel Bosques. Architect

Attending students

EAR Reus

Indíbil Solans
Quique Montes
Alba Azábal
Daniel Marqués
Alexandra Titeica
Clàudia March

ETH Zürich

Anastasia Tzompanaki
Arantxa Rejas
Jernej Bevk
Eleftheria Panagiotou

KU Leuven

Job Schorre
Eline Debaets
Mick Smits

UdS Genova

Stefano Tomaselli
Stefano Mellì
Angel Salinas
Federica Delprino
Chiara Maresca
Raul Marian Radu
Francesca Coppola

Appendix: an invitation

Epíleg: una invitació

There are many disciplines that revolve around prospective speculation and around the ability to imagine possible future scenarios. But it is surely architecture that has the best tools to transform reality through defined forms, concrete actions and tangible strategies, that is, to anticipate at different scales the form of buildings and cities - a remarkable technical challenge - and to anticipate at the same time the dynamics of society in those scenarios, improving the comfort and

Són moltes les disciplines que s'articulen al voltant de l'especulació prospectiva i de la capacitat d'imaginar possibles escenaris de futur. Segurament, però, és l'arquitectura aquella amb millors instruments per a transformar la realitat a través de formes definides, accions concretes i estratègies tangibles, és a dir, d'anticipar a diferents escales la forma d'edificis i ciutats —un repte tècnic notable— i d'anticipar alhora les dinàmiques de la societat en

Arturo Frediani
Jordi Sardà
Josep Maria Solé
editors

opportunities of citizens. Some of the greatest virtues of architecture and urbanism are, then, to generate, facilitate or enhance different civic scenarios, to catalyze transformation processes and, ultimately, to inspire the character and steer the destiny of each territory and city.

In his initial text, Ton Salvadó shows us the simile between the relationship that a medical school establishes with its clinical hospital and, by analogy, that which an architectural school

aquests escenaris, tot millorant el confort i les oportunitats dels ciutadans. Algunes de les majors virtuts de l'arquitectura i l'urbanisme són, doncs, la de generar, facilitar o potenciar diferents escenaris cívics, la de catalitzar processos de transformació i, en definitiva, la d'inspirar el caràcter i orientar el destí de cada territori i ciutat.

En el seu text inicial, Ton Salvadó ens presenta el símil entre la

could have with its own city. Thus, it seems necessary perhaps to overcome the reactive and traditional reading that, from the approach of "palliative cures", is happy to solve the deficits and shortcomings detected, and to bet instead on tools, strategies and methods rather "preventive", capable of revealing opportunities, identifying potentials and exploring - in an uncertain scenario - new paths that do not yet exist. To start from innovation and daring in order to move forward. To imagine new ways of living. To discover, in short, new architectural and urban potentials.

In a context of emergency -climatic, social, residential, economic, of

relació que estableix una facultat de medicina amb el seu hospital clínic i, per analogia, la que podria tenir una escola d'arquitectura amb la seva pròpia ciutat. Així cal potser superar la lectura reactiva i tradicional que, des de l'aproximació de "cures palliatives", es conforma resolent els dèficits i mancances detectats, i apostar, en canvi, per eines, estratègies i mètodes més aviat "preventius" que siguin capaços de desvetllar oportunitats, d'identificar potencials i d'explorar —en un escenari incert— nous camins encara inexistentes. Partir de la innovació i de l'atrevidament per avançar. Imaginar noves maneres de

governance- the academic obligation to scrutinize hypotheses must become an accomplice of cities as laboratories. Neighborhoods must become variables in increasingly complex equations, without believing in absolute truths or universal instruments. That is why we would not want to close this publication without extending our most sincere invitation to participate in - and therefore to enrich - the next edition of RAW'23, so that you may witness, we hope, a new alchemical reaction arising from the voluntary mixture of the contrasted, intense and cooperative work of students of the best European schools of

viure. Descobrir, en definitiva, nous potencials arquitectònics i urbans. En un context d'emergència — climàtica, social, residencial, econòmica, de governances— l'obligació acadèmica d'articular hipòtesis s'ha de fer còmplice de les ciutats com a laboratoris. Els barris han de passar a ser variables d'unes equacions cada cop més complexes, sense creure en veritats absolutes ni en instruments universals. És per això que no voldríem tancar aquesta publicació sense fer-los arribar la nostra més sincera invitació a participar —i, per tant, a enriquir— la pròxima edició del RAW'23, perquè siguin testimonis, desitgem, d'una nova reacció alquímica sorgida de la

architecture and that of a group of professors, architects and urban designers motivated to make Reus the best of the case studies.

The axis that goes "from hospital to hospital and from station to station" will be, this time, our opening movement. We will play it on a chessboard that, in relation to the first edition of the RAW, shows perhaps less argumentative columns but at the same time contains more squares in every row. We will move emulating the movement of a horse, jumping and zigzagging through the urban fabric from south to north. We will start from the expectant

mescla volguda del treball contrastat, intens i cooperatiu dels estudiants de les millors escoles d'arquitectura europees i el d'un grup de professors, arquitectes i urbanistes motivats a fer de Reus el millor dels casos d'estudi.

L'eix que va "d'hospital a hospital i d'estació a estació" serà, aquesta vegada, el nostre moviment d'obertura. El jugarem en un tauler d'escacs que, en relació amb la primera edició del RAW, presenta potser menys columnes argumentals, però al seu torn conté més caselles a cada fila. Ens mourem emulant el moviment d'un cavall, tot saltant i puntejant en ziga-zaga el teixit urbà de sud a nord. Partirem dels entorns

surroundings of the new hospital and the Bellisens campus - with its future bus stop and nearby bus station - and then cross the city center by cable car, until we reach the old hospital and the current railroad station. Then, we will look for a way to naturally jump over the railway beach and give continuity to the city at this point to then thread the productive landscapes and water structures arranged along the promenade of the Boca de la Mina. We will finally reach the dominating promontory of the Pere Mata Institute, where we will recover the perspective, the future perspectives of Reus, our city, our fascinating laboratory.

expectants del nou hospital i del campus Bellisens —amb el seu futur baixador i la seva pròxima estació d'autobusos— per a, tot seguit, travessar el centre de la ciutat amb tramvia, fins a arribar a l'antic hospital i a l'actual estació de ferrocarril. Tot seguit, buscarem la manera de saltar amb naturalitat el seu pla de vies i donar continuïtat a la ciutat en aquest punt per enfilar, tot seguit, els paisatges productius i les estructures d'aigua disposades al llarg del passeig de la Boca de la Mina. Arribarem finalment al promontori dominant de l'Institut Pere Mata, on recuperarem la perspectiva, les futures perspectives Reus, la nostra ciutat, el nostre fascinant laboratori.

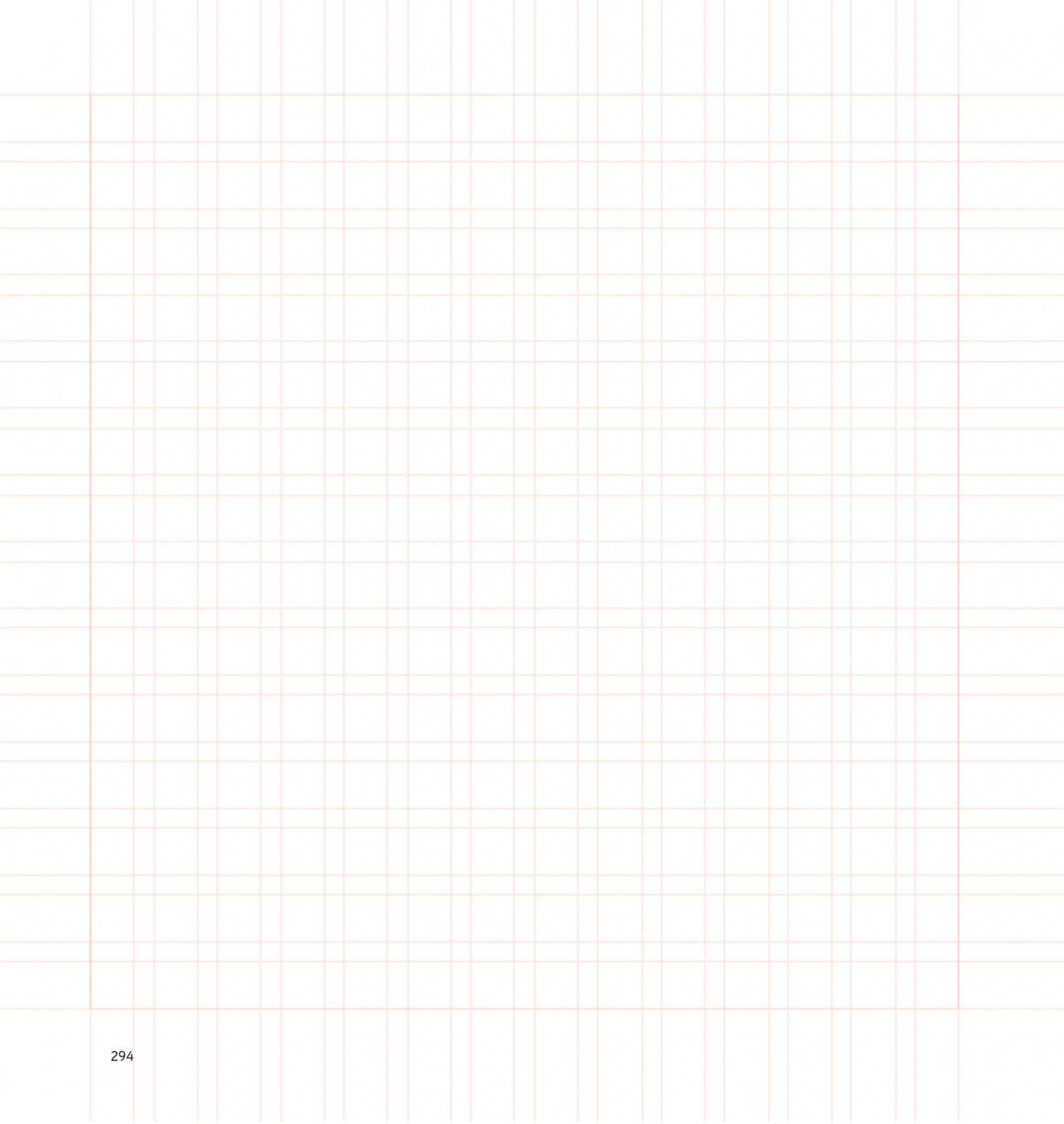
Image credits

Crèdits d'imatges

page / pàgina

8-9	Federica Delprino, 2021	99-101	Anna Castellà, 2017
11	Barri Gaudí. R. i A. Bofill, 1968	102	Josep Maria Solé, 2021
15	Josep Maria Solé, 2021	104	Ídem
16	Federica Delprino, 2021	107	Job Schrobe, 2021
19	Josep Maria Solé, 2021	108-115	Alba Azabal Eline Debaets Federica Delprino
20-21	Ídem		Clàudia March Raul Marian Radu
25	Arturo Frediani, 1987		Job Schrobe
29	Josep Maria Solé, 2021		Anastasia Tzompanaki
32	Arturo Frediani, 1987	118-123	Federica Delprino, 2021
36	Aleph's postcard collection, 2021	124	Alexandra Titeica Indíbil Solans Eleftheria Panagiotou
41	Josep Maria Solé, 2021		Stefano Mellì Ángel Salinas
42	Aleph's postcard collection, 2021		Chiara Maresca Mick Smits
46	Federica Delprino, 2021	126-131	Ídem
51	Josep Maria Solé, 2021	132	Quique Montes Daniel Marqués
54	Rosalía Vila, 2021		Arantxa Rejas Jernej Bevk
58	Irina Mariné, 2021		Stefano Tomaselli Francesca Coppola
62	Josep Maria Solé, 2021	137-138	Ídem
66	Irina Mariné, 2021	142-145	Ídem
68-69	Federica Delprino, 2021	146-147	Rosalía Vila
70	Josep Maria Solé, 2021	148	Josep Maria Solé, 2021
72	Ídem, 2021	151	CDL#8, Carmen Andriani, 2015-2022
75	Ignasi Pagès-CRUC, 2021	153-159	Ídem
77	Ídem, 2021		
78-79	Ajuntament de Reus, 2021		
80	Arxiu Històric de Reus, 2021		
85	Ignasi Pagès-CRUC, 2021		
86	Ídem, 2021		
87-89	Daniel Muñoz, 2019		
90	Josep Maria Solé, 2021		
95	Ignasi Pagès-CRUC, 2021		
97	Ídem, 2021		

161	Arxiu Històric Ajuntament de Reus	240	Ídem
164-165	Ídem	242-243	CRUC, 2021
167	Livia de Bethune, Multiple, 2018	244	Josep Maria Solé, 2021
170-171	Ídem	246	GOA UniGe, 2021
173	Batlle i Roig, Ajunt. de Reus, 2021	260-261	Ansaldi, Ridella, Trucchi, 2021
176-177	Ajuntament de Reus, 2021	262	Alset, 2021
179	Ídem	263	Bologa, Crisan, 2021
181	Ídem	264	Boon, Mmadi, Vanhamel, 2021
184-185	Batlle i Roig, Ajunt. de Reus, 2021	265	Casagrande, Castellano, Daoud, 2021
187	Jennifer Duyne-Barenstein, 2021	266	Ferraro, El Yousri, 2021
192	Ídem	267	Haiduc, Loviste, Poirier, 2021
196	Ídem	268	Marullo, Rivarola, 2021
201	Sílvia González, 2021	269	Migliarino, Santi, 2021
206	Ídem	270-271	Perego, Sorzana, 2021
207	Habitatge, Ajunt. de Reus, 2021	272	Josep Maria Solé, 2022
209	Rosalía Vila, 2021	274	GIC-LAB UNIGE, 2022
210	Josep Lluís Sert, 1968	275	Ídem
210	Joan Busquets, 2018	276	GIC-LAB UNIGE, 2022
214	Ídem	277	Medici, Russo, Garcia, Senovilla, Bosisio, DiMatola, Galli, Macchione, Efremova, 2022
217	Rosalía Vila, 2021	278	Macchione, Efremova, Medici, Russo, 2022
218-219	Andreu Pont, 2021		
220-227	Federica Delprino, 2021		
228-229	Josep Maria Solé, 2021	279	Bosisio, DiMatola, Galli, Garcia, Senovilla, 2022
230	Ídem	280-281	Josep Maria Solé, 2021
232	TV3, 2021	282	Ídem
233	Canal Reus, 2021	284	Arturo Frediani, 2021
234	Diari de Tarragona i La Vanguardia	287	Josep Maria Solé, 2021
235	Diari Més	289	Ídem
236-237	Federica Delprino, 2021		
238	Josep Maria Solé, 2021		

AJUNTAMENT DE REUS

ear escola
d'arquitectura
de Reus

